Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sēfer Tôrat Kōhănîm

Ḳaro, Yosef
יסוי ,וראק

Fîordâ [Fürth], 451-452 [1690/91-1691/1692]

סינייד תוכלה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11660

Visual Library

א בזמן הזה דיני הדיינים עמ"ש בתורה שופטי' ושוטרים תתן לך בכל שעריך כו' כתב הטור ז"ל מסקינן בגמרא פ"ק דמוכות בה"י מייבים לחבות בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכ"ל מייבים בכל פלך ופלך ולא בכל עיר ועיר ודוקא בזמן שיש סמיכה אבל בהיום דלית סמיכה כל הדייני' בטלים מן התור' כדכתי' ואלה המשפטי' אשר תשים לפניהם לפני אלהים הכתובי' כפ' דהיינו סמוכים ולא הדיוטים ואלו הדיוטות אבן הילכך אין דינן מן התורה אלא דאלו שליחותייהו דקמאי (הסמוכי' שהיו הדורו' ראשוני') עבדינן. ומכ"מ דלא עבדינן שליחותייהו אלא במידי דשכיחי ואית ביה מ"כ כו' ע"ש וכזה יהיה לך דברי המחבר מבוארין וע"ש מה שאכתי' לך עוד בסמוך בביאור דבריו: עוד כתוב הטור (ראיתא בגמ' פ"ק דסנהדרין) אמר ר' ירמיה אשר תשים לפניהם אשר תלמד' מיבעי ליה אלא אלו כלי הדיינים כו' וכתב רב אחי ב"ר צריך שיהא לו מזומן בתוסר ב"ר מקל לרדו' בו ורצוע להלקו' בו וסופר לגדו' בו כו' ומהתימה על המחבר ועל מור"ם ז"ל שהשמיטו זה ונם לא ראיתי לרבנן קשישאי כותבין הלא הוצרכו לזה אלא לדייני סמוכים דתשים לפניהם כתיב אבל סתימ' ל' רב אחי הכ"ל והטור המביאו לא משמע הכי וצ"ע: כ דיני הודאות והלוואות לשון הטור פירוש שתובע אותו בעידי הודאה שהודה לו בפניהם או שהלוה אותו בפניהם ע"כ וה"ה אם תבעו בהלואה בלא עדים ולענין שבועות היסת עיין בפרישה: ב ויש בה מ"כ גם בירושת ומתנות לפי דברי התובע יש בהן מ"כ והטעם בכולן כדי שלא יוכשל דלת בפני הלווין וכדי שיוכשל דלת בפני עושי עולה אמרו רבנן לחייבה שליחותייהו דקמאי ° וכ"ל דה"ה לשאר עבייני' נדונים שהרי מניהו שאמרו לקבל נרים בזמן הזה אע"ג דלא שכיח וגם מניהו מעשים אנשין בכבל אע"ג דלית בהו מ"כ וכמ"ש ר"נ וב"י ע"ש ובדרכי משה והגהותיו סעיף ד': ד כגון בהמה שהבלה כו' המחבר תפס כאן לשון הרמב"ם ריש פ"ה דסנהדרין והוא קרא לתולדה דקרן דלאו אורחא הוא ולאו דרך הנאתה שבלה ומ"ה סתם כאן וכתב אין דינן אותה ולד שהבלה בהבירתה אלא ה"ה כל מה שהיזקה במידי דלאו אורחא וכמ"ש הטור ומה שהוא אורחא או דרך הנאתה לא מקרי הבלה אלא היזק וז"ש הסמו' בס"נ והנהמ' שהיזקה בשן ורגל כו' עד ומנבין אותו דייני' מ"ל וכן הוא הרמב"ם שם ומיירי אפילו בהבלה בהבירתה דהא בהדיא אמרינן בגמרא דשור בשור דינן במידי דהוא אורחא וק"ל: ה כגון תשלומי כפל המחבר נמשך אחר ל' הרמב"ם שכ"כ בפ"ד דסנהדרין וצ"ע הא בכל בל"ה אין נוכין בכבל משום שהוא קנס ומ"ש הרמב"ם שם שאין נוכין אותו אלא מחוכים וכמ"ש שם המחבר נ"כ אחר זה והטור לא כתב בכל כ"א בושת וגם בר"שא בדברים שאינם מצויים ויש בהם מ"כ לא כתב ז"ש הרמב"ם והמחבר כגון בהמה שהבלה בהבירתה שהוא תולדה דקרן בכ"ל ומיקרו קנס אלא כתב כגון שהבל אדם באדם וכן הוא בגמרא בשניהם בפ' החובל וי"ל כיון דגם מה שאין נוכין בושת וגזקי אדם באדם הוא משום שנתנו לו דין קנס לדבר שאינו שכיח או שאין בהם מ"כ וכמ"ש בגמרא וכתבתיהו בדרישה ע"ש מ"ש נקט הרמב"ם בלשונו דברים שהן קנס אנמו לדבר פשוטות וה"ה לכל שם שתתנה שנתנו לו חז"ל דין קנס ו' כתוקע לחבירו הרמב"ם והמחבר סתימות ל' המשנה דפ' החובל (ד"נ נקטי וא"ל סתמן ת"ד בסעיף מ"א שכתב פירושו תקע חבירו בכפו תשלם שלא סטרו על פניו כו' והוא פירש הרמב"ם ע"ש ורש"י ור"ן פירשוהו כע"א ע"ש בפ' החובל ועיין ברש"י שם (דף פ"ז ע"ב) דתשמש דלא מיקרי קנס כל שאין דמיו קצובין ואה"ה כל שאינו שכיח ולית ביה מ"כ אין נוכין בזמניהו וקראוהו בלשונם קנס ע"ש שנתנו לו חז"ל דין קנס לענין זה שאין נוכין אותו בזמניהו וכן מוכח בתו' דפ' המניח ודפ' החובל וכמ"ש בפרישה ודרי"ש ונם בסמוך בסמ"ע: ז יותר ממה שהזיק כגון נכב דמשלם בכל שבח ומכר ד' וה' ואם בזל ובשבח משלם קרן וחומש שור תם מ"כ ומ"ש חוץ מה"כ צרורות פירש בהמה שהבלה לר"ה וה"ז ברגליה ושברה עי"ז כלים דהיינו נזק הבא ע"י צרורות ואורח' הוא והוא תולדה דרגל ואין הדין ה"ל לבעלי' לשלם כ"ש אלא שהבל' לתשה מסיבי שאינו משלמת אלא מ"כ וכמ"ש הטור והמחבר לקמן בסי' ש"ל ע"ש: ק מומחין פי' אים מבוסה וכקי דדיינים וכמ"ש בסי' נ' סעיף ב': ט הסמוכים ברמב"ם רפ"ד דסנהדרין מבואר ל' סמיכה נתפשט ממ"ש בתורה (במשה בס' יהושע) ויסמוך ידו עליו וילוהו וכן עשה לזקניה ופי' ז' שרתה שכינה עליהן: ופסמיכה לדורות לא היתה ע"י סמיכת יד אלא שקורין לו רבי ואומרים לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפי' דיני קנסות ומפני שכל הנסמכין היו צריכין להיות סמוכין דוקא מן הנסמכי' אים מפי אים עד יהושע שנסמך ביד כמ"ש הרמב"ם שם (אם לא בהתאסף כל מכתי א"י יחד וכמ"ש שם) ומ"ה בקרא סמיכה ועיין בריב"ש שם רע"א כתב שם ענין הסמיכה שנוהגין האשכנזים והביאו רמ"א בי"ד סי' רמ"ב בסעיף י"ד ע"ש ומה שמדקדק המחבר וכתב מומחין שסמוכין בה"י יכן דקדק אחר זה בסעיף כ' וכן בריש סי' כ' הוא מ"ש הרמב"ם בפ"ד דסנהדרין שכתב שם ז"ל אין קרוי אלהים אלא ב"ד שנסמך בה"י בלבד וכשם האנשים המחמים והראוין לדון שבדקו אותם ב"ד של א"י ומינו אותן וסמכו אותן כו' עד אין סומכין זקנים בפ"ל אפי' היה הסמוך בה"י והנסמך בח"ל וכ"ש מיבעי' כו' עד ב"ד שנסמכו בה"י וינאו לה"ל הרי הם דיני קנסות בה"ל כולו ע"ש: י נזק לעבר ופנס כו' הרמב"ם והטור לא כללם בהא כללא כי כופר לא שייך בסתם אבלה כ"א נזק לעבר בכסת ופנס לא נזכר בגמרא ופוסקין בהבלה כ"א בתקו' שלא נזכר נזק ואמן דנכר כתב המחבר נזק נריכין לפרש דמ"ש ופנס דקאי אאונס ומפתה והוא במקום נזק שלה וכמ"ש רש"י בר"פ החובל (דף פ"ד ריש ע"ב) וכופר שייך בשור שהמית אדם והמחבר קיצר וכללינהו יחד ועיין בפרישה ודרישה שם כתבתי דהא דאין נוכין פנס אע"ג דכר"פ החובל אמרינן עליה דשכיח הוא ונם יש בו מ"כ ה"ש דהגמרא לא קאמר דשכיח הוא אלא השומא מה יש בין בתולה לבעולה דהכל בקיאין בדבר בשומין ואינו בכלל אמרה כל הנישום כעבד כו' אבל בהמשה מנד עצמה לאכם או לפתו' הכתובות וזו לא שכיח לא שייכין שליחותייהו: יא אבל שבת וריפוי מנבין פי' מכל הבלה מנבין אותו אפי' מקטיעת ידו דאינו שכיח מ"מ כיון דשבת ורפוי הן שייכי' נ"כ בשאר מכות ופצעי' השכיחי' ל' הרמב"ם דאין לחלק בין מכה למכה ונוכין מכולן והראש ס"ל דאין נוכין ובפרישה כתבתי טעם פלונתת הרמב"ם והרא"ש ע"ש: יב ולא ראיתי נוהגין כו' בד"מ ס"ד דכ"כ אפסקי מהרא"י שהביא שם שכתב בס'

א בזמן הזה דיני הדייניים כו' עיין בס"חע ס"ק ג' ובכ"מ: (ב) בהמה שהבלה כו' וה"ה בזקין דאם ובור ותברה ל"ל פ"מ פי' ה' ס"ק ה' עד ו' ל"ל כו' שנתנו דין קנס לדבר שאינו שכיח או שאין בהן מ"כ וכ"כ מהרש"ל בים ב"ש סי' ו' דבלשון הש"ס נמי מינו שדבר שאינו שכיח מיקרי קנס ומביא רש"ם מהש"ם דקמחר מבשת קנ"ם קתנבית בכבל כו' ע"ש וקל"ל: (ד) הסומכים ועיין כרי' בס"ם ס"ם רע"ג שכתב שם ענין הסמיכה שבוסבני' אשכנזי' ומיהו פסיק' דאין סמיכה זו מהני בזמן הזה לענין דיני קנסות רק לענין מלינה ונטין דאין סמיכה לענין דיני קנסו' ובמ"ש הרמ"ם בפ"ד מה' סנהדרין עיין שם: (ה) נזק ובער כו' עיין בפסקי מהר"ר מי' ר"ח ז"ל: (ו) ופנס ובשת עיין בס"מע ס"ק ו' ובמהר"ל בים ב"ק סי' ו' ובפ"ע סי' קע"ו: (ז) אבל שבת ורפוי מנבין כו' וכ"ל מהרש"ל בים ב"ק סי' ר' הנה אף שמשמעו שם ב"ש בהר"מ ע"ש).

ח מנבין

הלכות דיינים

א מנוי השופטים בארץ ובחוצה לארץ ובו ו סעיפים

א (א) בזמן הזה דנים הדיינים ב דיני הודאות והלוואות וכתובת אשה וירושות ומתנות ומזיק ממון חבירו שהם דברים המצויים תמיד ג ויש בהם חסרון כיס ° (ג' הרמב"ם פ"ה מה' סנהדרין) אבל דברים שאינם מצויים אע"פ שיש בהם חסרון כיס כגון (ב) ד בהמה שחבלה בחבירתה או דברי שאין בהם חסרון כיס אע"פ שהם מצויים (ג) ה כגון תשלומי כפל וכן כל הקנסות שקנסו חכמים ו כתוקע לחבירו וכסוטר את חבירו וכן ° (ג' בפור פ"ה) כל המשלם ז יותר ממה שהזיק אל המשל' חבי נזק אין דנין אותו אלא ח מומחים (ד) ט הסמוכים בא"י חוץ מחצי נזק צרורות מפני שהוא ממון ואינו קנס:

ב ארם שחבל בחבירו אין סנבין דיינים שאינם סמוכים בא"י (ה) י ° (פור ס"ד בשם הרמב"ם) נזק צער (ו) ופגם ובושת וכופר (ז) ° (פור שם בשם הרא"ש) אבל שבת יא ורפוי מנבין: יב

° (ר"ת לדעת מהר"ם בפסקיו סיימן ר"מ) ויש אומרים שאף ריפוי ושבת אין דנין

ולא ראיתי נוהגין לדקדק בזה רק כופין הסובל לפיים הנחבל ולקנסו כפי הנראה לבית

ב בהמה

(מ) מנכין מחצו הקרן כלבר מכל לא מם שהוא יותר על הקרן כגון הנשבת ולפני יאוס שנוכין מן הגזלן אין מנכין בכבל . כ"כ הב"מ ולפע"ד דגם הסב' מנכין ולא אתי אלא למעוטי קנס דגזלן והיינו שכתב הרמב"ם מתשלה דיני קנסות כגון גזלות ומכלות כו' אין דכין כו' ואין לפקשות דהא כתב כגון גזלות ומכלות מעלומי כפל ר' וה' מסמע דגזילות לאו בתשלומי ר' וה' אינרי רא"כ ל"ל לאיתר מו מעלומי ר' וה' ל"ל דמתשלה כתב קנס דגזלות כגון שנגב או גזל מכנת מכרו בענין דמתחייב כפל ר' וה' ואח"כ כתב מתם מעלומי ר' וה' והיינו כגון שמוען שעבת שנגב בפקדון ונשבע וכפ"ג : (מ) וי"ל דוקא גזילות כו' כתב הסמ"ע דהתחב' ש"ל דכל גזילו' דכין מון הגזילות הכלות על ידי מכלות וכדעת התוספות ע' המוגל דף פ"ד ור"פ קמא דסנהדרין (ובסבי מיירי המכית' דף ק דסנהדרין וכן מוכח בתוספות שם ורלא כתבר"ם מוילם ר"פ קמא דסנהדרין ע"ש) ולכך כתב המחבר מתם דדכין כל גזילה עכ"ר וקשה לי רא"כ ה"ל למחב' לכתוב גזילת ע"י מכלות וע"ק שהרי לא הביא בב"י דברי התוספות זה ולכך כ"ל דה"ל למחבר כדעת הרמב"ם שכתב בסתם כל גזילות דכין והא דמרינן בנסין ע' המגרש דף פ"ת ע"ב דגזלות ומכלות אין דכין דלא שכימי היינו הקנס מגזלו' כגון מכלומי כפל ור' וה' וכמ"ב דה"ל לא שכים ואמ"כ דהמ"ל בע' המגרש דלית בים חסרון כים אלא מעוס מכלות קאמר הכי וכן מדוקדק בלשון הרמב"ם ע"ה מה' סנהדרין שכתב וז"ל דיני קנסות כגון גזילות ומכלות ומעלומי כפל כו' אין דכין מי שגנב או גזל נוכין מחצו הקרן דייני מ"ל אבל התוספות אין נוכין כו' וכזה כסתלקה תמיהת מהרש"ל ע' המוגל סימן ס' שכתב וז"ל המגרש דף פ"מ ע"ב דגזלות ומכלות אין דכין דא"ל שכימי הייגו הקנס מגזלו' כגון מכלומי כפל ור' וה' וכמ"ב דה"ל לא שכים ואמ"כ דהמ"ל בע' המגרש דלית בים חסרון כים אלא מעוס מכלות קאמר הכי וכן מדוקדק בלשון הרמב"ם ע"ה מה' סנהדרין שכתב וז"ל דיני קנסות כגון גזילות ומכלות ומעלומי כפל כו' אין דכין מי שגנב או גזל נוכין מחצו הקרן דייני מ"ל אבל התוספות אין נוכין כו' וכזה כסתלקה תמיהת מהרש"ל ע' המוגל סימן ס' שכתב וז"ל המגרש דף פ"מ ע"ב דגזלות ומכלות אין דכין נמ"ל ואמ"כ כתב מי שגנב או גזל כו' . וכן נראה לפע"ד דעת הרא"ש ע"ק דסנהדרין ומסור שכתבו מתחת דכל גזילות שכימי ודכין אומס וכן נראה לפע"ד דעת רב אמי שהביא המור לקמן ס"ס ת"ך ודלא כמהרש"ל שם שכתב דלדעתם דגזילות ע"י מכלות אין דכין ולכך כתב כאן המחבר בסתם מי שגנב או גזל נוכין מחצו הקרן והיינו ע"ק מה שהביא הב"י דברי הרמב"ם ומשמע מדברי הב"י שגם דעת הרא"ש ומסור כן ועיין בסור ובי"ל לקמן ריש סימן ל' וכן נראה עיקר לדינא גמ"ם התוספות ומסר מחרוכים שמעשים בכל יום מרכין דיני גזילות ע"ש (ודברי הב"מ כדעת הרא"ש מעורבים שבתשלה כתב מר' ירוחם כתב לדעתו כהתוספות דגזילות בכלות ע"י מכלות אין דכין ונסוף כתב מדעת הרא"ש כהרמב"ם - ובמתת המעיין בר' ירוחם יראה שלא כתב כן אלא בשם תוספות הרא"ש ע"ש) : ו דיני דנרמי כו' ע"ל סימן פ"ו סעיף ל"ב (הגה וסי' שפ"ו) שהמרכתי שם מי דיני דנרמי מייב המוס דינא מו קנסא ודו"ק : יא עדים שהעידו עדות שקר ע"ל מי' כ"מ ס"ג בהג"ה : יב ומחייבין אותן לשלם כו' וכ"כ מהרש"ל ס' המוגל מי' ס' ועמ"ש לקמן ס"ס ל"מ מזה : יג אע"פ שרייטי' שמיגס המוכים כו' עיין בים"ס פ"ס מי' ו' מלוקי דינים בזה : יד מכרין אותו והיינו דוקא נבי מוכל וכיוצא בו מכרין שאין בו שום מחון יותר המוס דאל"כ כל מ' יאכל ויוקם לאחיכו אבל לא המוס כפל ר' וה' וכ"פ הסמ"ע ס"ק ז"מ וכ"פ מהרש"ל מי' ו' ע"ש - טו וכן אם תפס הנזק בריני ישראל אבל לא בדיני עכו"ם מהרש"ל מי' ו' ע"ש : טז אין מוציאין מידו כו' ואפילו הוה קנוס שתפס מהני תפיסה המוס דכומר הזה לא מפסר בהוראתו ואפי' לא בשו עדים כן כתב הסור בשם הרמב"ן וכדבריו שתפ לקמן סימן שמ"ח וכ"כ הסמ"ע ס"ק י"ח ונשומר שמוען מעבת נגב ומוא עמו גנב כיון דלא תשלם כפל אלא נשבע לפני כ"ר ואחר לית לן כ"ר מומחה - אם כן לא כתחייב בכפל ואפילו תפס תפקינן מיניה רמב"ן כ"פ המלחמות פרק הגזול עניים והביאו ב"כ הב"ח : יז ומה יאחר הנזק וכו' ומרש"ל עסק בהרי"ף דבכל דבר שהוא מחון ואינו קנס אלא רלא שכים מומעים לו ר"תפיסה הוא דבר קל ע"ש סימן כ' : יח כך וכך מחזיק וכו' עיין מ"ש בסמ"ע ס"ק י"ם שלחב וגם לענין מניעות קנס המני מינו כמ"ם הסור לקמן סימן שמ"ם כו' והרמ"ם שהביא הסור לקמן סימן שנ"ם מולק ום"ל דבקנס לא מהני מינו וכ"כ הב"י ס"ם המנית - ומ"ש הסמ"ע שכ"כ המרדכי ס"ם המנית אין מחם ראייה דדלמא המרדכי סבירא ליה דמוני מולא למאן דאמר פלגא נזקא ממונא וכמ"ש בב"י שם וכן בס' המגיד שפ"ם מה' נזקי ממון ע"ש ורו"ק ועיין מ"ש בס' לקמן סי' שכ"ם סעיף ג' : יט לעני

ב (רמב"ם שם ר"י"א) בהמה יג שהזיקה את הארם אין נוכין נזקו דיינים שאינם סמוכין בא"י מפני שהוא דבר שאינו מצוי אבל ארם שהזיק בהמת חבירו משלם נזק שלם בכל מקו' וכן בהמה שהזיק' כשן ורגל הואיל והיא מועדת (להן) מתחלת' הרי זה דבר מצוי וסגבין אותן דיינים שאינם סמוכין בארץ ישראל וכן מי שגנב או גזל (מ) מנכין סמנו הקרן בלבר :

כנ"ם (מ) (° נ"י ר"פ המוכל) וי"ל יד דוקא גזילות דסכיקי כגון כופר כפקדון וכדומה אבל גזילה ממש לא שכים ואין דכין אא"כ הגזיל' קיימת מקייבין להחזיר :

ד (י) (° המרדכי שם) דיני דנרמי וכן דין המוסר דנין אותן דיינים שאינם סמוכים בארץ ישראל :

כנ"ם (יא) עדים שו שהעידו עדות שקר והוזמו שו והוציאו ממון על פיהם ואי אפשר למיהדר דנין אותן (יב) ומקייבין אותן לשלם ועיין לקמ"ס' כ"ם ס"כ :

ה (יג) (° לשון רמב"ם שם ר' י"ו וסור פי' י"ג בשם הרי"ף) אע"פ שדיינים שאינם סמוכים בא"י אינן מגבין קנסות (יד) מנדין אותו עד שיפיים לבעל דינו יז וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו (אין נתפיים בעל דינו כאן לא נתפיים) (טו) וכן אם תפס הנזק (° הרא"ש וסור פ"ו) שיעור מה שראוי לו ליטול יח (טז) אין מוציאין מידו :

כנ"ם (יז) (° סור פ"ם בשם הרא"ש) ואם יאמר הכזק שומו לי נוקי שאדע עד כמה אתפוס אין שומעין לו אלא אם כבר תפס שמין לו ואומרים לו (יח) כך וכך תפוק זכך

ר"ם שנוכין ריפוי וסבת וקונסין אותו וכו' ומשמעות לשונו הוא שם דאפילו בזמן הזה עבדינן הכי ועי"ז כתב מור"ם שם ז"ל לא ראיתי כותבין לנכות שכר מקייבין אותו לרפואתו ולקנוס הסוכל כפי הנראה לדיינים ע"ש וכאן הבב"ה לא הזכיר שמקייבין לרפואתו וכלל דמי הרפואה בדמי הפיוס ומ"ש ולא ראיתי כותבין כן נראה דקאי אמ"ש המחבר לנכות שכר ורפוי ע"ז כתב די"א כו' וגם הוא לא ראה לדקדק לכופו לשלם שכר ורפוי ע"פ הסומה רק לכופו לפייסו :

יג כהה שהזיקה את האדם כו' (בב"ק דף כ') מפרש הטעם משום דאדם יש לו מזל ופרש"י אדם שהוא בר שכל משמר נפשו : יד וי"א דוקא גזילות כו' עיין בב"י דב"ב לתרץ הגמרות אהדדי אבל התוספות שם דף פ"ד וכפרק בתרא דגיטין דף פ"מ וכפ"ק דסנהדרין דף נ' אלקו בפ"א וכתבו דוקא גזילות הכלות ע"י מכלות הוא דלא דנין וזהו דעת המחבר שכתב סתם דדנין גזילה ועיין בד"מ סעיף ד' :

טו עדים שהעידו עדות שקר נראה פשוט דלא כתב מור"ם ז"ל זה לפרש דיבא דנרמי דאינא מפרשין שם לקמן בסימן שפ"ו בע"א אלא לדין בפני עצמו כתבו מור"ם והוא מהמרדכי דר"פ הסוכל שכתבו לדין בפני עצמו : טז והוזמו והוציאו כו' דוקא כשהוציאו על ידן הוא דכתייב ולא מכאשר זמם כשעדיין לא הוציאו דקנס הוא והא דכתב והוזמו ולא כתב והוכשמו משום דכהכשמה דשנים אמרו לא לוה והוציאו ממון על פיהם ולאחר זמן באו שנים ואמרו לא לוה בכה"נ אם הוציאו ממון על פיהם אין מקייבין אותן דמה ראית להאמין לאחרונים יותר מלראשונים משא"כ אם הוזמו וכמ"ש הטור והמחבר לקמן בר"ם ל"ה וסי' ל"ה וסי' מ"ו בסעיף ל"ז : יז וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין לו כל המחבר כן הוא לי הרמב"ם בסוף פ"ה דסנהדרין וכתב שם עוד ז"ל מתירין לו כיון נתפיים בעל דינו כיון לא נתפיים ונראה דכן נריכין לגניה כאן בדברי המחבר וא"ם וכיון שיתן שיעור הראוי לו נראה דאינו ר"ל כל דמי נוקו דוקא אלא קרוב לאותו שיעור וכ"כ בטור בשם רב שרירא והרא"ש דבקרוב לשיעור נוקי סני ע"ש והרמב"ם נקט כל' הרי"ף שכתב שכן מנהג הישיבות וכדרים הוכחתי שנם דע' רי"ף כן ע"ש והשתא מ"ש שהולרך לכתוב דמתירין לו אפילו לא נתפיים בעל דינו פי' אף שרוצה שיתן לו כל דמי נוקו וא"ש כמי שייס וכת' ז"ל וכן אם תפס הנזק כו' אין מוציאין מידו כו' דק' מאי וכן כו' דכתב אלא כ"ם הוא אלא ואלו אתא לאשמועי' דאפי' אם תפס דמי כל נוקו אין מוציאין מידו וכ"כ הטור בשם הרא"ש דאין מוציאין מידו אלא המות מכדי נוקו . גם י"ל דבכלל מה הראוי ליטול דקא' הוא נ"כ ° כפל ד' וה' דנ"כ אין מוציאין מידו וכמ"ש בס"ק ס"ח מאחר זה ול' וכן ה"פ אע"פ שרייטים כו' אינן מגבין קנסות מ"מ יש תיקון לנזק כמה שמכדין המזיק וכו' וכן יש תיקון עוד בשם תפס וק"ל : יח אין מוציאין מידו ואפי' תפס יות' מכדי נוקו אם כתייב לו כ"כ אם היו דנין אותו כגון כפל ד' וה' תפיסתו תפיס וכ"כ הרא"ש והטו' ס"ם שמ"ש ופפ"ר וכן מוכ' מדברי מורס ז"ל בסי' שמ"ח ס"ד ע"ש * וכעיר שושן כתב דאפילו בלא תפיסה כשמכדין אותו עד שיפיים הנזק אין מתירין אותו מהנידוי עד שיתן קרוב לכפל ד' וה' כו' וז"א שהרי בסי' שמ"ם כתבתי כל היכא דלא תפס ליכא ל"ד שיהיה בנידוי עד שיתן יותר מכדי נוקו ע"ש מילת' בטעמ' וכן מוכח מ"ש הטור בסי' זה בס' מ' ז"ל ושמכו הז"ל כי ראו שיבא מזה נוק גדול כמה שאין דנין דיני קנסות ושמו תקנה לגדות המובל עד שיפיים הנמכל בקרוב כו' משמ' דוק' דבל קנס מכלה והדומה לו מכרינן שאין בו שום ממון יתר ומשום דאל"כ כל מ' יאכל ויוקם לאחיכו ולא משו' כפל ד' וה' דאף אם לא יגבוהו אין לותר שכ"מ יגנוב וינזול בהיות שידוע שיגערך לפרוע נכיכתו ונזילתו ° וגם ק"ל בהרא"ש דכתב דכין אם תפס בשעת הנזק או לאחר הנזק כין אותו דבר המזיק עלמו בין דבר אחר תפיסתו תפיסה אמ"ם סתם כאן המחבר ומורס ז"ל וכתב דמהני תפיסה וק"ל ומיהו המרדכי ס"פ המניח שפ"ם מה' נזקי ממון ע"ש ורו"ק ועיין מ"ש בס' לקמן סי' שכ"ם סעיף ג' : יט לעני

שהביאו

שהביאו ונם שתם המחבר ולא כתב דאם הודה בקנס דלא מהני
ליה התפיסה תמוס דקי"ל כהרמ"ן דבזמן הזה לא מפטר
בהודאתו ואפי"לא באו עדים וכדבריו כתב הטור לקמן בסימן
שמ"ם ע"ם ועד"ר : יט וכך תמזיר וזהו דלא כמ"ם מהרי"ן
סימן כ"ם וכמ"ם בד"מ ע"ם
וסיים הרא"ם והטור בזה וכתב
ז"ל ואם לא הביא התופס עדים
שראוי לזכות בהן אומר להמזיר
מה שתפס עכ"ל וכתב ע"ז בעל
מור"ם ז"ל הסיבו דוקא אם
תפס בעדים אבל אי תפס בלא
עדים כאמן במינו דלא תפסתי
עכ"ל ור"ל ע"ד שיתבאר לקמן
ס"ם פ"ז סעיף ל' ע"ם לענין
תביעת ממון ונם לענין תביעת
קנס מהני מינו כמ"ם המרדכי
ס"פ המניח והטור ס"ם סל"ם
(ונם מורם כ"כ בסם בסם"ד) ות'
ע"ם ובע"ר : ד' בקנסות בכתובים וכתב המרדכי פ'
הסולם בסם ר"י דאף דאין נוכין
בזמן הזה קנסות מ"מ יש לדונן
ע"פ ו'טובי העיר ועיין בסי' ל' :
בא אבל קנסות בו' בספקי
מהרא"י סימן ס"ד מסמע דיכול
לקנוס למי שאינו רוצה להיות
ביית דין שיתן קנס למלך וד"מ
הביאו הרס"ם נ' וע"ל סי' שפ"ם
ס"ה בסמ"ע מ"ם שם : כב
המבייש בדברים נם זה כתב
הטור בסם רב שרירה והרא"ם
והוא מסקנת הנאונים אבל
מדינו פטור בכוסת דברי' ואפי'
בדיינים המוכים אין נוכין המנהו
כוסת מן הדין כדאיתא בפרק
הקומץ (דף ל"ה ע"א) * ולא

כמ"ם בע"ם ע"ם : כג לפי כבודו בירו' (הביאו הטור) דהמביים את הזקן נותן לו ליטרא דדהבא עכ"ל והו' משקל ל"ה דינרי זהב כמ"ם
הרמב"ם הביאו הטור לקמן בסי' ת"ך סעיף ל' שכתב ונוכין ממנו ל"ה דינרי זהו' ומוכח ממתא דמשיק שם אחר זה דהוא ליטרא זהב ע"ם
וי"מ שהוא ל' וזהו' כמ"ם כי"ד סי' של"ד בשם מהר"מ מ"ץ : סימן ב א כל כ"ד אפי' כ"ד של ל' : כ ואפי' אינו סמוכים בא"י
עמ"ם בסי' שלפני זה שם א פירושו : נ שהעם פרוצים בו' עיין בפרישה שם בכתבי" דאף דאין כל העם פרוצים אלא יחיד מהם
יכולים לענות אותו היחיד ולקיבסו שלא מן הדין כפי ראות עיניהם אלא כשהעם פרוצים יכולים לתקן ולגדור כל העם ולעבוה את כל א'
שיעבור תקנתן אף שלא ראו אותו האיש שהיה פרוץ במעשיו אלא כדי לגדור העם ע"ם וק"ל : ד דנין בין מיתה כו' אפי' אינו חייב
מיתה וכ"כ הרמב"ם והטור הביאו ועפ"ר ודרי' ת"ם בשם כ"י : ה ואפי' אין בדבר עדות נמורה נם " אפי' בלא התראה שא"ל עדי'
והתראה אלא לדון בדין תורה אבל מי שעובר על תיקוני המדינה יכולים לעשות כפי צורך שעה כ"כ בתשובת רמב"ן סימן רע"ב : ו
ואפי' אין עדות נמורה " וכתב כ"י בשם רשב"א ז"ל ולדיני נפשות צריך שיהיו מוזהרין לעשות בהסכמת זקני העיר כדי שיעשו אחר
צורך גדול ובאתתא עכ"ל : ז מוכטין אותו ע"י כותים מדלא שיים לכתוב ואחרינן לו עשה מה שישראל אומרי' לך בשם הטור משמע
דם"ל דאפי' נמר דין יוכלו לעשות ע"י כותים כיון שהוא אלם וכפרם כשהיה לקיבסו דלאו דין הוא ועפ"ר מ"ם מוה : ח ויש להם כח
להפקיר כו' ויש"ם שם ז"ל ולקנוס אלם ולכדותו ולהסרימו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאסרו בבית האסורים ולהשביעו בשם ע"כ
שלא יעשה ושלא יעשה הדברים ובכל יהיה דעתו (פ"ל דיין) לש"ם ואל יהיה בכובד הברית קל בעיניו כו' " וכתב עוד שם וכן
מלקין ומפזין למי שבמומתו רעב כו' וכב"י וכד"ת הביאו"ת ש"ם הר"ן ע"ז וה"מ באיש דעלמא אבל ת"ח בשבו כליל' עכ"ל והו' מנת' מנהנות
פ"ם תי' הלשם וז"ל אחר ריש לקיש ת"ח שסרם אין מכדין אותו בפרהסי' שנא' (בהוש' כ') וכאלת היום וכשל נם בכיה אחך ל"ל בשבו כלילה
עכ"ל : ט שהחזו כ"ד עליהם ל"הטור שהחזום רבים עליהם ולפי"ת ש"ם המחבר כ"ד נרא"ד"ר שהחזום הנבור לכ"ד עליהם וק"ל :
י וכן נוהגי' וכו' ז"ל המרדכי רפ"ב דב"ת בשם תשו' רבינו נרשון כל מי שהתמנ' על הנבו' הו' כאביר באביר' ויעתה בדורו בשמואל בדורו
וכל מה שעשה עשוי וכ"כ הרשב"ם' תשכ"ם דכל נבור בחקומו כנאונים לכל ישראל שתקנו כמה תקנות לכל ישראל : יא אע"פ שיש כו'
וכ"כ מהרי"ק בשורש א' וכשור' י"ד דכתב דאפי' למ"ד טובי העיר יכולים לתקן מה שירצו היינו דוקא מה שהוא נרכי הקהל אבל להפקיע
ממון מא' לשכירו שאינו צורך הקהל פשיטא דלא וכן משמ' בפיסקי מהרא"י סי' רע"ב ודלא אחרי' הפקר כ"ד הפקר אלא בנדול שאין בדור
כמוהו : יב או שקבלו עליהם כו' פי' דאז בדיבור בעלמא כתקיים אף בדבר שלא היה מנהג מקדם שם : יג ופסידא להאי כו' בד"מ
כתוב המרדכי שם וכתב בזה ולאו למנדר מילתא הוא אין שומעין לכן עכ"ל ומשמע מזה למנדר מילתא כ"מ מודים דיש כח לטובי
העיר ולפ"ז ז"ל דמור"ם לא כתב דיש מולקין אלא אמ"ם שכן כוהני' ור"ל דכוהנין כן אפי' בלי צורך שעה למנדר מילת' וא"כ קיבר במקום
שהיה לו להחריב ולפרם ודא שראיתי שכתב במרדכי לאו מנדר מילתא ולא ולאו כו' דולא למנדר בלמ"ד ולפ"ז נראה דר"ל בלא בה"נ אינו
בכללו היתר מנדר מילתא ואין שומעי' לכן ואפשר דלזה כתבון מור"ם ז"ל ומ"ם לא הזכירו כאן בלל אבל הוא דוקא לפרש כן וצ"ע : יד
וכ"ם אם קבלוה כו' וכתב המרדכי בכ"ב דף רמ"ם ע"נ דאין רשאין בני העיר לקיים שום דבר היבא שיש דיין מומחה או אדם אשר בעיר
וכ"כ רבינו והמחבר לקמן בסי' רל"ה וי"ה דוקא בדבר שהוא קנס וכ"ז הביא ד"ת ע"ש : טו יתן מ"זהו' ותבר"ם מרוזבורג כתב מאן
דאתקנם מנהג בדינא פופר אדבעים - בתאתים שמוכים - על כל מנה ארבעים עכ"ל - והביאו בד"מ על דברי מהרי"ו הכ"ל (דאמר דמ'
וזהו' הוא במקום מלקות) בל פלוגתא ונם בסם"ע לא כתב אלא דברי מהרי"ו ועמ"ם בהגד"מ וע"ל סי' ת"ך סמ"א מ"ם שם : טו אבל
ביד הכ"ד כתב בהגהות מיימוני פי"ז דסנהדרין מעשה בא' שיבא לארץ לקלקותו ולא בא המחוכה לקלקותו ופטרו והביא ראיה לדבר
ע"ם מ"ם עוד מדיני מלקות : ב ב 2 2 נ אין

יט לפי כבודו (הנ"ה בירוש' הטור דהמביים מזקן נותן לו ליטרא דדהבא עכ"ל ומביאו בסמ"ע ופסק מור"ם בי"ד בסי' רמ"ג ס"ב בהגה שאין
לת"ח בזמן הזה דין ת"ח לענין ליטר' דדהבא ובמ"מת ה"ב וכ"כ מהרי"ק שורש
קס"ג ובתשו' ר"י מסרלאני המרדים פוף סימן מ"ו חולק ע"ז ודחה בשתי ידים
וס"ל שיש לו דין ת"ח לענין ליטר' דדהבא ועיין עוד שם) : ך ועל פיתן
ת"ך כו' וסימן כ"ז ס"ב :

ב א כל בית דין כו' עיין
בתשובות מהר"מ
מלונלין סימן קל"ה לענין מיבדר
הילתא : ב שהעם פרוצים כו' ואפי'
יחיד פרוץ יכולים לענות אותו היחיד
כפי ראות עיני הדיין (וכן משמע
להרי"ב בסור ובאר פוסקים וכ"ם)
וכ"כ הסמ"ע : ב ואפילו אין
בדבר עדות נמורה כו' אפילו בלא
התראה אבל מהר"ן סמ"ן רע"ם הביאו
בשמ"ם ולדיני נפשות צריך שיהיו
מוזהרין לעשות בהסכמת זקני העיר
כדי שיעשו אחר צורך גדול ומתון כ"ל
בשם רשב"א ז"ל וכ"כ הסמ"ע : ד
ודוקא בדבר העיר כ"ם ובים
פ"ם דכ"ק סימן ז' : ה אבל אינן
רשאין לסכות כו' עיין בתשובת הר"מ
אלשיך סימן כ"ט בחריכות : ו
ע"מ הולכין אחר בהנהג כו' ע"ל סי'
של"ג מ"ג בהגה"מ אישם קרוי מנהג
ובע"ת מ"ם עוד בזה :

ג אין

ב ביד מכין ועונשין לצורך שעה ובו סעיף א

א (א) כל כ"ד אפילו אינם סמוכים כא"י אם רואים
(ב) ג שהעם פרוצים בעבירות " (טור) (ושטות נורך
שעה) דנין בין ד מיתה בין ממון בין כל דיני עונש (ג) ה
ואפילו אין בדבר ו עדות נמורה ואם הוא אלם
חובטים אותו ע"י כותים (ויש מ"ל לפס" (טור ס"ל בשם הרמב"ם
וכ"כ בפרק כ"ד דסנהדרין) כח להפקיר ממונו ולאכרו כפי מה שרואים
לנדור פרנסת הדור) וכל מעשיהם יהיו לש"ש (ד) ודוקא גדול
הדור או טובי העיר שהסחו ט ב"ד עליהם

הנ"ם ז וכן " (מרדכי פ"ק בבא"מ) נוהגים בכל מקום שטובי העיר בעירן בכ"ד הנדול
ומכין ועונשין והפקרן הפקר כפי המנהג אף על פי שיש ח קולקין " (שם בשם מהר"ם
ומהרי"ק שורש א' ופסקי מהרא"י סי' רל"ג) וס"ל דאין כח ביד טובי העיר בלא רק להבריח הציבור כמה
שהיה מנהג מקדם או יב שקבלו עליהם מדעת כולם (ט) אבל אין רשאין לשמות דבר במילי
דאינ' רווקא לבאי יג ופסידא לבאי " (מרדכי פ' הנזל בתרא) או להפקיע ממון שלא מדעת כול'
(י) מ"מ הולכין אחר מנהג העיר וכ"ם יד אם קבלם עליהם לבל דבר כן כל ועיין בי"ד סימן
רכ"ב דיני תקנות שרמי ליבור כתבו באחרונים " (הסרי"ב נס' קמ"ז) בתשובות דמי שמתקייב
מלקות יתן סו מ' וטובים במקום מלקות ולאו דינ' קאמר אלא שהם מפקיר כך לפי שעה
" (טור שם בשם הרמב"ם) אבל סו ביד הב"ד להלקותו או לטול ממון כפי ראות עיניהם לפי הענין
לאנדר מלתא ועל סי' תכ"ה (ריש הסי' בבב"ה) : נ בכמה

ים לפי כבודו (הנ"ה בירוש' הטור דהמביים מזקן נותן לו ליטרא דדהבא עכ"ל ומביאו בסמ"ע ופסק מור"ם בי"ד בסי' רמ"ג ס"ב בהגה שאין
לת"ח בזמן הזה דין ת"ח לענין ליטר' דדהבא ובמ"מת ה"ב וכ"כ מהרי"ק שורש
קס"ג ובתשו' ר"י מסרלאני המרדים פוף סימן מ"ו חולק ע"ז ודחה בשתי ידים
וס"ל שיש לו דין ת"ח לענין ליטר' דדהבא ועיין עוד שם) : ך ועל פיתן
ת"ך כו' וסימן כ"ז ס"ב :

ב א כל בית דין כו' עיין
בתשובות מהר"מ
מלונלין סימן קל"ה לענין מיבדר
הילתא : ב שהעם פרוצים כו' ואפי'
יחיד פרוץ יכולים לענות אותו היחיד
כפי ראות עיני הדיין (וכן משמע
להרי"ב בסור ובאר פוסקים וכ"ם)
וכ"כ הסמ"ע : ב ואפילו אין
בדבר עדות נמורה כו' אפילו בלא
התראה אבל מהר"ן סמ"ן רע"ם הביאו
בשמ"ם ולדיני נפשות צריך שיהיו
מוזהרין לעשות בהסכמת זקני העיר
כדי שיעשו אחר צורך גדול ומתון כ"ל
בשם רשב"א ז"ל וכ"כ הסמ"ע : ד
ודוקא בדבר העיר כ"ם ובים
פ"ם דכ"ק סימן ז' : ה אבל אינן
רשאין לסכות כו' עיין בתשובת הר"מ
אלשיך סימן כ"ט בחריכות : ו
ע"מ הולכין אחר בהנהג כו' ע"ל סי'
של"ג מ"ג בהגה"מ אישם קרוי מנהג
ובע"ת מ"ם עוד בזה :

ג אין

ג א אין ב"ד פחות משלשה כו' כתב הס"מע היינו מה"ס אבל מדין התורה נמי סגי וכ"כ הרת"נס בהדיא בפ"ג בס"ב דסנהדרין דפסק כרב אחא וכן משמע בפסרי ברפ"ק דסנהדרין ולא כמ"ש בעיר שושן ע"ש אכ"ל ולפע"ד דברי הע"ש נכונים דהא אחרי כש"ס פ"ק דסנהדרין מאי איכא בין רבא לרב אחא לרבא לית ליה דשמואל דתנוס ארבעה דיניפס דין לרב אחא אית ליה דשמואל ואיכון דקי"ל דלא כשמואל וכדלקמן ריש סעיף ג' אי"כ ע"כ קי"ל כרבא דמדאוריתא בעינן ג' מומחים מדכתיב ג' אלהים אלא שחי"ל תקנו דסגי בג' הדיוטות משום אלא תכעול דלא בעי לאין דגם דעת הרא"ש מוכח כן לפי מה שכתבתי דהא עסק כו' אנהו דלא כשמואל • וה"ם בתחלת הפרק נס דברי הרב אחא פינו אלא להורות דבעינן מד' דבתיר ולאוריי דבהא לא פליג רבא ארב אחא דאי פליג א"ל הס"מ לפיתר הך איכא בינייהו • כן נ"ל לדעת הרא"ש ודלא כהסת"ם וכת אחרים לדעתו • וכ"כ מור הרא"ש להריא להלכה כדברי אנהו מוקי"ל דשמעי ורבא ומילך אלא כבתראי ומתרי' בנתרא דרבא ליה ליה דשמואל ותניא נ"י ומכאן נס כן קוביא גדולה על הסס"מ וכ"מ לדעת הרא"ש • וזה מלוקדק בדעת בעיר שושן דלקמן סעיף ג' כתב וכיון דמקראי ילפינן מדריכים להיות ג' ג' אלהים לפיכך פחות מג' אין דיניהם דין כו' והיינו ממש כפי סוגיי' הס"מ שהזכרתי:

ואדרבה על הרמב"ם קשה לי כיון דפסק דפחות מג' אין דינים' דין היאך כתב כדברי רב אחא הא אחרינא כש"מ דלרב אחא איתא דשמואל וכן קשה לי על הטמ"ב • דכ"ס פ' המוכר דף ל"ו וכ"מ המגרש דף ל"ב איתא לדריא שעתא דדיינין בהוראות והלוות משום דשליחותייהו דאלהים מנדין וכן כתב הרמב"ם בפי' הפ"מ מהרמ"ם מהרדין והטמ"ב ונ"ל לפיכך דנין בהוראו' והלוו' וכיוצא בהן כתובים לאכן אף על פי שאין בית דין של אלהים שליחות של בית דון של ארץ ישראל עוסקין ע"ז לשום אלמו' דמדאוריתא לא דיינין הוראות והלוות אלא על פי מומחים והיינו כרבא דלרב אחא מדאוריתא ביתיר בריעא סגי כדמוכח לדריא כש"מ וכן הוא בפסרי ואולי יש לייחס דברי הרמב"ם ברבא"ם לדוחק • אך העיקר כרבא דקי"ל כרבא ודלא כשמואל וכדרשתא בפ' החולץ וכל' מחברים דבעינן אלהים וכן נראה לדריא דמת הרי"ף אלא הביא דברי רב אחא בלל וכתב תחילת הסוגיא בפ"ק דסנהדרין המתיא כרבא לדדאוריתא אלמא מומחים בעינן ע"ש • וכ"כ הראב"ן דף קי"ל ריש ע"ב דשמעתתא כרבא דבעינן ג' מומחים ומשום נשלת לא בעינן לוון סגי בג' הדיוטות כו' וכ"כ הגהמוקי יוסף לחדתי בשעה שכתבתי דברי הנ"ל לא היה לפני ספר כסף משנה כי אם לאחר שעה דברתי מן מלאמות הרבים ים"ם ומתה עיינתי בס' כ"ת ורא"ה שפרנים שם בקשיות שהקשיתי לעיל על הרמב"ם דהיאך פסק כרב אחא וכתב מור שהיה ברבוא מן דיניהם דין ומילתי שם משנת הרשב"א שהי"ב שם דברי ארבב"ם בזה וכן בס"מ לחם משנה ולפע"ד לדבריהם לחוקים בזה נגם ליישב דעתי בינייהו ואולם בינייהו כו' בש"ם לא משמע מכו' ודוק גם מ"מ קשה על הרמ"ם מור הקושיות שכתבתי לעיל ולא הרגלנו הרשב"א והכ"מ וצ"ע בזה ש"ם: ב דאי מעבר דלית בהו תר כו' בתב הטמ"ם ומין זה אחיר וסגיר כו' ונשום הוא כדאמרה לחיות בש"ם ופוסקים • תיהו י"ל דנמיר מיהא בעינן והכי משמע בש"ם לשבר דש"ם מר דנמיר כו' וכ"כ מהר"מ פראנק' בתשו' סי' ת"ל ובכ"ה הפיגם עליו דלא בעינן נמיר ממש אלא נמיר קבת ומתוך כך יוצא סברות קבת בדיינין כו' ומין דבדיו מוכרחים ש"ם: ושי' בתשו' ל"ל בספר ראשון סי' קכ"ג סוף דף קל"ח בתב. דיכול המומחה לומר קים לי בהר"מה בעינן שלשה נמירי ומין כ"ל אלא נראין דברי הרא"ש עיקר בש"ם ומפשר גם הרת"ם תורה ור"ל דוקא דאית בהו דנמירי לכך כתב בשורי ויראה מדבריו דלומר שלשה כן לכאורה אבל אינו מוכרח כל כך • וכן תמהנו דעת הר"ר זרחיה הלוי כ"ה דבני בדאית בהו דנמיר ע"ש ועיקר: ב אבל אי לית בהו כו' תיהו אם המומחה רבים עליהם אפילו ג' יושבי קרנות כברים כדלקמן ריש סימן מ' ובמין כ"ש סוף סעיף ג': ד אז אפילו רובם לדון עם המומחה בעירו כו' כתב הב"ח דלבנין ריש סימן מ' ובמין כ"ש סוף סעיף ג' דיניהם דין לבחירו כשמואל דדיניהם דין ולפע"ד עיקר דלא קי"ל כשמואל וכאו אפשר מרי"ף והרמב"ם והרא"ש ומור ומאר הרבה מפסקי וכדרשתא בש"ם ב' המוכל דף פ"ו ונמין פ' המגרש דף פ"ד ובמה"ל ס"ק ג' • וכן משמע בש"ם פ"ב דכתובות בני קרנות ופ' זה בורר בני מדיתא דקאמר המבורר לתא דבנן דבי רב אמי (שבי) כשמואל מבירא לה כו' וה"ם המומחה אם דכשמואל ס"ל בני קיום ומדיתא ובהא לא קי"ל כותיה הוא לדוקא גדול מרא דל"ג בהא רש"ם לא משמע הכי ומור רבא שמואל לא אחל מדלתא רק בני דין ומור פחתי בינעי קיום ומדיתא ב' סמי מגבי דין וכ"ל מהגי דין קי"ל ריש ע"ב • ובעל העיטור דף כ"ו ובריסב"ה ס"ב דכתובות דלא כשמואל ע"ש ועיקר: ו אז שטה מומחה לדנים כו' ע"ל סי' י"ג: ז סירון ביחידי לכתחילה אבל לענין פסור תתבלתין אם טעה אז אם דן בדיעבד ים מומחה וכתיב לקמן סי' כ"ה ס"ק י"ב אות ד': ח ואינן מומחה לדנים כו' בתב הטמ"ם דבראש"ם ס"ל דאפי' מומחים ואפי' מומחים הוא שמיק התחבר וכתב ואפילו בם מומחים וכל שהן מומחים מתחת הם מומחים ומתחומה על אור"ם מעירה שני הדיעות אחר ולא כתבן בל' עלונתא כת"ם הטור וי"ל בדוקא דמ"ש מור"ם מומחה לדנים ר"ל שהמומחה רבים עליהם בכה"ג מהני עכ"ל ולא נהירא דאם בכך שהמומחה רבים עליהם מ"מ לא מ"ל ד"ל ונם אל' לא משמע כן ומור המוכן מוכיח דין זה אלא מורא כוונתו והם דלא כתבו בל' עלונתא היינו משום דכיון דבל' ל' מחבר עכמו אין הכרח כ"כ דיל' בל' מחומים אבינם מומחים (דהא הרא"ש ומור אל' לקמן סי' כ"ה דמהוכות מהני אפי' לאינו מומחה ע"ש בס"ק כ"ב וכן משמע בש"ם שלחל דב' אפי' המוכלים אין דיניהם דין ומיר אמ"כ בתב דמיר מומחי יעבל לדון בע"כ) דהם כ"ל דהרמב"ם עכמו שהגיא הטור מבואר להריא אפי' מומחה ע"ש לכך כתב הטור בל' עלונתא וכן דרכו אל הר"ב בהרבה מקומות • וזה בכוונ' ולענין דינא מ"ש הטור שהבבר הרא"ש ירבה אפילו אין מיר מומחה לדנים לבל דבר לפע"ד ליתא דלא הטום הרא"ש ומיר מומחה לדנים הדיוטות רק לענין דין ולא לענין הוראה ונראה עיקר בהרמב"ם ומתחבר נ"כ בטעה"ת מה"ר מ"ש בשם תשובה לקמן סי' ע"ה אב"ל וכן נראה דעת הע"ש שהשמיט כאן מה שהגיא הר"ב ומינן מומחים כו' וכ"כ הבעל עיטור בשורת הוראה ס"ק ס"ה ו"ל וה"מ בפני ג' אבל בפני יחיד מומחה אין הוראתו הוראה' עכ"ל

והכי משמע נמי בפ"ב דכתובות (דף כ"ב ע"ב) ובפ"ז בורר (דף ל' ע"ב) בני קיום ומדיתא בני ואחר לא

ד כלומר תיכנים הא לחומחה מהכי נע"ר וקי"ל: ה אז שטה מומחה לדנים ז"ל הטור כל שהוא משה כרב כתחן כדורו וכקיאי כמשנה ותלמוד וכקיאי כמי כסיקול הדעת ותעיין בליבו כמה סנין ותכנסין ליה ויתכון סניאין ולא אזא בית שעותא בכנון הא"ר הוא מומחה לדנים ע"ל ופי' מומחה הוא מבוסה כדאמרינן לענין יציאת שבת דיולאין בקמיע שהוא מומחה ועפ"ר: ו וכזאן הוא אין דכון וכו' וכ"כ הטור כי"ד סימן רכ"ח לענין היתר נדרים כיציד מומחה וכפי"ל"ד לענין בתיב לעורה דדבבה לחי שחבייש בת"ק: ז ואלו מומחים לדנים' אמשמע הא אם אם מומחים אפילו אם אם פחות מג' הוראה שהיה לפניהם הוראה וכ"כ הטור כל אם הרמב"ם ס"ל דלא הוה הוראה אפילו אם אם מומחים ומסכין אם לא אם ג' ואם אפילו בהדיוטים סני וזהו שמסיק המחבר וכתב אפי' הן סמוכין וכל שהן סמוכים מסתמא הן מומחין וכ"כ הרמב"ם בהדיא אפילו הוא מומחה • ולא"ל שהרמב"ם כ"כ אינו שהוא מומחה מסתמא ג"כ כן נם כשים שני מומחים כל זמן שאינן ג' ומתמיה על מור"ם שעירב שני הדיעות יחד ולא כתבן בל' עלונתא כמו שכתבן הטור דפליגי אהדדי וא"ל דם"ל דבמומחה לדנים' מודה הרמב"ם דבא בתיימוני כתב שם בהדיא דאפי' במומחה לדנים וסמוך לדין כן (וכפרי' כתבתי הטעם למה בשתים הטור בשם הרמב"ם תיבת מומחה לדנים) וי"ל בדוקא דמ"ש מור"ם מומחה לדנים ר"ל שהמקום רבים עליהם דבא"ג מהני: ח לא

ג א אין ב"ד פחות משלשה היינו מד"ם אבל מדין התורה בדיינו מתוכת בתר סגי וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפ"ב דסנהדרין דפסק כרב אחא וכן משמע בתשר"י בפס"ק דסנהדרין ב' דא"ל דלית בהו אל"ל דיודע סברות כו' ל' הטור א"ל דלית בהו אל דנמיר שמשמע מו שקרא בספרים ויודע סברות בדיינים אבל ואין זה נמיר וסגיר הנזכר בגמרא ופוסקים דההוא מומחה מיקרי ויכול לדון יחידי ופע"ר:

ג אפילו רובם לדון עם המומחה בס"ל ל"ג ית"ל דדוקא הכתבת אינו יכול לדחות תלדון עמו בעירו אבל הכל המומחה בעירו יכול לבופו לילך עמו לבית הועד • ולכ"ל הגדול נס הכתבת יכול לדחות ע"ש: ד פחות משלשה אין כו' וכ"כ הרמב"ם פ"ב דסנהדרין ולהפוקי המרבי פ"ב דסנהדרין והנ"מ שם והרמב"ם שם והטור כתב רשות מרים נלוחה או מחבירו שבאי מותר לדון יחידי אפילו אינמיר ולא סגיר אלא משום דאין לבו עתה לא בשיא ולא ר"ג ליטול רשות מהם וכמ"ש הטור מ"ה לא רצה המחבר לסתריך כפרשי דין זה וסמך אמ"ש בס"ם זה דמי שאינו מומחה כו' אע"פ שבטל כו'

ה אז שטה מומחה לדנים ז"ל הטור כל שהוא משה כרב כתחן כדורו וכקיאי כמשנה ותלמוד וכקיאי כמי כסיקול הדעת ותעיין בליבו כמה סנין ותכנסין ליה ויתכון סניאין ולא אזא בית שעותא בכנון הא"ר הוא מומחה לדנים ע"ל ופי' מומחה הוא מבוסה כדאמרינן לענין יציאת שבת דיולאין בקמיע שהוא מומחה ועפ"ר: ו וכזאן הוא אין דכון וכו' וכ"כ הטור כי"ד סימן רכ"ח לענין היתר נדרים כיציד מומחה וכפי"ל"ד לענין בתיב לעורה דדבבה לחי שחבייש בת"ק: ז ואלו מומחים לדנים' אמשמע הא אם מומחים אפילו אם אם פחות מג' הוראה שהיה לפניהם הוראה וכ"כ הטור מ"ה לא רצה המחבר לסתריך כפרשי דין זה וסמך אמ"ש בס"ם זה דמי שאינו מומחה כו' אע"פ שבטל כו'

ד כלומר תיכנים הא לחומחה מהכי נע"ר וקי"ל: ה אז שטה מומחה לדנים ז"ל הטור כל שהוא משה כרב כתחן כדורו וכקיאי כמשנה ותלמוד וכקיאי כמי כסיקול הדעת ותעיין בליבו כמה סנין ותכנסין ליה ויתכון סניאין ולא אזא בית שעותא בכנון הא"ר הוא מומחה לדנים ע"ל ופי' מומחה הוא מבוסה כדאמרינן לענין יציאת שבת דיולאין בקמיע שהוא מומחה ועפ"ר: ו וכזאן הוא אין דכון וכו' וכ"כ הטור כי"ד סימן רכ"ח לענין היתר נדרים כיציד מומחה וכפי"ל"ד לענין בתיב לעורה דדבבה לחי שחבייש בת"ק: ז ואלו מומחים לדנים' אמשמע הא אם מומחים אפילו אם אם פחות מג' הוראה שהיה לפניהם הוראה וכ"כ הטור מ"ה לא רצה המחבר לסתריך כפרשי דין זה וסמך אמ"ש בס"ם זה דמי שאינו מומחה כו' אע"פ שבטל כו'

ט לא הוחזק כפרן. והיינו כל זמן שלא אמר לפניהם אתם עדי
דזה מהני לכ"ע בכל עדים כמ"ש הטור והמחבר בסימן ל"ב
וא"א לפיין הודאה וכסי' ע"ש לענין הוחזק כפרן. ונס בלא אתם
עדי כל שאמר בפניה' בל' הודאה נמור' ס"ל לרמב"ם בעל הכרח
זו דמהני והכא איירי בלא אמר
בפניהן כל' הודאה נמורה ע"ש.
ט אע"פ שיש הודאה מומחה
לרבים מותר כו' הטור כ"כ אמי
שבעל רשות ועפ"ר ודרשה:
י שיוסיף אחרים עמו. כן הוא
לשון הרמב"ם אחרי' ולשון הטור
שיוסיף אחר עמו ועפ"ר יש
ומוטב שיתתף הדין בי"א וכו'
דכסדן מרובין מדקדקין כולן
ויצא הדין למחיתו יותר ומ"ש
בפשרה ל"ד דהוא ב"ד שקול.
ועפ"ר סס כתבתי לתמ' נקט
שיעור פשרה ו"ל: יב ועיין
שיהיו כל היושבים בב"ד. מ"ש
וראוי' ר' לכל הפשרה הב"ל
שיושבים בב"ד אבל לא קאי
אתלמיד היושב לפני רבו
ובמשמעות ב"י דשם א"נ שיהא
ת"ח אלא שלא יהא בור: יג
עד שידע פס מי יסב בתשובת
מהרי"ו סימן קמ"ו כתב לחבר"ם ז"ל ואם תשמע לעצתי
לא תשב אצל הקבל בשום דין
דידעת שפסקי הבעלי בתים
ופסקי הלומדים הם שני הפכים
ואחרו כפ"ז כך היו נקיי הדע
שבירושלים עושים לא היו יושבי
בדין אל"כ היו יודעין מי יסב
עמהם כו"ע: יד מי
שאינו מומחה כו' פי' שאינו לא
נמיר ולא שביר כי הנמיר ולא
שביר נקרא מומחה שתם כל
הרמב"ם ומהני לי"ע"ר והנמי
ושביר נקרא מומחה לרבים כל הרמב"ם כל זה הוכחתי בפרישה
ע"ש: טו אין דינו דין הרמב"ם והטור שיימו בוש ז"ל ואם
טעה ונשא ונתן כיל היב לשלם כו' עפר"ד: טז ודן בפני
ב"ד בטור כתב בפני בית דין אחר אבל במב"ם לא כתב תיבת
אחר ונס א"נ לו דהני שדנו לאו בית דין מיקרי. ומשום הכי כתב
שיכולין לחזור ולדון לפני ב"ד וק"ל וכך כתב המחבר לקמן סוף
סימן כ"ה ע"ש: יז להוסיב דייניס מי שירצה
שיבא נמיר ושביר וכמ"ש לפני זה:

ד יא אם רואה שלו ביד אחר שנגלו לשון הטור בסוף סימן
זה אז שבא לנחלו והוא עומד עליו ומציל את שלו
וכתבו מור"ם נס כן בסמוך עיין פרישה:
ט והוא

ערים לא יי (ס) הוחזק כפרן אבל בנ"א ע"פ שאינם סמוכים
ההודאה בפניהם הוראה בב"ר וכן בכופר ואח"כ באו ערות
הוחזק כפרן ואינו יכול לחזור ולטעון:
יב (י) (סור ס"ס כסף הרמב"ם והוא סס בפ"ב די"ח) אע"פ ס
שיהיה מומחה לרבים מותר לו לדון יחידי מצות חכמים
יג שיושב עמו אחרים:
יד (סס) אע"פ שב"ר שלו ב"ר שלם הוא כל זמן שהם
רבים הרי זה משובח יט ומוטב שיתתף הדין בי"א
מבעשר' וצריך שיהיו כל יב היושבים בב"ר ת"ח וראוים
ואסור לאדם חכם שישב בדין יג עד שידע עם מי ישב שמא
ישב עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר כוזרים לא
בכלל ב"ד (יא) (סור ס"ר ר"ג בסס הרמב"ם והוא סס ר"ן) מי
יד שאינו מומחה ולא קבלוהו פליו בעלי דינים אע"פ שנטל
רשות מראש הגולה טו אין דינו דין אפילו לא טעה וכל
אחר מבעלי דינים אם רצה חוזר טז ודן בפני ב"ר:
הב"ם (סור ס"י י"ב) רשות שנתן סמלך בזמן הזה אינו כלו"
(יב) ומיהו אם קבלוהו הקהל ע"פ כתב המלך (יג)
יכול לדון וי"ל (ריב"ס ס"י רי"ג) (יד) דאם נמיר ושביר
(טו) מהני ליה רשות המלך או בסר הממונה בפירו דזהו בכלל
דינא דמלכותא יז להוסיב (רבב"ם בתשו' סי' תרכ"ל) דייניס
ושופטים מי שירצה וא"מ מי שעושה זה בלא רשות הקהל (כ"כ
הריב"ם סס) מצער המכור ונתיד ליתן את הדין:

ד כיצד אדם עושה דין לעצמו ובו סעיף א

א יכול אדם לעשות דין לעצמו (ב) אם רואה שלו ביד אחר
שנגלו יכול לקחתו מידו ואם האחר עומד כנגדו יכול
להכותו עד שיניחנו (ג) (סור ס"ג) (אם לא יכול להגיע
נעניין אחר) אפילו הוא דבר שאין בו הפסד (ד) אם יתתן
עד

ע"ש אבל בשאינו מומחה יל"ל דלא ידון בתחלה וכן משמע להריב"ם בהרב"ם פ'
מה"מ שכתב וז"ל רבינו שבתחל מתחלה לדון והוא אינו מומחה ראוי הוא
שיבא מביתו ואע"פ דקבלו עליהו מ"ת לא ס"ל לדון יחידי כיון שאינו
מומחה אב"ל ולפ"ז אותן שנוהגים לדון ביחידי הכא דבא"ל מעבשה לדון אלא
אפי' נקבלוהו לא שייך עבדי כיון הבלירבא ליבא מומחה ולפסר דאתן
שנוהגים לדון ביחידי היינו בדברים שבגילוים ופשוטים שהם מומחים בפס או
לפסר דהוא הנותנת דכיון דהבלירבא ליבא מומחה ולית דחכים הבלירבא בדין
ופרא"ת בירושלמי וכיולא בסמ"ג סימן ק"ז וכסולו לקמן סימן ל"ב דהבלירבא
לית דחכים בדין לדון דין תורה מ"ל: תד"ר דפסבדרן בשם מומרים שאם קבלו
עליהם יושבי קרנות שדנו דין ואפילו שאו אין חייבים לשלם דהא לא אבו
לחייבו דאדעתא דליבינו דין תורה קבלום דהא מודע ידעי שאינם יודעים דין
תורה ע"כ. אבן מ"ע בזה שבדי כל הפוסקי' לא הביאו את הירושלמי דהבלירבא
לית דחכים לדון דין תורה ונראה דגם בסמ"ג הפסול דהביאו אינו אלא
לענין שם לעשות כל מה דאפשר לעשות בשרה ואין משחם להדיא מתוה
שבביאו נבי עשות בשרה וכתבו בריבים הריבים לסתרתק בכל הבולת
אלא יקבלו עליהם לדון דין תורה דנרא' בירושלמי כו' משמע להדיא דלכתחילה לוקא הוא דבריבים לסתרתק בזה. אבל ודאי דגם הבלירבא יודעים לדון דין תורה
בלתה דינים המפורסים בס"ם ופוסקים ס"ב ודאי כשבאים מתחילה לדון לפניו וקבלוהו מדעתא דלדון דין תורה וכמ"ש הפוסקים וסרא"ם ומור
לקמן סימן כ"ה ועל כן יש לחסר אלא לדון ביחידי אף שקבלוהו אם לא שתפרש בהדיא שיבי יודע לדון תורה אז פסול ומותתה ורבינו הוא בכך
דבבא"ב ביבא מומחה אף הבלירבא ודוק: יא מי שאינו מומחה כו' כתב הסמ"ע פי' שאינו לא נמיר ולא שביר כו' וכ"כ עוד הסמ"ע לקמן סימן
כ"ה ומהן דבריו נכונים כמו שכתבתי עליו לקמן סימן כ"ה סעיף ג' ס"ק כ"ב ומעיף ד' ס"ק כ"ם בבריבות ע"ש: יב ומיהו אם קבלוהו הקהל
ע"פ כתב המלך הבר"ם כיון אלא מרגומם קבלוהו מ"ר לדון קמ"ל וכ"ם אם קבלוהו מרגומם בלא כתב המלך כ"ב הב"ח ומשמ"ש לקמן סימן כ"ה סק"ב לא: יג
יכול לדון אבל אינו פסור מתחלתן אם שעה מיהו אי נמיר ושביר מהני לפסרו לעצת הסור ובלא בברכת מרבני הרמב"ם. דבתב
המלך אינו מועיל כלום ביבא דשעה אפי' בקבלו עליהו בב"ל הב"ח ולפ"ד לא נראה מהרמב"ם כלום ונס הרמב"ם תורה לזה ע"ז ודוק: יד דאם הוא נמיר
ושביר בלתה הר"ם לעיל ס"ל בלתתילה אין מומחה בזמן הזה מ"מ אם נמיר ושביר מהני ליה רשות המלך אף בזמן הזה לענין סיכול לדון וה"מ נראה דלענין
סיכון ביחידי לא מהני: טו מהני ליה רשות המלך אף לפסרו אם שעה כמו רשות דרוש בלתה דלקמן סי' כ"ה סעיף ג' וכ"כ הריב"ם והב"ח כתב לתרבני
הסור משמע דאף לנמיר ושביר לא מהני רשות ודלא כהריב"ם נס דלא כמוהו בכתבי הרשב"ל דלמותתה לרבים מהני רשות המלך לפסרו אם שעה דליתא אלא
נראה בלור דאינו פסור וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות (פ' זה בדרר) וז"ל אם מינה אותם המלך וכו' אם הין מומחים לדון ומשכל כתן אלא שמו וכו' אלא אם
דבשאר המלחים אע"פ שהם מומחים עכ"ל ומין דבריו מוכרחים דבסור לא מיירי ומיר ושביר לענין המלומים ובן הרמב"ם שם לא מיירי כלל מתחלומים אלא
כוונתו לומר אם שעו כדין מנר וכן המשמ שם להריב"ם לתעיין שם. ואפי' שבסור לא ס"ל כן מ"מ סברת הריב"ם בלונה בזה כיון דבשאת ברים בלות' שמעוחר
מן המלך מבני בזה כל שכן המלך אז מר עמו הדינא דינא דמלכותא דינא שמחוקי המלך והבריב"ם להעתיר מופס"ם ודיינים בארץ ואם"כ לא נרע מהבריב"ם בלותא דאתי
ומתתיה ודוק ועיין בתשובת הר"ב סימן קכ"ב:

ד א אם לא יכול להגיע בע"א וכ"כ הרא"ם וכן סוא בס"ם ס"ק דף כ"ח ע"א: ב אם יתתן עד שיעתיר בדין כו' עיין בסור שפתון. אם בעל בינו
מתרעם עליו כו' ופירוש בסוסו שבעל דין אומר מני שומר בדין יתיר לי את שלי ואמר מניות לא בעל בדין בדברים אחרים
אם ב"מ

אלו נ"מ לדברים אחרים אח"כ דאין פותחים דינו וכנ"מ פי' בע"א ולפע"ד כדפי' ורוק : נ והוא שיכול לברר כו' וכלא עדים יכול לתופסו דיהיה באחן לפני כ"ד כתינו אמשנתו כ"כ הס"מע ס"ק כ' וכן הוא בתשוב' הרא"ש כלל ס' ד' סי' ג' : ד מעשה שיתנאר לקמן כו' עיין בתשו' מהרש"ל סי' נ"ג : ה מיהו אם עבר ועשה ע"י נכרי כו' עיין בים ס"ס פ"ג סי' ו' : ו אם לא היה יכול להניל בע"ג (הגה ואם היה יכול להניל והלך לפני עכ"ג ולקח את שלו והעליל עליו צריך לשלם היזיקו כדין חוטר הכרע"ל פ"ג סי' ו') עיין בתשו' רשד"ם סי' קמ"ה : ז כגון שחכמו כו' ועוסק עכמו כדיין ע"ם בתחרוק : ח אבל תפיסה בעלמא שתופסו להשכון כו' עיין בים ס"ב דב"ק סי' ה' שהצריך להלוק על מהרי"ק ע"ו ועיין בסמ"ע ס"ק ד' ועיין בספרי תקנו כהן חזק ובדברי הסמ"ע משמע מפי' הב"ח : ט והוא מבני העיר - נראה דב"כ מסוס דמהרי"ק סורס ג' כתב דאין דנים בקרקעים מוחזקים בגר בתימיר רק בשמימיר הוא מבני עירן עכ"ל סמ"ע עיינתי במהרי"ק שם ומשמע דדוקא לענין עכיר דינא לגמרי ביאור פסק בסורס ג' דדוקא מבני העיר ולענין שפסקל בקרקעים מוחזקים פסק בסורס ג' אפילו אלא בבני עירן ובראה שחמו דעת הרב בהגה ודלא כסמ"ע ע"ש ודוק : י הקבל בקרקע מוחזקים וגם לענין זה דיבולין לומר קים לנו בהאי מ"ד במקום שיש אלונתא כ"כ בת"ם בב"ל סמ"ע מיינו דוקא בעניני מפים אבל בשאר חילי לא. מסיב מוחזקים לענין קים לי וכן הוא בת"ם שם סי' שמ"ה ח"ל ובאר מהר"ם דלא מכשרינן להר להעיד לדנים מסוס דעלונתא דרבוותא היא אלמא לא מסיבי דנים מוחזקים מחם לבל דברי' אלא לעניני חפים עכ"ל ודוק עיי' בתשו' מהרש"דם סיתן שם"ה וסמ"ר בתשובת ן' ל"ב ס"ג סיתן מ"ז דף ש"ה ע"א ועיין בתשובת ר' נישים ס"ם י' ודוק :

ג אין

ער שיעמידנו בדין ל (ב) והוא שיכול לברר ששלו הוא נוטל בדין מ"ם אין לו רשות למשכנו בחוכו :

הג"ה ב (ד) מעשה שיתבאר לקמן סי' ל' ו' ס"ו ו' ח' (ריב"ש ס"ם שבו) דוקא בחוכו ממש אבל אם אייב לו בלא הלוה או שאין צריך לתשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מצאו ביד אח' מותר לתפסו (°המרדכי פ' המניח ר"מ שם) וי"ל דלא אמרינן עכיד איניש דינא לנפשיה רק בשאין מחוור לו שהוא שלו כגון שגנבו או רוצה לגזלו (°כ"י שם ר"מ שם) או רוצה להוציא יכול להניל שלו אבל אם בבר בתחייבו לו מבא גזילה או מתקום אחר לא (°בת"ם סי' ס"ד ר"מ שם) ודווקא הוא בעצמו יכול לעבבד דינא לנפשיה אבל אסור לעשות ע"י נכרי (ה) (°הגה"ם פ' המניח ר"מ שם) מיהו אם עבר ועשה ע"י נכרי (ו) אם לא היה יכול להניל שלו בע"ג אם שעשה עשוי' א' (°מהרי"ק שורש קפ"ה ר"מ שם) דלא מיקרי עכיד דינא לנפשיה אלא בשחוץ לחבירו ולכן לא יכול לעשות אא"כ יוכל לברר שהוא שלו (ח) אבל תפיסה בעלמא שתפסו לחשכון יכול לעשות ד בכל ענין ויורד אח"כ עמו לדין - וכל זה מיירי ביחיד נגד יחיד (°מרא"ם בתשוב' בלל ו' סי' כ"ם ר"מ שם) אבל יחיד נגד רבים (ט) והוא ה מבני העיר עבדי דינא לנפשייהו אם יודעים שבדין שמחם אע"פ שאין יכולין לברר לפניב"ד אי' יכולים להעיד שבולן מונעין בדבר (°מרדכי בפ' לא יחפו' ופ' המוכר פירות ר"מ שם) ואם יש קלוקי' ושענות ביניהם (י) הקבל בקרקעים ז מוחזקים לגבי יחיד ונריך לתת להם משכון קודם שירדו לדון עמו ובל זה בשאין היחיד ת"ם (°מהר"ם מירוטבורג ר"מ שם) אבל אם הוא ת"ת שתורתו אומנותו ויש לו דין בזה מחמת חפים א"ל לתת להם משכון וגם אינם בקרקעים מוחזקים בגדו (°מהרי"ק שורש י"ו ר"מ שם) ומותר ח לבוף בעניני חפים ע"י נכרי ולהפסידו אם אינם יכולים להוציא המם ממנו בענין אחר :

ה באיזה יום דנין ובאיזה זמן ביום ובו ה סעיפים

א אסור

מ עדים שהוא שלו ובא לתופסו מידו לפני עדי' אפ"ה שרי (דדוקא לומר דמ"ם בבל ענין לא קאי אלא אע"ג דאינו יכול לברר ומיירי דתפסו בלא עדים דזהו פשיטא דהא"ם לו מינו) ובבר בתבתי ל' בסימן זה דמל' הטור מוכח דבבה"ג אין לו לעשות דין לעצמו גם בד"מ בתב בסם מהר"יק ז"ל יכול לעשות בחקים דמהבי תפיסתו עכ"ל דל' זה משמע דסיבו דוקא בתפס אלא בעדים ראו מהבי דוק"ב בס"ם וגראה לייסב זה אחר סבדקדק בסינו לשון סבתב מור"ם באן בס"ע מת"ם בזה בד"מ בי שם בתב ז"ל אבל לתפוס מחבו הדבר שגזל מחבו יכול לעשות במקום דמהבי תפיסתו ובאן בתב אבל תפיסה שתפסו לחשכון בו' ולא הזבי דבר שגזל דבסבא לתופסו הדבר שאחר שגזלו מחבו וכודאי הוא בופר אז אינו יכול לתופסו אלא בלא עדים דאז דוקא מהבי וכמ"ש אף בעדים דהא אינו ודאי שבבתפס יבפור הבוב ובמלא זה התופס זריז ובבבר ומ"ב סיים ובתב ויורד עמו אח"ב לדין ור"ל אם יודה הרי טוב ויהיה המשכון בידו עד שישלם לו ואם יבפור יחזירנו לו וק"ל : ב והוא מבני העיר נראה דב"כ מהרי"ק שורש ג' בתב דאין דנים בקרקעים מוחזקים בגד היחיד רק בשהיחיד הוא מבני עירן (ובני עירן ל"ד אלא תפת מושל אחד שבתבין לו אם ע"ם) ועיין ד"מ שבביאו אבל אחיב שם ע"ז ו"ל ובשורש ב' בתב בהיחיד זה דאפילו בגד יחיד שאינו מבני עירן בקרקעים מוחזקים ע"ש - (דיש לדחוק ולייסב דלא תיקשי דבריו אהדדי) ונראה דמשום הבי לא בתב מור"ם בהגהות ס"ע באן דאם אינו מבני עירן דלא מתשב מוחזקים בגדו משום דמסתפק בזה : ו בקרקעים מוחזקים פירוש ואמריבן להיחיד בגד ראיתך בי המוכיח מבבירו עליו הראייב ואם אין לו ראייב יבבעו בקלת אבן ואם ירצו בתבין המבעתו ואם ירצו בתבין המבעתו להיחיד בדין המוחזק וגם לענין זה דיבולין לומר בים בהאי מ"ד במקום שיש אלונתא ב"ב בת"ם ע"ב עוד ° שבבל בל דיני אם ועניני יחיד ורבים יחד וגם עדיפא בתייבו דהקבל דנריך היחיד לפרוע להם המם מיד או ליתן להם משכון ואם יבבר היחיד ראיותיו יחזרו לו מעותיו או המשכון ומ"ם מור"ם ונריך ליתן להם משכון ר"ל וגם נריך ליתן להם משכון וכך בתב בבדיא במרדבי שם שני הדיבים יחד ובד"מ הביאו עוד בתב דבל פבק ועבבה שאינה ברורה לפטור אבל אם בבר בתחוזק עד שיבבר שהוא פטור - ומה שתמיה מורי רמ"א דוקא בענין חפים שעמו בין שהמם שם נוכין ליתנו לאלך הרי הן בחיד ונריך היחיד לבבר זבותו לפני האלך אבל בשאר דבבים אין בקרקעים מוחזקים לענין זה שתהיה ידם על העליונה בל"ל אבל בנתינת המשכון הם שוים וזה שבתב ואבל מקום וכו' : ז ואבל מקום נריך היחיד ליתן להקבל משכון הטעם בדי שיהא הוא התובע לדין שאם לא יתן משכון אוי יבא הדין לידי המשבב דמי אבקבל יבד עמו לדין בדאמרינן קדיבא דבי שותפי לא אמימא ולא קדיבא וק"ל : ח ומותר לבוף בעניני חפים וכו' בך בתב הטור גם בן לקמן סימן ל' ופ"ם :

ט אסור

ה ו אסור לדון בשבת וי"ט ב ואם עבר ודן דינו דין :
ב ג (ו) אין דנין בע"ש ובערב"ט ואם הזמינו לבעל דין
לבא לב"ד א"צ לבא ואפילו הזמינו לבא אחר שבת וי"ט
הג"מ (כמ"ה פי' רכ"ז) ויש מי שכתב דעכשיו נוהגין דהיה דנין
בע"ש וכערב"ט משום בטול מלמדין (סס) ודוקא לענין
ממון יש להקל דהפקר ב"ד הפקר אבל בדבר אסור אין להקל
וכ"ל דווקא מקרמי לפעמים אבל אין קובעין ב"ד בע"ש ועי"ש
וכן נוהגין :
ולא בא ר (ג) אין קונסין אותו אין קובעין זמן ה (ג)
בניסן ותשרי ו (סור ס"ם בסס הרמ"ה) למי שאינו בעיר
לבא לדון אבל אם הזמינו בניסן ותשרי לבא אחר כך קונסין
אותו אם לא בא : (המרדכי ר"פ הנוזל בתרא) (וי"ל דאין לקבול
בנית הבכנסת בניסן ולא ביומים נורמים אפילו על בני כפרים שבאו לתכין
אלא קבעינן להו זמנא אחר הרגל ואם יש דחייה ורחמות דנין לאחר .
(מהרא"י בתכתיו פי' ר"ג) יש מקומות שבאנו שאם התחילו לדון קודם ניסן
ותשרי קבעינן זמנא אף בהם ובזכה לכתת נהוג) ז (ד) אין דנין
בלילה בתחלת דין אבל אם התחילו לדון דיני ממונות ביום
גומרים בלילה : (ה) (וכן פוסק בירושלמי) (וי"ל דאם מ שבו
ודנו בלילה דיניהם דין) .
ג זמן ט ישיבת הדיינים מהבקר ' (י) עד (יל"מ ו) סוף
שעה חמשית (מבאן ואילך אין בדיניהם (ד"ת שכן דעת רש"
ורא"ם) ליסב) : ד סור

ה ו אין דנין בע"ש דוקא לדון אסור לכל לקבל טענותיהן ולפסוק הדין לאחר השבת וי"ט מותר מנד הדייני' כ"כ ר"ן ריש כתובות אלא שאינו יכול לכתות הבעל דין עד שיבא ומשום הכי סיים המחבר וכתב ג"ל ואם הזמינו לבעל דין וכו' ג"ל לקבל הטענות אם כן קתשמע לן כזה דאף אם אין דייני' ערודין כגון שיש להם אחרים שישרו עבורם מכל מקום הבעל דין אין צריך לבא ועפ"ר :

ד אין קונסין אותו שיוכל להתנצל ולומר מפני טרדות שבת ויום טוב שבאתי שהזמינו אותי : ה בניסן ותשרי אבל בסיון קובעי' מפני שאין יו"ט אלא יום אחד ובסונה לארץ שני ימים ובערב שבועות בסיון דהוא ערב יום טוב וכל"ל : ו למי שאינו בעיר דקדק מעיר לעיר ולדון דאינו מתוייב לבא מעיר לעיר הא אם הוא בעיר דנין אותו וכ"כ הטור בשם הרמ"ה ומיהו דאם רצו הבעלי דינים לבא ולדון שדנין אותו בכל המודש זולתי בע"ש דבשאר ימים אין איסור מנד הדייניס וק"ל : ז ר"ל דאין לקבול בב"ה בניסן כו' עיין בטור א"ח בס"ם בס"ם תקמ"ה שסתם המחבר וכתב דמותר לקבול בשביל אובות ובח"ה והוא נ"כ מהמרדכי ולא כתב עליו מור"ם מידי וג"ל דהתם מיירי בענין דמותר לקבול בניסן כגון שהיה הבעל דין מחבי העיר או שראו הב"ד דהייה ורחמות ובא ללמדינו שם דאין למנוע מלקבל משום איסור מועד : ח אין דנין בלילה בתחילת דין כו' מקרא זה לשונו רבא רחי פתיח וספרו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הבחילו את בניו (פירוש רש"י משפט מחוזות דף ל"ד בקלות הדייני דיני ממונות ביום) הא כיצד יום לתחילת דין בלילה לגמר דין (פירוש רש"י דעיקר משפט הייבו גמר דין ואפילו לתוספות הכתבו דעיקר משפט תחלת דין מודו דהאי דכתיב וספרו בכל עת אגמר דין קאי ועיין פרישה שם כתבתי במאי פליגי שם תוספות ארש"י ועמ"ש בסמ"ע בריש סימ' ש"ו . וכתשובת מוהר"ם סימ' כ"ם כתוב דאם כתבו אבי הגדולים לדונם בלילה מותר לדונם בלילה גרע מקבלו עליהן קרוב או פסול וכו' עיין שם וכך כתב מור"ם לקמן סימ' כ"ם שכך הוא הדין לענין קבלת עדות בלילה עיין שם והוא מדברי רשב"א ומשום הכי נוהגין לעת עתה להקל לדון תחילת דין בלילה דמאחר שבא לדין בשלמין אחריו הוה ליה כקבליהו . ולכאורה היה נראה לומר דהייבו שעמא משום דלקמן בסימ' ז' כתב הטור והמחבר דשומא בחד מעיכו כשר לדון אפילו תחילת דין משום דיכול לראות . וכשומא משתי עיכו פסול משום דהוה אגלי לילה אפילו כיום ואם כן נאחר הדין איכא דבשמדליק נרות בלילה ויכול לראות ולהכיר בני אדם מותר לדון בלילה אפילו בתחילת דין ודוקא לזה מלאתי בקונטרס יש נוסן דאין קונין בקבין סודר בלילה אלא לאור הנרות כדי שיכירו העדים היטב מי הוא הקונה והמקנה . ונם אחרו אחי מאן דאית ליה סעודתא לא ליכליה אלא בשמא השעה הוא משום שאמרו שומא אינו שבע . ואמרו בתוס אבל אי מדליק נרות בלילה לית לן בה . וא"כ נם בכאן נראה לי להלכה ולא למעשה לבפותו לדון בלילה אף שבטירות דולקות כי לא מלאתי שילוק זה בשום אחד מהפוסקים : ט דיניהן דין וכו' והרמב"ם כתב דאין דיניה דין וכך כתב הטור ריש סימ' רנ"ג עיין שם נם המחבר כתב לקמן בסוף סימ' כ"ת בספיף כ"ד בענין קבלת עדות שהוא דומה לדין שאם עברו וקבלוהו בלילה דאין דנין עליה עיין שם . מיהו יש לחלק דשאני התם דקבלת עדות בלא דין לאו נמר דין ומעשה הוא ומשום הכי אסור לדון עליו לכתחילה מה שאין כן כאן דכבר נגמר הדין וק"ל : ט זמן ישיבת הדיינים וכו' המחבר השמיט מה שכתב הטור בריש סימ' זה שאף שמתקנת עזרא הוא שקביעת ישיבת הדיינים יהיה בשני וחמישי מכל מקום הא דאדנא קביעת כל הימים שוה משום דלא רצה להאריך ומחילה בשתא ביון שלא הזכיר תקנת עזרא מהיכי תיתי לחלק וק"ל : יוד עד סוף שעה חמישית כך כתב נם בב"י ועיין בדרישה ופרישה שם כתבתי דלשון פוסקים אינו כן אלא הטור כתב עד חצי היום . והרמב"ם כתב עד סוף שעה שישית וב"י כתב דאינו נכון דביון דשעה שישית הוא זמן סעודת תלמידי חכמים ומשם ואילך הוי כזורק אבן לחמת ומשום הכי הרי"ף והרא"ש כתבו עד זמן סעודה וזה"ל שעה שישית . ואני כתבתי דבכוכים הם דברי הרמב"ם והטור שהרי דקדקו וכתבו עד חצי היום או עד סוף שעה שישית ורצה לומר עד ולא עד בכלל והיינו שיבאו עד קרוב לסוף שעה שישית

כאופן

ו א פחות מש"פ כו' ובכלים מוקקים לפחות מש"פ כרלקמן סימן פ"ח ס"ג כ"כ הר"ן פ' שבועות הדיינים ומביאו כ"י ר"ס פ"ח וכן משמע בר' ירוחם כ"ג מ"כ וברמב"ם פ"ג מסורן ומביא המגיד לשונו סימן פ"ח ס"ג וכ"ה מיהו לאוקים שם הביאם שם בסמ"ע ס"ק ס' דבפחות מש"פ לא מקשה ממון אף בכלי גרשה רס"ה הכפ"ש ורו"ק : ב ואם מוקקו לש"פ וכ"כ הכ"מ : ג נומרים אפילו לפחות מש"פ וכ"פ הסמ"ע והסמ"ע פס"ק כהרא"ש דאפילו מוקקו לש"פ אין נומרין לפחות מחוס פרוסה - וכ"כ רבינו ירוחם כ"ג מ"כ עיין בס' מ"מ דף ע"ר :

ז ד ונר דן את חבירו בי"ד בס"ס רש"ס פסק בהריא דאפילו בכפייה מותר לדון מבירו ובלא כפייה מותר לדון אפילו ישראל וכ"כ בסמ"ע ס"ק ד' וכ"כ הכ"מ : ב בשתי עיניו פסול כו' הכ"מ פסק דבריעבד כשר ע"ש : ג ואפילו לא הביא ב' שערות כו' וכן כתב הכ"מ : אפילו

ז א אין הדיינים יושבים לדון ברין ד (ב) פחות משוה פרוטה (ג) ואם הוזקקו לש"פ (ג) נומרים ה' רינים אפילו לפחות ב' מש"פ :

ז מי ראוי לדון והפסולים מחמת שנאה וקורבה ובו י"ב סעיפים :

א ° (ל' הרמב"ם פ' כ' מה' סנהדרין) ב"ר של ג' שהיה אחר מהם גר ב' הרי זה פסול לדון לישראל אא"כ היתה ג אמו ° (המו' בפ' תנות מליבה) (או ב מניו) מישראל (ב') וגר ד דן את חבירו הגר אע"פ שאין אמו מישראל :

ב ° (שם ברמב"ם) ממזר ואפילו ה שלשתם ממזרים הרי אלו כשרים לדון לכל וכן אם היה כל א' מהם ו סומא בא' מעינו כשר אבל הסומא ז (ב) בשתי עיניו פסול :

ג ° (סור ס"ב בשם י"ם) יש אומרים שאין ראוי לדון אלא ח מבן י"ח ומעלה והביא שתי שערות ° (סור שם בשם ירושלמי) וי"א רמבן י"ג ט ומעלה כשר (ג) ואפילו לא הביא שתי שערות :

ד י אשה פסולה לדון :

ה ° (המוש' ס"ע פ' ובוקין) י"א יא רשתויי ייי מותרי' לדון דיני ממונות אין יב עד נעשה דיין

וכדי שלא יבאו לאנה ולאנה וכמ"ש הטור והמגיד בסימן ח' סעיף ב' עיין שם :

ו א פחות משוה פרוטה דלא מיקרי ממון לענין גזל ועד"ר : ב נומרים דינם אפילו לפחות משוה כו' ופירוש אפי' בתביעתו יבבה אותו להתובע במה שתבעו ממנו וכ"פ רש"י והכ"מ פ"ם ופפ"ר ונראה דמשום הכי שינה המגיד מלשון הרמב"ם שכתב נומרים דינו והוא כתב נומרים דינם ללמדינו בפירוש דנם לבתבע שומעין ונומרין אותו : ג אפילו לפחות משוה פרוטה המגיד פתם כדעת הרמב"ם ולאפוקי הרא"ם שסולק עמו וכמ"ש הטור בשמו ואזל ר"ז שיטתו שבב"י הביא ראיה לדברי הרמב"ם מהגמרא ועד"ר שם כתבתי הכ"ל לע"ד דאדרב' דברי הרא"ם מדוקדקים מהגמרא ושאין ראיות כ"י ראיה ופפ"ו נראה לע"ד דהלכה כהרא"ם דאפילו הוזקקו לש"פ אין נומרין לפחות מש"פ ע"ש ודוק :

ז א הרי זה פסול לדון כו' פירוש בדיני ממונות ולפיכך לא מדבתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מכפל לשון דשום תשים דרשינן דכל שימה שאתה משים יהיה דוקא מאחיך ולאפוקי גר ואפילו גרש ורעון דגרים אסור בכל שימות - אלא אם כן היתה אמו מישראל שגם זה מקרב אחיך מיקרי : ב או אחיו כו' אלא כל שכן וכן הוא שם בתוספות דאחיו מישראל עדיף טפי ועיין בפרישה : ד ונר דן אחיו עיין דרכי משה שכתב ע"ז ז"ל בתרדבי פרק תנות קלינה משמע דהייבו דוקא בלא כפייה ומשמעות זה לא מצאתי שם בתרדבי והרא"ש גם ביורה דעה סוף סימן רס"ב פסק שם בבדיא דאפילו בכפייה מותר לדון גר אחיו - ובלא כפייה מותר לדון אפילו לישראל וכמו שכתוב בפרישה עיין שם ודוק : ה ואפילו שלשתן ממזרים וכו' בית יוסף וכדרבי משה כתבו דהוא הדין בשלשה גרים שאמן מישראל שבשרים לדון ישראלים : ו כל אחד מהם סומא באחת מעיניו כשר וכו' פירוש אפילו בתפלת דין : ובפרישה כתבתי בשעם בשם הרא"ש דבין בכל העולם נומרים בלילה וסומא באחת מעיניו הוא שפי ביום משום הכירן אפילו בתפלת דין - ז בשתי עיניו פסול דבין בלבולי עלמא בלילה אסור לדון ולזה בימאה לילה הוא ופפ"ר ובע"ש * ליף דסומא בשתי עיניו פסול מדאיתקש דינים לנגעים לא דק דהא בפ"א דבי מחוכות (דף ל"ד ע"ב) קאמר דהאי מסבה יתירה היא ולית הלכתא כוותיה ומאן דמסיק מהא היקשא ס"ל דאפי' סומא באחד מעיניו פסול ע"ש - ועוד דדחק בע"ש בהכשרה דסומא בא' מעיניו ותלה תביא בדלא תביא וכתבתיו בהסגות עיין שם : ח מבן י"ח ומעלה דאו הוא נבר בנוכרין ויש בו כח לבגיל העני מיד גזלו שהוא ח' מהמדות שצריכין להיות בדיין כמ"ש הטור בסימן זה : ט מבן י"ג ומעלה כשר ואפילו לא הביא' ב' שערות ה"ט דאף על גב דלענין עדים בעינן ב' שערות שאני התם דקבל קרא להיות נקרא איש כמו שנאמר ופחדו שני האנשים משא"כ בדיין שאינו תלוי אלא בחריפתו וכיאתו ומ"ה כתב הטור בי"א ז"ל אם הוא מפולפל וכקי בדברי התורה ומ"מ פחות מבן י"ב דאין לו שם גדלות בכל פסול דלא מצינו שום מצות ולזו בקטנים מן התורה ופפ"ר שכתבתי דלשני הי"א ל"ת הא אמרינן כל הפסול להעיד פסול לדון והפסול לדון פסול להעיד מון מאוסב ושונא דמ"מ בשניהן יש פסול קטנות בל דק לפי עניני וק"ל : יד אמה ° פסולה לדון לפיכן לא מעדות ופפ"ר ודלא כפ"ש שכתב שעם זר : יא שתויי יין כו' עד דיני ממונות ° אבל איסור ואיתר אסור אפילו לא שתה אלא רביעית עד שיסיר ייבו מעליו מיבו ביינות שלנו יש לחקל בשתיית רביעית כ"כ מהרא"י סימן מ"ב ע"ש : יב אין עד כעבד דיין משום דבעינן עדות שיוכל להזימה ולא יקבל הומה על עצמו ומה"ש בשראו שלשתן כיוס דאו אין עליהם שם עדים מותרין לדון ע"פ ראייתן וכדמסיק :

יג אם העיד א׳ מהדיינין פי׳ פס עוד א׳ מהשוק : יד בפני
מכיריו כנ״ל פי׳ כבני נ׳ לקבל עדות מקרי דין וכעין נ׳ * וכפ״ש
כתב מכיריו ושטו׳ הוא וכנון שלקחו מכיריו א׳ במקומו כשקש
להעיד ואם׳ שהעיד רוצה לחזור וליסב ולדון עמהם וכן פירש״י
ועפ״ר : טו אם ראוהו כיום
כו׳ דאז אמריכן לא תהא שמיעה
גדולה מן הראיי׳ ודכין על ראייתו
אפי׳ אחר כמה ימים כמו על
שמיעת מש״כ כשראו כלי להדאז
לא מהני שמיעה לא מהני נ״כ
הראייה לדון עליה עד שיעידו
לפניהן אחרים : טז אבל
מדרכנן עד כעשה דיין וכ״כ
הטור כסימן מ״נ סי״כ והמחבר
שם שעד הרואה (פי׳ בלילה)
כעשה דיין בקיום עדות שכן
דרכנן וע״ל סי׳ מ״ו כמה פרטי
דיניס עוד מזה : יז ומעיינין
ביגייהו פי׳ דנין ביניהן וה״ק
כשדייני העיר הם שפלים בעיני
הקהל לדון לפניהן מכנפין
מכמי העיר הגדולים שבהן
ובפניהן הוא אלא דל׳ מעיינין
ביגייהו לא משמע דין אלא
פשרה דרואים אם יכול׳ לפשרם
אם לא שתאחר שלשון הגאון
דכ״כ הטור כשמו הוא דוקא אם
שכתב מעיי״ן ביני״הו במקום
דנין אותו וכל זה הוא דוקא אם
יש לו אסרון בכ״ד אבל אם אין
לו אסרון בכ״ד אלא שזילא לשת״ף
מילתא לירד לדין עם ע״ה בזה
יתאחר לקמן סי׳ קכ״ד דשולחין
דדייני׳ סופריהן לשת״פ וכותבין
טענותיו והן פוסקין עליהן :
יח שוסכיהו כו׳ יתי׳ פופתו
בקראים המשפלו׳ עמו שוסכיהו
ואו דוקא הוא דאסור לדונו וכן
פי׳ רש״י : יט וי״א דכשונאו
ממש כו׳ פי׳ שכרא הראשונה
קמחרי אסור לדון לאוהבי אע״פ
שאינו אוהבו או שונאו ממש
ולשון אעפ״י כו׳ משמע נמי
באוהבו ושונאו ממש ס״ל דאין
כו אלא אסור ע״ז קאמר דיא
שבכן אין דיניהם דין ואחר כך אמר דיש שולקין אמ״ש לעיל דאף שאינו אוהבו ממש אסור וסכירא ליה דאין כו איסור אלא אסידו׳ בעלמא
וק״ל ועיין דרישה : ך כי כל אחד בורר אוהבו פירוש דין זה בורר לו אחד הוא שכל אחד יברר לו מי שהוא יבין דבריו
לאשורו ואם יש לו שום לד זכות ילא אותו לפני מכירו וכן יעשה מכירו והשליש שומע ומכריע ביניהן כמ״ש הרא״ש והביאו הטור
סימן י״ג ומשום הכי אף שהוא אוהבו לא נרע כיון שכל בורר מגדד אחר זכותו למי שבירר אותו ומותר לעשות כן כיון שגם בורר
השני יעשה כן והכל תלוי בשלישי וכ״כ שם מהרי״ק בשדיה ולא כמה שכתוב * בעיר שושן דרך כבי אדם הוא כן אף שאין לו
לעשות כן מן הדין עיין שם ״ אבל קרוב או פסול מן התורה פסול גם בזה בורר כן איתא שם במהרי״ק והוא מהמשנה ומשום
הכי כתב מור״ם לכן מותר כו׳ ור״ל ולכן כיון שאינו אלא מנהג אסידות לאפוקי אם היה פסול מן התורה היה פסול גם בזה בורר כמו
קרוב ומה שסייס מור״ם וכתב וכ״ש שבריב כו׳ אדלעיל קאי אמ״ש שהאוהב אינו אלא מדת אסידות וכו׳ וק״ל : כא
להיות דיין לתלמידו ומכל שכן לאב של תלמיד אף דנתן לו שכר הלימוד כן הוא שם : כב משום אהבה ושנאה יכול
להושיב כו׳ מהרי״ק בשורש כ״א דקדק וכתב זה לשונו ואפילו המחמיר על עצמו ״ מחמת אסידות בשריס לברר
דיניס והביא ראייה על זה מהגמרא עיין שם ומהרא״י בפסקיו סימן רנ״ה כתב דהמנהג הוא שלא לפסול שום בית דין לסדר
הבית דין ומסיק וכתב שם על זה וזה לשונו ואף על גב דיש לאתור אחר המנהג ידע מר דגדולי עולם שבו׳ בארץ מי שהגה את
מנהגם עד כאן לשונו ומשום הכי אף שכתב מור״ם בד״מ את דברי מהרא״י שאפילו בית דין הפסול בוררין מכל מקום לא
כתבו כאן בשלחן ערוך אלא הפסול לדין משום אהבה ושנאה ולא כתב סתם הפסול לדון משום דמהרא״י בעצמו פקפק על המנהג
אלא שלא רצה לשנות וק״ל : כג צריך ראייה לדבריו לשון הטור צריך לבניה ראיה שלא דיבר עמו תוך ג׳ ימים
באיבה : כד יכול לדונו אחר כך עיין בד״מ שמור״ם כתב דין זה מעצמו ולמד דין זה מעובדא דגמרא פרק
עשרה יוחסין והביאו בצריך עיון ושם בבב״ה כתבתי דהאשר לומר דהייבו דוקא בשבבר פטרו מהבידוי אז הוא כדים אחר עמו ולא
כשעדיין הוא בבידוי עיין שם : כה ה״ג כל הפסולים להעיד מחמת קורבה או מחמת עבירה וכו׳ ועיין לקמן
סימן ל״ג ול״ד פרטים הפסולים לענין עדות ומתוך דדין לענין דיינות כי בבר בכלל כמ״ש המחבר כל הפסולין להעיד וכו׳
פסולין לדון וק״ל : כו אין לו להצטרף עמו אף על פי שידון דין אחת משום שנאמר מדבר שקר תרחק ועיין מ״ש
בפרישה • וכן יתבאר בריש סימן ל״ד לענין עדות :

ג״ אם העיד א׳ מהדיינין פי׳ פס עוד א׳ מהשוק : יד בפני מכיריו כנ״ל פי׳ כבני נ׳ לקבל עדות מקרי דין וכעין נ׳ * וכפ״ש כתב מכיריו ושטו׳ הוא וכנון שלקחו מכיריו א׳ במקומו כשקש להעיד ואם׳ שהעיד רוצה לחזור וליסב ולדון עמהם וכן פירש״י ועפ״ר : טו אם ראוהו ביום כו׳ דאז אמריכן לא תהא שמיעה גדולה מן הראיי׳ ודכין על ראייתו אפי׳ אחר כמה ימים כמו על שמיעת מש״כ כשראו כלי להדאז לא מהני שמיעה לא מהני נ״כ הראייה לדון עליה עד שיעידו לפניהן אחרים : טז אבל מדרכנן עד כעשה דיין וכ״כ הטור כסימן מ״נ סי״כ והמחבר שם שעד הרואה (פי׳ בלילה) כעשה דיין בקיום עדות שכן דרכנן וע״ל סי׳ מ״ו כמה פרטי דיניס עוד מזה : יז ומעיינין ביגייהו פי׳ דנין ביניהן וה״ק כשדייני העיר הם שפלים בעיני הקהל לדון לפניהן מכנפין מכמי העיר הגדולים שבהן ובפניהן הוא אלא דל׳ מעיינין ביגייהו לא משמע דין אלא פשרה דרואים אם יכול׳ לפשרם אם לא שתאחר שלשון הגאון דכ״כ הטור כשמו הוא דוקא אם שכתב מעיי״ן ביני״הו במקום דנין אותו וכל זה הוא דוקא אם יש לו אסרון בכ״ד אבל אם אין לו אסרון בכ״ד אלא שזילא לשת״פ מילתא לירד לדין עם ע״ה בזה יתאחר לקמן סי׳ קכ״ד דשולחין דדייני׳ סופריהן לשת״פ וכותבין טענותיו והן פוסקין עליהן : יח שוסכיהו כו׳ יתי׳ פופתו בקראים המשפלו׳ עמו שוסכיהו ואו דוקא הוא דאסור לדונו וכן פי׳ רש״י : יט וי״א דכשונאו ממש כו׳ פי׳ שכרא הראשונה קמחרי אסור לדון לאוהבי אע״פ שאינו אוהבו או שונאו ממש ולשון אעפ״י כו׳ משמע נמי באוהבו ושונאו ממש ס״ל דאין כו אלא אסור ע״ז קאמר דיא שבכן אין דיניהם דין ואחר כך אמר דיש שולקין אמ״ש לעיל דאף שאינו אוהבו ממש אסור וסכירא ליה דאין כו איסור אלא אסידו׳ בעלמא וק״ל ועיין דרישה : ך כי כל אחד בורר אוהבו פירוש דין זה בורר לו אחד הוא שכל אחד יברר לו מי שהוא יבין דבריו לאשורו ואם יש לו שום לד זכות ילא אותו לפני מכירו וכן יעשה מכירו והשליש שומע ומכריע ביניהן כמ״ש הרא״ש סימן י״ג ומשום הכי אף שהוא אוהבו לא נרע כיון שכל בורר מגדד אחר זכותו למי שבירר אותו ומותר לעשות כן כיון שגם בורר השני יעשה כן והכל תלוי בשלישי וכ״כ שם מהרי״ק בשדיה ולא כמה שכתוב * בעיר שושן דרך כבי אדם הוא כן אף שאין לו לעשות כן מן הדין עיין שם ״ אבל קרוב או פסול מן התורה פסול גם בזה בורר כן איתא שם במהרי״ק והוא מהמשנה ומשום הכי כתב מור״ם לכן מותר כו׳ ור״ל ולכן כיון שאינו אלא מנהג אסידות לאפוקי אם היה פסול מן התורה היה פסול גם בזה בורר כמו קרוב ומה שסייס מור״ם וכתב וכ״ש שבריב כו׳ אדלעיל קאי אמ״ש שהאוהב אינו אלא מדת אסידות וכו׳ וק״ל : כא להיות דיין לתלמידו ומכל שכן לאב של תלמיד אף דנתן לו שכר הלימוד כן הוא שם : כב משום אהבה ושנאה יכול להושיב כו׳ מהרי״ק בשורש כ״א דקדק וכתב זה לשונו ואפילו המחמיר על עצמו ״ מחמת אסידות בשריס לברר דיניס והביא ראייה על זה מהגמרא עיין שם ומהרא״י בפסקיו סימן רנ״ה כתב דהמנהג הוא שלא לפסול שום בית דין לסדר הבית דין ומסיק וכתב שם על זה וזה לשונו ואף על גב דיש לאתור אחר המנהג ידע מר דגדולי עולם שבו׳ בארץ מי שהגה את מנהגם עד כאן לשונו ומשום הכי אף שכתב מור״ם בד״מ את דברי מהרא״י שאפילו בית דין הפסול בוררין מכל מקום לא כתבו כאן בשלחן ערוך אלא הפסול לדין משום אהבה ושנאה ולא כתב סתם הפסול לדון משום דמהרא״י בעצמו פקפק על המנהג אלא שלא רצה לשנות וק״ל : כג צריך ראייה לדבריו לשון הטור צריך לבניה ראיה שלא דיבר עמו תוך ג׳ ימים באיבה : כד יכול לדונו אחר כך עיין בד״מ שמור״ם כתב דין זה מעצמו ולמד דין זה מעובדא דגמרא פרק עשרה יוחסין והביאו בצריך עיון ושם בבב״ה כתבתי דהאשר לומר דהייבו דוקא בשבבר פטרו מהבידוי אז הוא כדים אחר עמו ולא כשעדיין הוא בבידוי עיין שם : כה ה״ג כל הפסולים להעיד מחמת קורבה או מחמת עבירה וכו׳ ועיין לקמן סימן ל״ג ול״ד פרטים הפסולים לענין עדות ומתוך דדין לענין דיינות כי בבר בכלל כמ״ש המחבר כל הפסולין להעיד וכו׳ פסולין לדון וק״ל : כו אין לו להצטרף עמו אף על פי שידון דין אחת משום שנאמר מדבר שקר תרחק ועיין מ״ש בפרישה • וכן יתבאר בריש סימן ל״ד לענין עדות :

ד אפי׳ כיתו רמייתן בתורת עדות כו׳ ומ״ש לקמן סימן ל״ז שעליתי דבכוונה לאור הוי עד אף״ש אלא העיד אמ״ל לענין דאם נמצא א׳ מהן קרוב או פסול כל העדות בטלה ואר״ן מדחי לה לדבריו וכ״ל מ״מ ל״ל כלל״ש התוספות והרא״ש פ״ז נתלין בתחלה דוקא לענין נתנה א׳ מהן קרוב ופסול בכל העדות כשנכנסו בגלים מפוס נזירה בכתוב מש״כ לענין אלא יהיה דיין דשעתא דאין עד בעשה דיין הוא מפוס דבעינן ומחלו שני׳ המבטים אלא העדים לפני יו׳ אלו הדיינים או מפוס שהדיינים לא יקבלו הזמה על עצמן א״כ נכתבון להעיד לאור לא סייני הני סמתא למפסלים עיין בס׳ א״ה רף כ״ם ע״ב : ה אם רואוהו כו׳ ובכ״מ כתב דאם אם רואוהו בשנת וי״ם אינם בעשים דיינים אע״ג דאינו אסור לדון אלא מדרבנן וכ״ע לדינא : ו אם סוחינו להעיד כו׳ וכ״כ הב״מ ז מי שתובעין אותו לדין כו׳ ע״ל סימן כ״ח ס״ח : ח ומעיינין בגייהו עיין בסמ״ע ס״ק י״ז מ״ש בפי׳ מעיינין בגייהו והב״ח פי׳ דר״ל דמעיינין אם מן הראוי פוח אלא ילך או לא ע״ש : ט אסור לאדם לדון למי שהוא אוהבו אע״פ שאינו יח שושבינו ולא ריעו אשר כנפשו ולא למי ששונאו אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו אלא צריך שיהיו השני בעלי דינים שוי בעיני הדיינים ובלבם ואם לא היה מכיר את שום אחד מהם ולא את מעשיו אין לך דיין צדיק כמוהו : (י) (מיהו אם הגיע הדין אל הדיין מקודם לא יחזיר דבר עמו אלא ימים מתוך אינם אם אוהבו ממש דמיינו שוסכיהו וריעו בלבו אין דיניהן דין (יא) (תוספות ומרדכי פ״ק דסנהדרין ל״ח) וי״ח דכל שאינו אוהבו אם שונאו ממש מותר לדונו ואינו אלא מדת אסידות ולהחמיר אלא לדונו (תהרי״ק שורש י״ז דת״ש) ולכן יותר לבריות דיין כשזה בורר לו אחר וזנל״ש כ כי כל א׳ בורר אוהבו כ״ש שהרב בא (יב) יכול להיות דיין לתלמידו • ואפי׳ נ״ר הפסול לדון (יג) (שם סורש כ״א) משום כב אהבה ושנאה יכול להושיב דיינים אחרים כשרים שירונו (והרא״ש בתשובה סי׳ רכ״ח) מי שאומר על הדיין שהוא שונאו או אוהבו בעל דינו אינו נאמן כב ובריך ראיה לדבריו • (פורים ס״ס בלחם חש״ם פשטר יוחסין) המבקש מכירו משום שלולל בכבודו כד יכול לדונו אחר כך מאחר שאינו שונאו וע״ל סימן ל״ג ס״ו •)

ח שני ת״ח השונאים זה את זה אסורים לישב ברין יחד דמפני השנאה שביניהם דעת כל א׳ מהם (יד) לסתור דברי חבירו :

ט כל כה הפסולים (להעיד) (טו) מחמת קורבה או מחמת עבירה פסולים לדון וע״ל סימן ל״ג ול״ד (פרטי הפסולי׳) לענין עדות וה״ה לענין דיינות • (הסור) והדייניס לא יהיו קרובים זה לזה ולא (טו) (הר״ן פ״ג דכתובות ורשב״א סי׳ תקן) לעדים : יי דיין שיורע בחבירו שהוא גזלן או רשע אין לו להצטרף עמו :

יז יכולין קנת מן הקהל להסתלק כו' עיין מ"ם בסימן ל"ז בסם בעס"ת מרין הסלוק ע"ם ועיי' בס"ה דף ע"ר ע"ר :

ח ה עיירות שאין בהם חכמים כו' עיין מ"ם בסם מהרש"ל ר"ם י"ה : ב וכן כל בכור כו' ע"ל סימן ל"ג סי"ח בהגה : ג

אין דין אמת לאחתו עיין בתוספות פ"ק דמגלה דף ס"ו וכ"י ר"ם ה' ובסימן ס"ו מ"ם בסם הרא"ש ובתרוסי אגדות מהרש"ל פ"ק דב"ב מ"ם על ב"י בזה : ד ולא יפסיעו על ראשי עם קרש בראש"ם בזמן הזה כשיושבין על הספסל ארוך זה בצד זה והשלחן לפניהם לא יפסיע על הספסל ולילך מאחריהן עכ"ל סמ"ע : ה ובחנעדו

יא ב"ר של ג' צריך שיהיה בכל א' מהם ז' דברים חכמה ענוה יראה שנאת כו' ממון אהבת האמ' אהב' הבריות להם בעלי שם טוב : (וע"ל סימן מ' ס"ה) :

יב כל דבר שיש לדיין בו צד הנאה אינו יכול לדון עליו לפיכך בני העיר שנגנב ס"ת שלהם אין דנין אותו בדייני אותו העיר כמ אא"כ יש להם ס"ת אחר' והאומר תנו מנה לענייי עירי אין דנין בדייני אותה העיר (וע"ל סימן ד' דאם הר מחזיק בשלהם עכרי דינא לנפשייהו ע"ל סי' ל"ז סעיף י"ם ומעיף ך' מאלו הדינים) ולפיכך עסקי המס אין דנין בדייני אותה העיר מפני שיש להם או לקרוביהם חלק בו . ° (כ"י לדעת הרא"ש בכלל כ"ם) (ואם הוא מס פרסי כגון שפינו בוסב אלא זמן קצוב (יז) יכולין קנת מן הקהל להסתלק ואלא יהיה להם הנאה מזה ודיינין) ואם עשו תקנה או שיש מנהג בעיר שדייני העיר ידונו אף על ענין המסים דינם דין : (וע"ל סוף סי' ל"ז סעיף כ"ב מזה) :

ח שלא למנות דיין שאינו הגון וגודל שכר הדיין ועונשו ובו ה סעיפים

א כל המעמיד דיין שאינו הגון ו ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין אע"פ שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות ה"ז שהעמידו עובר בלא ב תעשה : ° (כן פירש"י בפ' מולין) (ואסור להעמיד מס הארץ לדיין על סחך ג שיפאל כל פעם לחכם . (ו) (רשב"ם בתשו' ר"מ) עיירות שאין בהם חכמים הרפויים להיות דייניים או שכולן מחי הארץ וצריכים להם דייניים אלא ילכו לפני ערכאות ש"ג . חמנים הטובים וחכמים ד שנאים (לדעת אנשי העיר) אע"פ שאינן רחוויים לדייניים (שם) וכיון שקבלום עליהם בני העיר אין יכול לפוסלן (ב) וכן כל בכור (שם וכפול לקחן בסימן כ"ב) יכולין לקבל עליהם כ"ר שאינו רגוי מן הסורה) : וכל דיין המתמנה בשביל כסף או זהב אסור לעמוד ולא עור אלא שמצוה להקל ולזלזל בו : (וע"ל סוף סימן ג') :

ב ז צריכים הדיינים לישב באימה ביראה בעטיפה ובכובד ראש ואסור להקל ראש ולישב לספר כרבר בטלה בבית דין . ויראה הדיין כאילו ז חרב מונחת לו על צוארו ח וכאילו גיהנם פתוח לו מתחתיו ט וידע את מי הוא דן י ולפני מי הוא דן ומי יא הוא עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו הדין וכל דיין שאינו דן דין אמת גורם לשכינה יב שתסתלק מישראל וכל דיין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא כדין הקב"ה יג נוטל ממנו נפשות וכל דיין יד (ג) שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת כאלו טו תקן כל העולם כולו טז וגורם לשכינה שתשרה בישראל : ° (סור פ"ז) (שהא יאחר פריין מה לי לגרה הזאת תלמוד לומר ושחכם כרבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות :

ג ° (סור פ"ה בשם הרמ"ם) דרך חכמים הראשונים בורחים מלהתמנות ורוחקים עצמם הרבה שלא לישב בדין עד שידעו שאין שם ראוי כמותו ושאם ימנעו עצמם מהדין תתקלקל השורה ואעפ"כ לא היו יושבים בדין עד יז שהיו מכבידי' עליהם העם והזקנים וספציר' כם : ד אסור לדיין להתנהג בשררה ונסו' על הצבור אלא בענוה ויראה וכל פרנס המטיל איסר יתירה על הצבור שלא לש"ש יח אינו רואה בן ת"ח לעולם. וכן אסור לנהוג בהם קלות ראש אע"פ שהם עמי הארץ (ד) ולא יט יפסיעו על ראשי עם קרש וצריך

תכירו פני' כמשפט ור' לא שלא יכיר פני האיש לאחר פלוני עשיר הוא או קרובי הוא לאוסיבכו דיין : ג שיפאל כל פעם לחכם דשמא לא ישאל ונמצא דיינו את הדין רש"י ודלא * כע"ם שכת' טעם אחר מנפש' : ד שבכם לדעת אנשי העיר אע"פי כו' כל ל' ו"ם ויכין שקבלם כו' : ה שמצוה להקל ולזלזל בו שהכתו' קראן אלהי כסף ואלהי זהב כמ"ם אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשו לכם ודרשינן אלקי' כעשה בשביל כסף ודומיא דעבו"ם דמצוה לזלזלבהו : ו צריכין הדיינ' ליסב בראיה כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : ז כאלו ערב כו' ס"ז עונש עולם הזה : ח וכאלו ניהנם כו' הרי עונש עולם הבא ושניהן דרשו מתמ"ם בשיר השירים הנה מטתו שלשלמה (מקום שכינה של הקב"ה שהשלום שלו) ששים גבורים סביב לה (בס' רבות מישראל) כולם לאוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על יריכו מפחד בלילות ולאוזי חרב ר"ל שלוקין ביד' נגד גוארם ופחד בלילות הייבו ניהנם שבדמה לגיהנם ועפ"ר : ט וידע את מי הוא דן יהא דומה לו כאלו דן להקב"ה כמ"ם (בד"ה ב' כ') ראו מה אתם עושי' כי לא לאדם תשפטו כי לאלקים : י ולפני מי הוא דן הייבו שהם כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : יא הוא עתיד ליפרע ממנו כמ"ם בקרב אלהים ישפוט כלו' אלקים הנזכר בראשה דקרא אלהים נצב כו' ישפוט בקרב אלקים שם הדייניים להפרע מהן : יב שתסתלק מישראל כמ"ם משור פני' מלאכת אביוכי' עתה אקום יאמר ה' : יג בועל תמנו נפשות כמ"ם ובקע את קבריהן נפש : יד שדן דין אמת לאחתו פי' שדן האמת לפי שעתו שפמי' בדין תורה פעמי' לפי השעה לתנדר מילתא ועד"ר בר"ם א"ת"ם עוד תוה בירוש' לאמרי' : טו כאלו תקן כל העולם דכשיר' לו בני אדם דיש דין ומשפט יחכנו מלעשות רע ולחדו תמ"ם ויעמוד העם על מסה מהבקר עד הערב וכמ"ם בפרשה בר"ם א"ע"ם : טז וגורם לשכינה שתשרה כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : יז עד שהיו מכבידים ומ"ם הבור והמחבר בפי' י"ם ג' על ועצומי' כל הרוגיה זה תלמוד שהגיע לגורה ואינו מורה היינו את' שהיו מפצירים בם ומכבידים עליהם ואינם שומעי' א"ל התם מיירי שאין את' כמותו בדור וכמ"ם הבור והמחבר שם והדור צריך לו משא"כ כאן אלא שאין שם כמותו דמשמע הא במקום אחר יש הנונים כמותו : יח אינו רואה בן ת"ח לחדוהו ממ"ם (כאיוב ל' ו' לכן יראוהו אנשים) (ר"ל שמעיל אימה על אנשים) לא יראה כל חכמי לב : יט לא יפסיע על ראשי עם קרש שהיה מנהגם לישב על הארץ בשעת הדרש וקאמר שיקדים לילך וישב במקומו ולא יפסיע על ראשן לילך לישב במקומו אחר שבבר ישבו ולחדו זה מת"ם לא תעלה בתעלו' ושמיך ליה ולא המשפט' ° נראה דה"ה בזמן הזה כשיושבין על הספסל ארוך זה בצד זה והשלחן לפניהן לא יפסיע על הספסל לילך מאחוריהן :

כז שנאת ממון אהבת אמת כו' ברמ"בם ובעור מבואר' יותר ז"ל שנא' ממון שאפי' ממון שלהם אינם בהלי' עליו ולא רודפין לקבץ ממון ואהבת אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מתמת עצמן בדעתן אוהבין באמת ומוכרחין את האמת ומבלי מיני פוגי' ואהבת הבריות לבן שרוח הבריות נוחה מהם ובמה יהיו אהובי' בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפ' שפלה ומכרתן טוב' ומשאן ומתן שלהן באמונה ודבורן בנחת עם הבריות ובעלי שם טוב שיהיו נבורי' במצות ומדקדקים על עצמם ובוכשי' את יצר' עד שלא יהא עליהן שו' נגאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה ויהיה להם לב אמין להליל עני מיד גוזלו ע"כ ועפ"ר שם כתבתי למודם מקר' כמ אא"כ יש להם ס"ת אחר' פי' ואז אפי' לדייניה בעצמם מותר לקרות מאותו ס"ת שדנין עליה דלא מקשה לבן הנאה כיון דאם רצו היו קורין מאחר והיינו דוקא כשהס"ת האחרת היא באותה כ"ם שהדייניה מתפללין וקורין בה"ה אם היא בבית הכנס' אחרת צריכין סילו' שלא יקראו מהס"ת כלל כ"א מהאחר' וכן הדין כשדני' על ב"ה ויש כ"ה אחרת בעיר אין דנין אלא' אלא כשמסלקי' כפס' הללכת בזו שהנדנין עליה וכ"כ ר' ירוקס ועיין בדריסה וכד"מ שהביאו ולא כתו שכתב * בע"ם שמדמה שני כ"ה בעיר לשני ס"ת בבית הכנסת א"ע"ם :

ח ה ואינו חכם כו' עפ"ר שכתבתי דנראה מוכח שהאי ו"ו ואינו חכם היא ו"ו הסולק' ותרתי קאמ' הן שמעתי' דיין שאינו הגון כמעשי' אף שהוא ת"ח או שאינו ת"ח אף שהוא הגון כמעשי' וכתו אפי' כולו מחמדי' ע"ם : ב עובר בלא תעשה דכתי' לא תגורו בלא תעשה דכתי' לא ישאל כל פעם לחכם דשמא לא יכיר פני' האיש לאחר פלוני עשיר הוא או קרובי הוא לאוסיבכו דיין : ג שיפאל כל פעם לחכם דשמא לא ישאל ונמצא דיינו את הדין רש"י ודלא * כע"ם שכת' טעם אחר מנפש' : ד שבכם לדעת אנשי העיר אע"פי כו' כל ל' ו"ם ויכין שקבלם כו' : ה שמצוה להקל ולזלזל בו שהכתו' קראן אלהי כסף ואלהי זהב כמ"ם אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשו לכם ודרשינן אלקי' כעשה בשביל כסף ודומיא דעבו"ם דמצוה לזלזלבהו : ו צריכין הדיינ' ליסב בראיה כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : ז כאלו ערב כו' ס"ז עונש עולם הזה : ח וכאלו ניהנם כו' הרי עונש עולם הבא ושניהן דרשו מתמ"ם בשיר השירים הנה מטתו שלשלמה (מקום שכינה של הקב"ה שהשלום שלו) ששים גבורים סביב לה (בס' רבות מישראל) כולם לאוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על יריכו מפחד בלילות ולאוזי חרב ר"ל שלוקין ביד' נגד גוארם ופחד בלילות הייבו ניהנם שבדמה לגיהנם ועפ"ר : ט וידע את מי הוא דן יהא דומה לו כאלו דן להקב"ה כמ"ם (בד"ה ב' כ') ראו מה אתם עושי' כי לא לאדם תשפטו כי לאלקים : י ולפני מי הוא דן הייבו שהם כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : יא הוא עתיד ליפרע ממנו כמ"ם בקרב אלהים ישפוט כלו' אלקים הנזכר בראשה דקרא אלהים נצב כו' ישפוט בקרב אלקים שם הדייניה להפרע מהן : יב שתסתלק מישראל כמ"ם משור פני' מלאכת אביוכי' עתה אקום יאמר ה' : יג בועל תמנו נפשות כמ"ם ובקע את קבריהן נפש : יד שדן דין אמת לאחתו פי' שדן האמת לפי שעתו שפמי' בדין תורה פעמי' לפי השעה לתנדר מילתא ועד"ר בר"ם א"ת"ם עוד תוה בירוש' לאמרי' : טו כאלו תקן כל העולם דכשיר' לו בני אדם דיש דין ומשפט יחכנו מלעשות רע ולחדו תמ"ם ויעמוד העם על מסה מהבקר עד הערב וכמ"ם בפרשה בר"ם א"ע"ם : טז וגורם לשכינה שתשרה כמ"ם אלקים נצב בעדת אל : יז עד שהיו מכבידים ומ"ם הבור והמחבר בפי' י"ם ג' על ועצומי' כל הרוגיה זה תלמוד שהגיע לגורה ואינו מורה היינו את' שהיו מפצירים בם ומכבידים עליהם ואינם שומעי' א"ל התם מיירי שאין את' כמותו בדור וכמ"ם הבור והמחבר שם והדור צריך לו משא"כ כאן אלא שאין שם כמותו דמשמע הא במקום אחר יש הנונים כמותו : יח אינו רואה בן ת"ח לחדוהו ממ"ם (כאיוב ל' ו' לכן יראוהו אנשים) (ר"ל שמעיל אימה על אנשים) לא יראה כל חכמי לב : יט לא יפסיע על ראשי עם קרש שהיה מנהגם לישב על הארץ בשעת הדרש וקאמר שיקדים לילך וישב במקומו ולא יפסיע על ראשן לילך לישב במקומו אחר שבבר ישבו ולחדו זה מת"ם לא תעלה בתעלו' ושמיך ליה ולא המשפט' ° נראה דה"ה בזמן הזה כשיושבין על הספסל ארוך זה בצד זה והשלחן לפניהן לא יפסיע על הספסל לילך מאחוריהן :

ד וצריך שיסבול טורח הציבור למדה זה ממ"ש כפ' וארא וינוס אל בני ישראל ולא כתיב על בני ישראל אלא שיהיו נספלים אליהם תמיד לסבול את טרחם : דה לנהוג ככוד כדיין שנאמר ואצוה אתכם אז היא אזהרה לגבור שתהיה אימת הדיין עליהן : דו לאכול ולשתות ולהשתכר בפני רבו כבני רבי יוסי וכרמב"ם סיים וכתב ז"ל וכבכיסת ע"ה וכספודות מריעי' ונראה דהא' וי"ל של וכבכיסת ע"ה היא כמו אז כבכיסת כו' ור"ל דאפילו בספודות אצוה אסור להשתכר ובכבכיס ע"ה וכספודות מריעים אסור לאכול ולשתות אפילו בלא שכרות . א"כ אהקל ואומר קאי וה"ק ק"ו שאסור לו לאכול כו' וכן בכו של ק"ו הוא שאסור לאכול בכבכיסת ע"ה וכספודות מריעים ולפ"ז א"ש דכיון שפשוט הוא כ"כ מ"ה השמיטוהו המחבר ומו"רם ז"ל וק"ל : דו והמצערו יש רשות כו' פי' בשיש עדיים שמצערו מכין אותו מכת מרדות אכל בלא עדים אין השלים נאמן להכותו על פיו אלא לנדותו ולפי זה צריכין לאמרו הוא"ו של ולפי' וצ"ל לעדיד וכ"כ בעור ע"ש ואע"פי שבגידוי הוא אמור בעיני רוב העם וגם לדינ' דנמר' מהבא' מ"מ לענין באחכות לא הימכוהו לשלוח יד בגופו בלא עדי' דדוקא לענין גידוי שהוא ביד כ"ד ואין שולחין יד בגופו המכוהו דוקא למ"ש דנאמן שלים כ"ד לומר שסירב הבעל דין ולא רצה לבא לנדותו ולא לענין לכתוב אליו פסק' דגידוי וכמ"ש הטו' והמחבר' בסי' י"א ס"ב דאפילו אהוצאת ממון הקל לא הימכוהו וצער וביזוי הכל אדא הוא והא דכתב אצל הבאה המצערו ואצל גידוי המכוהו משום דשתי מימראות המה בשתי מסכתות ונקט ל' דהמימראות בשביל' פפ' ד' שם הוכשתי כל זה בדריסה כתבתי שוב' אחרי' אכל זה כ"ל עיקר . דז ואין בזה משום ל' הרע המחבר בעצמו בסי' י"א כ"כ ע"ש ויליף לה בגמרא ר"פ אלו מבגלמין מדכתיב בני משה העיני' הנכנסים בהם תבקר כו' ואיך ידע משה זה אם לא שהשלים הגיד לו בדריהן ואי הוה ביה משום ל' הרע לא הוה משה רבינו ע"ה כתב בתורה ע"ש : דח להכותו וכן אם הזיקו למחוכו פטור כנ"ל וכן הוא אם ויים אם וכתב דאפי' יכול להגילו בד"א אע"ל :

ט א מאוד מאוד כו' כן הוא לשון הטור וכפרישה כתבתי דמשום דמחמדת ומשיכ' האדם אחר המחון הזהיר באזהרה כפולה וכתב אל"ו כי"ד כתב לענין רפואה ז"ל והוא שיזהר מאוד מאוד כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות כו' והייכו מפני חומרי פקוח נפש וכן הזהיר בהיזהר ערוה בא"ע ר"ס כ"א ואם לכולן מה שהזהירו חכמי המשנה בכל' ואמרו מאוד הוי שפל רוח מפני שטב' האדם למשוך אחרי הנאו' : ב אפי' לזכות את הזכאי כן הוכיחו בגמרא דכתובות דמדכתיב לא תקח שוחד דאלו לשאות משפט בכר הוזהר ע"ז כמ"ש לא תטה משפט לא תעשה עול במשפ' והטעם מפורש בקר' שבאמ' כי השוחד יעו' ודברי' ל' שוחד נוטר"קן שהוא אד ר"ל הכותן והמקבל נפש' וכמ"ש בדריסה ע"ש : ג צריך להזהירו כשיתבענו אבל בלא תביעה א"ל להזהירו כיון דלא קבלו אלא מרצון הכותן ובדי לזכות את הזכאי ול"ד לדיבית דבתיב ביה ואי אתיך אמך עליך להזהיר לו בדי לחיות בו ופפ"ר . ד שוחד דברים בפרישה כתבתי דר"ל שוחד עניני' כמו ההוא דנטל נדבה מהדיין או כיסה רוקן שלפניו וכן משמע בגמרא מיהו אפי' שוחד דברים אמת ג"כ אסור כ מו להקדיש לו שלו' ולא היה דרכו להקדיש לו שלום וכל כיוצא בזה וכמו שאסרו דברים בלו בהיסור ריבית כמ"ש הטור והמחבר בי"ד סי' ק"ס עיין שם : ה אבל היה לו להשאיל כו' פי' לא אפי' לא השאילו עדיין כיון דיש לו להשאיל לו שאלתו ששאל אמנו אין עליו תור' שוחד שברי נם יכול לשאול אמנו כשירצה ופפ"ר שכן מוכח מ"ל בגמר' וכן מוכרחי' אבו לפר' דברי הטור וכמ"ש בפרישה ע"ש . ו אין המתבע יכול לפטלו אפי' אם בשעה שלא היתה תביעתו מפורסמת שיתבענו בהותו תביעה טור : ז ממדת חסידות וכתב מהרר"ך בית כ"ו דבא דאיכו אלא מדת חסידו' הייכי בשעשה כן להדיין שלא בפני בע"ד אבינו ואבל בפני ודאי אסור דודאי יסתתמו טענותיו וק"ל ועד"מ שבכיאו : ח כי חוכה בל"ישראל לפרנס כו' לפיכן לא מדבתיב והכהן הגדול מאחיו נדלו מבל אחיו : ט או ההקדשות שתם פי' לאפוקי אם הקדישו לשום דבר מיוחד דאז אסור לשנותו לדבר אחר וכמ"ש בא"ח סי' קנ"ג וכי"ד סימן רנ"ו ועפ"ר : יוד ויותר טוב לנבות בכל הכלו בדרכי אביהן ויטו אחר הבצע ועד"מ שם שם אות : יא הנוטל שכר לדון כו' נם הנוטל שכר להעיד אין עדותו עדות וכן בחשבה בהדיא וכתבו מור"ם לקמן סימן ל"ד סימן י"ם ע"ש : יב אא"כ ידוע שלא נטל כו' פירש ואו אותו דין הוה דין אע"פ שנטל שכר על דיניה אחרים שדן לפני זה ולאחריו ול"ד לעוב' עבירה א' שכל דיניו ועדותיו בטלים עד שעושה תשובה דשאני הכא דלא עבר על לא אלא משום קנס הוא וכמ"ש הרא"ש וכד"מ הביאו ועמ"ש בד"מ ובהגהותיו עוד חזה :

ה והמצערו יש רשות כו' עיי' בסמ"ע ס"ק וכס"א דף ע"ה ס"ל ונתבו' בחר מבע ת"ס בזה . ו ואין בזה משום לשון הרע כו' עיי' בתבו' ר"ל ו' מיים ר"ם קי"א :

ט א מאד מאד לרך הדיין כו' ע"ל סימן ל"ד סי' ח בהבה ובסמ"ע ס"ק מ"ו . ב וכל דיין שמקבל שלא כו' ואי עניר' לאחבו' ניכסו ס"ר טור ועיי' ב"ח . ג אם קרס בתובע כו' עיי' בתבו' ן' ל"ב ס' ג סי' ל"ז . ד מדת חסידות כו' וכתב מהר"ך הא דאינו אלא מדת חסידות הייכו בשעשה כן להדיין אלא בפני בע"ד אבינו ודאי אסור בפנינו ודאי אסור דודאי יסתתמו טענותיו וק"ל עפ"ל סמ"ע . ה כל דיניו שדן בשלים . עיי' בתבו' אחר' מ' בדאו' ס"ס מ' ועיי' בריטבא ס"ס הא"ם מקרס ועיי' ב"ח וסמ"ע ס"ק י"ד : ו והוא

ט שלא ליקח שוחד והתרת שכר בטלה ובו ח סעיפים

א (א) מאר מאר צריך הדיין ליזהר שלא ליקח שוחד ב אפי' לזכות את הזכאי ואם לקחו ג צריך להחזירו כשיתבענו הנותן וכשם שהלוקחו עובר בל"ת כך הנותנו עובר בלפני עור לא תתן מכשול ולא שוחר ממון בלבד אלא אפי' שוחר ד דברי' (ג' רמב"ם פפ"ג מסנהדרין י"ד) וכל (ב) דיין ששאל שאלה פסול לדון לזה ששאילו : הגה: (מהרי"ק שורש י"ז) ודווקא כרגיל לשאול ממנו אבל כאקראי בעלמא ולא מוכח שעושה מעוש הדין לא :

בר"א כשלא היה לו לדיין להשאיל ה אבל היה לו להשאיל כשר שהרי גם זה שואל ממנו : ב (ג) (פור כסף נאון) אם קרם התובע ושלח מנחה לדיין קודם שיזמין לנתבע לדין ו אין הנתבע יכול לפוסלו אא"כ הדיין רוצה לחשוך עצמו מאותו דין (ד) ממדת חסידות (פור כסף) (כגון שיודע שבתקרב דעתו לזה) :

ג נהגו לעשות לב"ר קופה . שפוסקין ממון לפרנסת ב"ר ומגבין אותו בתחלת השנה או בסופה . ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא כי ח חובה על ישראל לפרנס רייניהם וחכמיהם וגם אם יש נדבות ט או הקרשות שתם לרוקחי' מהם :

הגה: (פור סי' ז') ויותר י טוב לנבות שתבלת הבטה שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להתכיף אולהזיק טובה לשום אדם :

ד כל דיין שיושב ומגריל שכר לסופרי' ולשמשים הרי זה בכלל יא הנוטים אחרי הבצע : ה יב הנוטל שכר לדון (ה) כל דיניו שדן בטלים (רן פ"פ הנים מקרס) אא"כ יג ידוע שלא נטל בהם שכר ואם

ו והוא שיקבל עליו כיסם בשום . והרמב"ם תמיים ומז' נעכי זה והר' המגיד כתן טעם לדבר ע"ש . ז מסור כו' וסכר פטרה כתב נב"מ דברי ליטול ע"ם : ח ורואה זכות לעני כו' ה"ה כשסכיסם עניים או עשירים ובכתב מור"ם ז"ל דלרבותא נקט זכות לעני כו' ראפ"נ דאיכא כבוד רבו וכבוד העשיר עכ"ל סת"ע ובחידושי אגדות נא כ"כ ושיין כ"מ מ"ש בזה :

יא א כיצד מזמינים כו' כתב מהרש"ל ע"ק דנ"ק סימן מ"ג עפקאר"ם בחקומות אמין סס כ"ד דמי תבע אדם למבירו ממון ובתבע אותר תבעו לי בזמנם מחקום פים סס כ"ד ואו אלך עמך שיכולים בני עיר לקבוע לו זמן או יעשה כל דבר לפניהם ע"כ מבאתי עכ"ל - בספר בתר שבע דף קי"ם ע"ד פסק בראשונן שתובע לשמעון שיבורר עמו דייניס וחשון משיב לא אכנס לדין עמך אם לא תביר לי מתמילא על מה תרבה לדון עמי וראשונן אינו רוצ' לבנלו' לו אופן תביעתו בלא שהדין עם ראשון מהבוא לאחריכן בע' מזקת שבתים עביר אינם דלא מבל' שעבתים (מון) לב"ד ובדולא מזה פסק הרא"ם בע' שבועות שדייניס דאין אדם בריך לבדר שעבתים אא"כ ראה לב"ד שים ראמות עכ"ד ואין דבריו בבוניס בעיני דל"ד לע' מזקת הבתים דף ל"ם ע"ם דהת' אחריו' היב' ראשתני מילי אבראי ולא שעו ואחי לב"ד ושעו דמוגר ושוען מ"ם עביר אינם דלא מבלי שעבתים אלא לני דינא בלומר מהי הבתבע לומר לא רציתי לבלות שעבתי בפנין עד לדין ובן הא דכתב הרא"ם ע' שבועות שדייניס הייבו תשוב שכיון שטוען שפרעו ובא"ג אין בריך לבדר היאך פרעו ובמה פרעו אבל אבא ודאי מבי הבתבע לומר הבר לי מתמילא מה תרבה לדון עמי כי אולי אחרי שאדע תביעותיך אעשה בדבינך ולא אבא עמך להתדיין בלל ובל זמן שאינו רוצה לבלות לו אופן תביעתו אינו חמוייב לבא עמו לדין בלל - בן בל"ע ע"ד : ב שולחים לו ב"ד בו' ושבר שיחבה חשלם החלוה ולא הלוה ושיין בתשו' מהרש"ל מ"ם בסי' ק"ו ס"ה ג ואע"פ

ואם אינו נוטל אלא שכר בטילתו מותר והוא שיהיה ניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר בטילתו כגון שיש לו מלאכה ירועה לעשות בשעה שיש לו לדון יד ואמר לבעלי הדין תנו לי שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה (ו) והוא שיקבל משניהם בשוה סו אבל אם אינו ניכר סו כגון (אמין לו מלאכה ידועה אלא אומר) שמא יזדמן לי שכר בקניית סחורה וסרסרות ובשביל זה מבקש שכר (ז) אסור : (ע"ל סימן ל"ד סי"ח) : ו אין לדיין להניח יז לתלמיד בור שישב לפניו שלא ישא ויתן עמו ויטה מדרך האמת :

ז תלמיד היושב לפני רבו יח ורואה זכות (ח) לעני והרב רוצה לחייבו חייב ללמד עליו זכות ואם שותק עובר משום מדבר שקר תרחק :

ח תלמיד היושב לפני רבו ורואה שטועה בדין לא יאמר אשתוק עד שיגמור הדין ואסתרנו ואחזיר ואבננו כדי שיקר' על שמי אלא יאמר לו דרך כבוד רבי כך וכך למדתני :

להיות מתון בדין ושימליך בגדול ממנו ובו ד סעיפים :

א צריך הדיין להיות מתון בדין שלא יפסקנו עד שיחמיצנו וישא ויתן בו ויהיה ב ברור לו כשמש והגם לבו בהוראה וקופץ ופוסק הדין קודם שיחקרנו היטב בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש הרי זה ג שוטה רשע וגס רוח :

ב כל מי שבא לירון דין ומדמהו לדין אחר שבא לירון כבר ופסקו ויש עמו בעיר גדול ממנו בחכמה ואינו נמלך בו ד הרי זה בכלל הרשעים שלבם גס בהוראה :

ג כי רבים חללים הפילה זה ת"ח שלא יגיע להוראה וסורה ועצומי כל הרוגיה יז זה שהגיע להוראה ואינו סורה ואוא שיהיה הדור צריך לו אבל ידע שיש שם ראוי להוראה וסונע עצמו מהוראה הי"ז יח משובח וכל המונע עצמו מן הדין סונע ממנו איכה וגזל ושבועת שוא :

ד יהיה בעיני הדיין יט דין של פרוטה כדין של מאה מנה :

יא כיצד מזמינים לדין ועיפ מ"ו ובו ו סעיפים

א (א) כיצד מזמינים בעל דין לדין (ב) שולחים לו ב"ד שליח שיבא ג ליום המזומן לדין לא בא מזמינים אותו פעם ב שנית לא בא מזמינים אותו פעם שלישית לא בא מסתיני' לו כל היום לא בא מגדין אותו למחרתו בר"א ג בסי שהיה בכפרים ויוצא ונכנס אבל מי שהוא מצוי בעיר אין קובעין לו זמן אלא פעם אחת ואם לא בא כל אותו יום מגדין אותו למחרתו והשליח ב"ד נאמן לומר רצה לבא לדין :

הגה ד (כן מוכח בפ' בתרא דב"מ) הלך הב"ד למקום אחר צריך לילך אחריהם ה ואם לא הלך מגדין אותו : ומשמתין

להיות מתון בדין : ד ומדמהו לדין אחר כו' אע"פי שאותו דין כבר שלם את פי החכם : ה להיות שדין הזה אינו דומה להראשון : ו שלא הגיע להוראה דרשו הפילה חל' בכל שלא חלאו ימיו אף זה לא חלאו ימיו להוראה רבי' כס אלגיו : ז שהגיע להוראה כו' דרשו ועצומים חל' עונס עינינו בזה הורג את בני דורו : ח ה"ז תשובה דומה לזה בת' המחבר בסי' ס"ג ובמ"ש בס"מע וכפרישה שם וכאן : ט וכל המונע עצמו מן הדין כו' בת' וכל ר"ל אמ' אם הדור צריך לו יראה שיתבע עצמו מן הדין ויפסר הבע"ד בהדדי אם הוא אפשר לו : י דין של פרוטה כו' כן אית' בגמרא בפסיטות וקאמ' אם ראש קרא לזה וקרא דקטן בגדול תשמעון דרשו בגמרא שיקדי' הבא ראשון לפני ב"ד אפי הוא של פרוט' ולא * בת"ם בע"ם דילפינן לה מבקטן בגדול תשמעון ע"ם : יא א סיבה ליום המזומן כו' פי' לעולם אין בא ביד התובע להזמינו לדין אם לא ליום הקבוע ליסיבת הדייני לפי מנהג העיר (אם לא שמנהגם הוא כן שאין להם עת קבוע אלא בכל עת שיצטרכו לדון יושבי' הדייני') והשליחות שלולין לבתבע אין לו עת קבוע אלא אימת שירצה התובע משתדל שהדייניו שולחין להבתבע שיבין עצמו לדון עם פלוני התובע ביום פלוני המזומן ליסיבת' ב מזמיני' אותו פעם שנית פי' בשלא בא בכל אותו יום שקבעו לו מזמיני' אותו בימים אחריו שנית שיעמוד לדין עמו ביום הקבוע ליסיבת הדייני' הסמוך לו וכן בפעם שליסית וכן הוא בהדיא בגמרא דגם בפעם שני' ושליסית צריך להזמינו ליום הקבוע ליסיבת הדייניים שאחריו ופע"ר : ג כמי שהוא בכפרי' כו' דאיכא למימר אף שיוצא ונכנס שמא היה לו איזה אונס אלא היה יכול לבא על שני הזמנות הראשונו' ° ובאינו בכפר בלל אלא שהוא שבוע א' או ב' מון לביתו בכפרי' ד"ל ברא דאינו בכלל דין זה אלא קובעין לו זמן עמו לפי ענין מדרתו שיכול לבא ואם לא בא לאותו זמן מבדין אותו למחרתו כי דוק' ביונא ובנכנס דמשמע קלת בבן עיר מ"ה מזמינין אותו ליו' הקבוע הסמוך אלא שיש לו התנגלות שיונא ובנכנס שמא אין בנ' וק"ל . ד ס"ג ואם לא הלך מגדין : ה אבל

יד ואמר לבעל דין תנו כו' בל"ל ואמר בו' ודוקא בשתבע' מהכן מתחלה דיבא הבי שבוטל מהן בל שבר פעולתו שבטל מחבר ומשום שבאחר אפם בי לא יביה בך אבינן אבל אם לא התנה ודן ואח"כ בא ליטול מהן שבר בטילה דמוכח א"ל ליתן לבם אלא בשיעור שרוצה אדם ליקח ולישב בטל מאותה מלאכה שבתבטל ממנו בדין מביב אבידה שיתבאר לקמן בסי' רס"ד ורס"ה ובשבין המקבל עסק מבירו לענין רבית בתנו הסור והמתבר בי"ד סי' קע"ו ובדין ראיות' מומי בבור בי"ד סי' ס"ב ופ"מס שם עוד מזה : טו ה"נ אבל אם אינו ניבר בגון אמין לא מלאכה ידוע אלא אומר בו' ובן הוא בטור טז בגון אמין לו מלאכ' ידוע בו' עד אמ' עין דרישה שבתבתי שתתשוב' הר"אם משמ' (אבל אינו מוכח ב"ב) שגם בבה"נ דיניו בטלי ודוק' בבה"נ שאחר שמא יזדמן לי שבר בקנין בסורה שהוא דבר שאינו תלוי בו ואינו תלוי ב"ב אבל אם בטל מלאכה הוא אף שאינו מתעסק במלאכתו בשע' שבא לדון לפניו מ"מ בין שהרב' תלוי בו אף שמבוע' הדבר ליטול איזה שבר לבתבלה מ"מ דינו דין בדיעבד ועד"ר מ"ם עוד מזה : יז והבים תלמיד בור ליבב לפניו עמ"ם בסי"ג בסעיף ד' אמ"ם שבריך שיהיו בל הייוסבי' בב"ד ת"ם ורא"ו' : יח ורואה זכות לעני כו' ה"ה בשסיבסם עניי' או עשיר' וכת' רבינו ירוחם ובתבע לעני בו' דאע"ג דאיכא עליו בבוד רבו וכבוד העשיר אפ"ם לא יתוק : יט עד שיתמלנו לדקר' נקט דבת' אמרו אמון ודרשו רו"ל אחרי לדיין שמתמין ומשבה ומלין את דינו בדי להוליאו לאמתו : ב ברור לו בשמש לחדוהו מדבת' בית דוד דינו לבק' מעפם ובי בבקר לבד דבין אל' להיות המעפ' ברו' בבוק' : ג שוטה רשע בו' שוטה שהוא שוכר שהוא בבר בדין ויודע אותו ואינו ובשאר בשטותו ורשע על שמעות הדין וגם רו' שהוא' שא"ל לאים בתוכו הרי זה בבלל הרשע' בו' שיבול לבחמו לבתבע שיתבטל ממנו בדין מביב אבידה שיתבאר לקמן בסי' רס"ד ורס"ה ובשבין המקבל עסק מבירו לענין רבית בתנו הסור והמתבר בי"ד סי' קע"ו ובדין ראיות' מומי בבור בי"ד סי' ס"ב ופ"מס שם עוד מזה : טו ה"נ אבל אם אינו ניבר בגון אמין לא מלאכה ידוע אלא אומר בו' ובן הוא בטור טז בגון אמין לו מלאכ' ידוע בו' עד אמ' עין דרישה שבתבתי שתתשוב' הר"אם משמ' (אבל אינו מוכח ב"ב) שגם בבה"נ דיניו בטלי ודוק' בבה"נ שאחר שמא יזדמן לי שבר בקנין בסורה שהוא דבר שאינו תלוי בו ואינו תלוי ב"ב אבל אם בטל מלאכה הוא אף שאינו מתעסק במלאכתו בשע' שבא לדון לפניו מ"מ בין שהרב' תלוי בו ואינו תלוי ב"ב אבל אם בטל מלאכה הוא אף שאינו מתעסק

ס אבל אין כותבין עליו פתחא הטעם מפני דהמגורה צריך לבל׳ שכר הסופר ואין מוציאין ממון ע״פ ע״א ועמ״ס בפרישה ובבפ״ע לעיל ס״ס ס״ו ע״ס אותן הדברים מבואר דה״ה דאין הסליק נאמן לומר הבה אותו כדי לעזור ולהכותו על פיו ע״ס : ו ואין הסליק ב״ד חייב כו׳ וכבר כתב מור״ם ז״ל לעיל בס״ס ס׳ בהגה וסס כתבתי מקום למודו ע״ס . ז ה״נ ב״ד של שנים בקיאין והזמינוהו וכן הוא סס דאל״כ יכול לעזור בו כמ״ש לקמן סי׳ ל״ב : ח מנדין אותו בב״ד של שלשה בב״ד גדול׳ בב״ף וה״פ מנדין אותו הסנים אשר סירב נגדן כאלו סירב נגד ב״ד של שלשה וכן אית׳ בהדר׳ בתשובו׳ רשב״ו והביאו הב״י והר״מ וו״ל ים לה׳ לבדותו ולהסריחו כדין ב״ד נמור וק״ל : ט בסס מ׳ מהדייני׳ פי׳ אותו פלוני שהזמינו על שמו הוא מ׳מן הדיינים וכן הוא לשון הגמרא עפ״ר : י אין כותבין עליו פתח׳ של שמתא ל״ד כותבין אלא ה״ה בלא כתיבה אין מנדין אותו דזיל בתר טעמ׳ אם לא דהיו תקולקין דשל׳ אומר שהזמינו ע״ש שלשתן והלה כופר דאז מנדין אותו ואין כותבין הדיני׳ כיון דיש כו׳ אפוקי מתוכה וכנ״ל : יא ואם יש בסס מומח׳ תולקין לו בכבוד סס כ״כ בסס הרא״ב ולמדו ממ״ש המלוקת קרא דהיה סס משה עם הסכינא בב״ד ושלח משה שלומי לקרא ואמר לו היו לפני י״ת׳ והם ואהרן ואדקאמר לפני י״ו ולא קאמר לפניהו ס״מ דמזכירין לו סס המומחה ותולקין לו בכבוד עפ״ל ואינו מוכח סס דאם שלחו להזמינו בשאר ימי׳ והזמינו הם המומחה לבד דסני בהכי אבל מסדר לשון מור״ם בדברי המחב׳ משמע דהלה בהיבך תליא ואין צריך להזמין ע״ש שלשתן דה״ל להמומחה לבדו׳ בודאי כל שלשתן ציוהו להזמינו אלא שתולקין בכבוד להמומחה דאל״כ אכל דין זה אחר בד״א כו׳ וק״ל וכ״ע דאינו מוכרח כ״כ : יב

שהוא המדינ׳ כו׳ פי׳ שהו׳ בעי׳ ובקר׳ מדינ׳ בל׳ הרמבם ובל׳ המשנ׳ לפעמי׳ וכ״מ כאן מיניה וביה דמוי״ר ר״ל בעיר ומ״ה קאמר דאין קובעין לו זמן עד כו׳ פירוש אף אם יאמר הסליק לבני׳ תאמרו לפלוני שיבא לב״ד אין סומכין עליהן לבדותו אם לא יבא דשמא הסבני׳ לא אמרו לו דהשבו כיון שהכתבא הוא בעיר מנאו הסליק דרך הילוכו ואמר לו בעצמו לך צריך שיתנאו הסליק עצמו וזהו שאמרו בגמרא אבל אינתא בתתא אימר דאם הוא בעיר אין סומכין בו׳ וכ״ל ולא בא תור״ם שם לחדש דבר בדין זה (דהא כבר כתבו המחבר) ולא כתבו אלא מפוס הטעם׳ וקאי אמ״ם המחבר שם ואם דרכו פליהן אין מנדין אותו מפני שסוברי׳ שהב״ד עצמו אמרו לו ע״ו כתב תור׳ וכן אם היה בעיר ור״ל שמה״ט אמרו דאם הוא בעיר דאין סומכין על הסבנים מפוס דשמא לא אמרו לו כו׳ כן כ״ל לדחוק אלייהב דעת תור״ם כתב שקולו וכתבו שבות תמוה לפי הגראה : יג מנדין אותו לערב כל הזה כ״כ כתב הרמב״ם בפ״כה ונם לפני זה כתב הרמב״ם כלין מי שהוא מצוי בעיר דאין קובעין לו זמן אלא פעם א׳ דאם לא כל אותו היום דמנדין אותו לערב והמחבר שיבה בלותו הדין ל׳ הרמ״בם בם ל״א ובתב לאחרתו ועל״ר שם כתבתי יפוב לדברי הרמ״בם דכ״ל דכונתו הוא דכין פרים דבריו שכתב לאחרתו כין אם״כ שכתב לערב אינו אלא לאפוקי דאין כותבין בלותו היום ולערב ר״ל בלילה שהו מתחיל אחרת יום זה דקבעו לו והא דשיבה לשונו הייתו תפוס דבתב בכל מ׳ ל׳ רבותא דשיבה דבבנם ויונה דכותבין לו ג׳ ומביה כתב ל׳ לאחרתו לרבותא דאמ״ם דבבר כתבו לו ג׳ ומביה אמ״ה אין כותבין עליו בסוף יום הסליק עצמו אלא עד לאחרתו ור״ל עד יום שלאחריו ושיבה דאין נותבין לו אלא יום א׳ כתב לרבותא דכותבין עליו לערב ור״ל דאין צריך ליתן לו זמן אחר אלא מיד בבלות לותו היום כותבין עליו נידוי . וכיון דאין מילוק ביניהם לדינא מ״ה לא הזכיר הבור בסוס מקום לשון בערב אלא נקט ל׳ הגמרא דכתב לאחרתו ואפשר דטעם דהגמרא הוא מפוס דלמחר הוה זמן דמנלן קלונן ברבי׳ ומודיעין שהוא בטידוי מ״ה כתבו לאחרתו והו נם כן עפם המאבר בס״א כתבתי לאחרתו וכאן הטעתיק לשון הרמב״ם בהרייתו וק״ל . יד וכ״ם ע״ם שליה ב״ד כו׳ אף על פי שב״ם הוא כתבו רבינו הבור ומור״ם כדי אלא תקבי כיון דסליק בית דין הוא ה״ל לאזור ולומר עבתי אליהותי ומדלא אזר ודאי לא מנאו ולא הזמינהו קמ״ל ופפ״ר מ״ם עוד מזה : טו וכן אם היה בעיר עמ״ם לעיל בסמוך פ״ק י״ב בוונת מור״ם שאור וכתבו : טז וכן אם לא בא כמדינה עד למחר אין סומכין כו׳ פי׳ אין אומרי׳ שהבבנים הזמינוהו אל יום הקבוע לישיבת הדיינים בו ביום או ביום שיבה ואם לא יבא לאותו יום יכולהו למחרתו של אותו יום .

יז עד שיבא דכל כמה דלא אתא אתקרות׳ היא רש״י וכתב הכלבו בסימן קי״ז (והביאו בד״מ בס״ם זה) ז״ל תקנת הגרם ר״נ הוא שאדם התומין לבבירו ובבירו מסרב שאינו יכולין לבטל התפלה רק בב״ה שהוא הולך שם ומתפלל אבל אם ביטל שם ג׳ תפילות רצופות יכול לבטל בכל בתי בנסיות . ואין לבטל תפלה של שבת ויום טוב אלא אם כן ביטל ג׳ פעמים . אחנם בענין הקבל יכולים לבטל וכל מקום שנראה שביים שם אדם נדול או היה שם בית דין מסתמא יש הרם זה ודינו אותו ויש שם שהאריך עד מזה עד כאן לשונו : יח הריני מקבל עלי לעשות נווי בית דין קורעין כתב הבידוי שאף שאמרינן לו לפרוע לפלוני ואינו פרעו אחרינן שטרא אחר ווי ופפ״ר מ״ם בזה

ומשמתין אותו על פיו ט אבל אין כותבין עליו פתחא של שמתא עד שיבאו ב׳ ויעידו שנמנע לבא י ואין שליח ב״ד חייב באמירת דברים משום לשון הרע :

הגה (מהרי״ק שורש קפ״ם וקכ״ז) מי שאומר שאינו מוסם על נזירת ב״ד או מכסם אע״פ שבא לב״ד מנדין אותו הוא ואומר שלא בא אחדון לפני כ״ד אחר ע״ל סימן י״ד ואם אחר לא אחדון לפני כיכם אלא לפני ב״ד אחר ע״ל סימן י״ד . (מהרי״ק שורש י״ח) מי שלא יוכל לבא לב״ד כי צריך לילך לחרקיי׳ים להודיע לב״ד ולסוס התנצלות ולבקש זמן אם ואם לא עשה מנדין אותו אע״פ שלא היה יכול לבא . (רסב״א) מי שקיבל עליו ב״ד שלב׳ (בקצין) והזמינוהו ולא בא מנדין אותו בב״ד של שלשה :

ב (ספר הרמב״ם ר״ו) שליח שאמר פלוני שלחני לחבר אחד מהדיינים ולא רצה לבא י אין כותבין עליו פתחא של שמתא עד שיאמר בשם שלשתן : (ב״י ס׳ אלו מגלחין) (ומס יש בהם מומחה תולקין לו בכבוד ומזכירין לו סס המומחה :) בד״א שהלך השליח ביום שאינו ירוע לישיבת הדיינים אבל ביום הידוע שהדיינים יושבים בו לדין הכל יודעים שכל הדיינים מקובצים (ג) ואע״פ שבא השליח בשם אחר כאלו בא בשם שלשתן :

ב (ס״ם בהרמב״ם ב״ל הוה ר״י) מי יב שהוא במדינה והלך שליח ב״ד ולא מצאו אין קובעי׳ לו זמן עד שימצאנו השליח ויאמר לו היה בכפר אם רבכו לבא באותו היום אומר השליח אפי׳ לאחר מהשבני׳ אפי׳ אשה אם יבא פלוני הודיעוהו שב״ד קבעו לו זמן שיבא היום לב״ד ואם יג לא בא מנדין אותו לערב (כ״ב הסור ס״ר) (וכ״ם יד ע״פ שליח ב״ד אע״פ שלא חזר ואחר עמיתי שליחותי) בד״א כשאין הדרך שדרכו לילך בה על מקום ב״ד אבל אם דרכו עליהם אין מנדין אותו עד שיודיעו השליח בעצמו . שמא לא אמרו לו השבני׳ שהרי הם אומרים דרכו על פתח ב״ד וכבר הלך להם ונפטר טו וכן אם לא בא במדינה עד למחר אין סומכי׳ על השבני׳ שמא שכחו ולא אמרו לו :

הגה (סור״ם) וכן מי אם היה בעיר אין סומכין על הסבני׳ שיאמרו שמא הסליק ב״ד מנאו ואמ״לו ד מי שכתבו עליו נידוי עד שלא בא ואמר אבא אין קורעין (י) כתב הנרוי יז עד שיבא . אבל מי שכתבו עליו נידוי על שהיה מסרב לעשות צווי ב״ר . טיר כשאומר יח הריני מקבל עלי צווי ב״ר קורעין כתב הנידוי והוא נותן שכר הסופר : (מרדכי ר״פ ר״ייני נזירות) (מי שכתבו עליו סרבנו׳ ושמן אמר כך אלא שמע אינו נאמן דמעשה ב״ר יש לו קול :

ה נשיב יקרות (אר״ח שתולאתו אומתנו) אם מזמינים אותם לבא לב״ד וכן אם הנתבע יכול למנות שליח שיהיה במקומו לב״ר יתבאר בסימן צ״ו ובסימן קכ״ד :

ו (כן הוא בפ׳ המגרש) הריין יכול להתום בשטר הזמנה. (פ) מן הצר :

יב שנים

ג ואע״פ שבא השליח בשם אחר כו׳ ודוקא שיהא שום לב׳ הבשרים אבל לא אפשר שבכולם כ״כ בים״ם פ״ם דב״ק סימן ס״ו : ד כתב הבדוי שר שיבא כו׳ עיין בסמ״ע ס״ק י״ז מ״ם בשם הכל כו : ה מן הגר מסא״ב בעדים כרלקמן סימן מ״ה :

יב שנים

יב ג שניים שבאו לפניך לדין כו׳ עיין בחסו׳ ר״ג ן׳ סיים סי׳ קכ״ג וכתבו׳ רבו״ם סי׳ שע״מ : ב וכן אם היו שניהם מוקים כו׳ דאם ירדפנו ג׳ הסנייעתוו בעזרו כ״כ - התוספות עכ״ל מש״ע (הגה היינו דלא כפי׳ רבי׳ שירדפו לתפוך דין ופי׳ קשה היינו בעל מריגה נתמרים הדיינים) ועיי׳ ב״מ (הגה שהשיג על מור״ם וכתב דהגהות מהרי״ל כ״כ לפי פי׳ רש״י אבל לפי׳ התוספות לפי׳ שניהם מוקים אינו צריך ליזקק לשם תשום סכנת הדיין ע״ש מיהלא בשעתא ודוק) : ג אבל אחר שנגמר הדין כו׳ עיין בתשובת רשב״ש סו׳ קי״ו : ד ואחר שיש פלוני כו׳ ומכ״מ כתב דיש לפתיר בהתוספות ולא כפירש דאם תנוס לבנוש וכן דלא עיקר כדוב הפוסקים : ה שיש פלוני אתה מייב כו׳ מדברי התוספות פ׳ תרוכה דיש דף ס״ם ופ׳ בנים מומזין דיש דף ל״ז הבוסר לבדי דמיר שאמר שיש פלוני אתה מייב לו אע״פ שלא אמר בא תן לו הוי נחר דין וכן נראה לבריש מדברי הב״י בשם בשם התפרשים אבן בשמ״ג עשין ק״ם דף קע״ם דיש ע״ג מכוונר לבריש שאין זה נחר דין עד שיאמר בא תן לו ע״ש ודעיין מ״ש לקמן סי׳ כ״ב : ו אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם כו׳ כתב בשלטי גבורים פ״ק דסנהדרין סוף דף ע״ד וז״ל נראה בעיני שאין כל הדברי הללו מחוורים אלא בדיינים רוצים לסיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מודעת הבעלי דינים - אבל אם הם מודיעים לשם שיש הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים לקבול אז לאחרו דבר ירוע אפי׳ אחר ג״ר ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהא שום בר בהרם בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא חנוה גדולה והבאות שלום שבין אדם לחברו ע״כ : ז רשאי הב״ד לעשות פשרה כו׳ גם בכאן כתב הב״ש דלהתוספות אין רשאי לעשות פשרה ביש להחיר כדברי הם עכ״ד ואין דברין נכונים ע״ש בש מוהר״ז זו קולא היא והעיקר כתו שכתב הטור : ח ביש מולקין עיי׳ כ״מ ח״ם מזה : ט להסקיסם המריבות ע״ל ס״ם ק״ל עיי׳ בתשובות הרשב״ש סי׳ שע״מ - י אע״פ שכתבנו הבעלי דינין כו׳ אף לאחר שבירו הפשרה אם אין קנין יכולים לחזור כן הוא בתשובות מיי׳ הל׳ שכירות והחרכי פ״ז ז״ב עיי׳ בתשו׳ המרש״ם ס״ם י״ל - יא יכולין לחזור ואפילו התובע דבתרבה לוותר אם הכתבע ולהמול לו חקנת התביעות ואפילו אין נרוכה קנין אבני המילה דשלמא דמשנתו ותרצונו מחל לו חשל״ב בתחילה דפשרה דע״פ הדיינים חומל לו וכדי אלא יפעון אם״כ הדיינים אפשר אותי בדבריהן ס״ם בני קנין עכ״ל מש״ע ועיי׳ בתשו׳ ר״מ אלשון שיתן ל״ר ובתשובו׳ המרש״ל סי׳ ר׳ ובכ״מ ובא״ם ע׳ מחקבל דף ל״ר ע״ב ודף ע״ם ע״ב - יב דפשרה צריכ׳ קנין כו׳ ואפשרנים בתחנים שאשו קנין עיי׳ בתשו׳ ן׳ לב סעי׳ כ׳ שיתן כ״ם נפשרה שאשו בעלי דינין עכתן ביניהם ל״ל קנין כ״כ מהר״מ מלובלין בתשו׳ מ״מ ח״ם עיין בתשו׳ ל״ם בהן סי׳ מ״ר : יג אבל אם קנו שיתן ע״ל סי׳ קכ״ם ס״ם - יד אפי׳ ביתיר עיי׳ בתשו׳ רת״ם סי׳ ל״ז דף מ״ה ע״ב - טו דווקא בשני׳ עיין בתשו׳ ן׳ לב ס״ב - טז ס״ם

יב א ואחד קשה פי׳ תקיף ואלים ואינו שומע לקול מוריו כ ותדע לביכן הדין נוטה כו׳ שב׳ לא תנורו ונומר כי המשפט לאלהים הוא ופיקר המשפט הוא שעת נתר דין וכן פי׳ רש״י על מ״ם ושפטו את העם בכל עת ולמדו מינה דנתר דין בלילה בב״ל בפי״ה ושם כתבתי דגם התו׳ תודי׳ דמ״ם ושפטו בכל עת דאנתר דין קאי ומ״ם תוקי כמי למ״ם כי המשפט לאלקי׳ הוא לאנתר דין וק״ל ועמ״ם עוד תוה לקמן בס״ם כ״ם ואין צריך לאריכת דברי׳ שכת׳ * כש״ם כוה

ב אי אתה רשאי כו׳ ע״ל סי׳ י״ם ס״ד אם מ׳ מבדייני׳ רוצ׳ להסתלק : ד אם היו שניהם תוקים כו׳ דאם ירדפנו ג׳ הסני יעמוד בעזרו כ״כ התו׳ : ה דמ״מ כוהנין עבשיו כו׳ פי׳ מ״מ אפי׳ שניהם הם תוקים כוהנין עבשיו כו׳ דהחסד שאת יסמרנו לתלכות לא יחלש על הרוב מהולאות מתון או שכנו׳ אף שהשני תוק וכן כ״ל מסידו׳ דברי תו׳ רש הנהו׳ הללו אכל בד״מ כת׳ תתלה שלא לתחות בעוברי עבירה ואם״כ כת׳ דאם שניהם תוקי׳ : ו הדין אתם רוצים או הפשרה עד״ר שהוכחתי לפי מאי דק״ל דמצוה בפשרה צריך הדיין להסכיר לבעלי דינים שבפשרה כוח לשם ולדבר על לב׳ אולי יסכימו על הפשרה וכן הוא ב״כ כוזכות המחבר אמ״ם שא״ל הדין את׳ רוצי׳ ר״ל כמה שבאת׳ לפטינו לדון אם כוזכתב׳ דוקא אדין אז הפשרה כי כן הוא נכון לעשות פסר׳ ע״ם : ז כך הו׳ כו׳ שבאת׳ פסר׳ דק נדק תרדו׳ א״ל לדיון׳ לפשרה : ח ה״ז תשובה בנתרת ובטו׳ יל״ל מדכתי׳ אמ׳ ומשפט שלום שפטו כשעריכ׳ איזה משפ׳ שיש בו שלו׳ זו פסר׳ : ט ויודע כו׳ ואין בזה תשו׳ תשפ׳ לאכירו כי בזה לאכירו שיותר מה לבעל דינו כדי שיתוך השלום ביניהם

י ואחר שיש פלוני אתה זכאי כו׳ פי׳ שוב אסו׳ לזכאי עשה פרשה עמו כי ירא אני שתדיני׳ אחרי׳ יהפכו את דיני׳ : יא שלו׳ בתוש׳ דייני כו׳ כי מה שנעשה לפני הדיין ובהסכמתו : יב ואינו רשאי

ונעמיס ע״ם פשרה עכ״ל - והביאו הד״מ ור״ל שכל אלו הדברים יכול לעשות הדיין בע״כ בעלי דינים - יג אעפ״י שכתבנו כו׳ כ״כ הטו׳ והתו׳ ומרדכי פ״ק דסנהדרין ולאפוקי רא״ה ור״אבן (הביאו המרדכי שם) דס״ל דאם שתקו אחר שנתמנו הפשרה א״ל קנין : יד בפשרה בב״ד כו׳ משמע אף שקבלו עליהם מתחלה לב״ד לדון ולאפוקי רמב״ן ומרדכי הביאו שם דס״ל דיש חילוק בין הוזקק מתחלה לדין או לפשרה דבקבלו מתחלה לדין בפשרה קיימת בלא קנין וכ״כ בד״מ שם דמדסתמי שאר הפוסק׳ אין לחלק : טו יכולין לחזור בהן כו׳ אפי׳ התובע דבתרבה לוותר אם הכתבע ולמחול לו מקצת תביעות ומחילה א״ל קנין אלא דמבנאו ומרצונו מחל לו חשל״ב בתחילה דפשרה דע״פ הדיינים חומל לו וכדי שלא יפעון אם״כ הדיינים בדבריהן ומה״ם אפי׳ בכר אחרו לו הדיינים ענין הפשרה שבתבע יתן לו כך וכך והתובע יתחל המותר אם״ם צריך קנין אפי׳ התובע כיון של׳ מדעתו מחל לו ועד״מ ספ״ח שכתב ז״ל ומשמע שאם אחר אחר הפשרה בפי׳ אני מחל לך ל״ם אין צריך קנין עכ״ל : טו אפי׳ בני׳ אפ׳ אלו ל׳ דיינים עשו הפשרה וכה״ג בדין א״ל קנין אלא פשרה שרוצי׳ שיותר עמו בתקנת לפני׳ תשורת הדין : יז אפי׳ כיחיד וי״ל דוקא בשני׳ פי׳ פשרני׳ וכנ״ל כתב שנם הר״יף ס״ל דבאד שני ועיין בהגהמ״ם : יח ה״ה אם כתן שער עליו נם המחבר בת׳ בשתו׳

יב ד אם שניהם מוקים כו׳ דאם ירדפנו ג׳ הסנייעתוו בעזרו כ״כ - התוספות עכ״ל מש״ע (הגה היינו דלא כפי׳ רבי׳ שירדפו לתפוך דין ופי׳ קשה היינו בעל מריגה נתמרים הדיינים) ועיי׳ ב״מ (הגה שהשיג על מור״ם וכתב דהגהות מהרי״ל כ״כ לפי פי׳ רש״י אבל לפי׳ התוספות לפי׳ שניהם מוקים אינו צריך ליזקק לשם תשום סכנת הדיין ע״ש מיהלא בשעתא ודוק) : ג אבל אחר שנגמר הדין כו׳ עיין בתשובת רשב״ש סו׳ קי״ו : ד ואחר שיש פלוני כו׳ ומכ״מ כתב דיש לפתיר בהתוספות ולא כפירש דאם תנוס לבנוש וכן דלא עיקר כדוב הפוסקים : ה שיש פלוני אתה מייב כו׳ מדברי התוספות פ׳ תרוכה דיש דף ס״ם ופ׳ בנים מומזין דיש דף ל״ז הבוסר לבדי דמיר שאמר שיש פלוני אתה מייב לו אע״פ שלא אמר בא תן לו הוי נחר דין וכן נראה לבריש מדברי הב״י בשם בשם התפרשים אבן בשמ״ג עשין ק״ם דף קע״ם דיש ע״ג מכוונר לבריש אין זה נחר דין עד שיאמר בא תן לו ע״ש ודעיין מ״ש לקמן סי׳ כ״ב : ו אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם כו׳ כתב בשלטי גבורים פ״ק דסנהדרין סוף דף ע״ד וז״ל נראה בעיני שאין כל הדברי הללו מחוורים אלא בדיינים רוצים לסיל פשרה כפי הנראה בעיניהם שלא מודעת הבעלי דינים - אבל אם הם מודיעים לשם שיש הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים לקבול אז לאחרו דבר ירוע אפי׳ אחר ג״ר ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהא שום בר בהרם בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא חנוה גדולה והבאות שלום שבין אדם לחברו ע״כ : ז רשאי הב״ד לעשות פשרה כו׳ גם בכאן כתב הב״ש דלהתוספות אין רשאי לעשות פשרה ביש להחיר כדברי הם עכ״ד ואין דברין נכונים ע״ש בש מוהר״ז זו קולא היא והעיקר כתו שכתב הטור : ח ביש מולקין עיי׳ כ״מ ח״ם מזה : ט להסקיסם המריבות ע״ל ס״ם ק״ל עיי׳ בתשובות הרשב״ש סי׳ שע״מ - י אע״פ שכתבנו הבעלי דינין כו׳ אף לאחר שבירו הפשרה אם אין קנין יכולים לחזור כן הוא בתשובות מיי׳ הל׳ שכירות והחרכי פ״ז ז״ב עיי׳ בתשו׳ המרש״ם ס״ם י״ל - יא יכולין לחזור ואפילו התובע דבתרבה לוותר אם הכתבע ולמחול לו מקצת התביעות ואפילו אין נרוכה קנין אבני המילה דשלמא דמשנתו ותרצונו מחל לו חשל״ב בתחילה דפשרה דע״פ הדיינים חומל לו וכדי שלא יפעון אם״כ הדיינים בדבריהן ומה״ם אפי׳ בכר אחרו לו הדיינים ענין הפשרה שבתבע יתן לו כך וכך והתובע יתחל המותר אם״ם צריך קנין אפי׳ התובע כיון של׳ מדעתו מחל לו ועד״מ ספ״ח שכתב ז״ל ומשמע שאם אחר אחר הפשרה בפי׳ אני מחל לך ל״ם אין צריך קנין עכ״ל : טו אפי׳ בני׳ אפ׳ אלו ל׳ דיינים עשו הפשרה וכה״ג בדין א״ל קנין אלא פשרה שרוצי׳ שיותר עמו בתקנת לפני׳ תשורת הדין : יז אפי׳ כיחיד וי״ל דוקא כשני׳ פי׳ פשרני׳ וכנ״ל כתב שנם הר״יף ס״ל דבאד שני ועיין בהגהמ״ם : יח ה״ה אם כתן שער עליו נם המחבר בת׳ בשתו׳

יח ה"א אם כתן סתר עליו גם המקבר כתב בסמוך סי"ג דאם קיבל הנתבע נזירת הפסרנים ועשה סתר הן כל' הודאה הן כל' קיום מיהו אינו יכול לחזור בו - ומור"ם קמ"ל דאפילו בעוד שאינו יודע הסך שיתפסרו אותו עליו אם כתן סתר אנפשו בלשון קיום אינו יכול לחזור בו והוא שיכתוב בסתר אפילו בלא עדים הריני מוך לך עד סך כך וכך כפי אשר ימצאו הפסרנים בינינו דהוה נתחייב לו אפילו בדבר שאינו מוכרח לו מעולם דאלימא מילתא דסתרי וכמש"ל סימן מ' פ"ם : יט צריך להקנות לו הסכום פירוש הסכום שטוענין עליו צריך הנתבע להקנות לו ע"י ק"ם כפי הסיעוד אשר ימצאו בינינו הפסרנים ואם טוענין על התעות דאינו נקנה בחליפין דק"ם צריך לשעבד נכסיו להתחייב לו כפי אשר ימצאו הפסרנים : כ שלא יהא קנין דברים ° נראה דוקא בנתבע שמקנה לו ליתן ולתן הוה קנין דברים כמ"ש בר"ם רמ"ה מסוס הכי צריך להקנות לו הסכום אבל בתובע בני שיקנה מידו לאחר ולמסור לנתבע מה שבידו וע"ל סי' ע"נ ואי תביעתו מכח סתר שבידו מקנה לו בקנין שיחזור לחבירו הסתר כפי אשר ימצאו הפסרנים אבל אם מקנה לו בקנין שיעשה לו סתר מחילה כפי דבריהן ה"ל קנין דברים וכ"כ מור"ם בהג"ה סימן ר"נ ס"ל ע"ש : כא מחילה מ"ל קנין מסוס מיד מחל לו נסתלק ממנו המוחל והיינו דוקא בדלא נקט המוחל עדיין שם"מ בידו דבתפס סתרא כל אין שאינו מחזיר לו מיד ל"מ ביה אפי' מחילה גמורה בלא קנין וע"ל סימן רמ"ה : כב בקנין ובביטול מודעות וכו' ואפילו בשבועה אם השבועה היא בעין שיוכל לבטלה בלבו ושלא יהא מה שמוציא מפיו בחדיה נגד מה שבלבו וכמ"ש בי"ד סימן רל"ב בבי בשבע ונודר לאוכסן ע"ש בי"ד וע"ל בס"ם ר"ה שבגיה כ"י וד"מ ב"כ תשובת רשב"א זו ושמסיק עלה דוקא בשבועה אמ"כ שגם הביטול מודעה היתה מעמ' האונס ע"ש הג"ה ועיין בד"מ בסי' י"ג ס"ג שכתב מי שמסר מודעה תחלה ובירר בורר והא לפניהם בסרס ואמר שטענו רוצה לחזור ואמר בי אונס היה כדי שלא יכפור לו בבעל דינו כמה שהודה לפני הבוררים דא"י לחזור כו' והשתא דלא מקרי אונס כ"כ שלא היו מכריחים אותו לקבל דינ"ונס קבל עליו בסר' סת"כן מסיק בד"מ בי"ד סי' רל"ם בשם רשב"ץ ע"כ הנה : כג ובנה כו' נראה לאף שכתב הטור לקמן ר"ס קנ"ו דבדבר שאין בו דין אלוק' דבעינן קנין על אלוק' דאם הזיק מ' מהם בחלקו כתקיימ"המלוק' ואין מ' מהן יכול לחזור (ולא כדרמב"ם דכתב שם דצריכין שיחזיקו בו שניהם וכמ"ש המחבר בשמו שם ס"ב ע"ש) כאן גם הטור מודה דבעינן שיבאם שניהם ודוקא התם דיש לכל מ' חלק בו בשוה אבל אם מתחילה שתפו בו כל מ' בכולו ובאים לחלק ומה"ב כתב הרא"ש שם דמהני אפילו בשהזיק אחד מהן שלא בפני חבירו ואפי' לא מ"ל חזק וקני משא"כ הכא דהיה ענין אחר ביניהן ועיין בד"מ שביאה תשובת רשבא שמחנו כתב דין זה ותמצא שאין לו דמיון לדון דסימן קנ"ז ודו"ק ולא כמ"ש בע"ש דגם הכא בכנה מ' מהן פני ע"ש :

כד מ' מכש"ד כו' הכ"מ כתב אל' הרמב"ם זה דלכך כתב מ' מכש"ד שאמר כו' כלו' אם אירע הדבר שאמר כן אזי שומעין לשניהן ושני הבוררים בורריס לפס שליחי והוא טוב דבכן יצא הדין לאמתו וכן הוא ל' הנמ' ר"פ ו' ב' ה"ק בשלה בורר לו מ' ונכל מ' אז יצא הדין לאמתו כלו' דהתפסנה לא קתני כתיב שיצטרכו לברור דייני עכ"ל ובזה נתבאר נ"כ כוונת המחבר שכבר כתב כמה פעמי' דב' הדיעות אז יחיד מומחה רן את האדם בע"ב ולא כתב דלכתחילה ובד"ב כו' בלשון המשנה אלא שהשתא בא ללמדינו דאם כל מ' בורר לו מעצמו שומעין לפס בזה ומבוררין בורריו לפן שליחי ולכך שומעין לפן בו"ב שהדין יצא לאמתו והיותר נראה דה"ק דמיד בשכל מ' בורר לו דיין מ' ובכתבו כל מ' בורר שלו הן בוררין לפן מעצמן שליחי בע"ב ודינן אותו וז"ש הרי אלו שני דייניס כו' וקאי אמ"ש בוררין לפן דיין שליחי ובאלו אמר הרי אלו ב' דייני' בוררי' : ב בוררי' כו' עפ"ר : ג אפי' כו' עפ"ר והיינו כשדיבר עמו ופייסו להיו' בורר שלו אבל אם אמ' לאבירו בא ונדון לפני בפנם שבעירנו אין לו פס בורר והוא דיין של שניהם : ד מי שירצ' פי' הן גדול ממנו הן קטן ממנו ועפ"ר : לייתי

טו ה"א אם כתן סתר כו' ע"ל סי' ג עיין בתשובת רשב"ם סימן י"ג : יז מחילה מ"ל קנין מסוס שחיד שמחל לו בסתלק ממנו המוחל והיינו דוקא בדלא נקט המוחל עדיין ש"מ בידו דבתפס סתרא כל זמן שאינו מחזיר לו מיד ל"מ בי' אפי' מחילה גמורה בלא קנין עכ"ל סמ"ע וכ"כ הסור בשם הר"ר יעקב' וכ"ע דלקמן פי' רמ"א פ"ב לא כתב מור"ם כן ועמ"ש שם כתב הכ"מ דהר' יעקב' ס"ל דהלכה כבית שמאי דסתרא עומד לבטל בנות בנו דמי ודבריו תמוהין דהא לא קי"ל כב"ש כדאוכח בש"ס פ"ב כל הנסבעין וכ"פ כל הפוסקים עיי' בתשו' מהר"ם חלוצין פי"מ' ובתשו' ן' לב סי"א סל כלל י"ז ר"ס כ"ז - יח אין בדבריו כלום עיין בתשו' רא"ש שמן ש"ם פ"ר ובתשו' ר"מן חיים סי' ו' דף ק"ם : יט בקנין ובביטול מודע' כו' ועיי' מ"ם בשם מהרש"ם בביטול מודע' בסכום בסימן ר"ם ס"ב ועיי' בתשו' מהר"ם מ"א סימן ק' - ך ובכה זה קבת כו' עב"מ ועיי' בס' מגדול דוד - דא אינם יכולים לחזור בהם שם' ן' לב ס"כ פי' כ"ם בקבלו בוררים והמלים יכלים והמלים עשה עשרה ע"ם : כא בלשון מורשה כו' ע"ל סי' מ"ם - דג יכול לחזור בו עיי' בתשו' מהר"ם סי' ק"ב - דד דין עשרה בשעות כו' ע"ל סי' כ"ם בשם ש"ק כ"ם מ"ם בשם מהרי"ק ובתשו' ר"ר לבית לוי סי' כ"ר דף קכ"ם וקל - דה שיפכימו כולם עיי' בתשו' ן' לב סער נ' סימן כ"ם ובתשו' ר"ם בהן ס"ב סי' מ' - דו אם אחרו ולא בשמחבת ע"ל סימן ס"א ס"ה בהגה וסי' ר"ז סי' מ וס"ל - דז לו מעכשיו ע"ל סי' ר"ז ס"ם ו"ר ודוק - דח ואם היה המשכון ס"מ כו' ע"ל סי' מ"ו ובכ"י כאן : יג ט אחר הבעלי דינין כו' עיי' כ"מ שרקרק בלשון הקור רא' נתרבו בסער' וזה בורר ל"א וזכל"א אין הרייניס יכולים לברוד לפס נ' בלא דעת הבעלי דינין וע"ם ועיי' בתוספות מ"ם רפ"ג מסנהדרין עיי' בתשו' מהר"י לבית לוי סי' ל"ם - ה אפי' היה אחד מבורר כו' עיין בס' מ"ם ס"ק כ' ובדברי לא הבירין - ו אינו יכול לכוף כו' עיי' בתשו' רמ"א סי' י"ז דף מ"ם ס"ג ובתשו' רמ"א סי' ק"ד - ז מי שירצ' הן גדול הן קטן מתנו כיון שבחית לדין זה בורר ובלבר מיהא הכון עכ"ל בתשו' ועיי' בב"י קחו' נ' בשם ר"ר יחס משאר דברין שיהא נתיר לו שמתחוהו רשיס עליהם דאל"כ יכול לעכב ע"ש - ח ני"א

יג כיצד בוררים הריינים כשאין בעלי דינים מסכימין יחד ובו ז"ם

א ט (ט) ° (רמב"ם רפ"ז דסנהדרין) אחד מבעלי דינים שאמר איש פלוני ידון לי ואמר בעל דינו פלוני ירון לי הרי אלו שני דיינים שברר זה אחד וזה אחד ב בוררים להם דיין שלישי ואין צריך שיהיה הדיין השלישי ברצון הבעלי דינים ושלשת' דנים אותם שמתון כך יצא הדין לאמתו ג (ג) אפי' היה האחר שבירר בעל הדין חכם גדול וסמוך (ד) אינו יכול לכוף את בעל דינו שידון אצל זה אלא גם הוא בורר ד (ד) מי שירצה : הגה

היה כדי שלא יכפור לו בבעל דינו כמה שהודה לפני הבוררים דא"י לחזור כו' והסעם דלא מקרי אונס כ"כ שלא היו מכריחים אותו לקבל דינ"ונס קבל עליו בסר' סת"כן מסיק בד"מ בי"ד סי' רל"ם בשם רשב"ץ ע"כ הנה : כב ובנה כו' נראה לאף שכתב הטור לקמן ר"ס קנ"ו דבדבר שאין בו דין אלוק' דבעינן קנין על אלוק' דאם הזיק מ' מהם בחלקו כתקיימ"המלוק' ואין מ' מהן יכול לחזור (ולא כדרמב"ם דכתב שם דצריכין שיחזיקו בו שניהם וכמ"ש המחבר בשמו שם ס"ב ע"ש) כאן גם הטור מודה דבעינן שיבאם שניהם ודוקא התם דיש לכל מ' חלק בו בשוה אבל אם מתחילה שתפו בו כל מ' בכולו ובאים לחלק ומה"ב כתב הרא"ש שם דמהני אפילו בשהזיק אחד מהן שלא בפני חבירו ואפי' לא מ"ל חזק וקני משא"כ הכא דהיה ענין אחר ביניהן ועיין בד"מ שביאה תשובת רשבא שמחנו כתב דין זה ותמצא שאין לו דמיון לדון דסימן קנ"ז ודו"ק ולא כמ"ש בע"ש דגם הכא בכנה מ' מהן פני ע"ש :

ב הבוררים בורריס לפס שליחי והוא טוב דבכן יצא הדין לאמתו וכן הוא ל' הנמ' ר"פ ו' ב' ה"ק בשלה בורר לו מ' ונכל מ' אז יצא הדין לאמתו כלו' דהתפסנה לא קתני כתיב שיצטרכו לברור דייני עכ"ל ובזה נתבאר נ"כ כוונת המחבר שכבר כתב כמה פעמי' דב' הדיעות אז יחיד מומחה רן את האדם בע"ב ולא כתב דלכתחילה ובד"ב כו' בלשון המשנה אלא שהשתא בא ללמדינו דאם כל מ' בורר לו מעצמו שומעין לפס בזה ומבוררין בורריו לפן שליחי ולכך שומעין לפן בו"ב שהדין יצא לאמתו והיותר נראה דה"ק דמיד בשכל מ' בורר לו דיין מ' ובכתבו כל מ' בורר שלו הן בוררין לפן מעצמן שליחי בע"ב ודינן אותו וז"ש הרי אלו שני דייני כו' וקאי אמ"ש בוררין לפן דיין שליחי ובאלו אמר הרי אלו ב' דייני' בוררי' : ב בוררי' כו' עפ"ר : ג אפי' כו' עפ"ר והיינו כשדיבר עמו ופייסו להיו' בורר שלו אבל אם אמ' לאבירו בא ונדון לפני בפנם שבעירנו אין לו פס בורר והוא דיין של שניהם : ד מי שירצ' פי' הן גדול ממנו הן קטן ממנו ועפ"ר : לייתי

ה וי"ל דאם הנתבע כו' וכ"ה בתובב"ם פ"ה ס"ק ס' : ז אין יכולין לחזור בהן כו' ע"ל ס"ס ס' : ז רוחקים אותו כו' עיי' בתשו' נ' לב ס"ב ביתן כ"ז : ח דהא בעינן שיהו בעלי דינים כו' והא דכתב לקמן ס"ס י"ח פוסקין בדיני ממונות אלא בפני בע"ד מיירי שכבר סמנו לפניהם וכמ"ש הבת"ע שם וא"כ כבר עמדו לפני דיינים אלו שפוסקין הדין וסכ"מ הקשה ע"ז דהא בתשו' הרשב"א סבניא כ"י לקמן כ"ס ס"ז מיירי שהנתבע נתן זכותו לאחר ראותו אחר לא סמן כלל ועוד דלפי הטעם שכתב הרשב"א דדוקא בדיני נפשות דגלי לן קרא ונפי בעלו יותם אבל לא בדיני ממונות א"כ אין לחלק אלא נראה דהרשב"א מיירי דוקא בדיעבד אבל ואין דברו בכוחים דאם אלמלא הרשב"א נתפס אלף קי"מ בית דין פוסקין אלא בפני בעל דין כו' הילכך מוחכין את דינו היום כו' משתא לכתחלה אלא נראה כת"ם דהרשב"א מיירי שסמנו לפניהם לכן פוסקין ומוחכין הדין אלא נפנו ומע"ג דבתשו' הרשב"א סבניא כ"י לקמן סי' ס"ז מיירי שכתן זכותו לאחר מ"מ קודם שנתן זכותו לאחר סמן לפניהם בעצמו והא דכתב הטעם דוקא בדיני נפשות כו' היינו תמוה דקאי אגמר דין ובאמת מחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות וכן משמע בתשו' רשב"א סי' אלף קי"מ וז"ל ומע"פ שנחלקו בשאלתי שור שנגח ל' וס' אמרו נוחרין דינו של שור אלא בפניו ה"מ בדינו של שור תמוה דבתיב אשור יפקל ונם בעליו יומת אבל בממונא בעלמא מוחכין דינו כו' עכ"ל אלמא דגמר דין תמלק ככך כן כ"ל : ט שנים

ג ◦(כ"ו בפ"ג) אין יכ' כופין את האדם שיתן טענותיו בכתב יב ואין לדיין לקבל טענות בכתב ◦(ריב"ם בתשו' סימן רל"מ) אלא ישמעו שטענותיה מפיהם יג ויצוו לסופר לכתב' יד ולא יכתבו אלא מדעת שניהם ושניהם נותנים שכר הסופר ◦כן מוכח מה"י) (מיהו אם נ' בעלי דינים טו רוצים לעמוד בכתב הרשות ביניהן וכל מה שכתבו מן מיכן יכולין לחזור בהן) :

ד ◦(כ"ו ע"ג גם פסוק) אם בא לפסול דיין שבירר חבירו בגזלנות או יז בפיסול משפחה אין שומעין לו אפילו ער אחר מעיר כדבריו :

ה ◦(כ"ו ס"ס ו' וכ"כ פסור ר"פ י"ד) אם ביר' הנתבע דיין היודע ערות לתובע יח (ז) רוחקים אותו לבדור דיין אחר :

ו אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול כותבין ושולחין וב"ד הגדול מודיעין להם דעת' והם דנים אותם כדליכא למימר שיפסקו ב"ד הגדול עליהם את הדין (ח) דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדין לפני הדיינים (ויכולין לשאול הדין לחי שיהיו הבוררים ואין יט בדיקין דעת בעלי דינים כזה) :

ז ◦הגהות מאירי' פ"ד"מ בשם מ"ז רשב"א בתשו') אם בררו להם י' אנשים שידונו להם בין בדין בין בפשרה כ ושאם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב ונסתלק א' מהם ואינו אומר דעתו או שאומר אינו יודע אפילו הסכימו הט' כולם לדעת אחת אינו כלום (ופ"ל פי' י"מ ס"ה) : יד אם

הנ"ב ◦(סור ס"ו) שמתוך שזה בורר לו אחד וחכל"ל הכנ"ד ◦ נייתין להם ט ונם הדיינים כל א' מהם בזכות אותו שבורר אותו ככל מה שאפשר מצד הדין והנ' שומע טענות שניהם ופוסקים האמת ◦(סור ס"ס) אם אינם יכולים להשות עצמם לבדו' להם שלשה מבחיני העיר יתנו להם שלשה ואם אינם בני' בעיר ילך התובע לפני נ' ויכופו הנתבע לדון לפניהם ◦(סור) וכן אם הנתבע מעריס לבדור דיין שאינו הגון כדי לשבח אצל דיין הגון כופין אותו לדין לפני נ' כתו שנתבאר לעיל סי' נ' או שיבדור דיין הגון ◦(מהרי"ו סי' י"ג) ואם הדיינים שבדורים ונוטלין ונותנין לפני הדיינים (י) יכולים להשות עצמן י"א ◦ דאין נריכין לבדור שלשה ◦ (רמב"ם בפירושו לתורה) וי"ל ◦ דאם הנתבע אומר שהוא יבדור שנים והתובע נ"כ שנים והם יבדרו אמצעי הרשות בידו לכל זמן שהדיינים רבים יותר יוצא הדין לאמתו : כ כותבים פלוני בירר את פלוני ופלוני בירר את פלוני וכל זמן שלא כתבו יכולים לחזור בהם ומשכתבו אין יכולין לחזור בהם כא לפיכך אין כותבין אלא מדעת שניהם ושניהם נותנין שכר הסופר : הנה ◦(כ"ו פ"ק דב"מ) וה"ה אם קנו מידו וי"ל דמשעתנו בפניהם אינם יכולים לחזור אם"ש אלא כתבו (נ"ו פסק בב"י כ"ו בשם ירושלמי) וכ"ל דבמקום שאין דרך לכתוב פלוני בירר פלוני כו' משעתנו בפניהם (י) אין יכולין לחזור לכולי עלמא וכ"מ שאינו יכול לחזור לא יוכל נ"כ לומר שיופיו ◦(ר"י בפ"ו מ"נ) הדיינים :

ג ◦(כ"ו בפ"ג) אין יכ' כופין את האדם שיתן טענותיו בכתב יב ואין לדיין לקבל טענות בכתב ◦(ריב"ם בתשו' סימן רל"מ) אלא ישמעו שטענותיה מפיהם יג ויצוו לסופר לכתב' יד ולא יכתבו אלא מדעת שניהם ושניהם נותנים שכר הסופר ◦כן מוכח מה"י) (מיהו אם נ' בעלי דינים טו רוצים לעמוד בכתב הרשות ביניהן וכל מה שכתבו מן מיכן יכולין לחזור בהן) :

ד ◦(כ"ו ע"ג גם פסוק) אם בא לפסול דיין שבירר חבירו בגזלנות או יז בפיסול משפחה אין שומעין לו אפילו ער אחר מעיר כדבריו :

ה ◦(כ"ו ס"ס ו' וכ"כ פסור ר"פ י"ד) אם ביר' הנתבע דיין היודע ערות לתובע יח (ז) רוחקים אותו לבדור דיין אחר :

ו אם הוצרכו הדיינים לשאול דבר מב"ד הגדול כותבין ושולחין וב"ד הגדול מודיעין להם דעת' והם דנים אותם כדליכא למימר שיפסקו ב"ד הגדול עליהם את הדין (ח) דהא בעינן שיהיו בעלי הדין עומדין לפני הדיינים (ויכולין לשאול הדין לחי שיהיו הבוררים ואין יט בדיקין דעת בעלי דינים כזה) :

ז ◦הגהות מאירי' פ"ד"מ בשם מ"ז רשב"א בתשו') אם בררו להם י' אנשים שידונו להם בין בדין בין בפשרה כ ושאם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב ונסתלק א' מהם ואינו אומר דעתו או שאומר אינו יודע אפילו הסכימו הט' כולם לדעת אחת אינו כלום (ופ"ל פי' י"מ ס"ה) :

ח נייתי להם פי' שאחר כל אחד מהם הרי אני בררתי את האחד ובטוח אני בו שאם היה יכול לעמד בזכותי היה מגדל להטעי' טענתי חכותי לאחרו ומומה כמקומי כאלו אני עצמי הייתי יושב בדין ומ"ה אינו מברר אחר פסק דינם : ו נם הדיינים כל אחד מהפך כו' כלומ' אף שהדיינים המבוררים אין להם לעשות כחו שהבררו הבעלי דינים דהיינו שיעמדו במקומם לשפוט עבורם בדבר שאם עצמם מסופקין בו מ"מ נותן לב כדי להכין היטב לדברי מי שבררו ואם יש לו זכות מצד הדין אחרו ובמצא אלא ישאר שום צד זכות כפלס מעיני שני המבוררים ונוטלין ונותנין לפני הדיינים והשלישי מכריע ביניהם כ"כ הרא"ש והטור והכי"ל ריש פרק זה בורר כתב עוד ז"ל דכל בורר מעיין יפה בדין זה שבררו ואפי' כשרואה שיתחייב בדין אינו ממהר לפסוק הדין כנגדו אלא מתחין שמא יתברר הדבר יותר ויוכל לזכותו וכן עושה השני ומתוך שהם מתונים בדין יצא הדין לאמתו עכ"ל : ז אם הנתבע מעריס כו' אבל אם התובע מעריס לבדור דיין שאינו הגון א"ל לכפייה זו אלא הנתבע יסיב לו איבי מסיב על טענתך עד שתבדר דיין הגון : ח דא"ל לבדור דיין שלישי והיינו שעמא דדוקא בדיינים שדנין בפ"כ של נתבע בעינן שיהא שלשה אבל בבוררים מאחר שכל א' מהם קבל אחד על עצמו ואמר זה ידין לי כב"ל אם ישוו עצמם מה טוב וכן מובא במהרי"ו וכמ"ש בהגה"מ ע"ם ולא כמ"ש * בע"ם (דלא מיין במהרי"ו ובתב שעם מלבו) ז"ל דשלישי לחה להם ודאי יסכים עמהם ואם לא יסכים הרי יש כאן רוב עכ"ל וז"ל דהא דאולינן בתר הרוב היינו בשבבר בשאו ונתנו כלם בדבר ואחר שבמת דעתו מש"כ כאן דאיכא למימר אלו היה השלישי עמהם היה אומר שעם ובברא הו' ויהיו הסכים מודים לו וק"ל : ט אם הנתבע כו' נראה ◦ דב"ה תובב ונם שם ברמב"ן כתב שתם ונם כ"ם הוא אם הנתבע יש בידו לבוסיף טירחא והוצאות על התובע כ"ם התובע על הנתבע ורא"ה לזה מבפיית לילך לבית הוועד שבתב הטור ר"ס י"ד ע"ם והא דבת' מו"רס הנתבע משו' דקאי שם אדברי הרמב"ן דבתב שם ז"ל ◦ נאמ"ג דנ' דייני' דני' לאל' בע"כ בדיינו בשאינו רוצה לקבל עליו הדין אבל אם רוצה לברור יותר בורר עכ"ל וכיון שהתיל בבפי' דאיירי בנתבע פי"ב בנתבע ונם משום דמסתמא הנתבע מבקש ריבוי בוררו והמצאת כדי להשתמש עצמו מן הדין : יוד לפיכך אין וכו' פי' כיון דלאחר הכתיבה אין יכולין לחזור : יא אין כופין כו' כתב כ"י בפ"נ פשוט ל"מ שאין כופין לבע"ד שעמתו כתובה דיאמר איני רוצה שתהיה עלי כאדי' אחרא ללאוד מעמתי להשיב עליהן בשקר אלא אפי' ליתן לב"ד בכת' נ"כ אינו יכול לבטלו ואפי' בבר שעמן לפניהן משום דלאחר שבתבו שטרותן אין בידו לשנותן בלל בא"ם מור"ם בסתם בהנ"ם ועת"ם שם : יב ואין לדיין כו' היינו בשלא שעמו עדיין בע"פ ובריב"ם נתן שעם לדבריו שם ז"ל לפי שאין להטריח מבירו לקח' שופם שעמתו ולהשיב עליהן מתוך הכתב ומו' שיש לדייני' לשמוע הטענות מפיהן דמתוך דבריהן ילמדו לשכין מי שטוען האחת או שקר ולא שיבא בשעמות סדורה מפי אחרים כאשר בודם מלבו ליפות טענות של שקר בתיקון הלשון עכ"ל : יג וילון לסופר לכותבם פי' הדיינים עצמן ילון לסופריהם שיכתבו ויראו שלא שינו בתיבתן מטעמותיהן ודוקא מדעת בכ"ד יכתבו כו' ולא יכתבו כו' והיינו מטעם הנ"ל שאם לא יוכלו לחזור כלל : טו רוצי' לטעון כו' דבין דבתרנו ואין מוסשין לבפסק שהא"יסדר שעמתו מפי הסופר ויבדה תלבו בב"ל שוב אין לב"ד לפסוק שהרי מתלבו זה לזה : טו אין יכולין לחזור בהן ובתב הב"י שם דאפי' נותן אמתלאות לדבריו לא מהיתן ע"ם והביאו מור"ם בד"מ סי' י"ו : יו אם בפסול המשפחה פי' כגון שאומר שבאו מעבדים או מנרים שפולים לדון ובמ"ם בר"ם ז' קמ"ל דאע"נ דאינו קורא עליו פסול בפני עצמו אלא שהוא ממילא בפסל בבלל המשפחה אפ"ה אינו נאמן דמשהב נוגע בדבר : יח דוקאים אותו כו' ◦ בתב מהרי"ק שורש ע"ט אלא שאינו רוצה לבא לבני הדיינים המבוררים בבר בהומרו שאינו עוד מתוצעים לו ודייני הסמוכים אינם רוצים לדון ביניהם מבני אלמותו מבוייב הוא לבא לבני הבוררים הראשונים לדון ביניהן עכ"ל : יט וא"ל דעת הבע"ד בזה כ"כ הנהות אשר"י ולמדו אותו מדין הכ"ל בר"ם זה דהמבוררין בוררין לה הדיינים הטוב ביניהם וא"ל לדעת הבע"ד ע"ם : כ ואם לא יסכימו לדעת אחת ילכו אחר הרוב דוקא בשבתבו כן מתחילה הולכין אחר הרוב הא מסתמא אין הולכין אחר הרוב בפשרה וכ"כ המחבר ס"ו י"ב סעיף ק' מש"כ בדין הולכין אחר הרוב אם לא בשאמר א' מהם אינו יודע וע"ל סימן י"ח ס"א מ"ם שם אות :

יד אם אחר מבעלי דינין אומר נלך לבית דין הגדול ודין האומר מאיזה טעם דנתוני ובו ה סעיפים

יד א נעלה לב"ד הגדול המקבר העתיק לשון הרמב"ם והוא לאיכו מחלק בין ב"ד הגדול לבית הועד (והוא מקו' שיש בו קיבוץ מכמיס) אבל לתו' והרא"ש והטו' מחלקין ביניהן וס"ל דלבית הועד דוקא קאמ' הנמרא דשומעין לתובע האומר לילך ולדון שם כשיש רגלי' לתביעותיו ואין שומעין לשו' כתב' האומר כן (אף שאמ' הלו' אתקלו כל הוצאתו רמב"ן סימן מ"ז ד"מ א') אבל כשאומ' לב"ד הגדולו קאזלי' שומעין אפי' לכתבע ומור"ם רמז דין זה במ"ש בסמוך בהג"ה ז"ל וי"א דבעפכו' נלך לב"ד הגדול אין פלוק בין תובע לנתבע כו' ור"ל הילוקי' דבין תובע לנתבע הכ"ל לא אתאמרו בגמר' אטעמותא ב"ד הגדול קאזלינא כ"א אבעפתן לבי' הוע' קאזלינ' וקיצר מור"ם שם ולא כ"כ בסדי' משום דבזמן הזה אין נוהגין לבפותו ובדמסיק מור"ם שם וק"ל ב מאיזה טעם דנתוני כו' עיין בסמוך בסיעפ' שכתב מור"ם פירושו דא"ל לכתוב לו טעמי' ורחיי' כי אם הטעכו' כו' ועוד כתב שם אילוקי דיני' בזה ומפני דבאן איירי סדנין אותו בעירו ע"י כפייה ובזה כ"ש מודי' שאריכין לכתוב לו מאיזה טעם דנתוני מ"ה לא כתב מור"ם פלונתא בזה כאן כ"א שם דלא איירי בדנו ע"י כפייה ואנב כת' שם כל אילוקי דיני' וק"ל: ג ואחר כך מוציאין כו' פי' מוציאין ממנו מיד ואם יביא כתוב מב"ד הגדול שטעו יחזירו לו מה שהוציאו מידו וכן מבואר בסמוך ובד"מ ע"ש: ד ואם הוצרך לשאול כו' פי' אף אם אינם יודעים לדון וצריכי' לשאול לחכמים לפני ב"ד הגדול קמ"ל. ה ודנין לכן בעירם כפי כו' ע"ל סימן י"ג ס"ו שכתב שם ג"כ דין זה מילתא בטעמא ז"ל והם דנין אותו דליכא למימר דיפסקו בית דין הגדול עליהן את הדין דהא בעינן שיהיו בעלי דינין עומדים לפני הדיינים. ו בד"א בשאר דינין שזה טוען וזה טוען ג"ע מאי פסקא דבשאר דינים שניהן מוענין יותר מכמלוה ולוה והל"ל בקיצור בד"א בשזה טוען וזה טוען או לפחות הל"ל בד"א בשאר דינין ובשזה טוען וזה טוען: ועוד דפתח בתרתי בשאר דינ' וזה טוען וזה טוען וסיים בחדא בטעמות לוה לאוד או מלוה לאוד ואינו דבר והפוכו וה"ל לנ"כ בטעמות מלוה ולוה כשאינן טוענ' שום אומר הלויתיך שלא וזה אומר נתתי בידך משכון שוה כ' שלעים איך דינו? ונראה דה"פ דוקא במלוה ולוה משכו לטעמת מלוה טענה רחיה לדברי בדמסיק) זה שבנגדו הזיקו או גזלו בידי' מ"ה שומעי' לזן כשרוצין לעלות לב"ד הגדול וה"ה לכל תביעות גדולות כיולא בזן אבל בשאר תביעות בגון שותפין שתבע מ' להשני או שזה תובעו ואומר נתתייבת לי שכירות וזה משיבו אינני חייב לך וכיולא בתביעות אלו משונין המה טענת הנתבע בטענות התובע ואין שום א' יכול להכריח להשני לילך עמו לבית דין הגדול ו"ש הרמב"ם והמחבר בד"א בשאר הדיינים שזה טוען וזה טוען ר"ל שטענת שניהם שום מ"ם אין שום אחד מהן יכול לומר נלך לב"ד הגדול משא"כ במלוה ולוה דבהן שומעין למלוה וה"ה לגנזל וכיוצא בו ואין שומעין בהן ללוה ולגנזלן ולמתיק ועד"ר מ"ש עוד ביאור זה ובדברי הרמב"ם ומו"רם דבתב בסמוך בהג"ה נדולה די"א דבטענת נלך לבית דין הגדול אין פלוק בין תובע לנתבע כו' הי"א הן ר"ת והרא"ש (ובעל העור) הבאתי לשונם בדרים' דס"ל דיש פילוק בין ב"ד הגדול דבו שומעין לנתבע כמו לתובע וכי טוען לבית הועד קאזלינ' דבו דוקא שומעין לתובע ולא לנתבע ומטעם וכי יוציא מנה על מנה ומ"ש מור"ם לפני זה בהג"ה ז"ל וי"א דב"ד אסור שבכל דור ודור כו' אף שבתב כן בחמצע דברי הרמב"ם אין נפקא מינה בו בשיט' דברי הרמב"ם הכ"ל דהא להרמ"בם אין פילוק בין אומר לבית דין הגדול אזלינן לאומרו לבית הוועד אזלינן גם מה שבתוב אחר כך מור"ם אדברי הרמב"ם ז"ל בתוקה מדינה אין בו כ"מ לדברי הרמב"ם דמשמע בית דין הגדול לבית הוועד אלא שמור"ם כ"כ להבאה לה"א שבתב אחר זה בהג"ה המחלקים בין בית דין הגדול לבית הוועד ובכ"ל ובתבו מור"ם אדברי הרמב"ם כדי לקצר ובדרכו ובו תדע דלמ"ד דס"ל שטומעין גם לבתבע אפילו בשאר דינ' בשומר לבית דין הגדול קאזלינן אליבייהו גם בזמן הזה יש בית דין הגדול ולא כרמב"ם דבתב דאין בזמנינו בית דין הגדול ומה"ב בתב מורס אחר כך בהג"ה בתוקה מדינה כדי שתדעו דלה"א המחלקין בין תובע לנתבע בתומרו לבית הוועד קאזלינן דהיינו דוקא בשהבית הוועד הוא בתוקה מדינה אבל בשאינו בתוקה מדינה גם לתובע אין שומעין ולא הטריחוהו לילך חוץ לב"ד כ"א בתומרו לב"ד הגדול אזלינ' דהוא הב"ד תסוב שבדור משא"כ בית הוועד ודוק: ו הג"ה או בשתומר המלוה נידון: ז והלוה אומר נלך וכו' אבל אם המלוה הולך בל"ה שמה יכול הלוה לכופו רמב"ן סימן מ"ז ד"מ א': ח כופין את הלוה כולו. היינו בשאין המלוה הולך בל"ה שמה מהרי"ק שורש נ' ד"מ ב': ט אם יש להתובע עדים או רחיה ונראה לבית דין כולו בל"ל ומור"ם הרבה ל'הרמב"ם ולשון הרא"ש והטור אהדדי שהרמב"ם כתב הדין בית דין הגדול לפני זה אם יש עדים או רחיה ומתכו בשמע ממילא דס"ל הכי גם בדין זה דבזמן הזה והרא"ש

יד א שנים שבתעצמו כו' עיין בתשו' מבי"ם מ"ב פי' ר"ע ומי' שמ"נב ב נעלה לב"ד הגדול המחבר העתיק ל' הרמב"ם והוא מיכו מחלק בין ב"ד הגדול לבית הוועד (והוא מקום שיש בו קיבוץ מכמיס) אבל התוספות והרא"ש והטור מחלקי' כו' עכ"ל סמ"ע וכ"כ המרש"ל בשם פי' דב"ק סימן י' ע"ש: ג כופין אותו ב' ס"ל סימן ב' ס"ל ועיין בדרש"ם סי' ז' ופי' י"ב. ד ואם הם מכמיס מתוכים בשום כו' עיי' בתשו' ן' לב ס"ב ס"ס כ"ז: ה כופין את הלוה כו' היינו בשאין המלוה הולך בל"ה שמה מהרי"ק שורש נ' עכ"ל סמ"ע ואין לזה טעם ונם מהרי"ק טעה בהבנת תשובות רשב"א והתשובו' רשב"א הי"א תשו' רמב"ן שחביה בסמ"ע ס"ק ז' הנה שם המלוה הולך בל"ה שמה יכול הלוה לכופו) וכן פירשם הכ"מ ומלבד מהרי"ק ופסק המלוה יכול לכוף ללוה אף שיש לתלוה דרך שם ולא ללוה ע"ש: ו וי"א דב"ד תסוב כו' עיין בתשו' רמ"א סימן ל"ז דף מ"ד ע"ב וס"ס ס"ד: ז כופין את הלוה כו' עיין בתשו' ר"ש בהן ס"ב סימן קפ"מ: ח וי"א דבטענות הלך לב"ד הגדול כו' עיין בש"ס ע' י' דב"ק בפריבוס מדיבים אלו: ט יש

יד אם אחר מבעלי דינין אומר נלך לבית דין הגדול ודין האומר מאיזה טעם דנתוני ובו ה סעיפים

א (א) (רמב"ם פ"ז דסנהדרין) שנים שנתעצמו בדין זה אומר נידון כאן וזה אומר א (ב) נעלה לב"ד הגדול (ג) כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי ב מאיזה טעם דנתוני שמא פועיתם כותבים ונותנים לו ג ואחר כך מוציאים ממנו ד ואם הוצרך לשאול דבר מב"ד הגדול כותבים ושולחים ושואלים ה ודנין להם בעירם כפי מה שיבא בכתב ב"ד הגדול ושני בעלי דינים יפרעו שכר ו (הרא"ם בתשו' סוף כלל ס') השלי' ז:

הגה ח (מורדכי פ"ז"כ) מיהו אם א' מבעלי הדיינים או הדייני' רוצה לשלוח למרחקים ויש חכם סמוך להם הראוי לדון שולחים לסמוך אע"פ שהרחוק יותר חכם דלאו כל כמיניה לנרום הפסד לבעל דין להרחות כשכר השליחות ט (שם בתרומה) וכ"ש אם חכם אחד בעיר הראוי לדון (י) ואם שני חכמים סמוכים בשוה הולכין אחר הגדול: או כשאמר המלוה נידון כאן ז והלוה אומר נלך לב"ד הגדול אבל אם אמר המלוה נלך לב"ד הגדול ח (פ) כופין את הלוה ועולה עמו וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו ורצה הטוען לעלות כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעלות עמו וכן כל כיוצא בזה בר"א כשהיו ערים או ראיה לנגזל או לניזק או למלוה אבל טענ' ריקני' אין מחייבין את הנטען לצאת כלל אלא נשבע במקומו ונפטר וכן הדין בזמן הזה שאין שם ב"ד הגדול: ט (סור ס"מ) (וי"א דב"ד תסוב שבכל דור ודור לפי מה שהוא תקרי ב"ד הגדול). אבל יש מקומות: י (מהרי"ק שורש כ') (בתשובה מדינה) שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם כמותם אם אמר המלוה נלך למקום פלוני שבארץ פלוני לפלוני ולפלוני הגדול ונדון לפניו (י) כופין את הלוה והולך עמו:

הגה יא אם יש (להתובע) עדים או רחייה ט (סור שם) ונראה לב"ד שבעירו שיש ממה בטענותיו אבל בלאו הכי אין כופין אותו לילך עמו (א) ט (סור בשם ר"מ) וי"א דבטענת נלך לב"ד הגדול אין פילוק בין תובע לנתבע ובכל א' יכול לכוף שכירו לילך עמו ובכל

יד אם אחר מבעלי דינין אומר נלך לבית דין הגדול ודין האומר מאיזה טעם דנתוני ובו ה סעיפים

(ד) (ר"ן ריש פ"ק דסנהדרין) שנים שנתעצמו ברין זה אומר נידון כאן וזה אומר א (ב) נעלה לב"ד הגדול (ג) כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי ב מאיזה טעם דנתוני שמא פועיתם כותבים ונותנים לו ג ואחר כך מוציאים ממנו ד ואם הוצרך לשאול דבר מב"ד הגדול כותבים ושולחים ושואלים ה ודנין להם בעירם כפי מה שיבא בכתב ב"ד הגדול ושני בעלי דינים יפרעו שכר ו (הרא"ם בתשו' סוף כלל ס') השלי' ז:

הגה ח (מורדכי פ"ז"כ) מיהו אם א' מבעלי הדיינים או הדייני' רוצה לשלוח למרחקים ויש חכם סמוך להם הראוי לדון שולחים לסמוך אע"פ שהרחוק יותר חכם דלאו כל כמיניה לנרום הפסד לבעל דין להרחות כשכר השליחות ט (שם בתרומה) וכ"ש אם חכם אחד בעיר הראוי לדון (י) ואם שני חכמים סמוכים בשוה הולכין אחר הגדול: או כשאמר המלוה נידון כאן ז והלוה אומר נלך לב"ד הגדול אבל אם אמר המלוה נלך לב"ד הגדול ח (פ) כופין את הלוה ועולה עמו וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו ורצה הטוען לעלות כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעלות עמו וכן כל כיוצא בזה בר"א כשהיו ערים או ראיה לנגזל או לניזק או למלוה אבל טענ' ריקני' אין מחייבין את הנטען לצאת כלל אלא נשבע במקומו ונפטר וכן הדין בזמן הזה שאין שם ב"ד הגדול: ט (סור ס"מ) (וי"א דב"ד תסוב שבכל דור ודור לפי מה שהוא תקרי ב"ד הגדול). אבל יש מקומות: י (מהרי"ק שורש כ') (בתשובה מדינה) שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם כמותם אם אמר המלוה נלך למקום פלוני שבארץ פלוני לפלוני ולפלוני הגדול ונדון לפניו (י) כופין את הלוה והולך עמו:

הגה יא אם יש (להתובע) עדים או רחייה ט (סור שם) ונראה לב"ד שבעירו שיש ממה בטענותיו אבל בלאו הכי אין כופין אותו לילך עמו (א) ט (סור בשם ר"מ) וי"א דבטענת נלך לב"ד הגדול אין פילוק בין תובע לנתבע ובכל א' יכול לכוף שכירו לילך עמו ובכל

שטעור כתבו בזה אם מסדר טענותיו לב"ד וכראה לבן שים מתם בדבריו וצ"ל דגם כוונת מור"ם הוא הכי ומ"ש וכראה לב"ד ה"ל כאלו אחר או כראה לב"ד וק"ל : יוד שכל זמן שיש ב"ד בעיר כו' כ"כ מהרא"י בפסקיו סי"ם ג וס"ה וסש כס"ה כתב"ם שהמנהג שכל הסייבי"לבית הפיי' שלפם שייכים לאותו ב"ד וע"ש דכתב עוד שאין בדיני"אלו אלא מה שעיבי הדיין רואות והביאו בד"מ ע"ש .

יא עד יוס נ"כראה דהיינו דווקא בנותן קנת אמתלא לדקייתו ואז שומעין לו עד יוס נ"כדיני דנמרא דהיו נותנין להיוצאין לבפרי'

ס יש אומרים כו' וכ"פ הב"ח ע"ש עיין בתשו' רשד"ם סימן כ' : י איייב לפרוש לו כו' וכתב בית"ם פ"ו' סימן י"ד הביאו הוגלות מרבנות אבל אחר הוגלות כגון שלא שליח אחר מתעות או שלא אחריו לתקוס פלוני מ"ג לשלם ע"ש : יא תשעה

ובכנסין זמן בה"כ וכמ"ש לעיל ריש סי' י"א וסש נ"כ הטעם דדלמ' אני' ליה כיון שיוצ' וכבר' ולא היה יכול לב' עד יוס נ' אבל בשאו ראשון ע"ש : יב ומיד יבררו דייניס ז"ל שם אבל דייני' בוררים להם לאלתר זה בורר וז"כ ור"ל מיד כיו' ראשון כדי שלא יבואו לידי דקייב כיוס נ' ולא כמ"ש * בע"ש ע"ש : יג ואפי' היה מעות לנתבע בו' ע"ש בסי"ם ותמצ' דשם היה השאל' אהנתבע שהיה לו מעות בפקדון בעי' אחרת והשיב שם דאם יכול לעקלם שם צריך לדון עמו שם ומ"ש כראה דה"נ בדברי מור"ם בהג"ה ואפי' היה לנתבע' מעו' בפקדון בעיר התובע או בעיר אחר' וכ"כ בד"מ ע"ש וק"ל יד אא"כ יכול לעכב מעותיו כו' פי' אא"כ הדין נותן שקודם שירד עמו לדין יכול לעקל מעותיו והייבו שיד' התובע שא' לא יעקל מעו' הנתב' יפורס ולא יפרע לו או לא יוכל להביאו למשפ' וכיוצא בדברי' אלו כמ"ש בסי ע"נ ולאח' שעקלם שם בדין אם ירצ' הנתבע ליקח המעות צריך לירד עמו לדין שם במקום שנתעקלו כ"ם שם בת"ה ס"ם ס"ה ופ"ם : טו צריך להודיע כו' פי' והתובע צריך לשלם הסליחות כ"י בשם מהרי"ק ופ"ל סי' ק"ו ד"מ ה' : טז ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם מהרי"ק שור' ק"ם בת' דנשתרב' ההנהג לעק' מעו' הנתבע בכ"מ שם ולפ"ז היה נראה דצריך אז לדון עמו שם נ"כ בכל מקום שנעקלו מיהו מדברי מור"ם לקמן בסי' ע"נ ס"י לא משמע הכי ע"ש : יז ס"ד ס"ר מ"ס : יח בסמ"ע בסי' י"נ ס"ה בס"ק י"ח מדין אלש : יט אין לת"ח לכתוב בעצמו כו' שם סייס בטעם בשם מוהר"ם שלא יהא המורה שאלמן אליו בשאל פניס לת"ח בכ"ל ולפ"ז נ"ל דהשופר אינו מזכיר בו שם התבא ולא שם שבנגדו אבל הת"ח בשיכתוב בעצמו אף שלא יוכור שמו מ"מ יש מקד שיאמרו שהמורה היה מכיר כתב של התבא וא"ל אלא יהא כיכר מהטענות והראיות שאלו הן טענות וראיות ת"ח שהאריך וזה קיצר דאין ראיה דדלמא מורשה דע"ה או ב"ד ב"כ בעד עם הארץ ופעמים שנם ת"ח מקצר א"כ כל זמן שאין המורה יודע איזה חכם טוען כן לית בו מקד וק"ל . ך ואע"פי שהוא קטן ממנו צ"ע למה לא הביא מור"ם דעת הטור שחולק ע"ז והב"י פ"ז"ב ונם הרשב"א בתשובותיו ס"ל כוותי' וכמ"ש בדריסה לשונם ושעמם וכיתוקם מהנמרא כתבתי שם ע"ש : כא ואם אינו שילק כו' פי' אינו מאשני ת"ח הבאי להמין לבע"ד וק"ל : כב שבעל דין מוסדו כו' ודוקא במקום הראיה לאשוד מודעינן ליה אבל במקום דליכא לאשוד והוא מלגלג מנדינן ליה כ"י פרק איזהו נשך דמ"ד ד' : כג וכ"ם אם אומר כתבו מאיזה טעם דכתוכי לפי הנראה קשה דלא הל"ל בזה לשון כ"ם דהא אינם שוים דבשבועה אושד הדיין אז כדי לאפוקי נפשי' מהחשד צריך להודיע הפסק מילתא בטעמי' ואילו בשאומר כתבו לי מאיזה טעם דכתוכי א"צ להודיעו ולכתוב טעם הפסק אלא הטענות וכמו שמשיק מור"ם ז"ל וצ"ל דמ"ה כתב וכ"ם מפני שזה שאומר כתבו לי אינו מבקש טעמיהן ויירי נ"כ בחי שיודע בכר טעם הדינין אלא שאינו נכנס באוניו ומתווכח עמה"ש אלא דנוהו דין אמת לאמתו ומבקש לשאל את פי כ"ד הגדול מהן ויציאת ידי שמי' ומוכת הבריות אהאי אינו אלא שיכתבו לו טענותיהן ופסקיהן וה"ל כ"ם ומה זה שלא דבר ובקש כלום צריך לנאת עמו ידי שמים לפי ענינו כ"ם וה שצריכין לנאת עמו ידי שמים לפי ענינו וק"ל : כד אבל בל"ה אין כותבין לו דמאחר שיקבל אותם לדיינים שת' אלו כל כמיני' לאזור מעסקיהן ואם מבקש טעם הדין ודאי יאמרו לו שרי' אפילו זה שרואין ב"ד שמוסדן אותו ולא בקש טעם בכר כתבאר דצריכין לאודיעו הטעם וק"ל : כה ואין צריכין לכתוב לו הטעמים והראיות דכל ב"ד יפה כשמופיע הטענות יודעין לפסוק עליהן דתורה א"ל אלו : כו וצריך לשלם מיד בכר כתבו המחבר בר"ם זה כן בשם הרמב"ם אלא דשם לא כתב אלא מוציאי' ממנו ומשמעות לשונו הוא דב"ד מוציאין מיד הנתבע ומקויקי' אותו בידם עד שירצו מה יהיה סופו ולא שיתנוהו להתובע פן יכתבו מב"ד הגדול שטעו והתובע יוציאם ביני ביני ועל הדייניס לשלם שדנו בכפייה וכדלקמן סימן כ"ה ומ"ה מודש מור"ם בזה וכתב דלא חיישינן לזה אלא צריך לשלם מיד ויתנוהו ליד התובע ומ"ש ואם יסתור הדין יחזור לו פי' הב"ד יחזרו אותו מיד התובע וכמרדכי כתו' בכיוצ' בזה יחזו' לו והכיאו בד"מ ר"ס י"ו ע"ש : דו פיי' לפרו' כו' והיינו אם יבא הנתבע

מקוי"ב בדין זה ריב"ם סי' תע"ב ד"מ ה'

ס (מהרי"ק שורש כ"ג) וכל זה מדינא אבל בכר נהגו בזמן הזה שכל זמן שיש ב"ד בעיר אין ג' יכול לכוף חבירו שילך עמו לב"ד אחר (מהרי"ם פ"ז ז"ב) כי אין לנו עכשיו ב"ד הגדול או בית הועד ולכן לא יוכל לדקותו (סס כסס ר"ם) אבל יוכל לדקותו שלא לדון עמו יא עד יוס נ' יב ומיד יבררו דייני' אבל אכסנאי שתובע לבני העיר או שני אכסנאי צריך לדון עמו מיד ולא יוכל לדקותו . (מהרי"ק שורש י"ד) וכן בן העיר שתובע לאכסנאי

בב"מ שימצאהו ויש שם ב"ד מבריחו שם לדון (ל"י הפ"ק דב"ק ופסקי מהרא"י סי' כ"ה) וכ"ז בשיש ב"ד בעירן אבל אם אין ב"ד שם כל ג' יוכל להכרי' חבירו שילך עמו לב"ד לדון עמו (מהרי"ק שורש ג') התובע צריך לילך אף שהתבע אם הוא בעיר אחר' אע"פ שבעיר התובע הב"ד יותר (מהרי"ק שורש ק"ם) גדול יג ואפילו הי' לנתבע מעו' בפקדון (בעיר התובע) או (בעיר) אחרת יד אא"כ שיכול לעכב מעותיו בעירו טו (ת"ה סי' ס"ה ופסקיו סי' ס"ר) אז צריך להודיע לנתבע טז ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם וע"ל סימן ע"נ כתבתי אימת יכול לעכב מעותיו אם שיש לו תביעה על בנו צריך לילך הבן אע"פ שהוא הנתבע אחר אביו כמו שנתבאר יז כי"ד ס"ר"ס סעיף ק' יח ועשיר מוסזק ואלם בעירו מוציאין אותו לדין בעיר אחרת אף על פי שהבית דין שבעירו יותר גדול (בנימין זאב סי' תי"ח) ע"ל סי' ק"ז :

ב (הגמ"ר דקידושין) אם האחר ת"ח ויורע לכתוב ראיותיו ושכנגדו עם הארץ יט אין לת"ח לכתוב בעצמו כשישולחים ב"ר לשאול מב"ר הגדול אלא הדיינים יעתיקו אותם (וסניפס פורעים שבר (ריב"ם סימן תע"ד) הסופר) :

ג (כ) (סור נסס ספר המצות) יא שאם יש שני ת"ח בעיר אחת הא' גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינים לומר לא ארון בפני זה אלא בפני זה כ ואף על פי שהוא קטן מסנו כיון ששניהם בעיר א' :

הגה ואם כא אלק עצמו מן הדין כמאן דלית דמי ואם הזמינו הסני ולא בא מנדה (מהרי"ק שורש יא) אותו וכל מקום שאינו צריך לבא לבניו לדון א"ל לאוש כלל להזמנתו וא"ל לבא (ב"י סי' יא כסס המרוחות) כלל :

ד (סור ס"ד) יא שאם ראה הדיין כב שבע"ר חושדו שנוטה הדין כנגדו צריך להוריע מאיזה טעם דנו אפילו אם לא שאל :

הגה בג (סור סס) וכ"ם אם אומר כתבו לי מאיזה טעם דנתוכי (מרדכי וב"י ס"פ ז"ב ותו' ור"ן פ' מ"ב) מיהו י"א דווקא אם דנו אותו ע"י כפייה אבל בלא הכי אין כותבין לו וכן עיק' שכשנריכים לכתוב לו מאיזה טעם דנוהו אין קביעת זמן לדבר אלא כל זמן שבא לכתוב לו כותבין (מרדכי סוף פ' ז"ב) וכותבין לו ואין בה צריכין לכתוב לו הטעמים והראיות רק כותבין לבם הטענות (כ"י סס) והפסק דין וצריך בו לשלם מיד ואם יסתור הדין יחזרו לו (מרדכי פ' מ"ה מהנס' מוי' פ"ז רשבהרין ומהר"י סורש מ') ואין צריכי' לכתו' לו אלא מב"ד קטן לב"ד גדול אבל ב"ד גדול

שדנו אין צריכים לכתוב דלא חיים' לטעותא דאם כן אין לדבר (כ"י בסס הרמ"ם) סוף :

ה המתחייב ברין אינו חייב לשלם לכשנגדו יציאותיו אע"פ שהוקיקו לדון בעיר אחרת והני מילי דלא מסרב למיקם ברינא אלא שרוצה לדון בעיר אחרת אבל אם היה מסרב לבא לב"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין כו (י) חייב לפרוע לו כל הוצאותיו

שהוציא

שעקלו מיהו מדברי מור"ם לקמן בסי' ע"נ ס"י לא משמע הכי ע"ש : יז ה"נ כ"ד ס"ר מ"ס : יח בסמ"ע בסי' י"נ ס"ה בס"ק י"ח מדין אלש : יט אין לת"ח לכתוב בעצמו כו' שם סייס בטעם בשם מוהר"ם שלא יהא המורה שאלמן אליו בשאל פניס לת"ח בכ"ל ולפ"ז נ"ל דהשופר אינו מזכיר בו שם התבא ולא שם שבנגדו אבל הת"ח בשיכתוב בעצמו אף שלא יוכור שמו מ"מ יש מקד שיאמרו שהמורה היה מכיר כתב של התבא וא"ל הלא יהא כיכר מהטענות והראיות שאלו הן טענות וראיות ת"ח שהאריך וזה קיצר דאין ראיה דדלמא מורשה דע"ה או ב"ד ב"כ בעד עם הארץ ופעמים שנם ת"ח מקצר א"כ כל זמן שאין המורה יודע איזה חכם טוען כן לית בו מקד וק"ל . ך ואע"פי שהוא קטן ממנו צ"ע למה לא הביא מור"ם דעת הטור שחולק ע"ז והב"י פ"ז"ב ונם הרשב"א בתשובותיו ס"ל כוותי' וכמ"ש בדריסה לשונם ושעמם וכיתוקם מהנמרא כתבתי שם ע"ש : דא ואם א"ל שילק כו' פי' א"ל מאשני ת"ח הבאי להמין לבע"ד וק"ל : דב שבעל דין מוסדו כו' ודוקא במקום הראיה לאשוד מודעינן ליה אבל במקום דליכא לאשוד והוא מלגלג מנדינן ליה כ"י פרק איזהו נשך דמ"ד ד' : דג וכ"ם אם אומר כתבו מאיזה טעם דנתוכי לפי הנראה קשה דלא הל"ל בזה לשון כ"ם דהא אינם שוים דבשבועה אושד הדיין אז כדי לאפוקי נפשי' מהחשד צריך להודיע הפסק מילתא בטעמי' ואילו בשאומר כתבו לי מאיזה טעם דנתוכי א"צ להודיעו ולכתוב טעם הפסק אלא הטענות וכמו שמשיק מור"ם ז"ל וצ"ל דמ"ה כתב וכ"ם מפני שזה שאומר כתבו לי אינו מבקש טעמיהן ויירי נ"כ בחי שיודע בכר טעם הדינין אלא שאינו נכנס באוניו ומתווכח עמה"ש אלא דנוהו דין אמת לאמתו ומבקש לשאל את פי כ"ד הגדול מהן ויציאת ידי שמי' ומוכת הבריות אהאי אינו אלא שיכתבו לו טענותיהן ופסקיהן וה"ל כ"ם ומה זה שלא דבר ובקש כלום צריך לנאת עמו ידי שמים לפי ענינו כ"ם וה שצריכין לנאת עמו ידי שמים לפי ענינו וק"ל : דד אבל בל"ה אין כותבין לו דמאחר שיקבל אותם לדיינים שת' אלו כל כמיני' לאזור מעסקיהן ואם מבקש טעם הדין ודאי יאמרו לו שרי' אפילו זה שרואין ב"ד שמוסדן אותו ולא בקש טעם בכר כתבאר דצריכין לאודיעו הטעם וק"ל : דה ואין צריכין לכתוב לו הטעמים והראיות דכל ב"ד יפה כשמופיע הטענות יודעין לפסוק עליהן דתורה א"ל אלו : דו וצריך לשלם מיד בכר כתבו המחבר בר"ם זה כן בשם הרמב"ם אלא דשם לא כתב אלא מוציאי' ממנו ומשמעות לשונו הוא דב"ד מוציאין מיד הנתבע ומקויקי' אותו בידם עד שירצו מה יהיה סופו ולא שיתנוהו להתובע פן יכתבו מב"ד הגדול שטעו והתובע יוציאם ביני ביני ועל הדייניס לשלם שדנו בכפייה וכדלקמן סימן כ"ה ומ"ה מודש מור"ם בזה וכתב דלא חיישינן לזה אלא צריך לשלם מיד ויתנוהו ליד התובע ומ"ש ואם יסתור הדין יחזור לו פי' הב"ד יחזרו אותו מיד התובע וכמרדכי כתו' בכיוצ' בזה יחזו' לו והכיאו בד"מ ר"ס י"ו ע"ש : דו פיי' לפרו' כו' והיינו אם יבא הנתבע

כא מטעה שנעשה סרכן ° וכתב כ"י סי' י"ח בשם הר"אש בשמו כופר הכתב אלא הזמינו והודה הנתבע והביא עדי' שכא מיד שהזמינו ה"ל כאלו אומר לו לויתי שאינו נאמן לומר פרעתי אפילו יביא עדים לדברין עכ"ל

(שהוציא כמ (יא) מטעה שנעשה (מהרי"ק שורש י"א קמ"ד וכ"י פ' סנהדרין בתרא ומהרי"ו ותשובת הרא"ש כלל ק"ז וע"ב סימן ל') סרכן)

° (מרי"ש סי' תע"ב) ויש מי שאומר שאם תבעו בערכאות והוציא הוצאות בדיינים וטוענים אע"פ שמתיך סרובו הוצרך להוליכו בערכאות אינו חייב לשלם הוצאותיו:

הגה (יב) ויש מולקין וס"ל דאם הוצרך להוציא עליו הוצאות לכופו ע"י ערכאות של כותים חייב לשלם (תשו' הרא"ש כלל ע"ב סימן ג') לו (יג) וכן כ"ל עיקר ולכך שעשאו ברשות ב"ד כדלקמן סי' כ"ו מי שאמר לחבירו שילכו לדון במקום אחר ואמר לו לך (יד) ואני אבא אחריך והלך והשני לא הלך אחריו צריך לשלם הוצאות ההולכות כמ אין אומרים (טו) שיטבע כמה הוציא ויטול (טז) אלא צריך לברר כמה הוצי' לו הוצאות וכזה ישלם ° (תשובת הרא"ש סוף כלל ק"ז) לו:

ד חייבוהו ב"ד לפרוע ויצא וחזר ואסר פרעתי אם הוא נאמן יתבאר בסימן ע"ט:

ד אם בא הווכ' ברין לב"ד ותובע שיכתבו לו פסק דין אם כותבין ונותנין לו ג"ז שם:

ה יש בודו פסק דין שחבירו חייב לו אם הלה נאמן לומר פרעתי בסימן ל"ט סעיף י':

טו איזה דין דנין תחילה ודין דין מרומה ובו ה סעיפים

א צריך הדיין שיקדים ° לדון הדין ב שבא לפניו תחלה אבל צריך להקדים דין ג של ת"ח אפילו בא לבסוף וכן מצוה עליו ד (א) להפך בזכותו מה שיכול:

הגה ואם הת"ח בעצמו לפני הדייניס ה אפילו (ב) פתחו ככר בדין אחר דנין אותו תחילה אלא יתבטל מלמודו אבל אם קרובו בא לדין אם פתח בדין אחר אין צריכין לבסוק ואם לא צריכין לדון אותו תחילה משום כבו' (ג"ר בשם הריטב"א) הסכם:

ב ° (טור ס"ב בשם רשב"ם) היו לפניו דינים הרבה מקדימים ו דין היתום לדין האלמנה ז ודין האלמנה קודם לדין ת"ח ודין ת"ח קוד' לדין עם הארץ ח ודין האש קוד' לדין האיש ט הדיין:

כתב

הסמ"ע וכת' כ"י סי' י"א בשם הרא"ש נשם כופר הכתב אלא הזמינו והודה הנתבע אלא הזמינו ואודה הנתבע ובא עדים שהזמינו ואמר לא לויתי אמר נאמן לומר פרעתי אפילו יביא עדים לדברין עכ"ל ל"ל מיתון ס"ב עכ"ל סמ"ע וכ"ל וכ"ת ס"ס ל"ל העתיקו תשובות הרשב"א ואתונע אומר אני מגיא עדים וחזר הכתבע ואודה כו' אמנם אמר הכתבע קודם שהביא עדים ואמר אמר הכתבע הנא עדים הנא עדים כראה דקשיא ליה קושיית הנ"מ נס"ס ל"ל שהקשה מהא דלקמן סי' פ' מוכח בשוך דנין להר"מ והרמב"ם נאמן אם אמר כו קודם שבאו עדים לף על פי שאמר כו תשוב' שראם עדים נאמן כשהביא אמ"כ עדים על טענתו בשביה והביא בקושי' והסמ"ע בראה שחפרש דהרא"ש מיירי שאמר אביא עדים והביא נאמנת ואמ"כ חזר בו הכתבע אבל נאמנת עם שבון בהרא"ש נב"י וכ"מ לא משמע כן ונס בר' ירוחם ל"ל מ"כ לא משמע כן שכתב שם ז"ל ורבוכן אומר אני מגיא עדים וחירפת בעדים חזר אמתון והודה שהזמינו כולו מדכתב וחירפת בעדים משמע שהבא' לא נאו עדיין רק שהיה אמיה שמא יביא עדים לכך נראה דהרא"ש ס"ל דבל שהודה חירפת העדים ה"ל כאלו נאו עדים והיינו כר' אלעזר בן שמעון נס' חרונה דף ע"ה אלינ' ירד דהא קי"ל התם כרב ואע"ב דחכמים פליגי עליה התם מ"מ כיון דפריך בש"ס התם ליתי רב' כתבא וקאחר רב אבא דאחרי אפי' לרא"ש ע"כ לא קאחר רא"ש התם אלא משום דקאמר' אחתה ניעתתא דעדי' אבל הכ' דאמר' נעצמו ואמ"כ נאו עדים לא משמע רב"ם ס"ל כרא"ש ולא קשיא אלקמן סי' פ' כתו בהשם הנ"מ דהתם לא ידענו שחזר בו אמתת ניעתותא דעדים וכדמשמע מדברי הנ"מ אלא התם לא קאחר רק אם חזר בו ואמ"כ הכחיש והו עדים שכמן עדים על טענתו הסניה ע"ם וראה בדברי אבל הכא שאמר אני מגיא עדים וחזר בו חירפת העדים ה"ל כאלו נאו עדים קודם שחזר בו לרא"ש מיהו היינו כשבאו עדים אמ"כ וק"ל

מיהו בב"י לקמן סימן ע"ם מביא בשם מ"כ שפסק כהכמים ולא כרא"ש נס וכן עפסק הרב שם בהג"ה סעיף ס' וע"ע לדינא: יב יב' וי"מ כו' עיין בם' מ"ס רס ע"ב ע"ג: יג וכן נראה לי עיקר וכלבר שועבו כו' וכ"ב בית"ס ומני אבא אחרינ כו' עיין בתשו' מור"ם סיבכא כתב כו' וע"ל סימן נ"א ס"ג בהג"ה: סו אלא צריך לברר כו' דין זה תמוה ונס קשה לי דבתשובות הרא"ש אינה צריך לברר והב"ר יטומו לו כו' ומשמע התם דבנירור לחוד אם בשוחת כ"ר לחוד לא סני אלא תרוייהו בעינן וכראה הטעם דבנירור לחוד לא סני דלאו כל כמינים שיוציא כל מה שירצה ובשוחת ב"ר לחוד לא סני דדילמא לא הוציא והיה נראה להביא בדברי מור"ם ס"ו הב"ר יטומו לו וכן י"ל בש"ס וזה תמה בלק הסבת בסמ"ע עליו אך בד"מ כתב בשם תשובת הרא"ש ח"ל רק מה שמבאר שהוצא מלשם לו ומה שאינו יכול לברר יטומו ב"ר כמה דאוי להוציא הוה ישלם לו ע"כ וצ"ע:

טו א להפך בזכותו כו' ונראה דאין לת"ח בזמנינו דין זה כ"כ בסמ"ע ס"ק ה' והכ"מ לא כ"כ (הגה"ם ע"ל ס"ם ג' ת"ם בשם תשובת ר"י מסרמני ולדבריו שם משמע שיש בזמן הזה דין ת"ח לענין זה מבמ"ש לעיל ברא"ש דהבא וכרמוכ מהסמ"ע בעצמו דאם היה דין ת"ח בזמן הזה לענין לעיל דהבא כ"ש דהוי לענין להפך בזכותו וק"ל): כ אפילו פתח בבר בדין עיין בסמ"ע ס"ק ד' ודלא כב"מ מחמיר על מור"ם בזה:

ג הדיין

ד ב 2 4 הדיין

ג הריין שבא לפניו דין כו׳ עיי׳ בסמ״ע ס״ק ס׳ ועיי׳ ב״י : ד וכשהיה רוצה הרא״ש כו׳ ע״ל סי׳ ל״ג ס״ס עיי׳ בתשו׳ רשד״ם סי׳ קכ״ט - ה בלומרל׳ דמוכח - (הגה וכן אם הכתבע אינו רוצה להשיב על כל דבר שחוקר אותו ודאי רמאי הוא ויכול לפסוק לו כאלו השיב לו ובתברר שטות שקר כ״כ הראש בתשובה הניאו סמ״ע ס״ק י״ג) ו ומשרבו שבתי דיינים כו׳ : (הגה בתב מהרי״ק שורש ק״מ דאף בזמן הזה מוטל על הריין לדון ע״פ האמת שבתאמת לו ולא ע״פ הטענות אם הם מכחישות האמת וכ״כ רשב״א בתשו׳ עכ״ל סמ״ע עיי׳ בתשובת ר״חשה אלשיך סימן ובתשובת ר״מ אלשקר סי׳ קי״ם -

טז ה כותבי׳ לו זמן ל׳ עכ״ס ופ״ל סי׳ כ״ד בסמ״ע ס״ק ל׳ - ופס

ג ה (ל׳ רמב״ם פכ״ד מסנהדרין ד״ג) (ג) הריין ם שבא לפניו דין שיודע שהוא מרום׳ לא יאמר אחתכנו ויהיה הקולר תלוי בצואר הערים כיצר יעשה י ידרוש בו ויחקור הרבה בדרישה וחקירה של ריני נפשות :

הגה ומ״מ אין דינו כדיני נפשות שאם אמר בלתי מקפקירו אינו יודע שיתבטל העדות אלא רוצה לומר שיקור בדין תרומה כל מה ° (ריב״ש סי׳ רס״ו) שאפשר :

אם נראה לו לפי דעתו שיש בו רמאות או שאין רעתו סומכת על דברי הערי׳ אע״פ שאינו יכול לפסלן או שרעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמ׳ והשיא את הערים אע״פ שהם כשרים ולפי תומם העידו וזה הטעם או שנראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסותרים ואינם רוצים לגלותם כל אלו הדברים וכיוצא בהם אסור לו לחתוך אותו הדין אלא יסלק עצמו מדין זה וירונו מי שלבו שלם בדבר יא והרי הדברים מסורים ללב יב (ד) וכשהיה רואה ° (בתשו׳ כלל ס״א פיתן כ״ד וס״ל סימן ס״ג ס״ס) הרא״ש באומרנ׳ דמוכח שהדין מרום׳ היה כותב ונותן ביד הנתבע שאין לשום דיין להשתדל בדין זה :

ד בר״א כשהתובע רמאי אבל כשהנתבע רמאי אין הדיין יכול להסתלק שלא ישתבר הרמאי ברמאותו אלא ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאותו. ° (סס כלל ק״ו) ואם נראה לו יג (ה) באומרנא דמוכח שהוא חייב יחייבנו אם הוא דיין מוסחה ויחיד בדורו :

הגה וכדרך זה יוכל הדיין לומר לנתבע נ״כ שלא יתן לו זמן עד שיעמוד ערכות כי אין לדיין כאלו הדברים רק מה שעיניו ° (תפרי״ק שורש י״ד) רואות ויכול אפילו להסכים המקום שאינו ראוי שבועה מצד הדין אם עושה כדי לברר ° (סס שורש קפ״ז וכפול לקמן סי׳ פ״ז ס״ך) האמת:

ה יד יש לדיין לדון דיני מסונות ע״פ הדברים שרעתו נוטה להם שהם אמת והדבר חזק בלבו שהוא כך אע״פ שאין שם ראיה ברורה ומשרבו סו בתי דינים שאינם הגוני׳ ובעלי בינה הסכימו שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברור׳ ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו ע״פ עדות אשה או קרוב׳ אע״פ שרעתו סומכת על דבריהם ° (סס ברמב״ם) וכן סז אין מוציאים מהיתומי׳ אלא בראיה ברורה לא בדעת הדיין ולא באומרן המת או הטוען ואעפ״כ אם העיר אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר מסתין בדין ואינו דומה עדות ונושא ונותן עם בעלי דינים קר שיודו לדברי הער ודורש וחוקר עד שיתברר הדבר או יעשו פשרה או יסתלק מן הדין כמו שנתבאר :

הגה ואם נראה לב״ד שאחד נוזל מכירו ולא יוכלו להוציאו ממנו כדין יכולין לגזור על שאר כני אדם שלא יסאו ויתנו עמו ואם היא אמה שלא תנשא לאיש ולא יעמקו בשידוכי׳ עד שתוציא מידה שאינו שלם ° (פסקי מהרא״י סי׳ ר״ם) ע״ל סימן שנ״ח פפ״ח ס׳ :

טז כמה זמן נותנין להביא ראיה ודין הטלת חרם ובו הם :

א ה אסור א׳ מבעלי הדין יש לו ערים להביא ב (ה) נותנים לו זמן ל׳ יום ולאחר ל׳ יום פוסקין

ט הדיין שבא לפניו דין שיודע בו שהוא מרומה עד״ר שם כתבתי דבהרמ״ם לא כתב שילוק בין דין מרומה לתוכ׳ לדין מרומ׳ דכתבא ולדרכה משמע ומוכח מדברי׳ דס״ל דדין שביאם שוה ולא כמהר״ם והרא״ש שכתבו שחלקו ביניהן ולא כהמחבר שכת׳ כספרו ב״י שדברי הרמב״ם ופטור שויים הם ונם כאן כש״ע התחיל וכתב׳ דברי הרמב״ם וסיי׳ בסעיף שאחר זה כדברי הראש ובטור שחלקו בין תובע לנתבע וכן נראה שהיה דעת מו״רש מדלא כתב שום דבר מדברי המחבר בסעי׳ זה שהם כדברי הרמב״ם והנ״ל ע״ד מוכר׳ בכמ׳ הוכחו׳ כתבתי בדרישה ע״ש ומפשר דמו״רש ז״ל פי׳ דברי הרמ״בם נ״כ כמ״ש ומ״מ לדינא הכיר מ״ש המחבר כאן דיש חילוק בין תובע לנתבע משום דמסכר׳ים לוחר בן עד״ר ודו״ק ° ידרוש ויחקור כתב מהר״יק שורש ס״ו דנם לעדים ☞ הקתומי׳ על הספר ידרו׳ ויחקו׳ אף דעדי׳ הקתומי׳ הוה כמי שנחקר׳ מדותן עכ״ל ד״מ : יא ודברי הדברי׳ מסורי׳ ללב הרמב״ם והטור מסיים בזה וכתבו׳ אומ׳ כי המשפט לאלקי׳ הוא ור״ל דברי רמאו׳ כאלו תלוי בלבו של דיין להכינה וצריך לתן לבו ודעתו לדבר כי המשפט לאלקי׳ הוא נם י״ל דה״ק מאחר דהדיין יכול להתבלבל ולומר איני רואה בו לד רמאות לבך אחר שהדברי׳ מסורי׳ ללב והדברי׳ המסורי׳ ללב כתי׳ ירא׳ מאלקי׳ וק״ל ועפ״ר : יב וכשהיה רואה הר״אם באומרל׳ דמוכח כו׳ לפי מ״ש שהרמ״בם לא ס״ל כהר״אם והטור נראה שנם בזה המה מחולקי׳ דלהרמב״ם לא יתן כתוב לנתבע דשו׳ דיין לא יתעסק בדין זה דלהרמב״ם אין הדריסה כלה לדיי׳ יודע אם הו׳ רמאי דהא כיודע מתחלה שהוא רמאי גמורי והדריסה אינו אלא לבטל הרמאות ומ״ה אף אם דיין זה אינו יכול לעמוד על הדבר בדריסה וחקירה ולבטלה מ״מ יש לומר דאפרים ידרשו או יוודעו יותר ע״פ הדרישתן וחקירתן ומ״ה כתב בנוספאות להרמב״ם וידונו מי שלבו שלם בדבר משמ״ב הטור שנמשך אחר דברי הרא״ש וס״ל דהדריסה היא להוודע אם התובע הוא רמאי וכשיוודע שהוא רמאי ס״ל דצריך לסלק מדינא בזה אין חילוק בין אם אינו אחר ומ״ה כתב הטור וידונו מלבו של עולם : והמחבר שכתב וידונו מי שלבו שלם בדבר וכתב עליו מנחת הרא״ש נראין דבן כשני דברים שסותרים זה את זה ועד״ר ודוק : יג באומדנ׳ דמוכח כולו ° וכן אם הנתבע אינו רוצה להשיב על כל דבר שחוקר אותו ודאי רמאי הוא ויכול לפסוק לו כאלו הסיב לו ובתברר הסקר כ״כ הרא״ש שם בתשובה ד״מ כ׳ : יד ים לדיין לדון כולו עיין בהרמב״ם והטור שם מכוארים יותר פרטי הענינים : טו ומשרבו בתי דינים כולו וכתב ° מהריק שורש ק״מ דאף בזמן הזה מוטל על הדיין לדון ע״פ האמת שבתאמת לו ולא על פי הטענות אם הם מכחישות האמת וכ״כ רשב״א בתשובה סימן אלף קמ״ו ודמ״ד : טז וכן אין מוציאין מן היתומים כו׳ נם זה מבואר הרמב״ם וכן נהנו בתי דינים שאם בא אחד וטען יש לי פקדון אצל פלוני שמת בלא עדות ונתן בו סימנים ולא היה הטוען רגיל לבנות בבית זה האיש שמת אם ידע הדיין שזה האיש שמת איבו אמוד להיות לו חפץ זה וסמכה דעתו שאין זה חפץ של המת מוציאין אותו מן היורשים ונותנין אותו לזה האיש האמוד שבוודאי בו סימנים ודע הדריש והרא״ש בשמיטו ולא כתבו זה שאין מוציאין מן היתומים בזמן הזה ונם הטור שתמ׳ הא׳ דינא דמוציאין מן היורשים לקמן בס״ם רנ״ז ומשמע דאפילו בזמן הזה יש לנהוג כן והיינו שנמצא כיון דאין היורשים טוענים כרי שהוא של אביהן ולא היה פקדון בידו מ״מ מוציאין נם בזמן הזה וכ״כ בשמם הב״י ובאן כש״ע שתם כהרמב״ם ומהתימה על מור״ם שלא הזכיר שבתם :

טז ☞ א אמר אחד מבעל דינים כולו פי׳ כין שתבע בין תובע דכשהנתבע רוצה לישבע לו על תביעתו והתובע אומר איני רוצה להניחו לישבע ולפוטרו כי יש לי עדים ב תנן לו זמן ל׳ ולא יותר וכמ״ש בסעיף שאחר זה כי הנתבע יכול לומר לא אתלה בדין עמו כי זילו נכסי והא דכתב מור״ם בס״כ״ד בהנ״ה דכשהתובע אומר איני רוצה שישבע לי עכשיו רק לכשארצה דשומעין לתובע הא שתם נמי קאמר דאי זילי נכסי דהנתבע על ידי זה שומעין להנתבע מיהו ל׳ יום ממתינים להתובע מאחר שטוען יש לי עדים שהוא בדברי ולקמן בסימן כ״ד מיירי שאינו טוען שיש לו עדים מ״ה אי זילי נכסי נשבע לו מיד ועיין מה שכתוב שם עוד חזה : ב נותנין לו זמן כולו היינו בשתם בני אדם אבל בנברא אלמא יתבאר לקמן ס״ג״ק ועד״מ ס״ח מ״ש בזה בשם רשב״א : וצריך

ג וצריך לשלם הה"ה כשכבע מו נ"כ כבע"כ של תוכת וחדה מיכיסו בקש וכמ"ש לפני זה וכמ"ש בסמוך כס"ק ל': ד אין נותנין לו זמן לכטלה פי' אפי' בדבר שאין פסידתו כן הוא שם וכתב שוד שם ברשב"א ° אלא שאין ידוע שדעתו להשמטה רק שיש לכנגדו הפסד כזה צריך לפני רמ"י תוך ל"יום עד מ"מ ל' שבכיאו ה הדיבכי זמן ל' יום פי' אשתוכע קאי וקאמר האי דכותבין לו זמן ל' ולא יותר דוקא כו' אבל בכתבע אין לחלק בבר' ק"ל: ו ואינו רוצה לקבל שבועתו אע"ג דיכול להכיא עדים או רמ"י נ"ס אחר השבועה ולסתור דינו וכמ"ש לפני זה כש"א י"ל דהוא סבר דשמא לא יהיה הראיה כ"כ ברורה ומ"מ ע"י ראיה שיביא יודה לו הכתבע או הב"ד יחמירו עליו בשבועתו או יהפכו השבועה משא"כ בשכבר בשבע: ז מה צורך כו' וכן הדין מי שטען שאבד שטרותיו בהוכם הגזירה ולריבוק המקום מ"מ לו להכיא ראיה כ"כ ריב"ש סימן קס"ט דת"מ: ח יש מי שאומר שבשבע ונפטר פי' לאחר שאמר אין לי ראיה דקאמר דמשיב לו בלא ראיה היינו שבשבע כנד תביעתו ונפטר ואינו כולו וכ"כ הטור בשם ר' יפה' ולא מצאתי מי שמולק ע"ז רק שהב"י מפקפק עליו קצת ע"ש ומ"ש כתב נס כאן ל"יש מי שאומר ועד"ר שם כתבתי ישוב לפקפקו דב"י דלק"מ והיותר נראה לומר דהמשכר לא כיון לכתוב יש מי שאומר משום דיש פלונתא בזה אלא כל מקום שמצא דין שאינו לזכר נ"כ בשאר פוסקים כתב עליו יש מי שאומר וכן מוכח לפנים בדברי המשכר בכמה מקומות: ט אין נותנין לו זמן כו' וכן אם קבעו לו זמן ושטען שכתן זכותו לאחר אם א"א להודיעו פוסקין הדין שלא בפניו וע"ל ס"ק: ט וצריך להשיב כו' וע"ל ר"ס כ' אם יכול לאחר ולשטען כשנתנו לו זמן לשטען ולא כא: יא

שיפרע לו בלא דמייה כו' רמיה לדין זה חמ"ש לקמן סי' קכ"ט ס"י דאם התנה עמו הכל לפי תנאו לתכין שיכול לשפרע ממנו מיד וא"כ הוא כערב כ"ש בלוה וק"ל: יב מי שכנגדו חייב להניח השטר בשם הרא"ש מסיים כזה ז"ל דמ"ש הוא מאחר הדרכה כ"ש הוא כיון שיש בידו זכותו של כנגדו ולוה תובע אלא כדין היאך יאכלוהו דבר איסור לפנכותו ממון שאינו שלו וע"ע הא כת' הרא"ש בתשובתו בלל ו' סי' כ' שכן הוא עיקר וכאן אם המשכר שכנגדו חייב להניח ולא כת' מור"ם כלום ור"ל דדוקא בשלותכין שרש אתם כת' שם להקרובים לאו בלי ע דות ניכנו אבל בשמשרש הדדיה שנתנו שרש נס אקרובים ואפי' על בעל דבר פצמו שיודה האמת ויגידו המעשה איך היה אל השרש נס עליהן ואם מבקש הב"ע דבר זה צריכין לעשות כן ואם שכתבתי לקמן בסי' כ"ח סק"ו דנבי המשכר וכת' בפשיטות דאין נותכין מ"מ ל' דמו"רש הכריע בזה בדע' המרדכי והיותר נראה דמ"ש הטור ע"ז יורה דעה סימן כ"ב דמבר' סולק הא"ז וכת' דאין השרש אל הקרובי' מ"מ ל' דמו"רש הכריע בזה בדע' המרדכי והיותר נראה דמ"ש הטור ע"ז יורה דעה סימן כ"ב והמשכר אפי' הנכות ביד שכנגדו ר"ל שמוכח בידו שטר שכת' עליו זכותו או הכבל דין מי הן העדי' היודעים זכות על זה אל השרש שיראה השטר או יניח מי הן העדי' תשא"כ בשלותכין שרש אל מי שיודע לו עדות בע"פ שיבא ויגיד בזה דוקא כת' שאין הקרובי' ואי' שכנגדו בכלל השרש אלא אל שם עדות אלא אמי שראוי להגיד וכסר לדב' ולא אמרינן בזה דמחויב להגיד ויהיה הודאת בע"ד כתאה עדי' דא"כ כל מי שתובע בלא עדים כמי נאמר כיון דמחויב להגיד ע"פ השרש ה"ל כאלו תפיס בפני הב"ד ולא יהיה כאחן לטעון עליו כדי דמי תפיסתו אלא ודאי כל כה"ג אף שיודה כאחן כמה שאומר אתה חייב לי כמינו אלא הודה וכמ"ש בנ מרא בכופר כמלוה דאמרינן מלוה ישבה יש לו עליו וכמ"ש בסי' ל"ב וכש"ם י"ע"ש ודוק: יג שכנגדו הוא מסולל לשבע אם כו' ע"ש אלא נסתפק בזה המשכר וכת' בפשיטות דאין נותכין ע"ז שרש ומאדרבה אלו לנוחה המבקש ליתן ע"ז שרש אם לא שאמר ברי לי יש לי עדים אמת פסול ואינם רוצים להגיד בלא שרש ע"ז כת' שם דנותכין שרש אבל בסי' שם נראה קצת כאלו הוא פלונת' בזה ° ואני כתבתי שם בדרישה דלית פלונת' בזה ע"ש: יד שטר שכידך כו' פי' כשאומר בלא אחר שאינו תובע אלו ועפ"ר: טו אם אלה אומר שאין בידו כו' וכאומר איני יודע אם יש בו זכות אלא כת' אלו הוא מחילה בלמד דא"ל אם איך יודע מחויב את' לראות ולבדוק בתוך שטרך ואם תמצא שיש לו בכן זכות תראהו לב"ד ואם איך מכין ע"ז תראהו ג"כ לב"ד והם יכינו ויברור הדבר ודברים אלו כתבן הרמב"ם בפ"ל טוען בפ"ה הכיאו הטור בס"ס דטוען איני יודע כופין אותו לחוניא ור"ל באיני יודע איני ° מכיר ועו' כתב בשם הרמב"ם שם טען ואמר שאבד השטר מחריפין שרש שם ואם טען ברי שהוא יודע בודאי שהשטר שיש לו זכות אלו הרי זה בשבע היסת שאינו אלו ונהפך מתם עכ"ל ול"ד שטוען באבד ממני דא"ה אם טען לא היה לי שטר בזה מעולם וזה טוען ברי לי שיש בידך שטר בזה דבשבע וא"ש המשכר כאן ואם טען זה שהוא יודע בודאי שהשטר הוא אלו ה"ז בשבע היסת שאינו אלו ומ"ה לא כתב המשכר לקמן ס"ס ס' כלום מדברי הרמב"ם הכ"ל וסמך אה"ש כאן ודוק וזה תכין דל"פ אבדדי הרא"ש והרמב"ם ולא כמ"ש הב"י ומשמעות ד"מ דלקמן פ"ס ס' ועפ"ר מ"ש עוד מזה:

ב ואם מכיאים אמ"פ ע"ל סי' פ"ז ס"ל: ב אין נותכין זמן לבטלם (הנה ואף שאין ידוע שדעתו להשמט רק שיש לכנגדו הפסד בזה צריך לפנים ראיה תוך ל' מ"ע מ"ק ר' בשם רשב"א - ד ואמר אין לי ראיה עוי"ב ס"ס וע"ע - ה יש מי שאומר שבשבע ונפטר ע"ל סי' ר' ומי' ע"ס ס"ס - ו אלי דת ייה כו' נתנו ריטבא. מבנ"ד ומ"ת מ"ת בזה ל"ל אם כתב בשטר שיבא לו לזמן אקבנו בלי הסחסה ובלי תביעו' שום זמן ב"ד תבאו קיים ע"כ והרב קיבר בדבר - ז שטר שכידך כולו כי' כשאמר כן לאים אחר שאינו תובע אלו עכ"ל מ"ע וכ"ע ועיי' ב"מ: ח שיש בו זיוף עיי' בסמ"ע ס"ק ס"ז מ"ש בשם כ"י וכן הוא בה' המביר פכ"ד מה' מלוה ועיי' ע"ס בשמ"ע עד מ"ס דבנר' נוף הטטר כו' ועיין ב"מ ס"ס בזה והסכים לדעת המחבר ובלא מעמ' זיוף אין נותכין הטפסה וע"ש עיין בספר מבר"ל דוד ובתשוב' ר"ל ן' מבינ סימן כ"ו.

יז קבר

יז א קנר דדרך מ׳ אבל לבניהם יכול לומר כ״מ ופסוק הוא: ב בנדרים יקרים כו׳ כתב רא״ן דף קס״ז ע״ב ה״ל ואפילו אם לא נתינו הכי וכ״ל דוקא אינשא אל ק׳ מנה אבל האיכא דלאו אלונשים בכך אלונשים לא מיישבין לפטיים פב״ל: ג אלא שניהם עומדים וכו׳ ואם יבא ג׳ מעבמו ומב׳ עומד אין זקוק לו כ״מ: ד שניהם בעמידה עיין בסמ״ם ס״ק ס׳ ומב״מ מולק עליו שם ואין דבריו מוכרחים ע״ש: ה ועמיד׳ ע״י סמיכה כתב הסמ״ם ומיסו גראה לע״ד דאם הין הדיינים ונם סעדים נסמכים בדין ג׳ נעמים אחת דאמור למיעבר הכי דמת״כ אר מהם לא עביר כדינא עכ״ל ומב״מ מולק עליו והביא ראיה מסמ״ם שבועות הדיינים מהא דיתיב כחאן דסרי מסאני ופי׳ רש״י כלומר לא עומד ולא יושב וכו׳ שחשיבן דסמיה אשונ׳ בארם אחר עמידה ויסיבה דלנני דיין מיעמוד הדיין מקמיי״מ אשונם עמידה ולנני דיין עבאו שבריך שיהא דן ביסיבה אשונם ישיבה ויונא בה ירי שניאן עכ״ל: ו ת״מ שבא לדין כו׳ פיין בא״ה דף ע״ה ע״א אלא ידע מאין הוציא הרב דין זה והוא הכרחי״ן והר״ן ע״ב שבועות הערות ע״ב וחבואר שם מה שהקשה הא״ה הא דאורך רב בחאן להערחא אוו אשונ דאשת חבר לאחר מיתה ביתה ע״ש: ז שחושיבין בע״ר כו׳ עכ״מ שבתב מ״מ הערים והבע״ר בעבאמה כל מי שבנע ירצה אלהים בלבנו ועמדו אמותיו על הר סיני יחוסו לבבוד התורה והמצוה לקיים מצות ועמדו שני האנשים ונומר ורצוי לבם להשיב לדייניה אמתנו בעמוד לפני ה׳ ולפניכם כי הקשה לאלהים הוא עכ״ל: ח וע״ל

כנס (י) ת״מ שבא לדין מותר לעמוד לפניו ולא מיישבין שיסתמו טענת הערות) כנגדו:

ג ° (מהרדכי שם) כבר נהגו כל בתי דיני ישראל לאחר התלמוד (ז) שמושיבין בע״ר וגם הערים כדי להשיר המחלוקות שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם: ד אם

סו שיש בו זיוף כו׳ עיין בב״י פ׳ נם פשוט שבתב בשם הריטב״א והרשב״א שהטוענן לחבירו שיתן לו טופס משטרו שמוציא עליו ב״ע מודיה שיכול לומר לבעל השטר אתה רוצה לבקש עלי עפ״פין של שקר על שטר שלי כדי להפסידני וזו טענה נדולה היא אבל מראה השטר לפני הדייניה ושם יקראו ויכן דנתי לפני רבותי כמה פעמים עכ״ל כ״י (ועיין התשובת רשב״א ס׳ תקפ״ב) והמחבר ס״ל דבטוען זיוף יש בתוכו שאינו יכול שלקו הב״ומור״ם בהגה׳ בס״ס ע״ב בב״י בחס״ה ובד״מ שם בסוף הסימן שהביאו ג׳ הרמב״ם ונם לשון הרא״ש שבתב ז״ל ישלחום שהשטר מזויף הוא ובשביל הטופס בידו ישום אל לבו באיזה תחבולה נעשה השטר ויבורר הדבר על בוריו ואם השטר כשר לא יוכל לפוסלו בלבד ע״י הטופס שבידו עכ״ל בקיצור ודקדקו מ״ל שלא כ״ב אלא אשבע שטען בלוח שבוא מזויף ותשוב שלו לא יוכל לפסול הטע״ד ע״י הטפסה אשר אינו מחיב אבל לע״ד נראה לדקדק מלשונה תשובה איפכא ע״ש ותחנא שהשיב להשואל שבאל על שהיה מנהנם ליתן הטפסת שטר לבל בעל דין שביק׳ אותו ושמקרע׳ נראה לבן תשובת הרשב״א שבת׳ שאין ליתן לו הטפסה. (ובמ״ש הב״י בשמו בב״ל) והשיב לבן בב״ל ובתב דדוקא לבתוב טענת הבתבת אבל התובע אחרו בנת׳ ש״ש קפידה דהתם אדם בקש ובעל תשובות מתוך שטענות שבירו מצויות אבלו ורואה אותן

בכל שעה מחפש תחבולותיו לשבות הידוע ולבטל את דברי אמת של אבירו ולהטעים שקר שלו משא״כ בהטפסת השטר אולי יחמא בו זיוף כו׳ ע״ש; והבה מדהשואל בת׳ לו שחנהנן היה ליתן הטפסה לבל בתבע והר״אם השיב לו שבן הוא מנהנ הגון ולדק הוא ולא אילק לבתב דהיינו דוקא בטוען טענת מזויף ופו׳ דמשמע שם שבא לדאות תשובת הרש״בא דבת׳ דאין ליתן הטפסה ולא בתב שהרשב״א אירי בהיבו טוען טענת מזויף מבל זה בשמע דלהרא״ש ולמנהנ אשבנו אין אילוק אלא בבל אבין שמבקש הבתבע עוקם בדי לבקש זבות לטענתו מתוך השטר שנותנין לו ומדברי ב״י הב״ל אין ראיה בדבר שרי משמיה דהרשב״א ב״ב והרא״ש דשה דבריו ובב״ל ונם איבה למימר דלרבותא נקט הרא״ש בדברי תשובתו ל״זיוף שאף שהנרר או מחק של זיוף לא יוכר מתוך ההטפסה ענתמ״מ נותנין לו ההטפסה אולי ע״י יפשב בראיה מקום שהוא מזויף הנרר ומחק בנוף השטר ויאמר אותן לדייניה ויראו אחריו: ק״ו לשאר זבויות דהן ביבריה נם מתוך הטפסת השטר ומ״ה בתב הרא״ש שם לדוקא לבתוב טענת התובע והבתבע יחד אינא קפידה אבוש דבטענת אדם אריה יבול לתרץ ולהשיב על טענת אבירו משא״ב בדברי בוף השטר דקשה לבוסיף או לנרוע מחבו בב״ל ודו״ק:

יז א לא יהא המדבר בל נרבינו בו׳ משמע אפילא א״ל הדיין דבר בל נרבך אלא שלהשני אחר דבריך הוא אסור לשון הרמב״ם והטור וכן משמע בברייתא׳ ° ומשמע דבשאינם בזויי׳ לף שאינם יקרי׳ כמו מלבושי השני אין קפידא בבך ועפ״ר ובתב מור״ם ע״ז ז״ל נם בזה אין בידינו להעמיד הדת על תילו עכ״ל: ב ישב אלמעלה בולו אמ״ם לפני זה קאי דקאמר דאם רצו בית דין להושיב את שניהן מושיבין אזה בתב דאז לא ישב אלמעלה: אבל בשניהן עומדין אין קפידה בבך דאין הב״ד אומרים להן לעמוד וק״ל: ד אבל נמר דין שביה׳ בעמידה בלאחר מדבתיב ועמדו שני האנשים אלו הבעדים (דאי בע״ד וכי אנשים תובעין ולא בשים וכי שביה תובעי׳ ולא שלשה) אשר להם הריב אלו בעלי דינים ומה עדים הבעדתן זו היא נמר דינם אף בע״ד דקפיד עליהם קרא שיעמדו הייבו דוקא בשעת נמר דין: ה בעמיד׳ לבתפלה בו׳ דוקא לבתפלה אבל בדיעבד בשניהם הדין דין וכ״ב הטור בהדיא וכ״ב הרא״ש והר״ן בשם הרשב״א בתבו דהאי קרא דועמדו אינם אלא אסמבתא׳ אמנה ולא לעיבוב ופ״בר ולא בא״ש בע״ש * דבעדים אפילו בדיעבד פסול בזמן שהיו סמוכין ודוקא שבהיו שאין דייני׳ סמוכין ברי משום דבתיב ועמדו לפני האלהים דז״א דהמדבי בתב בשם ר״א בר שמשון דמבתב לפני אלהים משמע דוקא בשעה שהיו סמוכין הייבו להתיר בזמן הזה בישיבה ואליבא אפילו לבתפלה מותרים ליבב בזמן הזה אפילו מן הדין אבל לא בתב דבזמן שהיו סמוכים היה עיבוב בדבר אפילו בדיעבד ונם ר״א בר שמשון יחיד הוא בזה ושם פוסק לא הזבי׳ סברא זו ועפ״ר ובבנ״ד שם בתבתי דהרמב״ם והטור לא ס״ל הבי: ו ועמידה על ידי סמיבה ושביבה אל ס״ם ב״ק דבתב המחבר לענין דייניה שריבין ליבב בשעה שמקבלין העדות דסמיבה בזו נקרא יבשה ושביבה מתשובת רי״בב סימן רס״ז ע״ש וב״ל דאזלינן הבא והבא לקולא: ° ויהיו נראה לע״ד דאם היו הדייניה ונם העדים נסמבים בדין אחד בשפם אחת דאסור למיעבר הבי דמת״ב חד מהם לא עביד בדינא ודומה למ״ש השור והמחבר לקמן בסי׳ קנ״ז לענין קנין חמור ונמל ובסי׳ ר׳ לענין קונין בבליו של לוקח ובבליו של מוכר ע״ש ולקמן סימן ס״ן: ז ואם לא יבא אין מקפידין בבך: ° ואם יבא והעמידוהו הבליה ב״ד אין על הדייניה לחזור ולאמר לו שב נמר׳ והביאו הד״מ ע״ש

הדין

ס הדין עמו לכן הסותפין כו׳ כנ״ל דו״ל המרדכי בפ׳ שבועת׳
העדות אלא דקאמר אחד אומר לבוש מיצטלא כו׳ כשאל לר״מ אם
שתעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו הדיינים כו׳ אלו דילמא
מרמזי לך רמיזי בקריצות׳ לטעון והסיב דאף הסותפין אין
ליס׳ שם׳ אלא אותו שטוען דוק׳ דודאי טענתי׳ דנתבע טעל׳
שמסתמין טענותיו כו׳ ונס טענות התובעין טענה דאינ׳
למיסס דילמ׳ מרמזי ליה רמוזי
כו׳ הילכך הסותפין כו׳ כמ״ש
המגיד כאן ועפ״ז נראה לבניה
תיבת לכן או הילכך כמ״ש
בחידושי תולה בדעת
התובעין או הנתבע׳ אלא הכ״ד
יכוף שניהן לכך ודוק: ע או
יטעון כל אחד לעצמו פי׳ והכריע׳
ביד הסותפין וז״ש המגיד ל׳ פי׳
קע״ו סל״ה ז״ל שני אחי׳ או שלש
שיש לכם דין עם א׳ אינו יכול
לומר יבא א׳ מכם ויטעון בעד
כולכם עכ״ל ונס שם אינו ר״ל
שיטענו עתו יחד בע״כ של כתב׳
אלא יטענו כל אחד לעצמו אם
ירצו ודו״ק ועמ״ש שם עוד מזה
יוד אסור לדיין כו׳ כלמד
מדכתיב שמוע בין אחיכם נס
כתי׳ לא תשו׳ שמע שו׳ דכשישמ׳
דברי הא׳ שלא בפני שני לא יכוש
אלטעון שקר ושוא: יא ודוק׳
שיודע הדיין כו׳ פי׳ ויודע נ״כ
שבע״ד השני יצטרך לעמו׳ לפניו
וכ״כ בהדיא שם ואז לא ישמע
לכתחילה שמא לא יבא ביחד אלא להשני שיהיה דיין בדבר נכנסו דברי״ו
באוניו מש״כ בשאינו יודע שיהיה דיין בדבר מותר לו לשמוע ואח״כ לא ידון אח״כ כתרגמ נס השני לדון לפניו ואל״ל שבכר שמע והשתא
א״ש מ״ש מור״ם ז״ל אבל אם שמע טענות הא׳ואח״כ בו׳ דק׳דאין לשון זה הוא דבר והיאוכו פס מ״ש לפני זה ואל״ל אבל אם אינו יודע
שיהיה דיין מותר לשמוע אלא ודאי השמיעה מגד עצמו לית בו איסור אלא כמה שהוא דיין ויצטרך הלא לעמוד לפניו הוא דאסור וע״ש
בתשוב׳מהרי״ל : יב וכן הבע״ד מוזהר דמאי דכתיב לא תשא שמע שוא דרשינן מי לא תשיא : יג ותלמיד שיש לו דין
כו׳עפ״ר שם כתבתי דבר״י כת׳דוקא נקט תלמיד שיש אבל שיסדר טענותיו לפני רבו מאשכתו אותו ואני כתבתי די״ל דלרבות׳נקט
תלמיד אע״פ שאינה למיתר שהלך שם ללמוד דלפעמים לומר רבו עמו בשעה שהוא פנוי אף בשע׳שאינה קבוע לו אפ״ה אסור ובל שכן
אחר שאין לו פסק אבל הת״מ הדיין שיש אבל בכניסתו אצלו לבדו : יד שומע מפי מתורגמן וכ״כ הטור והמגיד ל׳פי׳כ״ת ס״ו
לענין עדות ונלמד בגמרא מדכתיב על פי שנים עדים ומבעדים נלמד לבע״ד דאבל טעם לשניהן דיותר יובל להתברר האמת בשומע
מפי בעלי דינין והעדים עצמן ומ״ש בשמכין הדיין לשונם אלא שאינו מגיד בלשונם כדי לדבר עמהם מותר להעמיד מתורגמן
ביניהן והמתורגמן מדבר עמהם לפני הדיין מה שמשימין בפיו מהקירות ודרישות ופסק דין והדייניס מביניס ועומדים
על דבריהם ועפ״ר שדקדקתי מלשון הרמב״ם שנס אם הדיין א״ל לשום מתורגמן שיודע נס כן להשיב בטוב רק שהבע״ד
רוצה להעמיד מתורגמן שימליץ בדבריהם באזני הדיין לאחר שטעמו הן בעצמן לפני הדייניס מותר ועמ״ש עוד לאלא בין
בותן הבע״ד בא ורשות להמתורגמן דמשבר הוא בע״ד דמותר ובין לא נתן בא ורשות דאסור ומה שבזמן הזה נוהגין לדון
לועזיס על ידי מורשה שלהם הוא מפני שכל שבא לדון לפני דייניס קבועים ה״ל בקבלו עליהם לדון בן ואין לנו אחר
הקבלה בלוס ועפ״ר מ״ש עוד מזה : טו ולשנות אותן נראה פשוט דצריך לשנותן לפני בע״ד מיד אחר
שטעמו בעוד שעומדים הבע״ד לפניהם וקודם מעת ומתן של הדייניס ושכר׳ היא כדי שיהא בוש דעת בע״ד ולא יעלה
על לבם שמא הדייניס יטלו ויתנו בדין ולא הביאו טענתן ואחר שיסכימו על הדין שוב לא יזזרו בהן ועוד שמא בהמת
הדייניס לא עמדו היטב על דברי טענותן ובשנותן לפני הבע״ד יעוררו אותן לומר בה וכה היו טענותיהם ובפריסס
בבתי׳ ראיה לזה ע״ש גם מדברי המגיד שהוא מדברי הרמב״ם מוכח בן שכתב תחילה דצריך לשנותן ואחר בך
כתב ומגדיק הדין בלבו כו׳ : טז ומגדיק הדין בלבו כו׳ שבא לדיני ולא דנין בשלשה מגדיקים ביניהם
בדק בהסכמתך אותו תשפטו ואם דן ביחידי מגדיק בלבו ובדעתו ביני לדיני ואם דנין בשלשה מגדיקים ביניהם
בתשא ומתן וק״ל : יז דיין שדן ולבו נוקפו כו׳ עד לא יהא הדיין מלין כו׳ בפריסה כתבתי לשון
הברייתא דפרק שבועת העדות ז״ל מניין לדיין שלא יעשה סנינורון לדבריו ת״ל מדבר שקר תרחק ופירש רש״י שלא
יעשה מלין לדברי בעלמו אם ראה שטעה והרמב״ם פירש לדבריו של בע״ד אלא יאמר מה שראה לו כו׳ והמקבר נקט
שני הפירושים לדינא וכתב פירש רש״י בראשונה ואחר כך פירש הרמב״ם : יח אלא יאמר מה שראה
כו׳ כן הוא ל׳ הרמב״ם בפב״א ורצה לומר שהבע״ד יאמר והדיין ישתוק ובפריסה פירש בע״א דהכל אדיין קאי ע״ש :
יט אפילו הביא אחד מבעלי דינין עד אחד כו׳ עד ראה הדיין זכות לאחד כו׳ כל אלה דברי הרמב״ם והטור
הביאן וכתב עליו ולא משמע כן בירושלמי דנרסינן התם רב הונא כי הוה מזי זכות לחד בר כש והוא לא הוה ידע ליס
פתח ליה ע״ש פתח פיך לאלם עכ״ל והוכחתי בדריסה דגם על מ״ש הרמב״ם דאסור לומר אין מקבלין ע״א פליגי הטור
וכתבתי שם במאי פליגי הטור והרמב״ם ושהטור אול בשיטת הרא״ש (ומהתימה על מור״ם אלא הזכיר דעתם בלא)
ולא כמ״ש בעיר * שוטן דבאין מקבלין עד אחד בכל מודים דאסור לומר ע״ש :

ד אם (התובעים רבים) והנתבע אומר אני חפץ שישבו
אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכ׳כדי שלא יסתתמו
טענותי כי אתם הרבים ה הדין עמו והשותפים יבררו להם
אחר מהם לטעון בשביל כולם ו או יטעון כל א׳ לעצמו זה
אחר זה וגם הנתבע לא יקח אוהביו אצלו (ח) וע״ל סימן
קע״ו סעיף ל״ה :

ה (ט) אסור י לדיין לשמוע דברי בעל דין האחר שלא בפני בעל דין חבירו :
הגה ודווקא יא שיודע הדיין שיהיה דיין בדבר אבל אם שמע טענות בלבד ואחר כך נתרצה
השני לדון לפניו מותר להיות דיין (תשובת מהרי״ל קנ״ה) בדבר ולא יכתוב שום שטר
פסק לא מבעלי הדינין בדרך א״כ אז שיכתוב לו דעתו בלא פסק כל זמן שלא שמע דברי (תשובת
מהרי״ך בית כ״ו ופסקי ריב״ש) שביהם שמא מתוך דבריו ילמדו לשקר גם משום שאם״כ ישעון השני
בדרך אחר ויצטרך לכתוב להפך (י) ואיכא זילותא (ריב״ש סי׳ קע״ה) לבבם :
יב וכן הבעל דין מוזהר על כך יג ותלמיד שיש לו דין לפני רבו לא יקרים לבא קודם בעל דינו
שלא יהא נראה כמקרי׳כדי לסדר טענותיו שלא בפני חבירו ואם יש לו עת קבוע לבא ללמוד
לפניו ובא העת ההיא מותר :
ו לא (יא) יהיה הדיין יד שומע מפי המתורגמן אם היה מכיר בלשונם ושומע טענותיה׳
אבל אם אינו יודע בלשונם כ״כ שירצה להשיב להם ולהודיע פסק הדין מותר להעמיד
מתורגמן : (ע״ל סימן י״ג סעיף ג׳ אם סופנין בכתב אם א׳ רוצה לשמוע בלשון אחר והשני בלשון אחר אין אחר
יכול לכוף (מהרי״ו סימן ק״ו) מביו) :
ז צריך הדיין לשמוע דברי הבעלי דינים טו ולשנות אותם שנאמר ויאמר המלך זאת בני
החי וכו׳ טו ומצדיק הדין בלבו ואחר כך חותכו :
ח (כנ״פי׳ רש״י בפ׳ שבועות הערות) דיין יז שדן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק
דבריו להביא ראיות להעמידה שהוא בוש לחזור אלא לכל הצדדים יחזור להוציא הדין
לאמתו ולא יהיה דיין מליץ לדבריו של בעל דין אלא יח יאמר מה שנראה לו וישתוק ולא
ילמד לאחר מבעלי הדין כלל יט (יב) אפילו הביא אחד מבעלי הדין עד א׳ לא יאמר לו אין
מחייבין מסון ע״פ אח׳ אלא יאמר לנטען הרי זה העיד עליך עד שישעון ויאמר עד אחר אינו
נאמן עלי וכן כל כיוצא בזה : ט ראה

ט ומ״ל סי׳ קע״ד כו׳ ע״ש ודוק: יא אסור לדיין לשמוע כו׳ אבל אם שמע
מותר עיין בתשוב׳ן׳לב ס״ג סי׳ כ״ז וכ״כ ר״ם מרוכ׳ סי׳ כ׳ אבן אם כבר בשמ״
מדיין וכתב לו פסק ודעתו עליו אין רשאי לפסוק דאסיב בכונ׳שם וכ״כ ר״ן ן
מביב בגנבת הסמיכה אסר לו : יב ואיכא זילותא לבכם ביי׳ בס׳ כאר שבע
דף קס״ו ע״ב : יג לא יהיה הדיין שומע מפי המתורגמן כו׳ ע״ל סימן
קכ״ג וקכ״ד ודוק ועיי׳ כ״מ : יד
אפ׳הביא אחר מבעלי דינים כו׳ עיין
בסמ״ע ס״ק י״ט עד ולא כמ״ש בע״ש
דבאין מקבלין ע״א אבל מוזרין דאסור
כו׳ וכן כתב הב״מ וע״ל סי׳ מ״ב ס״ק
ה׳ בסמ״ע : טו בעיניו

יג בטיכו כרשעים כו׳ ועפ״ז כתב כם׳ חסידים דאין להסתכל בפני הבעל דין כסמוכמי׳ דאסור להסתכל פני רשע (סנה וכרמה דוקא היכא שיש בעיות ביניהם כי הסיל דהכא ופסוק) יג דריך הדיין כו׳ כך משמע בפ׳ אלו הנלמין: יד אין לו לדיין לפסו׳ כו׳ פיי׳ כפמ״ע ס״ק כ״ו קס׳ לח׳ ס״ל דכא ואי לא אפשר לך דינא כרב הונא אליבא דר׳ יוסי וכתבו התוספות דלא להקמירו אחר כן כו׳ גם נהגבות דרכי מסם לאחרו״ך מכאתי שפקס כן ז״ל שם וז׳ אחדתי על פו׳ רע׳ מור״ם דאמ״כ אי אמר רבינ׳ התוכע לפני כ׳ הדיין המעשה כאם׳ כי׳ שם אתכע אמנו תחלה הרגם ולבסוף כתביים ליקח אחנו דבר מוע׳ כשאין לו הרבון פסוב אם כן אין ראוי מש׳ כיון דרביכ׳ עכהו ידע דחייב לו יותר וכתביים בחומעם ואי לא אחר רביכ׳ לפניו כל המעשה אל׳ תכע אחנו דבר מוע׳ ס״כ אין קאמר לו רב׳ הדיין ואי לא דייביכ׳ לך כרב הונא הא אמור לדון כן כיון דסוא יותר אתם שתכעו והתוספות כתבו שם דלריכ׳ אחר כן ולא לאפקידו וכ״ע עכ״ד ולפע״ד משום הא לק״מ דמ״ם התוספות דאלא להקמירו אחר כן מיינו לאפוקי דלא פ״ל כותים ע״ם אשמע כן לפרש אבל מ״מ יכול לחיות דאע״פ שס״ל כרב הונא אחר לים כן להקמירו ולא לאפשו׳ כן נאמת כיון שרבינא תנעו מעם וכ״כ הכ״ם בסוף דבריו ועוד נראה לפע״ד דבלא״ם לא ק״מ מעיקרא ודברי מור״ם נכונים ונרורים דודאי לפי הנגת הסמ״ע והכ״מ שתבינו מדבריו דאפילו התוכע שועה בדין או שאינו בקי בדין אינו רשאי הדיין לפסוק לו יותר קציה מכ״ל אמור״ם דעובדא דרבינא הכי הוי ואם שתירן הכ״מ בזה וז״ל בע״כ נ״ל דרבינא כשאים תוכע לרוניא קאים דרבא לא אאל אחנו אלא בפתם שיתן לו אבר נאיר׳ אאל״כ אלא אהים שוען אפני רבא דאנגע לו כאם דגאר וכלל הונא דאלכתא כוחים אלא דאוותר כנגדו ואינו שואל אלא אבר א״כ אאי קאחר רבא ואי לא דאביכ׳ לך דיכ׳ כרב הונא דאם ככך אינון כרב הונא ח״מ רבינא לא יקח יותר מאבר נאירא כמו אשמן רבינא נאירוש בע״כ נ״ל דהוי תוכעו בפתם שיתן לו אבר נאירא וקס״ד דרבא אלא הים יודע רבינא דאלכתא כרב הונא וע״כ הים אומר רבא ואי לא דאבינא לך כרב הונא וכו׳ כלו׳ דלאחר שאפסוק הדין שוב לא יתביים רבינא בעמות ואמתא קס׳ דלפי מחשבתו אל רבא דאמר רבינא אחאי קא״ל זיל עייסיה כתאי דיעיים ח״ל לפסוק שיתן לו כפי מה שבדר כרב הונא אלא בע״כ דאין לו לדיין לפסוק יותר אתם שתכע כו׳ וס״ל דאים ברורה ואין לפקפק עליה עכ״ל ולפע״ד לא תירץ כלום ואין זו דאים כלל דהא רבינא נופא בחמת אתחל׳ אאל כמו שבדר א״כ רבינא הים אכור אתחיל׳ שיתן לו כל מה שיחייב לו ע״פ הדין וכשראה שאינו רוצ׳ ליתן לו אם אחייב ע״פ הדין רבא להתפסר עמו אליבא דאי קאים בזול אם אבר נאירא כדי שלא לחיקם עמו בדינא ודיינא וא״כ נם כשבא לפני רבא אף שכתרבא ליקח בפחות תיינו ע״פ רצונו השוב אבל אם לא ירבה רוצי׳ ליתן לו בלא דין אלא יקוב הדין אחר ולא יתן כלום כ״ל ע״פ בעים בדין לא יצית לו רבינ׳ כלום א״כ קאחר ליה רבא זיל פייסי׳ בחה שאפיים מדבונך אבוב קורם שאפסוק הדין ואי לאו אלא אתן לו כלום אלא ע״פ בעיים בדין דייביכ׳ לך כרב הונא וע״ל לפי הכ׳ אמת״ם ואם״ם אם תדיין רוא שאתנע לו לתובע ע״פ הדין יותר אתם שתובע ואתובע בוע׳ הדין או אינו בקי לאם לא יפסוק לו אלא כל תת אתנע לו ע״פ הדין דאמו אשום שאתובע אל״י שאלו הוא אבל אבירו לא יפסוק הדיין לאפסיר לו ובאיתא לר׳ בכתבע בחה שבירו אשל אבירו דאי אשום אחילא ליבא דהא לא ידע דאחל׳ - גם ח״ם אמת״ע דבריב״ם סי׳ רכ״ז מיירי דאתובע ידע ובכם לוותר עמו כו׳ אאתיין בריב״ם שם יראה לאריא דליתא ועוד שבדי הריב״ם שם אתרעם על הדייביכים בחה שפסקו אן ואתובע שם הים שוען בפתם ואתן אבירה לאבתבע כו׳ ואאי אעבוראתיה דריב״ם דילאתא הדברים כפסקן שדאוכן לא אמר אתוואר אבלו אלא כתן לו הגבירה בפתם ולא ידע סדין ע״ם אלא נראה לפע״ד דאדברים כפסקן ודברי מור״ם הן אתם דברי הס״ם דעובדא דרבינא ורוניא ודברי הריב״ם שיתן רב״ל שבדי לא הוזכר בדברי מור״ם שהדיין רואה שאתובע שועה בדין אלא אתאא קאחר בע״ר שתבע את אבירו בעד דבר מוע׳ והדיין רואה שיתחייב לו יותר ונו׳ והיינו שבבע״ר תוב׳ בפתם דבר מוע׳ לא יפסוק לו הדיין יותר ולוא׳ בורא״י אתובע שועה בדין אלא יכול לחיות אחוואר כנגדו אם אחל לו ולבך אחסק לא יוכיא אחון והייבו אתם עובדא דרבינא שרבינא בורא״י אתבע את רוניא לפני בעל בפתם שיתן לו אבר נאירא שבדי לא אחוכר בס״ם שם שהים לאם ויבוא לפני רבא ואאחר דרבינא אחוואר כנגדו אלא אחתא קאחר בס״ם אחתא לקאים דרבא אחשע שבא לפני רבא ואתבעו אאיבו אחבק אחנו אבל אבר נאירא ולאחם לא אפסק לו רבא יותר ויהיה לו לאשוב שדרבינא א״י שאלבה בדב הונא ואי הוא ידע הוי אתבעו יותר א״כ כיון שיכול לחיות שדרבינא ב״כ יודע ההלכה ואוותר כנגדו לאפסוק יותר וכן אוכ׳ לאדי׳ בריב״ם סי׳ רכ״ז ע״ם שראוכן אבע את אתעון דפתם ואתן לו אבירה כו׳ וכתב שם בריב״ם וז״ל כיון שהוא ויתר לאתעון

בפני

כ אין לדיין לדאם כו׳ וזהו בכלל מ״ם לא תשא פני דל: כא לא יכבדנו כו׳ ומ״מ יאמיד לפני ת״ם וכמ״ם אור״ם בסי׳ זה ס״ב והטעם דהכל יודעי׳ שמחויבי׳ לעמוד לפני ת״ם ולא יסתת׳ טעמתו עבור זה כב וזה

ט ראה הדיין זכות לאחד מהם ובעל דין ב בקש לאמרו ואינו יודע לאחר הדברים או שראוהו מצטער להציל עצמו בטענות אמת ומפני החיש׳ והבעם נסתלקה ממנו או נשתבש מפני הסכלות הרי זו מותר לסעדו ולהבינו תחלת הדבר משום פתח פיך לאלם וצריך להתיישב ברבר זה הרבה כדי שלא יהיה כעורכי הדיינים:

• (רותה לזה בסי׳ כ״ז ס״ח) אין כ לדיין לרחם בדין על דל שלא יאמר עני הוא זה ובעל דינו עשיר׳ וחייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בכבוד ולא להדר פני גדול שאם באו לפניו עשיר׳ וחכם גדול עם עני והריוט כא לא יכבדנו ולא ישאל בשלומו שלא יסתתמו דברי בעל דינו ולא יאמר היאך אחייבנו בדין ונמצא מתבייש אלא אפטרנו ואחר כך אומר לו שיתן לו את שלו אלא יחתוך הדין מיד לאמיתו ואם באו לפניו א׳ כשר וא׳ רשע לא יאמר זה רשע וחזקתו משקר כב וזה בחזקת שאינו משקר רבורו אטה הדין על הרשע אלא לעולם יהיו שני בעלי הדין בעיניו (יג) כרשעים כג ובחזקת שכל אחד מהם טוען שקר וידון לפי מה שיראה לו מהדברים וכשיפטרו מלפניו יהיו בעיניו ככשרים כשקבלו עליהם את הדין כד וידון כל א׳ לכף זכות:

יא צריך הדיין לפסוק הדין מיד אחר שיתברר לו שאם מענה את הדין ומאריך בדברים הברורים כדי לצע׳ אחר מבעלי דינים ה״ז מכלל לא תעשו עול:

יב • (כן מוכח התוספות ס״פ חגיגות הנמת) כשאחר מבעלי דינים מגזם לחבירו בפני הדיין ואומ׳ לו כך וכך תתחיי׳ לי בדין אם אין הדין כך כה צריך הדיין לומר לו שקר אתה דובר: כגם בעל דין שתכע קבירו כעד דבר מוע׳ והדיין רואה שיתקייב לן ע״פ הדין יותר ממה שתכע יד (יד) אין לו לדיין לפסוק לו רק כפי מה שתכעו ואם פסק לו יותר ממה שתכעו הוה טעות בדין והדין מוזר וכ״כ בר בסת בתשובותיו סי׳ רכ״ז ועכ״ל ד״מ ואן ואן הדברים שכתב מור״ם כאן בסנ״ם בקיצור ודע דסס בריב״ם לא הביא ראיה להאי דינא מעובדא דרבינא ורוניא אלא שמור״ם הביא ראיה זו - ואני אומר דהדברים צריכין ביאור דק׳ מאי ראיתה מסם אלא שם המעשה היה דרבינא התובע ידע שיתקייב לו רוניא הכתב׳ שפי אלא ברצה לוותר עמו כדאיתא התם דא״ל תפלה (לאחר שעשה רבינא נדר סביבו) הב לי כמה דנדרי (ופרש״י כרב הונ׳ אליבא דר׳ יוסי דאמ׳ הבל לפי מה שנדר׳ דהכי ק״ל) לא יהיב ליה הב לי לפי קנים בזול דרצה לבבוס עמו לפנים משורת הדין לוותר עמו ליקח פחות מדיני׳) לא יהיב ליה הב לי אבר נאירא לא יהיב ליה יומא חד גילה רוניא דעתיה דבאמא ליה בהנדרי׳ דעשה רבינא אתא רבינא לקמיה דרבא ותובע״ א״ל זיל פיים כו׳ וא״כ י״ל דמ״ה לא רצה רבא לפסוק על רוניא כדיבא כיון דרבינא ידע הדין ווייתר עמו מבבתא לבו מסא״כ בבא״ד אתובע פחות מבבי אמיבו בקי בדין דלאחא בבלל פתח פיך לאלם הו׳ ואייב לפסוק עליו יותר ובדיני׳ אם לבל הפסו׳ אם פסק הדיין יותר אין הדין אוור ואין לאחר בנם רבינא לא ויתר עמו אלא בדי שלא ליריד עמו כדין אבל אחל׳ שבוצרך ליריד עמו כדין לא רצה לוותר עמו כלום דא״כ איך א״ל רבא פייסי׳ בחאי דאפיים ונם א״כ היה לו לאור״ם לאחד מסם אידם זה דאף דבסתא שבוצרך ליריד עמו לדין לא אפיים ב״מ כיון דאפיים רשאוכה אם לא היה יור׳ עמו לדין אין לדיין לפסק לו יותר נם אין לאחר שבבאו לפני רבא לא נילה הדברים שהיו ביניהן בתחלה אל׳ תבעו בדאי נסיר׳ לחוד ולא עלה על דעת רבא שרבינא ידע שבדין חייב לו יותר אלא שרצה לוותר אלא סבר שרבינא סבר דאם אבלה כמיה בר רב יאליבא דת״ק דס״ל בדאי כשירא בר זוזי סני ואם״ה לא פסק יותר ממה שתבעו א״כ קסה לאה א״ל רבא ואי לא אפסק לך דינא כרב הונא אליבא דר׳ יוסי (ובתבו התו׳ דלא לבפסידו אחר כן אלא מטוס מן הדין לחן הדין חייב לו כן ע״ם) הלא אסור לדיין לפסוק אבבתב׳ יותר ממה שתובעו התובע וה״ל זיל פייסי׳ ברצונו הסו׳

במאי

(פטירה כר זוזי סני ואפ"ה לא פסק יותר ממה שתבעו א"כ קשה
למה א"ל רבא ואי לא תפסוק לך דינא כרב הונא אליבא דר' יוסי
(וכתבו התו' דלא להפסידו אח"כ אלא משום מן הדין דאין
מייב לו כן ע"ם) הלא אסור לדיין לפסוק להנתב' יותר ממה
שתובעו התוב' וה"ל זיל פייסי
ברצונו התוב) כמאי דיתפיים ואי
לא תפיס' לך כסלו' דלא מכעי
דמא עד שתתן לו כמאי דיתפיי'
מיבך (וקושיא זו איננה קשה מי
יודע רבא תכויכוח שהיה כיניה'
שלפ"ז א"ל רבא שפיר מייב אתה
ליתן לו לכל הפחות דמי כעירה
ואי לא תצטרך ליתן לו הרבה
וכמו שדבר עמך רבינא וק"ל)
וריב"ם שכת' לכאי דיל' שם כסי'
רכ"ו לא כתבו אלא כנדון ההוא
שהתובע נתן הכעירה להנתבע
אם בחלוקת השכירות כפי הסך
או בחלוקת הסכים וכדאיתא שם
ומשום דידע' ורצה לוותר עמו
בת' דל' הי' לון להדייני' לחייבו
בעד הא' שהוא לחוכות הנתבע:
אבל אם הדייני רואים שהתוב'
תבעו בהפחו' משום דעבד' כדיני'
ואי ידע הדין היה תובעו יותר
אין ראיה משם דאם פסק הדיין
יותר שהדין מוזר: וכ"ל שאור"ם ס"ל דעובדא דרבינא ורוביא
הוה שבשלא לפני רבא לא נילה רבינא שידע הדין ושרצ' לוותר
עמו שהרי לא הוכירו שם לפניו א"כ שפיר כלמד משם דהדיין לא
יפסוק יותר מהתביע' דהא א"ל לרבא זיל פייסי' כמאי דאיפיים
ר"ל כמאי דתובע אותך דמי כעירה ולא רצה לפסוק לו יותר ואח
דא"ל ואי לא דייביב' לך כרב הונא כו' בתורת קנס א"ל ור"ל דהכי
דייביב' לכל אלם דבוותך דאיכו רוצ' לגיית לדיין לפחות
כמאי דתובעו להעמידו על קו הדין ולפי מ"ם יש ללמד מכאן נם
לדעת מור"ם דמותר או מיוב לדיין לומר כן להנתבע זיל תן לו
במה שתבעו לך ואי לא מכדיכן לך עד שתתן לו כלמה שאתה
מקיי' ליתן לו מן הדין וכן יפס' הדיין שיקבלו אם לא יעמ' וכמ"ש
התו' הכ"ל דלא להפסידו אמר כן אלא לדינא ומשום קנס - א"כ
נם מצד הדין דכיון דאיכו רוצה ליתן הפחות ה"ל כאלו לא נתבעו
בפחות אלא כאו לפני דייני' ופוסקי' לו כדיני' ודו"ק:

יח א יוציאו כל אדם לקוץ כדי שלא יעבו הבע"ד מי
הוא האוכה ומי הוא המחייב ונם משום דא"ל
שמא יטמעו הבע"ד דברי משא ומתן של הדיינים ומתוך דבריהן
ילמדו לטעון שקר: ב דעוב להתפיל מן הקטן פי' אף שאינו
מוכה זה כ"א כדיני נפשות וכדתנן בר"פ אחד דיני ממונות
הטמאו' והטהרות מתחילין מן הגדול דיני נפשו' מן הצד ופרש"
מן הצד מן הקטנים שמא יחייבו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו
משום דכתיב (נש' משפטים) לא תענה על רב' מצד כ"ל מדכת' ולא ירצו לחלוק משמע
דברצונו תליא וכ"כ הר"ר שם בהגיה ז"ל לא כתבו המפרש' ז"ל לא למימרא דאסור לענות על רב אדרבא אסור לו לשתוק שהרי כדיני
נפשות אמרינן אמר א"מן התלמידים יש לי ללמד זכות שומעין לו כו' אלא ה"ק קרא שהרי לעשות בסכין שלא יצטרך לענות על רב
שידברו הקטנים תחלה ולא משום כבודו אלא שמא לא ירצה התלמיד לחלוק שיתביים ממנו ומשום הכשלה דוקא בדיני נפשות
דמחיי' ולא בדיני ממונות ואם רצו מתחילין מן הגדול ומיבו טוב להתחיל מהקטן כו' עכ"ל אבל מהתו' שם דף
ל"ד בד"ה דיני נפשות משמע דאסור לענות עלרב בדיני נפשות כ"א דרך שאומר התלמיד לפני רבו רבי כך וכך
למדתני אלא שבדיני נפשות משום שנם זה יעשה הקטן אם כבר שתה דעת הגדול אבל בדיני ממונו' לא משום כולי
האי שלא יראה לומר לו דרך שאלה אבל דרך ניכוח אסור נם בדיני ממונות אלא שמסקו וכתבו שם התו' דעוד
י"ל שלא תענה על רב לא מאמר כ"א בדיני נפשות ולא בדיני ממונות פ"ם: ג ילכו אחר הרוב שנים אומרים
כו' כגון ללמדיכו בזה דאף בדיני נפשות אין הולכין אחר הרוב לחובה כי אם כשנתרבו שנים המחייבים על המזכים
מ"מ בדיני ממונות שמה שהוא חובה לזה הוא זכות לזה בחד סני ופפ"ר: ד ואחד אומר איני
יודע יוסיפו הדיינים הטעם דאין שייך לומר דהולכין אחר הרוב אלא כשבלבנ' ישבו ונתנו ונשאו בדבר וכל אחד אומר
טעם לדבריו ושנים הסכימו לדעת אחת מובעלה דעת הבעלי הרוב משא"כ כשאומר איני יודע דמשמע כאלו לא
ישב עמהן ואמרינן שמא אם ישב עמהן בעלי שהיה אומר דעתו היה השנים מסכימין עמו וזהו דוקא בשלשה
הראשונים אבל אחר שהוסיפו עליהן אף שאחר הא' איני יודע מ"מ כיון דמתחלה לא ישבו כ"א אחדות דנ'
והרי נשאר נ' שבירדו דעתן ומסכימין לדעת א' מ"ה הולכין אחריהן וק"ל: ה יוסיפו עוד
דיינים פי' יוסיפו עוד שנים כמו שהוסיפו בראשונה וכן מבואר בהרמב"ם ועפ"ר: ו אבל ד'
אומרים כו' ואחד כו' וכתב מור"ם וז"ל דה"ה אם נ' מזכין ושנים אומרי' איני יודע דהולכין אחר
הרוב אבל נ' מזכין וא' אומר מחייב וכ' אומרים איני יודע נריכין להוסיף כיון דאין כאן רוב נגד האומרים איני יודע ועפ"ר

בפני ב"ד ונתן לו אבריה היה ראוי לדיינים לפסוק הדין כפי תביעתו וכו'
ואע"פ שמחעון לא קיבל דבריו א"מ כיון שראובן עומד בתביעתו לא היה לבית
לחייב את שמעון ביותר מתביעתו של ראובן מ"ולזה ראוי לנמור הדין
כתביעת ראובן ולאת הבאירה לשמעון כו' עכ"ל ור"ל דכיון שהוא ויתר
לשמעון ונתן לו הבאירה ואין אנו יודעין מאיזה טעם ויתר מ"מ אין לחייבו
יותר מתביעתו כל זמן שלא נתברר
נאמת שהו' פוטה בתביעתו כן נלע"ד
ברור (ושוב ראיתי בעיר סוטן כתב
ה"ל בעל דין שתובע את חברו בדבר הדין
דבר תובע והדיין רואה שיתחייב לו
ע"פ הדין יותר ממה שתבע אין לדיין
לפסוק לומר שיתחייב לו יותר ממה
שתבע ואם פסק הוי טעות הדין ותוכר
ונעשתה דשמא התובע בבר הדי' הדין
בעצמו ויודע ע"פ חשבונו שאינו חייב
לו יותר אע"פ שע"י שעבודתו נתגלה
שבתחייב לו יותר אין רוצה לגלות אם
שמא חבבה לו מה שחייב לו ומקום
אחר או שמא מחל לו ובעבור שרואה
שהדיין פוסק לו יותר הוא חוזר בו
ומראה לו היתר שיקח כל מה שפוסק
לו הדיין כי יאמר הרי הכל רואים
שהדין עמדי ומה שהשבתי בבר ודאי
שעיתי עכ"ל משמע לדעת הרב')
נם מ"ש הסמ"ע דמדברי מור"ם נלמוד
דאותר או חיוב לדיין לומר כן לתבע
זיל תן לו בתה שתבעו לרואי לא מכדין
לך עד שתתן לו כל מה שאתה מחייב
ליתן לו תן הדין וכן יעשה הדיין
שיקבלו אם לא ישמע וכמ"ש התוספות
הנ"ל דלא להפסידו אמר כן אלא לדיי"
ומשום קנס א"נ נם אחד הדין דבינו דאיכו רוצה ליתן לו הפחות ה"ל כאלו לא
תבעו בפחות אלא כאו לפני הדייני' ופוסקים לו בדיניהם ורוק עכ"ל מינו
מוכרח לפי מ"ם דמ"ם התוספות אלא להפסידו אמר כן היינו לאפוקי דלא
תיהוא דלא ה"ל כך הלכה ודוק - מו ואם פסק כו' כתב בספר בתר שבע
דף קס"ו סוף ע"ב שאותר לדיין לפסוק לזכות את בעלי הספר ע"פ אותו
הוכות שרואה הדיין בספר אע"פ שבעל הספר לא אבן אותו הזכות ולא הרבי"
בו בלל והביא ראיות ע"ם וע"ש קצת - מז הוי טעות בדין ואחזר בלומר
הדין מוזר כל זמן שלא הוציא הדיין מחוון וכן היה המעשה בריב"ם שם בנרינ"
שנתן ראובן בחלוקת השכירות חמון או בחלוק' השכים ופסק הרי"נם דהדין
מוזר ואבריה ביד שמעון אבל אם הוציא הדיין מה שחייב לו ע"פ הדין
ונתנו לתובע בראה דאינו מוזר לפי מלי דברים' שדין לדיין לפסוק יותר
משום שדין להוציא חמון שפסק א"כ השתא דבבר הוציא היכא דקיימא
אחזקא תיקום ודוק:

יח א הביא א' מבעלי דיינים עדים כו' עיי' נב' נאר שבע דף קס"ו ע"ב
שכתב דאסור לדיין לדון היכא דנילה דעתו קודם ועפ"ז
(הנה עיין לקיל פימן י"ז ס"ק ב): ב אבל ארבעה אומרים כו' ופת"
מור"ם ז"ל דה"ה אם נ' מזכין ונ' אומרין א"י דהולכין אחר הרוב אבל ב' מזכין
וא' מחיי' וב' אומרין א"י בריכין לחוסיף כיון דאין כאן רוב כבר האומרין א"י
עכ"ל סמ"ע ובכ"מ אולם ע"ז פ"ש ועיין בכ"מ בבית משובב הרשב"א ותרא"
להריא דהדין עם הכ"מ ומהרש"ל דנם הראב"ם פסק כמ"ק דר' אילא ופ"ל
לת"ק דבעי נ' סיסבימו לדעת א' ותו לא משנתיכן אף אם נ' אינם יודעים ודאי
בב' אילא ודוק כן נ"ל כי אינה דלא ליסוי מחלוקת נדול בין הרמב"ם והר"מ
והרשב"א ודוק עיין בתשובות מהרי"ם ר"ם ס"ם -

ב ובן

דעתו לתובע לדיין לפסוק יותר ממה שתבעו (מו) ואם פסק לו יותר (מז)
הוי טעות הדין * (ד"ע מפ"ק דב"ב רוני' לקפ' רבינא וכו') ומוזר:

יח כיצד נושאין ונותנין בדבר ושהולכין אחר הרוב ובו ז סעיפים

א (א) הביא א' מהבעלי דינים עדים לדבריו מכניסים
העדים ומקבלים עדותם ראזי כמו שיתבאר בסימן כ"ח
ולאחר שיקבלו עדותם יוציאו כל אדם לחוץ וישאו ויתנו
בדבר: (ל"ה סוף פרק אר"מ) (י"ל דסוב ב להתחיל מן הקטן)
אם יסכימו לדעת אחת מוטב ואם לאו ב ילכו אחר הרוב ב'
אומרים זכאי וא' אומר חייב זכאי ב' אומרים חייב ואת' אומר
זכאי חייב א' אומר זכאי וא' אומר חייב וא' אומר איני יודע ד
ואפילו שנים אומרים זכאי או חייב וא' אומר איני יודע
יוסיפו ב' דיינים ונמצאו שהם ה' נושאים ונותנים בדבר אם ג'
מזכים וב' מחייבים זכאי ואם ג' מחייבים וב' מזכים חייב ב'
אומרים זכאי וב' אומרים חייב וא' אומר איני יודע ה יוסיפו
עוד דייני' ו (ו) אבל ד' אומרים זכאי או חייב ואחד אומר
איני יודע

אז

ואשום קנס א"נ נם אחד הדין דבינו דאיכו רוצה ליתן לו הפחות ה"ל כאלו לא
תבעו בפחות אלא כאו לפני הדייני' ופוסקים לו בדיניהם ורוק עכ"ל מינו
מוכרח לפי מ"ם דמ"ם התוספות אלא להפסידו אמר כן היינו לאפוקי דלא
תיהוא דלא ה"ל כך הלכה ודוק - מו ואם פסק כו' כתב בספר בתר שבע
דף קס"ו סוף ע"ב שאותר לדיין לפסוק לזכות את בעלי הספר ע"פ אותו
הוכות שרואה הדיין בספר אע"פ שבעל הספר לא אבן אותו הזכות ולא הרבי"
בו בלל והביא ראיות ע"ם וע"ש קצת - מז הוי טעות בדין ואחזר בלומר
הדין מוזר כל זמן שלא הוציא הדיין מחוון וכן היה המעשה בריב"ם שם בנרינ"
שנתן ראובן בחלוקת השכירות חמון או בחלוק' השכים ופסק הרי"נם דהדין
מוזר ואבריה ביד שמעון אבל אם הוציא הדיין מה שחייב לו ע"פ הדין
ונתנו לתובע בראה דאינו מוזר לפי מלי דברים' שדין לדיין לפסוק יותר
משום שדין להוציא חמון שפסק א"כ השתא דבבר הוציא היכא דקיימא
אחזקא תיקום ודוק:

יח א הביא א' מבעלי דיינים עדים כו' עיי' נב' נאר שבע דף קס"ו ע"ב
שכתב דאסור לדיין לדון היכא דנילה דעתו קודם ועפ"ז
(הנה עיין לקיל פימן י"ז ס"ק ב): ב אבל ארבעה אומרים כו' ופת"
מור"ם ז"ל דה"ה אם נ' מזכין ונ' אומרין א"י דהולכין אחר הרוב אבל ב' מזכין
וא' מחיי' וב' אומרין א"י בריכין לחוסיף כיון דאין כאן רוב כבר האומרין א"י
עכ"ל סמ"ע ובכ"מ אולם ע"ז פ"ש ועיין בכ"מ בבית משובב הרשב"א ותרא"
להריא דהדין עם הכ"מ ומהרש"ל דנם הראב"ם פסק כמ"ק דר' אילא ופ"ל
לת"ק דבעי נ' סיסבימו לדעת א' ותו לא משנתיכן אף אם נ' אינם יודעים ודאי
בב' אילא ודוק כן נ"ל כי אינה דלא ליסוי מחלוקת נדול בין הרמב"ם והר"מ
והרשב"א ודוק עיין בתשובות מהרי"ם ר"ם ס"ם -

ב ובן

ד וכן כ"ל עיקר כו' ועיין בס' מ"ל דף ע"ו ובאורית יוסף ובתשובות שלו סימן ל' : ד ואפשר דעתו לחלק כו' עיין בסמ"ע ס"ק ס' ובכ"מ :
ה אין הסנים יכולים כו' היינו כשאינם יודעים להיכן הדין נוטה אבל אם יודעים יכול להסתלק והם ינהגו ועכ"ח סימן י"ב : ו בית דין פוסקין כו' עמ"ש לעיל סימן י"ב בזה :

יט א וגדול שבדייניה כו' הסעם שיכה ומי חייב עכ"ל סמ"ע ועיין בתי"ם פ"ג מהבהרין יחבנה כ' :
ב מכלל הולך רכיל כו' כתב מהר"ם סיין בלאוין ס' גם בכלל לאו זה דלא הלך רכיל אלא יאחר מ' לברון הדיין עכם לך אלא הדין בתם אחייב לאותך ברלאחרי' בהגהל גבי חברותהא כו' והכיאו הב"ם ואין ראייתו מהגהל מוכרחת ועי"ש בס"ם : ג כדרך בתבאר כו' עיין בסמ"ע ס"ק כ' הנ"ם

או שאמרו ג' זכאי וא' אומר חייב וא' אומר איני יודע ז בין שהוא אותו שאמר תחלה איני יודע בין שהוא אחר הולכים אחר הרוב :

הגה (ג) וכן נראה לי עיקר ח דלא כמה שכתב לעיל סי' י"ג סעיף ז' בהסך והוא דעת המולקים ט (ד) ואפשר דעתו לחלק כין אם כתבררו תחלה יותר מג' וכין ירדו מתחלה לג' אך אינו כ"ל רק שמולקים האחד דעת הרמב"ם והשני דעת הרשב"א : קבל שבררו ד' או ה' בוררים אין הולכים אחר הרוב י שאין רוב אלא בכית דין ואם אחרו הקבל שילכו אחר הרוב ואם מולכים אין אומרים שיכואו אחרים ויכריעו שברי הקבל לא לקחו רק אלו המבוררים אבל אלו המבוררים יכולים לבאול לאחרים ויפסקו על פיהם מה יא (כ"י פוף סימן י"ג בשם תשובת הרשב"א) שירלו :

ב היו מוחצה על מחצה ואחר אומר איני יודע הרי אלו מוסיפין שנים אחרים וכן אם נסתפק הדבר מוסיפין והולכים עד ע"א הגיע לע"א ואמרו ל"ה זכאי ול"ה חייב וא' אומר איני יודע נושאין ונותנין עמו עד שיחזור לצד הא' ונמצא ל"ו מזכי' או מחייבים ואם לא חזר לא הוא ולא אחר מהם הרי הממון ספק ומעמידים הממון בחזקת בעליו :

ג כל מי שאמר איני יודע אינו צריך לתת טעם לדבריו ולהוריע מאיזה טעם בא לו הספק כדרך שמראה המזכה מאיזה טעם מזכה והמחייב מאיזה טעם מחייב :

ד (בנ"א ע"ק דסנהדרין) ג' שישבו לדין וסלק אחר מהם עצמו (ס) אין השנים יכולים לגמור הדין :

הגה (רשב"א) וה"ה אם כבררו מתחלה יותר משלשה יא ונסתלק כמו שכתבתי לעיל סוף סי' י"ג

ה (מרדכי פ"ק מר"מ) הא דאמרינן בגמרא הרב ותלמידיו אין מונים להם אלא אחר היינו דווקא בשעה שלמדו הרב הדין ועל פיו סומ' ואפילו בכה"ג אם הוא תלמיד כרב אמי ורב אסי דלגמריה רבב הוו צריכי ולסבריו לא הוו צריכי יב יכול ללמדו בשעת הדין ודן עמו (סס) אבל אם אין מלמדו בשעת הדין אע"פ שהוא תלמידו מונים להם שנים רק שיהיה לו קצת סברא להבין לישא וליתן :

הגה (בני סס) ולענין איסור והיתר אם דיני טומאה וטהרה אפילו צריך לסברתי' מונים להם שנים :

ו (רשב"א סימן אלף וקו"ח) ב"ר (י) פוסקים בריני ממונות יג שלא בפני בעל דין :

יט כיצד נותנין הפסק וסדר כתיבתו ובו ג סעיפים

א אחר שנשאו ונתנו כדבר מבניסים הבעלי דינים א (א) וגדול שבדייניה אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חיי' ואסור לדיין לומר כשיצא מב"ד אני הייתי מזכה אבל חבירי רבו עלי והעושה כן הרי הוא (ב) מכלל הולך רכיל מגלה סוד :

ב שאל אחר מבעלי הדין שיכתבו לו הפסק דין ב (ג) (פירוש שנתבאר לעיל פי'

אחר א' איני יודע וכמ"ש מור"ם כאן והבלע"ד בעיני כתבתי ודו"ק יוד שאין רוב אלא בב"ד פי' סתם ב"ד הן ג' אבל בכל בשנתו לדעות ליקח יותר ה"ל כדאמרי' בגמרא פ' בתרא דע"ז כדשיימי ארבע עד דשיימי כולהו וסיים שם בהרשב"א ואם לא הוסיפו כולם לדעת א' הרי הכתבע פטור דאין מוציאין ממון עד שיודע שהוא חייב וכתב עוד דבל ספק תקנה דבין להקל לנתבע כי המע"ה : יא ונסתלק הא' כמ"ש בס"ם ס"נע"ש בס"ם ס"נ דמשום שם המחבר בשאחר א' איני יודע אחי שנסתלק לגמרי וכתב דבשניהן אין הדין בגמר על פי תשעה הנשארים והוא מדברי הרשב"א שכ"כ בתשובה אבל למור"ם ז"ל אינן שווין שהרי פסק לפני זה בהגה ס"א דלא כוותי' באומר א' מהן איני יודע וכאן פסק כוותי' בנסתלק א' מהן ואפשר דס"ל דשאני מתסתלק דאיכא לאיתמר כיה אלו היה כאן היה אומר טעם לדבריו והיו התשעה מודים לו משא"כ זה שאומר איני יודע שהיה אבל בתשעה ולא ידע לומר טעם דבבא"נ אולינן בתר הרוב כיון שהן יותר מג' הראוין לב"ד שהם דיעה א' : יב יכול ללמדו ודן עמו כו' ור"ל ונמנה כשנים וז"ל הרש"י (וכ"י) פ' אחד דיני ממונות דאי משום נמרא דשמעו מיניה כל ישראל נמי ממשה קבלו ואין אלו טעמי הבכות לבו דנימא אם היה מבמתו מדב אחר • הוה אומר טעם אחר ובאיסור ובטהר ובטומאה ובטהרה בהוראתן ביחיד אפילו שאר תלמידים דנם לשבראה דרבן צריכן נמנים בשנים אי נחלקו אחרים בדבר ומטין הדין אחר הרוב ובדתני כו' יג שלא בפני בע"ד שם מסי' בטעמ' ז"ל דהא כל זמן שמביא ראיה סותר דינו ונראה בשום דהייני דוקא בשבבר טעמו שבי בעלי דיני' לפני הדייני' אזי קאמר דיכולין לומר הפסק דין לא' מהן או לבתוב הפסק ולשלחו לכל א' לביתו וקאמר דשייבו דוקא בדיני ממונות בדמסי' בטעמא הכ"ל משא"כ בדיני נפשות דלאחר שנתקיים הפסק הוא מעות שאינו יכול לתקן הגה ועד"ז כתב בד"מ סי' י"ז סס"ל בשם הרשב"א ז"ל בתבע שקובעו לו זמן לבניא ראיותיו ועבר הזמן ולא הביא וכשרנו הב"ד לפסוק הדין טען הנתבע שנתן זכותו ללוי ואין לפסוק הדין שלא בפניו מסתברא אם לוי הוא בתקו' קרוב שולחין לו ומודיעין אותו אם בא ושומע והביא ראיה מיד שומעין לו ואם לא בא או שבא ואמר תנו לי זמן שאביא אין שומעין לו דלא עדיף מנברא דאתיא מחמתי דבמחון לא איכפת לן לפסוק הדיין שלא בפניו וכל זמן שמביא ראיה סותר הדין בב"ל :

יט א וגדול שבדייניה אומ' כו' הטעם שלא ירגיש הבע"ד מי זיכה ומי חייב משא"כ אם אחד משאר הדייני היה אומרו דנתחייב יעלה על דעתו שדיין זה מייבהו ולכך הקדים בפשו לאמר לו הפסק כמתנקם ממנו ועפ"ר בשם כתבתי בשם ב"י טעם אחר ודקיתי אותו : ב לעיל סי' ד' סעי' ד' כל"ל וש"ם הוא מה שבדפס בסי' ב' בשם לא נזכר כלום מכתיבת פסק ונם שם בסי' י"ד לא מייר מסתם פסק שכותבין הדייני' לזכרון מה שפסקו אלא מייר בשאל' אומ' כתבו לי

מאיזה

מחייב עצם דכתובי כולו ורוצה לילך עם הפסק לב"ד הגדול מכן ולסותרו וכותבין כו' טעכותיכן ושעל פיהן פסקו מה שפסקו וק"ק מ"ט דמור"ם סברה מקום לאותו פסק שתפקש הא' לילך עמו לבית דין הגדול ואפשר דהיה ק"ל לשון הטור והמחבר שכתבו שאל א' מכש"ד כו' ואי אפשר דין דעלמא קאי לא הל"ל שאל אחד מכש"ד אלא הל"ל לבא לכתוב פסק דין וס"ל למור"ם דדוקא בבה"ג מדקדקין בכתיבת הפסק לכתוב ומדבריהן נראה פלוני זכאי דלא יהא מקום בסיקרא ונם יהא קפיד לדיין שלא הסכים עמהן לחייבו שיאמרו הבית דין הגדול מכן שכולם טעו ומש"כ עתה שידעו שלא הסכימו כולם לחייבו ולא ידעו מי הטועה אבל בפסק דין דעלמא ס"ל דא"צ לכתוב לו אלא פלוני מתחייב לפלוני כך וכך וק"ל אבל בנמ"ו ס"ב (ד"ע ה) משמ' ומוב' דעל כל פ"ד שכותבין הדייניס בדין לא הסכימו עליו כולם קאי ע"ש וכן פירש רש"י וכ"י עיין שם וע"ע (° הנ"ה וכתב בד"מ ס"ס ד' בשם תשובה שבשוק הזה התבופה : ל"ל רמוכן ומעמון שבאו לדין וינא מ'מהן זכאי וטוב חזר בעל דינ' ותבעו בפני ב"ד אחר אין זקוק לו לירד עמו לדין ולא להשיב על טענתו ונם אין הב"ד רשאי לשמוע דבריו כלל אחר שכבר ינא זכאי מבית דין הראשון עכ"ל וכ"כ בד"מ בר"ס כ"ה בשם תשובת הרא"ש בלל פ"ה סימן ה' דב"ד בתר ב"ד לא דייקי וכ"ש שם בשם ר' יהוסף ס"ל מ"ה דאין רשאין התלמידים לקרוא הפסק דין אף שיראה שהוא שלא כדין עד שיבא הרב שבשקו שהוא יודע יותר מהם עכ"ל) : ג ומדבריהן ינא פלוני זכאי אבל אין כותבין פלוני כאן עם פלוני בעל דינו לפני ב"ד ואינו זכאי ופלוני חייב דמשמע דהוה כן לפי דינו דמשמע דהיה ביניהם מחלוקת ומקום בסיקרא ע"ש ודוק : ד ואם עמד ל' יום וכו' מחרימין אותו עד ר' שם כתבת שעם למה כתבו הרמב"ם והטור כדין זה דמחרימין אותו מיד אחר ל' יום ונם לא כתב דכותבין על נכסיו אחרכתא ולקמן בסימן ק' בהמשרב מלקיים פסק דינם כתב דכותבין מיד אחרכתא על נכסיו ואם"כ מכדין אותו ב"פ כל פעם ל' יום ואם"כ מחרימין ומלקתי דשאני הכא דמאחר דקיבל עליו את הדין ואבן ולא אחר תנו לי זמן עד שאלוה מעות או אמכור או אמשכן נכסי בראה מיני' דאית לי' מעות מזומנים או מטלטלים לפרוע בהן וכן היה דעתו מתחילה בשקיבל עליו הדין וינא מבב"ד אלא שאש"כ בשתבה דעתו ואינו רוצה לשלם מעות בכיאין כותבין אחרכתא על נכסיו דכיון שיש לו מזומנים או מטלטלים הן קודמין לאתפרע מהן וכמ"ש לקמן ר"ס ק' אמה שאין כן לקמן בסימן ק' דמיירי בהמשרב לקיים פסק דינם ואין בבית דין יודעין אם יש לו מעות או מטלטלים או לא מעות בכי כותבין עליו אחרכתא תחילה ואף אם לא נמצא לו נכסים מחתיכין מלבחרימו ס' יום דאמריכן כל' ימים הראשונים טרם לאוזיק אזי ולפרוע וכל' האחרונים דלאחר אוהבו הרונים להלוות לו עוריים ענמן לשכנו בכסיהן ולהשתדל לו מעות והבאת ירחיה לסברא זו מבנמרא ומה שכתב הטור לקמן בסימן נ"ה עיין שם ודו"ק : ה ואם אינו רוצה לקבל עליו הדין מכדין אותו מיד כן כתב נם כן בב"י מדקדוק לשון הרמב"ם והטור שכתבו ואחר שקבלו דמשמע הא אם לא רצה לקבל מכדין אותו מיד וכתב הב"י דכן משמע קצת מנמרא בפרק הנזל בתרא ומדבריהם תמוהין בפיני דהא כתב בעל התרומות בהדיא בשער נ"מ ס" (והטור והמחבר בעצמו הביאו בקצרה לקמן סימן ק') דלעולם אין מכדין לו לאחר בלי המתנה והתראה שני ושמיני ושני כי אם באקראותא דהיינו אינו רוצה לבא בכלל לדיינים מלהשגיח על הומכתן אם אם פיקר ועבר על אחד מהאיסורים שאסרה התורה וכתב שכתב הטור ביורה דעה ריש סימן שם ס" אלא בראה שאדרבה משום הבי כתבו הרמב"ם והטור ואחר שקבלו וכו' הא אם סירב ולא רצה לקיים פסק שלהם אז אין מחרימין אותו עד אחר ר' כמ"ש לפני זה מילתא בטעמא ואף שלשון הרמב"ם והמחבר קצת לא משמע הבי דאם כן לא הוה ליה למימר קיבל עליו הדין וכו' אין מכדין אותו עד וכו' אלא הוה ליה למימר קיבל עליו הדין וכו' מתרין בו שני ושמיני ושני ומכדין וכו' יש לומר דלא בא אלא לאפוקי שלא לכדותו מיד ומה"ש נמי אתי שפיר שבשאר שינה את לשון הרמב"ם ולא כתב לשון זה דאין מכדין וכו' אלא כתב מתתיכן ליה בב"ב ור"ל דבה"ג א"ל לכתוב לו אחרכתא ולא להמתין לו הכידוי ס' יום ומטעם שכתבתי וק"ל ועפ"ר מ"ש עוד מזה

ד מכדין אותו עיין ד"מ שם כתבתי לשון הפתיחה היאך היא

ו אע"פ שהבית דאיה וכו' °וה"ה אם קבעו ב"ד זמן לבע"ד שיבא לטעון ולא בא לטעון שעדיין יכול לטעון אח"כ דאין כח ביד בית דין לקבוע זמן שלא יוכל לחזור ולטעון אם לא שקנו מידו (וע"ל סימן כ"ח וסוף סימן כ"ד ור"ו סע"ו) כ"כ בד"מ סימן י"ו בשם רשב"א : ב ואחר אין לי עיין ברמב"ם פ"ד דסנהדרין שיש שם בדין זה איסורון הביבר וכל' דראיה אע"פ שמצא אח"כ אינו כלום ואל"ל אם אחרו לו יש לך עדים ואחר אין לי ראיה ודנו וכו' והוה טעות והשמטת המדפיס שהשמיט מן תיבת ראיה הראשון עד תיבת ראיה בשני ומובראין אנו לבניה כן וכן הוה בחשבה ובכל הפוסקים ונם פה בדברי המחבר שבתשך אחר לשון הרמב"ם בידוע ודוק : ג אע"פ שמצא אחר כך אינו כלום דכיון דאחר אין לי עדים אחרינן הבי פרי שקר הן שבכרן אחר שראה שבתחייב רש"י ועיין פרישה שם הוכחתי °דאפילו אם ביבר הדבר שלא שבכרן אפ"ה אם הוה גדול ואחר תחילה אין לי עדים וראיה תו אין מקבלין עדות עיין שם ודו"ק : ד אין זה כלום דכיון דידע מעדותיו וראיותיו הללו ואחר אין לי הרי בראה מוויף ושקר הוא ותחילה לא היה ניחא ליה להתחיב מויפים כל זמן שלא בעורך לו כמו שתה שרואה שבתחייב בדין

הגה

(הנה ראובן ושמעון שבאו לדין וינא ג' מהם זכאי וטוב חזר בע"ד ותבעו בפני ב"ד אחר אין זקוק לו לירד עמו לדין ולא להשיב על טענתו ונם אין הב"ד רשאים לשמוע דבריו כלל אחר שינא זכאי בתר ב"ד לא דייקא ב"ב ד"מ בשם תשובת הרא"ש הביאו בשבוחת שם"ע שם ואפילו אם רואים התלמידים שהפסק בלא כדין אינן רשאין לקרוע עד שיבא הרב שהוא יודע יותר מהם ובני ירושם הביאו בשבוחת שם"ע שם) : ד ואם אינו רוצה כו' עיין בשמ"ע ס"ק ה' שתחה דהא בעל התרומות כתב דלעולם אין מכדין לו לאחר בלי המתנה והתראה ולק"מ דכאן חייב שאינו מקבל פסק הדיינים אבל שם חייבי שאינו רוצה לשלם ואינו אומר נגר הפסק ב' : ה מכדין אותו עד"מ שם כתבתי ענין הפתיחה היאך היא עכ"ל שמ"ע ועיין בב"ש פ"ו דב"ק מ"ש שם עליו :

כ מי שנתחייב עיין בד"מ כו' עיין בספר הנדל דוד :

ב אבל

כ עד מתי יכול להביא ראיה לסתור הדין ובו סעיף אחד :

א (א) מי שנתחייב בב"ד והבי' עדים או ראיה לזכותו סותר הדין וחוזר אע"פ שכבר נגמר ואפילו אם פרע כבר כל זמן שהוא מביא ראיה סותר אסרו לו הדיינים כל ראיות שיש לך תביא מכאן ועד ל' יום אע"פ שהביא ראיה לאחר ל' יום סותר את הדין שאל"כ מה יעשה אם לא מצא בתוך ל' ומצא לאחר ל' אבל אם אסרו לו להביא עדים או ראיה ואמר אין לי ב אע"פ שמצא אח"כ אינו כלום ואין צריך לומר אם אמרו לו יש לך עדים ואמר אין לי עדים יש לך ראיה ואמר אין לי ראיה ודנו אותו והחייבוהו כיון שראה שנתחייב אמר קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אז שהוציא ראיה מתוך אפונרתו אין זה כלום ואין משגיחים עליו ועל ראייתו :

הגה

ב אבל אם לא אמר אין לי ראיה כו' וכ"ד עדות וראיה אלא הא"ם אם טוען טענה א' ולא אמלו הכ"ד אם יש לו עוד טענות או זכיות אחרים איכול לטעון אח"כ טענות אחרות אמיתם סותרת הראמונה ולסתור בכן הדין וכן כתב הרא"ם בכלל י"ג סי"ם וכביאו בד"מ עכ"ל סמ"ע וס"ם אם אמלוהו יש לך ראיה ושתק הביא ומותר או טוען עוד ע"ם : ג תופקריס ביד אחרים כו' עיין בסמ"ע ס"ק מ' ועיין כ"ם שחולק עליו ולא פירש כן ע"ם : ד אבל יורש אביה קטן כו' עיין בתרוכי פ' ג"כ מ"ם בסם רב אמי בשערי שבועות דוק : ה אמין היורש קטן כו' עיין בסמ"ע ס"ק י' וכ"ם :

כא א ואין כותבים לו זמן יותר . פי' לענין אלא יאבד זכותו אלא אבד זכותו מיד ונתחייב בכל מה שחייב עכשו אבל אם תובע זמן לפרוע מה שחייב כותבין לו כדלקמן סימן ק' וכן הוא בתשובת רשב"א סימן תתקל"ג בהרי"ל ותשיים בה וכאות' שבינינו בפ' גם פשוט מי שפרע מקצת חובו והשליש שטרו ואמר אם לא אתן לו מכאן ועד יום פלוני החזר לי את שטרו והגיע זמן ולא נתן יחזיר לו את שטרו בזה בותבים לו זמן לי' יום כותבים שבותבים לכל מי שיתחייב בכ"ד לפרוע לנגל חובו ע"כ ועיין עוד שם כי הב"י מביא תשובת רשב"א בקצרה ונתבו' דעום שם מבואר הדבר על ככון עיין שם : ב שהים

מב"ר חייב אמרו לו אחרים אנו יודעים לאבי' ערות שתסתור בה דין זה או שא"ל אחר מורישך הפקיד ראיה זו הרי זה מביא מיד וסותר ' (ס) שאין היורש קטן יורש כל ראיות מורישו : הגה וכ"ז בסתמא אבל אם הביא הגדול אח"כ ראיה ועדים אלא ידע מאלו עדים שהביא אחר כך יא אלו (קטן) שבאו עדים ואומרים שטרות של אביו היו בידו ידע בכן כשירד לדין יב הולכים ° (תרוכי סוף פרק זה בורר) אחריכם :

כא מי שקבל עליו להשלים הדין ליום ידוע ונאנס ובו ס"א

א מי שקנו מידו שאם לא יבא ביום פלוני וישבע יהיה חבירו נאמן בטענות שטען בלא שבועה ב או שאם לא יבא ביום פלו' וישבע ויטול יאבד זכותו ואין לו כלום ויפטר

כדכתיבנ' ועמ"ש עוד מזה בפרים' ודרישה : ז אם שהיתה דפקי' של אביו כו' כן הוא ל' הגמרא וברי"ף והרא"ש והרמב"ם והוכחתי בפרישה ודרישה דס"ל להמרדכי והטור דל"ד של אביו קאמר הגמ' אלא ° ה"ה שלו כיון דהנפקד לא היה בעיר כשאמר אין לי ויכול לומר זה שאמרתי אין לי עדים ראיה מפני שלא היו מצויים אלא הוא הטעם' שייך נ"כ בשטרו' של עצמו דאל"כ הל"ל מפני שלא ידעתי' בהן ע"ם ובהיו' כן לא ה"ל לאור"ם לכתוב זה כאן בסס י"א כו' דבראה לביאה פלונתא בהא : ח מופקדת ביד אחרים ובא זה כו' עפ"ר שבתבתי גם זה מיירי בשבא הנפקד ממדינ'ים והוציא לו ראיותיו . והא דלא בללינהו הרמ"בס והטור והמחבר לעדים ורא' בבנא אחת משום דבעדות מיירי דבשעה שאומר אין לי עדי' לא היו העדי' עמו במדינ' בלל ובראיה מיירי אפי' אם היתה הראיה עמו בעיר ביד אחר בשעה שאמר אין לי רק שהנפקד לאחיה עמו במדינ' בחות' שעה והשת' א"ם שכתב לשון ובא ולשון ולהוציא וק"ל ע"ם ועד"ר שם כתבתי דמל' הטור משמע דאפי' היה מונחת זה הטור ראיה בעיר ולעוד' ביד הנפקד אלא היה במדינ' מני לאיתר מפני שלא היה מצוי בידי אחרתי אין לי ראיה אבל לשון המרדכי הוא שאותו הטור ראיה היה בין אחר שטרו' שביד הנפקד והביאו הד"מ וכ"כ בהגה"ם בס"ע וכן לשון הסקיא האומר בגמרא ומשמע מלשון זה דאם היה מונח בלאוד לא מני להתבלל דה"ל להזכיר בפני הב"ד ועד"ר מ"ם עוד מזה : ט מפני שיכול לטעון כו' וכן הוא לשון הרמ"בס ובראה שגריך לטעון כן הוא בעצמו ואין הב"ד טוענין לו וכן משמע מדכתב אחר זה ז"ל וכל זמן שיכול לטעון כו' והיה מחם בדבריו אבל בטו' כתב ז"ל שמ"ם אין לי ראיה ועדים ר"ל כו' משמע שהב"ד טוענין כן . מיהו אינו מוכח אלא י"ל דה"ק דמ"ם תקלה אין לי כו' סוכל פי' זה ומ"ה שומעין לו כשתתרן דבריו כן ומפני שפשוט הוא בעיניו לא כ"כ בפירושו : יד שאין היורש קטן יודע כו' כן הוא דעת הרמב"ם והרמ"ם והביאם הטור וכתב שאביו הרא"ם אלק עליהם וכתב כיון שנעשה אחר מיתת אביהן גדול דינו כאחר וכודאי מקר קודם בואו לדין או אחר התביעה ולא הל"ל אין לי אלא ודאי זיוף ים בדבר והב"י כתב על דברי הרא"ם הללו שאין בהן כדאי לסתור דברי הרמב"ם והרמ"ם דאיכא למימר כיון דבשעת מיתת אביו לא ידע שום מביר האנשים היודעים וכותו שיקור מהם ומ"ה שתם המחבר כוותייהו אבל הטו' ס"ל כהרא"ם ע"ם ועיין בהגד"מ מ"ם שמפני טעם אחר נראה להבריע כהרמ"בם ועד"ר שם כתבתי יסוד דלא תקשי' דברי הרא"ם והרמ"בם אהדדי מה שנראה לכאורה שדבריהן סותרין מ"ש הטו' כאן בשמם לא"ם לקמן בסי' קמ"ט בדין מי שהחזיק בנכסי מי שהיה קטן בשע' מיתת אביו והגדיל ע"ם : יא אם שבאו עדים כו' פי' אם ביורש שהיה קטן והגדיל דאמרינן דיכול להביא ולסתור מפני שלא ידע במילי דאבוה ובאו עדי' ואמרו שידעו מהן . וע"ם במרדכי דנסתפק אי אומרים העדים שהיו בידיו ואינן יודעי' אי ידע בהן אי אמרינן דה"ל למידע כיון שהן בידו ואינו מביא ולא סותר אם לא וכד"מ מסיק וכתב על דברי המרדכי דבהגדיל בשעת דין דלב"ע אמרינן דה"ל למידע ואינו מביא וסותר כמנא מ"ם מור"ם כאן בהג"ה ויודע ר"ל משמתא ידע וק"ל : יב הולכין אחריהן ומילא בקמיית' יכול לסתור ובבתרייתא אינו יכול לסתור .

כא ב שאם לא יבא כו' זו ואל"ל זו היא דאם יכול לאפקועי ממון בקנין זה מכ"ם שיפטר אבירו עי"ז אלא משום שיפא דאונס בקש דס"ל לא זו אף זו אי כמי משום דקנייניהן אינן שוין דבקמיית' צריך קנין בכ"ד אשו' ובתנייב' א"ל בכ"ד אשור וכמו שאכתוב בשמוך מ"ם הוצרך לכתוב תרוייהו כל אד כדינו :

ה אבל אם לא א"ל אין לי כו' ול"ד עדות וראיה אלא הא"ם אם טוען טענה א' ולא אמלו הכ"ד אם יש לו עוד טענות או זכיות אחרים איכול לטעון אח"כ טענות אחרות אמיתם סותרות את הראמונה ולסתור בכן הדין וכ"כ הרא"ם בכלל י"ג סי"ט והביא בד"מ : ו בד"א בשהיתה הרא' אצלו כו' הזה כתב הרמ"בם והטור ופע"ר שם הוכחתי דהא' אצלו ל"ד קאמר אלא הא"ם אם מופקד ביד אחר שהו עמו בעיר בשע' שאח' אין לו ג"כ אין יכול להביא אח"כ ראיה ולסתור דומיא דעדים אל' שבראיה שייך לומר אצלו דנם בשהיה ביד הנפקד הוא מוכחת בכתו וברשותו וכידו לקחת ממנו אימת שירצה כיון שהנפק' בעי' מ"ה אצלו מיקרי משא"כ בעדים דאינו ברשותו וא"ה קאמר שם הן עמו כמדינ' ויש לחוכי' זה מל' המחבר שהו' כל' הרמב"ם מדכתב בס"ם זה ז"ל בד"א בגדול אבל יור' שהיה קטן כו' עד אם שאמר לו אחד מורים' הפקיד ראיה זו ה"ז מביא וסותר כו' דק' מאי אריא יורש קטן הא גם בגדול דיב' הכי דהרי בתחיל וכתב דדוקא בשבראיה אצלו שוב אינו יכול להביא ולסתור הא בשהיה בפקדת ביד אח' מבי' זשות' ודוק' לומר דשם איירי ביור' שאמר אין לי ראי' לא אצלי ולא ביד אח' דבה"נ בגדול אינו יכול להביא ולסתור וכמ"ם לפני זה דהא בלמד דין זה מעובד' שאית' בס"ם זה בור' הבו' יבוק' כו' ושם איירי דלא אמר אלא אין לי עדים ורא' סתם אלא מסוורת' והוכחתי בפרישה ודרישה דס"ל להמרדכי והטור דל"ד של אביו קאמר הגמ' אלא ° ה"ה שלו כיון דהנפקד לא היה בעיר בשאמר אין לי ויכול לומר זה שאמרתי אין לי עדים ראיה מפני שלא היו מצויים אלא זה הטעם' שייך נ"כ בשטרו' של עצמו דאל"כ הל"ל מפני שלא ידעתי' בהן ע"ם ובהיו' כן לא ה"ל לאור"ם לכתוב זה כאן בסס י"א כו' דבראה לביאה פלונתא בהא : ח מופקדת ביד אחרים ובא זה כו' עפ"ר שבתבתי גם זה מיירי בשבא הנפקד ממדינ'ים והוציא לו ראיותיו . והא דלא בללינהו הרמ"בם והטור והמחבר לעדים ורא' בבנא אחת משום דבעדות מיירי דבשעה שאומר אין לי עדי' לא היו העדי' עמו במדינ' בלל ובראיה מיירי אפי' אם היתה הראיה עמו בעיר ביד אחר בשעה שאמר אין לי רק שהנפקד לאחיה עמו במדינ' בחות' שעה והשת' א"ם שכתב לשון ובא ולשון ולהוציא וק"ל ע"ם ועד"ר שם כתבתי דמל' הטור משמע דאפי' היה מונחת זה הטור ראיה בעיר ולעוד' ביד הנפקד שלא היה במדינ' מני לאיתר מפני שלא היה מצוי בידי אחרתי אין לי ראיה אבל לשון המרדכי הוא שאותו הטור ראיה היה בין אחר שטרו' שביד הנפקד והביאו הד"מ וכ"כ בהגה"ם בס"ע וכן לשון הסקיא האומר בגמרא ומשמע מלשון זה דאם היה מונח בלאוד לא מני להתבלל דה"ל להזכיר בפני הב"ד ועד"ר מ"ם עוד מזה : ט מפני שיכול לטעון כו' וכן הוא לשון הרמ"בם ובראה שגריך לטעון כן הוא בעצמו ואין הב"ד טוענין לו וכן משמע מדכתב אחר זה ז"ל וכל זמן שיכול לטעון כו' והיה מחם בדבריו אבל בטו' כתב ז"ל שמ"ם אין לי ראיה ועדים ר"ל כו' משמע שהב"ד טוענין כן . מיהו אינו מוכח אלא י"ל דה"ק דמ"ם תקלה אין לי כו' סוכל פי' זה ומ"ה שומעין לו כשתתרן דבריו כן ומפני שפשוט הוא בעיניו לא כ"כ בפירושו : יד שאין היורש קטן יודע כו' כן הוא דעת הרמב"ם והרמ"ם והביאם הטור וכתב שאביו הרא"ם אלק עליהם וכתב כיון שנעשה אחר מיתת אביהן גדול דינו כאחר וכודאי מקר קודם בואו לדין או אחר התביעה ולא הל"ל אין לי אלא ודאי זיוף ים בדבר והב"י כתב על דברי הרא"ם הללו שאין בהן כדאי לסתור דברי הרמב"ם והרמ"ם דאיכא למימר כיון דבשעת מיתת אביו לא ידע שום מביר האנשים היודעים וכותו שיקור מהם ומ"ה שתם המחבר כוותייהו אבל הטו' ס"ל כהרא"ם ע"ם ועיין בהגד"מ מ"ם שמפני טעם אחר נראה להבריע כהרמ"בם ועד"ר שם כתבתי יסוד דלא תקשי' דברי הרא"ם והרמ"בם אהדדי מה שנראה לכאורה שדבריהן סותרין מ"ש הטו' כאן בשמם לא"ם לקמן בסי' קמ"ט בדין מי שהחזיק בנכסי מי שהיה קטן בשע' מיתת אביו והגדיל ע"ם : יא אם שבאו עדים כו' פי' אם ביורש שהיה קטן והגדיל דאמרינן דיכול להביא ולסתור מפני שלא ידע במילי דאבוה ובאו עדי' ואמרו שידעו מהן . וע"ם במרדכי דנסתפק אי אומרים העדים שהיו בידיו ואינן יודעי' אי ידע בהן אי אמרינן דה"ל למידע כיון שהן בידו ואינו מביא ולא סותר אם לא וכד"מ מסיק וכתב על דברי המרדכי דבהגדיל בשעת דין דלב"ע אמרינן דה"ל למידע ואינו מביא וסותר כמנא מ"ם מור"ם כאן בהג"ה ויודע ר"ל משמתא ידע וק"ל : יב הולכין אחריהן ומילא בקמיית' יכול לסתור ובבתרייתא אינו יכול לסתור .

כא ב שאם לא יבא כו' זו ואל"ל זו היא דאם יכול לאפקועי ממון בקנין זה מכ"ם שיפטר אבירו עי"ז אלא משום שיפא דאונס בקש דס"ל לא זו אף זו אי כמי משום דקנייניהן אינן שוין דבקמיית' צריך קנין בכ"ד אשו' ובתנייב' א"ל בכ"ד אשור וכמו שאכתוב בשמוך מ"ם הוצרך לכתוב תרוייהו כל אד כדינו :

ב ואבד זכותו אתרוייהו קאי אקתיית׳ שצריך ליתן לחבירו ואתכייב׳ שחבירו נפטר: ג ואין נותנין לו כו׳ וסס כתשוב׳ כתב דין זה אסטרות שהתנה בפני כ״ד שאם לו יהלם ליום פלוני שיתנו הסטרות לבסנגדו ועבר היום ולא בא ופס׳ דיתנו הסטרו׳ מיד ועמ״ס בר״ס כ׳: ד ה״ו פטור מקנין זה פי׳ וה״ל כאלו לא קנה בקנין מעולם ואפילו עבר ממנו האוכס ולא בא מיד יבא בסירו׳ ויסבא ועפ״ר שהבאתי ראיה לזה: ה ויסב׳ בשיתבענו חבירו א״ש לאכתב ברכותא דיכול לבא אח״כ ליסבא אליטול אלא דכתבו כמאי דפתח אתלה ועפ״ר שבתבתי עוד די״ל דס״ל להרא״ש והטור דדנקא לענין ליסבא ולאפס״ל כאלו לא קנה מידו אף שבבר עבר האוכס ולא בא אח״כ לענין ליסבא וליטול ע״ש וצ״ע לדיק׳:

ויפטר חבירו ועבר היום ולא בא נתקיימו התנאים ב ואבד זכותו: (מיד ג (א) ואין נותנים לו זמן (כ׳ סימן י״ח בסם רמב״ם) יותר) ואם הביא ראיה (ב) שהיה אנוס באותו היום ד (ג) הרי זה פטור מקנין זה ה (ד) וישבע כשיתבענו חבירו כמו שהיו מקורם וכן כל כיוצא בזה ו (ה) (מרדכי ריש פנהדרין ותשובת רשב״ם סימן תתכ״ם) וכל זה בשקנו מידו אבל אלו הכי לא דהוי אמתכתא וע״ל סימן כ״ז

כב מי שקבל עליו קרוב ופסול ודין שבועה והפוכה וכו׳ ג סעיפים

א (א) מי (ב) (ג׳ רמב״ם פ״ז מה׳ סנהדרין ר״ב) שקבל עליו קרוב או פסול בין להיותו דיין בין להיותו עד עליו: הגה

ג ואבל זה בשקנו מידו עד״ר שכתבתי שבריס שיש בו אפקועי מחוגא שיטול אבירו בעיקר שיקני ע״ז בקנין בב״ד אשוב ובמעבשיו לדעת הרמב״ם וכמ״ש לקמן בסי׳ ר״ז ומיהו מתפיס זכות״ לא בעינן כאן שיין אחין כאן אפקועי מחוגא בבירור דיכול להיות דאף אם היה כאן לחביס בשבע מפני שיודע שדדין עם זה שבנגדו ובסיפא אחס לא יבא יפטור אבירו אפילו קנין בב״ד אשוב אין צריך אלא קנין לאוד כמ״ש בסב״ם ועד״ר שהבאתי ראיה לזה:

כב

ג להיות עד עליו רש״י פי׳ דין זה במשנה דמיירי בקבלו לדיין וכ״כ הטור אבל ודאי ל״ד קאמר אלא ד״ה לעד מהני קבלת קרוב או פסול ובסמוס ליבא דקמן עלי וכן מוכח בנמרא (סוף דף כ״ה) וכן דעת הרי״ף והרא״ש ע״ש:

ד אבל

ב שבזה אבוס כו׳ ע״ל מי׳ כ״ה פשו׳ מ״מ ס״ם בזה: ג הרי זה פטור מקנין. עיין בב״ם מרחק לישב מרוזלמי דקידושין להרמב״ם ומחבר ולפי ע״ד בחבם דחק דס״ם ערוכה (בס״ם דילן) פרק ד׳ דנדרים דף כ״ו ע״א וע״ם בהרמב״ם בהגה נגרא דאתפיס זכותיה ואמר מי לא אתיי׳ אבלן מר תלתין יומין לבטלים זכותיה כו׳ ומסיק דלא בטלין זכותיה אבוס דאוכמא פטור כמאון מע״ב דקנו׳ מיניה בנית דין אבוס וכן חוסבס מכל הפוסקים וכלקמן מי׳ל״ה: נס על הכ״ל וכ״ת קסס שמסמע אמנו שברמב״ם אוניא כן מהירוזלמי ולית׳ אלא כמ״ם נס על הסמ״ג והגהות מיימוני לדקדק כן ואבל שכן לפי מה שהגיה הכ״מ בסמ״ב אכ״ן בחקוס וכ״ן ראיתי בירוזלמי כו׳ דאמיתי בסמ״ג מירוזלמי נגר דעת הרמב״ם קסס הרי ס״ם ערוכה בגדרים בהרמב״ם (ויש שהיו רוצים לבנים בירוזלמי אוכם אלא בעיר בדלי״ת וכן הוא בב״ל ולית׳ אלא מרבה בכ״ל פ״ם הו׳ שבסמ״ג והגהות מיימוני וכ״ת הוא בדל״ת וכן הוא בהר״ן ובירוזלמי בקידושין ע״האומר ונבסיקא׳ מי שאמר וכן הוא בתרוסי הרשב״א ע״מי שאמר ז״ל ר״יוחנן אומר אוכם כתב דלא עבר כלומר דאין .סעבת אוכם ורוש לקים אמר אוכם כתב דעבר כלומר דים סעבת אוכם עכ״ל וכן מוכח עוד להריא בירוזלמי שם דקאמר התם ר״יוחנן מפקיר לבניהן דלהיון עבדין כבוש מקודשת ע״ש) ומ״כ אפילו לא יסבור בירוזלמי כן אין ממנו קושיא על ברחב״ם כיון שבשם״ם דילן ומכוסר לחריא כהרמב״ם: ועוד כ״ל דבור דגם בירוזלמי סובר כס״ם דילן ואין ענינו בירוזלמי לבאן כלל בירוזלמי מיירי להריא שאחר לא מקדש אני לך על מנת שבכיסיך ליום פלן ואין אחא יום פלן ולא בכסתיך לא יהוי לי כלום ואירע לו אוכם ר״יוחנן אמר אוכם׳ כאלו דלא עבר: ואם״ל רש״ל לר״יוחנן הביבא דאמר מחייב עצמו בגד מבבר בדבר שלא היה מחייב על תנאי ואירעו אוכם לזה שמחייב עצמו אלא קיים התנאי פסור והרי הדבר כתו שהיה מקדש אני לך על מנת שבכיסיך ראתבא פסריס אבל מי שמחי׳ עצמו בגד מבבר בדבר שלא היה מחייב ע״מ שיעשה לו מבבר אחהו ענין ליום פלוני ואירעו אוכם לאבבר׳ אין התחייב מחייב בשביל אוכם׳ אל זה דאגם רחמנא פטריס אמרינן אבל אוכם רחמנא מחייבה לא אמרינן זוה לו זוה סאירעו לאבבר אוכם הרי לא קבל על עצמו חיוב זה אלא על תנאי זה וכיון שלא קיים מבבר התנאי אף שהוא מחמת אוכם לזה יתחייב הוא: ונראה שלזה כיון הרן בקידושין ע״ל האומר שכתב דשעמא דרבי יוחנן דלא דמי קידושין לנידונין דאתם אין הדבר תלוי אלא בו אינו נוגע לגרש אלא אם יעבור על התנאי בדבון אבל בנוגע לא אבל הכא שהאשה אינה מתקדשת אלא מדעת ה הרי אינה מסכמת בקידושין אא״כ יקיים תנאו אבל כל אלא בתקיים אע״פ שנאנס אינה מתרצה בקידושין עכ״ל ודלא כהנ״מ אלא הכין דברי הרן כן ולכן כתב דברישא היכא שהתנע שואל השבועה מהבתנע לא רמיא כלל לקידושין מהאי טעמא וזה ברור ורוק:

ועיין מה שכתבתי בספרי נקרת הכסף ביורה דעה סוף סי׳ רל״ו דדוקא אם פירש מתחלה התנאי כן בשעת המעשה שעל מנת כן הוא עושה כן אבל אם מתחלה נעשה הדבר בשתוק ואח״כ נעשו תנאים אחרים ביניהם אז דוקא כשהתנאים הם דבר שנוגע המעשה תלוי בו הוא דפסור זה שבנגדו אפילו העיכוב שלאחרו הוא מחמת האונס ואם אין העיקר תלוי בו מייב ולכן בקידושין שבזמן הזה שמתחלה נעשה השדוך בם אם ואח״כ נותנים תנאים בגון שזמן הנשואין יהיה לעוש עלוני וכוחבים כך בשטרי התנאים ולא נתפרש שהשדוך נעשה על מנת כן אע״פ שאח״כ אחמס עבר הזמן אבבר מחייב לקיים השדוך כיון שעבר מחמת האונס ואין עיקר הזיווג תלוי בזמן וכן מחלק בספר שורי זהב שם וזה מוכרח בתשו׳ מהרי״ו סי׳ קל״ז ובדברי הרב״ב בהנ״מ שם אבל כל שמתחלה נעשה על מנת כן אפי׳ אין עיקר המעשה תלוי בזה פסור אחרו שבבנגדו אע״פ שהעכוב היה מחמת אונס וכדמוכח מן הירוזלמי הנ״ל בהבאתי ודלא כבעל טורי זהב שם שמשמע מדי יבריו שאין מילוק בזה ועוד הבאתי עליו שם בארוכות על שאר דבריו ע״ש ודוק: ד ויש בע כשיתבענו חבירו כו׳ וכ״ה בדין הבני יכול לבוא אחר כך ויש בע ליש לל וכ״כ בסמ״ע בתחלה ולא כמ״ם בסמ״ם אמ״כ דר״ל דלענין ליבא ולישאל לא אמרינן הכי דליתא אלא כמ״ם וכבלל במ״ם וכן כל כיוצא בזה וכן דעת הב״ח ועיקר: ה וכל זה בשקנו מידו כו׳ כתב בסמ״ע דדין הראשון בעינן קנו מידו בב״ד אשוב ובמעבשיו כדלקמן סי׳ ר״ז רק דלא בעינן אתפיס זכותיה והב״ח אלא עליו דהבא כיון שאין כאן הפקעת מיתון בדרור אב״ ובקנין לאחר ע״ש ובעיר שוטן כתב בשמעא מקבריו דגם בדין הבני צריך קנין בב״ד אשוב שהרי כתב כן בסוף על כל הבי׳ וכן בית יוסף לקמן סי׳ ר״ז רף רכ״ז סוף ע״א קורס ד״ה ומ״ם ובריבו ובקרא בית דין אשוב כו׳ כתב דהרמב״ם סוף אחיבא

נב ג מי שקבל עליו כו׳ כתב הב״ה אשרי פ״ז הכ״ל כולה מתני׳ מיירי שקבל עליו אבא ואחיך ודור לי בחיי דאשך וגם קבל עליו קרוב או פסול הייכו בשקבל עליו בב״ד דאי אוזן לב״ד ולא קנו מידו אפי׳ לאחר נחר דין אוזר בב״ם ע״ז אא״ז עכ״ל - אבל הכ״ל פ״ים נואלין כתב דאחיירי אלא קבל בבני בית דין קרוב או פסול לבני בית דין אי״ל לאוזר וכן בדור לי בחיי דאשך בשקבל אלא בבני בית דין ובשבע זה כתו אם״ל אי״ לאוזר בו אבל אי״ל כן בבני בית דין מיר׳ בשקבל הלה לישבע ה״ל כאלו ניתן לו בית דין כן עכ״ר וע״ם ובכ״ל כתב על דברי הב״ה אשרי ז״ל אבל ר׳ירוחם כתב אאפי׳ לאחר בן אוזן לבית דין אינו יכול לאוזר אחר שבשבע וכ״כ כ״ו בס״ים נוחלין בשם האחרונים ומשמה בא״ו ופשקתי בו׳ בדברי ר׳ירוחם ובמוקי יוסף עכ״ל ואחיבו ר״מ ולפע״רש עיקר בהב״ה אשרי ובתו אשכאר: ונם נראה דר׳ירוחם מודה לדיב׳ להב״ה אשרי אלא פוחב בנתיב ג״מ״ב בן בן בני שבועה ואיילו מעשה לבינן שעשה זה מעשה על פיו ובשבע וכן חדוייק שם בל׳ר׳ירוחם ע״ם אבל בנאמן עליו אבא ואבוך כתב ר׳ירוחם נופי׳ להריא״ל בפוף כתיב מ״דאם לא היה בבני בית דין יכול לאוזר בו אף לאחר נחר דין כל זמן אלא קנו מידו ומ״ם הגהות אשרי בם בדור לי בחיי דאשך דאוזן לבית דין יכול לאוזר בו ז״ל הבנה׳אשרי ס״ל דנחר דין: דדור לי בחיי דאשך הוא בשקבל עליו לישבע וכתב״ם ר׳ירוחם בנתיב ג׳אם בשאמרו לו ב״ד הבשע כמו שאמרת הוי נחר דין ובהא כתב ר׳ירוחם שם להריא דאם אחר כן אוזן לבית דין יכול לאוזר אבל בשבע זה על פיו אוזב הגהות אשרי לר׳ירוחם וכן כתב הבי׳ שם בשם האחרונים להריא דנחר דין דשבועה הייכו בשקבל עליו לישבע ובאא״ל כן בבני בית דין הוי בשקבל עליו אא״ל יכול לאוזר בו אבל אוזן לב״ד יכול לאוזר בו ואם בשבע על פיו אי״ לאוזר בו אפי׳ לאחר כן אוזן לב״ד ע״ם: בתבא ר׳ירוחם והגהות אשרי לא אלינו אשרי ואדרבה שניהם לדבר א׳ נתכוונו ודלא כבי׳ ור״ח: ונם הבי׳ נראה שאוזב בדין שבועה לאשרי: ולא אלינו עליו רק בדין

ולענין קבל עליו קרוב או פסול ודלא כנראה מבי׳ ור״ח דאלינו הבי׳ להגהות אשרי: דיב׳לפי מ״ם לענין שבועה״ב״ל כן אוזן לבית דין אין כאן מחלוק׳ בין הגהות אשרי ובי׳ ור׳ירוחם כלל: רק לענין קבל קרוב או פסול נראה לרבי׳ עיקר בהגהות אשרי אלא מהני רק בשקבל בבית דין אבל אוזן לבית דין אפילו לאחר נחר דין יכול לאוזר מאחר שבשרתי אשרבה ר׳ירוחם ס״ל בהא בהגהות אשרי: ועוד שבלעב״ד אוזב בן בירוזלמי דאמרי׳ אמיתא בירוזלמי ע״זה בורר כאמן עלי אבא כו׳ אחר לו כאמן עלי אבא כו׳ אחר לו בבני בית דין אינו יכול הוא לאוזר בו בבני ג׳אינו יכול לאוזר בו (וכב״ל ספ״ק דחגיגה הבא בירוזלמי הזה בקבר׳ ופירשו בשם הרשב״א והר״ן דמשמתחילו לשעון בפניהם הוי קבלה ומיבאו ב״ל לעיל דיש פי׳ ע״ש) שמואל אחר בבלא בשל אזה ונתן לזה אבל בשל אזה ונתן לזה אמרי׳ ר׳יוחנן ורים לקים אחרי אפילו בשל אזה ונתן לזה יכול הוא לאוזר בו ע״כ בירוזלמי הרי דאף לשמואל בל אלא בשל אזה ונתן לזה יכול לאוזר בו בשקבל בבני בית דין אינו בשקבל עליו כרבי יוחנן ור״ל: לבני שמואל ולדיהו אפילו בשל אזה ונתן לזה שבוניא ממון יכול לאוזר בו בשקבל בבני בית דין ולן לך אחר דין נחל אזה וכ״ם אחר נחר דין בשלא הוכיח ממון עדיין: ואם״כ הא בבני ג׳אוזן לבית דין בשנים בב״ד דאי אבל אוזן לבית דין אלא בשקנה

בקנות ליסיב' הרייניס אפילו הם נ' לא מיקרי כ"ר וכדלקמן סימן ל"ם סעי' ז' : ועוד דהא סמוכל ס"ל סניס סרנו דיוכיסה דין ואפ"ס ס"ל כאן דכל מלא הוניא מזה לוה לא מיקרי קבלה א"כ כל אכן מון לבית דין : ב דאיכא תרתי לריעות' כו' כתב הסמ"ע ח"ל נראה דאם קבל עליו כבר א' אמקום נ' לא מיקרי תרתי לריעות' וכן מוכח מת"ם הסור בסימן אמת"ז וכן מוכח מתשובת הרא"ם כלל כ"ו דין ח' והביאו ד"מ סימן הס"ב (וכ"ה חמו' ו') עכ"ל ואין כ"ל כן וכן תמהע תת"ם הרא"ם ס' ו"ב והסור ולאמ"ן דף קי"כ ע"א וז"ל ואם ידחכי קבלת פסול דוקא שקבלו במקום א' דליכא אלא חדא לריעותא וס"ם נמי אם קבל כבר א' במקום סניס כו' ולא כתבו במקום שלהם תמצא דוקא סניס (וכן להריא בעיר שוכן דאם קבל פסול כב' ובן אם קבלו כב' כו' תרתי לריעותא ע"ם) והסור שבסימן אמת"ז י"ל דמיירי בקבלו חוזמה שהוא קרוב או פסול דבכה"ג לא הוי רק חדא לריעותא ובמ"ם בתשובת מהר"ם מינץ ס"ם כ"ר ע"ם - עוד י"ל דקבלו כב' ואיה"ם אחר נמו ובן מצמע בנ"י ע"ש אל"ב בתשובות הרא"ם מיירי נמי שקבלו מירו ובנמר הדין דנקט הייבו חשוב דאם לא בנמר הדין יכולים לחזור אע"פ שקבלו מירו כשסניהם מחרניס לפי מה שפרשתי לקמן ס"ם ס' דמיירי מחב לאחרים בחזרה זו א"כ כל זמן אלא בנמר הדין לא שייך לומר מחב לאחרים דדילמא לא יסייבבו הדיין ודוקי מסכיתי' לסבר' הראשונה וכן מוכח לבאור בס"ם ס' ים נוחלין ובמ"ם בחידושי הרמב"ן שם ע"ם ובגם בכעל העיפור דף נ"ג ע"ב כתב ארבעה אחרים כתב על הרי"ף דפוסל תרתי לריעותא דבריכה פיוס' דהסיא דרב דימי לרבי חגיר הוא ע"ם והייבו בפיר"מ' וכן בעיר שוכן הסמיים שכן הסכת' דוב הפוסקים מצמע מדברי' דהוי ספיק' דדיבא ועיי' בתשו' המר"ם מינץ סימן ס"ר - ד אם קבו מירו על כו' כתב הכי' פ"ר ה"ל ואפ"ב דמחזי בקנין דברים אפ"ם אסכתן בקנין שמחוק הדברים כראמרינן בגי' דר"ם ובגי' מסכנתא בחתרא דלא מסלקי עכ"ל וכן מצמע מפרש"י שם שכתב אם קבו מירו אלא לחזור הוי קנין דברים ולא מהבי רק כשקבו מירו לעשות כאשר ירצה אז יעיר ע"ם וע"ל סימן קכ"ז סעיף ב' ומ"ם שם - ה ולעיל כו' נתבאר לחם מיקרי נמר דין כתב הסמ"ע דהייבו כשאומר אלוני אלוני אתה מייב וכ"ם כשאומרי' לו אם תן לו דהוה מילתא דאפיק' שמייבוהו לו חשל"ב שאומרי' מייב אתה ליתן לו דברא כתמצקי' ע' ין אבל כשאומרי' אלוני זכאי ואלוני מייב אין ברא מלאנום דמסתפקים בדבר אכ"ל ולא נפיר' בלל לחלק בין מייב אתה ליתן לו ובין כשאומרי' אלוני זכאי ואלוני מייב אם ברא דלעיל פי"ב מים אלוני זכאי מים אלוני מייב כ"ר תרוייהו אלא ס"ק אם אחר מים אלוני אתה מייב הוי ג"ר וכ"כ הסור כאן דאם אחר מים אלוני אתה מייב הוי ג"ר ולא הזכיר מים אלוני זכאי : וכן מוכח להריא בחוספות ובמחוקי יוסף ע"מרוב' נ"ם ריש דף ס"ם ופ"שני' אומרים ריש דף י"ז דאין מילוש בין מייב אתה ליתן לו ובין מים אלוני אתה זכאי מים אלוני אתה מייב אתה ליתן לו לא הוי ג"ר עד שיאמר' אם תן לו דהא אחרינן בפ"ק דבבריין דכשאחרו מים אלוני אתה זכאי מים אלוני אתה מייב אחרי דאמר אבוי לבנוש ותירצו דשאני פסרה הוא"ל וחכמו יוצא בחקנת אסור לבנוש פ"כ דברים - וכן מוכח לריא דוקא אלא ה"ם אם תן לו אבל מייב אתה ליתן לו הוי בחר דין והמדרכי כתב ר"פ זה בורר דאם אמרו אלוני מייב אבוש מיקרי נחר דין וזהו כדעת הסור עכ"ל ד"מ הרי לו דברא מבורר דלא כתמ"ע - ולענין דינא הפסק בנית מים דלא הוי נחר דין עד שאחרו לו אם תן לו (וכדלקמן סימן ע"ם סי"ב וכדעת התוספו' והכמ"קי' ולא כמ"ם הר"ב וכן נלענ"ד עיקר לדינ' חסוס דבלא"ם נלפע"ר דיש לפרש הא דאמרי' בפ"ם ע"ף דבנסדרין ופוסקי' לעיל סי' י"ב דאיש אלוני אתם זכאי מים אלוני אתה מייב הוי נחר דין הוא לאו דוקא דאין הכוונה רק דלא מיתמא דמר שתשמ מעשה לא הוי נחר דין קח"ל דמיר שתחבו הדין הוי נחר דין אלא דאם לא נמצא בתר דין לו אם כ"ם דהייבו כשאחר נתן לו אם כ"ם בפ"ג סכתב בעמין ק"ם דף קפ"ם סוף ע"ב וז"ל נר"ל קורס נחר דין מיאחר נא תן לו עכ"ל וכן מבאתי נרבינו אלן ע"ז ע"ב דף קי"ב ע"ם ה"ל לאחר ג"ר מחלוקת ובלבה לדברי חכמים ונחר דין דמייב ממון משאחרו לו בית דין כא תן לו ע"ב וכ"ם עוד ר"אל"ן בפ"ו מהלכות הריבים דף קס"ו ע"ב ובע"ם ונם בלאו הכי הא דעת הרמב"ם ומס"ג דלא הוי ג"ר עד שמוציא ממון ומאחרו לו בית דין בא בראה לריבא כמ"ם ולא הוי ג"ר עד שאחרו לו ג"ר בא תן לו אם מנאחרו הכ"ר הדין ובינא מב"ר וכן עיקר : ו כתבתי לאו מיקרי ג"ר כלו' ולאמוקי מתמ"ם בסור בפסק הרמב"ם (וכן הוא בסמ"ג דף קפ"ו ע"ב) נאחר דין והוציא ממון כו' כתב בסור דיראה חדרניו מיכול לחזור בו וכל שאן אלא הוציא ממון ונספר לחם חבנה כתב דהרמב"ם דוקא בקבו הוציא ובא לו בן מתה שאחרו בירושלמי פרק ז' כבל עליו בפני ב' יכול לחזור בו סמוכל אחר בכלה בכל מזה וכתן לזה אבל מזה ונתן לזה אי' לחזור בו אבל מזה מדברי סמוכל דאם שאחרו בפני סניס אינו יכול לחזור בו בכלה בכל מזה הוא לפני נחר דין אבל בכבל מזה ונתן לזה יכול לחזור בו אם שאינן הם דנחר דין דבכה הוא הוציא ממון כדברי הרמב"ם ואף על נב דר' יוחנן ורש לקים פליני עליה אם עליה דהוא אחר נחר דין אינו יכול לחזור בו לא אם לזה הרמב"ם דאם בס"ם דייק שאחרו לאלף דרים לקים נופים אחר דלאחר נחר דין כולי עלמא לא פליני דאי' לחזור בו ור' יוחנן נופים אחר דלרבנן לאחר ג"ר אי' לחזור וכיון דס"ם דינן פליג עליה בירושלמי בסבת ר"י ור"ל דאו לפסוק כם"ם דינן אבל בהר מי' בנחר דין דר"ל הוצאות מחון דלא פירש נחרא דיוה לדברי בירושלמי ומן ספק דס"ם דינן הוציא מחי ודאי בירושלמי ומפני כן אמר הרמב"ם כן עכ"ל - ובאמת לשון הרמב"ם ומס"ג שכתבו בנחר הדין והוציא ממון בדין זה הפסול אם בתרוחו וכו' אמתא דוקא בקבו הוציא ולהבבר' הסור ורת"ך ולא"ם כדברי"ם וכן נראה בתשובות מבי"ם חלק ד' סימן רפ"ם ור"ן בדעת הרמב"ם ומס"ג - ודלא כבי' ובי' וכ"ם בדעת הרמב"ם וגם נראה כוה בהלמ"ם שהרמב"ם הוציא כן מהירושלמי אבל אם מה שרמק הלמ"ם דס"ם דינן פליג בירושלמי בתבם דמק אלא הרמב"ם תפרש דמוחל קאחר בבכבל מזה דהייבו לאחר נחר דין אי' לחזור אף כשקבל בפני סניס ור"י ור"ל ס"ל דאף שבבל מזה הייבו אף לאחר נחר דין יכול לחזור בשקבל בפני סניס אין מילוש אלא אפילו בכל ואם דחפלינגין בין ג' לבי' הייבו בשקבל בפני ג' ואם דקאחר בירושלמי אפי' בכל כו' נראה דעת הרמב"ם - ואחרון נחסך הסמ"ע - אך לענין דינא נראה כדברי הפוסקים שהבאתי לעיל ס"ם ה' דלאחר שנפסק הדין קורס ומעתה אם לא בחר דין ובן מצמע בתשובת מהר"ם מינץ סי' כ"ר והכי מצמע ליבבא דנחר דין בכל הס"ם : ונראה ליישב הירושלמי לדעתם דהירושלמי מחזה דין אחר דמחוחל אחר דבבבל מזה כו' יכול לחזור בקבל עליו בפני ב' ואין מילוש בין בכל בכל אלא אבל תלי בקבל עליו בפני ג' ואם לאחר נחר דין אי' לחזור כו' אפילו לא בכל ובבס"ם דינן : כן כ"ל לדעת דבר הפוסקים ומיקר וכן דעת ר"י קורקס בתשובת מבי"ם מ"ב סימן רפ"ם ור"ן ולא בהמבי"ם בס"ם ע"ם :

ז ולענין

ב אבל אם הסלים בידו מעות כו' אם קלי אמי שבשבע לפרוס לחבירו לזמן פלוני ובבא הזמן הסלים המעות ביד דיין הסיר כדי לגלה ידי שבועתו ואחר שלא יחמרהו לפלוני כי יש לו עליו דין ודברים ואותו דיין היה קרוב של פלוני כו' ע"ם ועיין בד"מ ח"ם בסס ריב"ם עוד בזה : נ אם קבל א' מהפסולים בבירה בשני ערים בשרים להעיד עליו אז

הגה ס (ריב"ם סי' ס"ו) ולא מקרי קבלה אלא א"כ קבלו לדונו

ג אבל אם הסלים בידו מעות שדנין עליו לא מקרי קבלה :

ג ס (רמב"ם סס ורש"י ורמב"ן וריב"ם ומור פוסקים ועיין ס"ק נ') אפי' קבל א' מהפסולים בבירה בשני ערים בשרים להעיד עליו אז

כג' ב"ר מומחין לדון לו :

הגה ס (מור ורא"ם ותוספת ומרדכי פ' ז' ואגורה ורי"ף ורא"ן דף קי"ב ע"א וכ"י) ויש מולקין וס"ל דדוקא אם קבל קרוב או פסול ס בדיין א' או בעד א' אבל אם קבלו בתרי (ב) דאיכא תרתי לריעותא אפילו אחר נמר דין יכול לחזור בו (ג) וכן בסכמת רוב הפוסקים ס (מור ופוסקים הנ"ל) אבל אם קבו מירו

ד בכל ענין לא יוכל לחזור :

בין שקבל על עצמו לאבר זכיותיו ולמחול מה שהיה טוען על פיה בין שקבל עליו שיתן כל מה שיטענו עליו חבירו בעדות זה הפסול או בדינו (ד) אם קבו מירו על זה אינו יכול לחזור בו ואם לא קבו מירו יכול לחזור בו ס (ע"ב הוא ל' הרמב"ם

ער שיגמור הדין ה

(ה) (אם כן הוא בסור) (ולעיל סימן ל"ב מ סעיף י"ז (ו) נתבאר לחם מיקרי נחר דין ולענין)

זה מקרי תרתי לריעותא דאם אד הוא ודוקא בקבל עליו קרוב או פסול א' בחקום סניס דאיכא תרתי אחת לריעות' אדא דקבל עליו מי שהו' פסול לדין לחיות כשר והבני דמקבל להיות יחוד כרבי' הוא דלא מהבי קבלה וכן מוכח מת"ם הטור בסי' שאחר זה וכמ"ם בפרים' וכן מוכח מתשוב' הראש כלל ל' דין ק' והביאו בד"מ בסי' זה ס"ג וכ"ם עליה בבנ"ה ע"ם : ו בכל ענין לא יכול סי' ואפי' קבלו עד א' בחקום סניס רי' וכ"א מי' בנס הרא"ש ושאר פוסקי' ולאפוקי י"א ד"מ נ' הביאו : ז נתבאר דין אם אמר לחבירו אלוני אתה ואלוני אתה מייב וכ"ם כשאומרים לו אם תן לו דהוה מילתא דפסיק אתה ליתן לו דברא אלוני אתה מייב אתה ליתן לו אם תן לו דהוה מילתא דפסיק שמייבוהו לו חשל"ב כשתפקי' עדיין אבל כשאומרי' אלוני זכאי ואלוני מייב אין ברא מלאנום דמסתפקים בדבר ובין בסי' ז' ס"ם :

ע לינו

אלוני אתה מייב הוי ג"ר ולא הזכיר מים אלוני זכאי : וכן מוכח לבריא בחוספות ובמחוקי יוסף ע"מרוב' נ"ם ריש דף ס"ם ופ"שני' אומרים ריש דף י"ז דאין מילוש בין מייב אתה ליתן לו ובין מים אלוני אתה זכאי מים אלוני אתה מייב אתה ליתן לו לא הוי ג"ר עד שיאמר' אם תן לו דהא אחרינן בפ"ק דבבריין דכשאחרו מים אלוני אתה זכאי מים אלוני אתה מייב אחרי דאמר אבוי לבנוש ותירצו דשאני פסרה הוא"ל וחכמו יוצא בחקנת אסור לבנוש פ"כ דברים - וכן מוכח לבריא דוקא אלא ה"ם אם תן לו אבל מייב אתה ליתן לו הוי בחר דין והמדרכי כתב ר"פ זה בורר דאם אמרו אלוני מייב אבוש מיקרי נחר דין וזהו כדעת הסור עכ"ל ד"מ הרי לו דברא מבורר דלא כתמ"ע - ולענין דינא הפסק בנית מים דלא הוי נחר דין עד שאחרו לו (וכדלקמן סימן ע"ם סי"ב וכדעת התוספו' והכמ"קי' ולא כמ"ם הר"ב וכן נלענ"ד עיקר לדינ' חסוס דבלא"ם נלפע"ר דיש לפרש הא דאמרי' בפ"ם ע"ף דבנסדרין ופוסקי' לעיל סי' י"ב דאיש אלוני אתם זכאי מים אלוני אתה מייב הוי נחר דין הוא לאו דוקא דאין הכוונה רק דלא מיתמא דמר שתשמ מעשה לא הוי נחר דין קח"ל דמיר שתחבו הדין הוי נחר דין אלא דאם לא נמצא בתר דין לו אם כ"ם דהייבו כשאחר נתן לו אם כ"ם בפ"ג סכתב בעמין ק"ם דף קפ"ם סוף ע"ב וז"ל נר"ל קורס נחר דין מיאחר נא תן לו עכ"ל וכן מבאתי נרבינו אלן ע"ז ע"ב דף קי"ב ע"ם ה"ל לאחר ג"ר מחלוקת ובלבה לדברי חכמים ונחר דין דמייב ממון משאחרו לו בית דין כא תן לו ע"ב וכ"ם עוד ר"אל"ן בפ"ו מהלכות הריבים דף קס"ו ע"ב ובע"ם ונם בלאו הכי הא דעת הרמב"ם ומס"ג דלא הוי ג"ר עד שמוציא ממון ומאחרו לו בית דין בא בראה לריבא כמ"ם ולא הוי ג"ר עד שאחרו לו ג"ר בא תן לו אם מנאחרו הכ"ר הדין ובינא מב"ר וכן עיקר : ו כתבתי לאו מיקרי ג"ר כלו' ולאמוקי מתמ"ם בסור בפסק הרמב"ם (וכן הוא בסמ"ג דף קפ"ו ע"ב) נאחר דין והוציא ממון כו' כתב בסור דיראה חדרניו מיכול לחזור בו כל שאן אלא הוציא ממון ונספר לחם חבנה כתב דהרמב"ם דוקא בקבו הוציא ובא לו בן מתה שאחרו בירושלמי פרק ז' כבל עליו בפני ב' יכול לחזור בו סמוכל אחר בכלה בכל מזה וכתן לזה אבל מזה ונתן לזה אי' לחזור בו אבל מזה מדברי סמוכל דאם שאחרו בפני סניס אינו יכול לחזור בו בכלה בכל מזה וכתן בשבל מזה דהוא אחר נחר דין אינו יכול לחזור בו שאינן הם דנחר דין דבבה הוא הוציא ממון כדברי הרמב"ם אבל עליה דהוא אחר נחר דין אם אמר לחבירו אלוני אתה ואלוני אתה מייב וכ"ם כשאומרים לו אם תן לו דהוה מילתא דפסיק שמייבוהו לו חשל"ב כשאומרי' אלוני זכאי ואלוני מייב אין ברא מלאנום דמסתפקים בדבר ובין בסי' ז' ס"ם :

ע לינו

ס אינו יכול לחזור ° וכתב הרא"ם בתשובה כלל הדיינים
סי' י' דאינו יכול לחזור אע"פי דכתרצו סביסם וכב"י הטעם משו'
כבוד הדיין ודמ"ש (ופבנד"מ) שם כתוב דאין הטעם משום
כבוד הדיין ואין שייך כיה חזרה אלא צריך שימקלו זה לזה כמקצ'
בחורה וזה יכול לעשותו וע"ש :
י והוא שלא נודע שטעו ע"ש
סכת' שעשית פסרה מקרי טעו'
כיון שקבלם לפסוק לו דין וסי'
ובת' (וכד"מ הביאו) ז"ל ומע"ג
דקבלינהו לא קבלינהו לענ'אם
טעו אלא מיקרי דין - ומ"ת מ"כ
דלא טעו קודם נמר דין לאכ"מ
יכול לחזור כו' וי"ל דיכול לחזור
ולטעון כע"א אז דכותבין לו זמן
מכ"ד הסכי כי הראשון אינו כלו'
מאחר שחזר עכ"ל המרדכי :
יא לא יכול לחזור פי' אפי'
אם קבלה לדין ועשו פסרה אז
בסתר טעות כן מוכח בתשוב'
שם וכ"כ כד"מ ע"ש (אבל מ"מ
אין יכולין לדון קרוביה' ופ"ל
פ"ס ל"נ) ולא כמ"ש * כע"ש
דכתב דין זה ופירושו דר"ל דמ'
שמקבל בפניהן אינו יכול לחזור
בו אפי' קודם נמר דין עכ"ל
אלא כתב דקאי אאם טעו ע"ש :
יב מקבל לפני ראשי העיר כו'
וכל דבר שנעשה בפני ג' אינו
יכו' לחזו' וכ"פ הגמ"ר הראשונו'
בפ"י דכ"מ והביאו הכ"י והד"מ
לקמן סי' של"ד ס"ה וכל דברי
הקבל נ"כ אינ קנין בנון שפטרו
אינ' מחסי' וכיונא בו עכ"ל ס"ם
קס"ג - יג ישבע שלא קבלו
בו' פי' ישבע היסת דאין זה הדיין מחסד עד להבי' לידי ש"ד
(ואע"ג דלא מחסד זה לנוגע בדבר כדמוכח בסי' שלא' וזה
אדא דאם מיירי מקרוב ופסול ועוד דאין זה כפירת ממון אלא
כפירת קבלתו עליו לדיין ואין נשבעין אאם ש"ד : יד אין
בעלי דינין יכולי' לעבוב וכ"מ ו"ר ס"ס בהגה"ה לעיל ר"ס ס' ע"ש :
טו אין הקנין כלום ואסור כו' מחוסר אלא יעשה אויבינו פלילים
וע"ל פי' כ"ו שם כתבתי דמוכח מדברי הפוסקי' °כאם
ים לא' מחבלי דיני' זכות ויפוי כח במשפט הכותים שפי' מכמשפט
ישראל דאו מהבי הקנין ולא אמרו אין אדם מתנה על מ"ם בתור'
כ"א בתנאי בעלמא אבל אין אחר קנין כלום ואם אין בו זכות
לא מחסד קנינו לקנין דה"ל קנין דברים ע"ם וכמ"ש שם דלא
תקשה אזה : טז שבועה בב"ד כו' פי' שבועה אמורה
שבתאייב התופש ליטבע וליטול אז הנתבע לפטר ואל הבע"ד
הסכי לקבל מעליו השבוע' האמור' ולקבל מתנו בתקוות שבועה
קלה דבתיי ראשו לפטרו אז ליתן ע"י: יז עד שיגמר הדין
נמר דין דשבועה היא שיסר' כדמסיק וכתב נגמר הדין ונשבע
ולדעת רש"י והרא"ם ה"ה כשיגאו מקון לב"ד וכ"פ מור"ם בסמוך
בהגה"ה ובת"ם שם : יח שבועת היסת והפכה לאסוקי ש"ש
דאינו יכול להפכה כמ"ם בעור והמאסר בסי' פ"ז ע"ש
יט אלא

ז ולענין עדות מיר שהעידו פו' זה נאמר גם כן לבתרת רוב הפוסקים אבל
הרמב"ם וסמ"ג ס"ל דלא הוי נאר דין עד שהוציא ממון ועדותו וכמ"ש
בסמוק ס"ק ו' ולענין דינא כבר כתבתי שהעיקר כרוב הפוסקים : ח
כגאר הדין כו' ל' הרא"ם בתשובת נגאר הדין אע"פי דשבועה רוגים אי' לא
ואב"י וב"מ דחקו בפירושו דהיינו משום כבוד הדיין וכד"מ כתב דאין הטעם
משום כבוד הדיין אלא דלאון חזרה
לא שייך כיון שכבר נפסק הדין אלא
אם רוגים לבטל הדין בדיך שימחלו זה
לזה בתחילה בחזרה ואז לא שייך
כבוד הדיין ויכול לעשותו אבל
בתוספת ביאור קצת ותכיאו הסמ"ע
ופמ"ג פי' בתבו' מהר"ם ן' מיים פי'
קכ"ח ע"ם ופ"ל סימן רמ"ם ורמ"ב
ולי נראה דהרא"ם מיירי היאא שתב
לאחרים בחזרתם וכדלקמן סימן ת"ג
ע"ם ורוק : ט ואם אלא כורש
שטעו נראה דהיינו קרוס שסוכיאו
ממון אבל אם כבר הוציאו ממון
אפילו שטעו הא שטעו עשוי ואע"ב
דדעת הרמב"ן דאע"פ שהוציאו ממון
הדין חוזר כבר הבאתי עליו בזה
לקמן סימן כ"ה אא"ק כ"ד ע"ש : י
אלא כורש שטעו וכ"מ שיכול לחזור
ולטעון אז לאחר כ"ד אז לפירי ולאחר
דברים וכמ"ש לקמן סימן כ"ם ס"ק ת"כ
ועוד י"ל כאן דה"ק אלא כורש בורמי
שטעו ואע"פ שהרבר בטעם הדין קיים
עד שיתברר שטעו אז כ"מ שהדין קיי"
כל זמן שאין שכנגדו מכיר שטעו :
יא שטעו בתשוב' מיי' הל' שכהדרין
סי' י' (ובמרדכי) מבואר שטעיית
פסרה מיקרי טעות כיון שקבלם לעשו'
דין ותכיאו הסמ"ע : יב לא יוכל
לחזור פי' אפי' טעו : כן הי' בתשו'
מיי' שם ובסמ"ע וס"ה דא"ב קנין
כדאיתא שהגאות אחרונות דמרדכי
דמביאה שכל דבר הנעשה בפני ג' שופט
העיר אינ' קנין במקום שיהיי כדין קנין
ולפי' אפילו קורס ג"ר אי' לחזור נ"
וכ"כ בע"ם ובמ"ם ודוקא ג' שופטי העיר
אבל ג' דייניס לא ובמ"ם לעיל ס"ק א'
דבפני בית דין לא מהני עד שיגמור הדין - יג ישבע אלא קבלו פי' ישב
היסת ואין הדיין מחסד עד דהא מיירי מקרוב ופסול ועוד דאין זה כפיר'
ממון אלא כפיר' קבלתו עליו לדיין ואין נשבעין אאם ש"ד עכ"ל סמ"ע ושעתה
בתרא לא נהיר' דאין לך כפיר' ממון גדול מזה דהא אם מורה לדברי הדיין מיו'
ממון ועוד דא"כ גם היסת לא ישבע וכדלקמן סימן ע"ז סעי' כ"ה אלא שטעמא
קמא עיקר וא"כ בכסר אחר מיירי לישבע ובנים כסרים מייב כפי מה שיפסקו
הדיין אינ' קנין בנ

מכית דין וקבל עליו וכפ"ב מ"י לחזור כשאין עסוקים בתורה כגון עכו"ם ומכ"מ
לפע"ד כמי כתוספתא ריש ע"ז כו' דקתני סתם וכן היה ר"יראל אומר מי
שבתחייב שבועה לחבירו ומ"ל דור לי בחיי ראשך וקבל עליו מ"י לחזור בו וכל
שכן דינא מון לב"ד דשוב מ"י לחזור בו וכהרא"ם וכל הפוסקים דלעיל ודלא
סברים מולקין שהביא הר"ב . וגם בכולל שוביא דר"ש מתקיר דלא מילם
שילם מחם אלא כיון שאחר הריני
משלם מקני לים כפיל' חוכה מבא רמי
היי מני לחיסרר לא הוה תקנו מכתים
שהכבל יהא שלו : ואתבר לרחוק
דנם דעת הרחב"ם כן וכמ"ש בשמ"ע
וכ"כ בתשובות מהר"ם מלובלין סימן
קי"ג : וכל מכן דאת שפסק הנית
מרם דאפילו ינא יוכל לחזור נמנך
מלת' נוכי ע"ם לא מהירא דאפי' תיתא
דעת הרחב"ם כן מ"מ ראיר הוא כנר
על הכי רבוותא ובפרש"ר דנרייהם עיקר
וכמ"ש וכן פסק בתשובות מהר"ם מלובלין שם בדברי ע"ש -

מיהו בל זה בשפ"ל כן בב"ד אבל חוקלב"ר או בעני אנים לא מהבני אף
בשקבל עליו או ינא אם לא שבשבע על עיו וכמ"ש לעיל ס"ק א'
ע"ש - יז אלא הריני משלם כו' ואפי' לפי זה נראה מי שבתחייב שבועה
דרבנן ואתא ולא אחר שירצה להפכה על שבנגדו וינא מב"ד ואח"כ אחר
מירצה להפכה הרשות בידו עכ"ל סור ובתב הסמ"ע דאפילו אחר בב"ד לא
אשבע וינא יכול להפך הבטנע ר"ל דדעתו היה לא אשבע אלא אם אהפך כל שלא
אחר לא אשבע ואשלם עכ"ל והב"ח הסיג עליו דכש"ם ע' שבועת הדיינים הסמע
מהריא ולא מני אחר דעתי היה אלא אם אהפך מ"ל כאלו אחר
אם מיירי בשבועת ראורייתא דלא שייך הפוך :

ובסימני תשובות מהרש"ל ובתשו' מהר"ם מלובלין שם ובסמ"ע פ"ק
ס"ם וכ"מ דקרקו מדברי הטור דלעיל דדוקא שתק אבל אם
אמר לבני ב"ד אשבע וינא מ"י להפכה ואין דבריהם מוכרחים ובראשה דת"ם
הטור שתק קאי אלא אחר מרוב' להפכה ולי"ר לאחר מיני בשבע אלא הריני
משלם וינא דמ"י לחזור בו דהתם מיר שאחר מיני בשבע הוה לבע"ר שבנגדו
והורא' בע"ר כ"ק עדים דמי אבל הכא שאחר מיני בשבע הוה כאלו אחר מיני
עושר בשבעתי ואקיים הדין ולא שקיבל עליו לישבע דוקא ולא להפך וכן
מתבאר בדברי בתים קבלות קדושות - יח מסיגא מון לבית דין כו' ויש
מולקין כו' כתב בשמ"ע ויש לדקדק על הר"ב דלא פ"ל אלא דינא דיבאים
בב"ר אחי שאומר מיני רוצה לישבע אלא אשלם וינא אלא ה"ל לכתוב כן
אבל הדברים דמי שקבל עליו שום עניין בפני ב"ר וינא בקרא נחר דין ושיש
מולקים ע' כו' וכ"כ בכ"ל ולפע"ד לק"מ דמשתבר' ליה לבר"ב בבל הדיינים
שהמאבר ורחב"ם (דנרמי ובשבע כו') כיון דמתוסר מעשה דשבועה אבל
שאמר אשלם משפק' ליה די"ל דכיון דקבל כן ולא מתוסר מעשה דייב לשלם
בב"כ בר"ת בר בחתן ע"י"ב בחרוטיו תילוק זה לחריא וז"ל ואין דברין של ר"ת
ב"ל כופין בזה דכיון שאחר הריני משלם הרי הוא כנחר דין ואתי אבא מבחתן
עלי אבא ונחרו דינו ומ"ל אשלם ואפילו לחי שנורם כאן ובשבע מ"י לחזור בו
ל"ל מעני שעריין המוסר שבועה ומחא לא ישבע עכ"ל רחב"ן וש"ם וגם מדברי
ר"אבן המשע דמחלק בכך דבפרק ים נוחלין דף ק"ו ע"א גורם ובשבע
ובחב דער אלא בשבע יכול לחזור בו ובפרק זה בורר דף קי"ב ע"א כתב וז"ל
ונחר דין דמיוב מחון המתחרו לו ב"ר בא חן לו ונחר דין דשבועה המשבע
שו"כ עוד בביאור יותר בפ' שבועות הדיינים דף קס"ו ע"ג ע"ש וכן המשע
מהריא בשפקי מהר"ם דקבלי מ' רש"ר בשם ר"י אור זרוע שמחלק בכך ע"ש -
ולענין וינא בבר הטליתי לעיל פ"ק ס"ז דבכל גוני מ"י לחזור בו ע"ש -

יט מי שבתחייב לחברו בשאת ב"ש הב"י אבל אין דבריו מוכרחים
לפע"ר דמ"ש דבריו דבראורייתא לא מבביני' ודאי לא בתבוון לחבר לא חבלת'
היה דבחי דלא תפביבן ת"ת הוא לא בתרבה לשלם אלא בשישבע לו בפי אותו
שבועה שחולבת עליו - ומ"ש הב"י דבק"ת אינו אלא לחיים הם בכך פ"ש
בין לאחרי בב"ש אחי ריצב' דאשבע בלא בק"ת נעשה בחרה בב"ב' משבע ומחזר
הפי קי"ל לחמן סימן ע' בי"ג ואין חולב בהא ת"ב שבועתו לאו שבועה' הוא
בלל - והם שהביא בפי' מהבחוקי יוסף דשעמא הוא דה"ל כאלו אמר אני
מחייב שבדין עתה אם תשבע ובין שבחייבו אות אינו חוזר נ"כ אין ראים
דבחי דשעמא הוא שבחייבו הייבו בשישבע בפי הב שחייל עליו - ומ"ש אמרן
דברי הב"י מוכרחים בתה שבתב בשעמא הוא אבא לפניו בא' שהיה חוזה חקנת
ואחר בבתבע לחברו אלא בפני ב"ר אם תשבע אשלם לך וקבץ ובשבע
אלהי ישראל אלא בק"ת ובתבע אחר לא אחרתי אלא אם תשבע בב"ר ולא
חשבע אלא בפני ב"ר זה"ל כאלו לא נשבעת' ותוזרני בי ופסקתי דאע"ב אלא
אב"ר הוא ל"י לחזור בו אחר שבשבע ובדברי ר' יהודה ובחוקי יוסף כו' אע"ב
דלא בקש חבנו בירים בו' עכ"ל כ"י בלעזר"ב דהיין עם הבתבע חשעם הב"ל
אין אלא בשבע בבק"ת ותשבע שאינן לא אחרתי אלא אם תשבע בבית דין ואין
ענין דברי ר' יהודה וזיחוקי יוסף לבאן בכלל דאיבו לא חיירי אלא בשבועה
הוזה שבוונתו היה שישבע אין ב"ר ודוגה לאחר חשבע כיון שלא קבל
שן בפני ב"ר לבך כתבו דל"י לחזור כיון שבשבע על עיו חשל"ב בבא שבתבע
אינן אלא אחרתי אלא אם תשבע בב"ר וכיון אלא נשבעת בב"ר תוזרני בי
עוור אפשר דבי"ג וכ"י מיירי שהאחירה היה אין לב"ר ומבני אחר שבשבע על עיו כדין שבועה בב"ר
אע"ב דהאחירה היה אין לב"ר כראת דהדין עם הבתבע ובפרש אות בא לחוביא
בחע"ב בכ"ל ברור עיין בס"ג ע' שבועת הדיינים דף ס"ב ע"א : ד לא
יוכל לחזור בו ואחר ונשב' בבק"ת וכן בוא בב"י ובא"ש - ובת' עבר מה"י ובע"ש
דאם בוכר ואחר לא בתבתיו ישבע אלא אל"ל כן ואח"כ ישבע ב"ר ובדבריל פוף סעיף ג' נבי בוכר ואחר לא קבלתיו לדון ע"כ - ולפע"ר זה אינו הכרחן דלא יוכל
אלא בשבועה אין חשבנים על זה דלא ה"ל בפירת חחון כמי ויחר בחשתבע וכמ"ש הר"ן בשם הרא"ש ע' כל הנשבעין בני חחוכי על בבקשו ואחיכו ל"י לקיים ס"ל"ג
עיין ת"ש שם ונ"ר לדעיל ס"ם ג' דהחם הריין חחייבו מחון חיר וק"ל - ואע"פ שכתבתי בסחוך דבלאו סבי חך דינא דב"י ליחא לפע"ר ח"מ בבקא מיבוה
חוכא בדין זה בעלמא בתי שעוון שהבך עליו הבטוחה לישבל כאוכן מחועיל הבוכן ומכירו בוכר דא"ב לישבע ע' ובת"ש :

ים אלא הריני משלם כו' עיין בטור שבת' ע"ז ז"ל אפילו לפי
זה נראה מי שבתחייב בב"ד שבועה דרבנן ושתק ולא אחר
שירצה להפכה על שבנגדו וינא מב"ד ואח"כ אומר שירצה להפכה
על שבנגדו הרשות בידו (דשתיקה כזה לאו כדבור דמי) עכ"ל
ונראה דאפילו אם אחר
בב"ד לא אשב' וינא יכול להפך
השבועה' על שבנגדו ד"ל דדעתו
היה לא אשבע אלא אהפכה על
שבנגדו כל זמן שלא אחר לא
אשבע ואשלם אבל אם תיי' שבתב'
שבועה היום ואחר לפני בית
דין אשבע וינא אינו יכול להפכה
אם"כ ובת"ש בפרישה ע"ש :

הגה) נ טור בשם רש"י ורא"ש) מי שמחוייב לישבע ואחר לפני
ב"ד אינו רוצה לישבע (י') אלא יש הריני משלם
(יא) משינא מון לב"ד אינו יכול לחזור בו דזה הוי
דיליים (תוספות ורא"ש בשם ר"ת) ויש כת מולקין (יב) מי
שבתחייב לחבירו שבועה דאוריתא ואחר לחבירו השבע ושול
ונשבע בלא נטילת מסן (ג) לא בב יוכל לחזור (ל') כו:
כג עד

מיהו בל זה בשפ"ל כן בב"ד אבל חוקלב"ר או בעני אנים לא מהבני אף
בשקבל עליו או ינא אם לא שבשבע על עיו וכמ"ש לעיל ס"ק א'
ע"ש - יז אלא הריני משלם כו' ואפי' לפי זה נראה מי שבתחייב שבועה
דרבנן ואתא ולא אחר מירצה להפכה על שבנגדו וינא מב"ד ואח"כ אחר
מירצה להפכה הרשות בידו עכ"ל סור ובתב הסמ"ע דאפילו אחר בב"ד לא
אשבע וינא יכול להפך הבטנע ר"ל דדעתו היה לא אשבע אלא אהפכה כל שלא
אחר לא אשבע ואשלם עכ"ל והב"ח הסיג עליו דכש"ם ע' שבועת הדיינים הסמע
מהריא דאחר אינו בשבע אע"פ אלא אי' לחריא אלא אשלם מ"ל כאלו אחר
מהריא ולא מני אחר דעתי היה אלא אהפך מ"ל אחר דבריו בכוונו' דכש"ם
אם מיירי בשבועת דאורייתא דלא שייך הפוך :

ובסימני תשובות מהרש"ל ובתשו' מהר"ם מלובלין שם ובסמ"ע פ"ק
ס"ם וכ"מ דקרקו מדברי הטור דלעיל דדוקא שתק אבל אם
אמר לבני ב"ד אשבע וינא מ"י להפכה ואין דבריהם מוכרחים ובראשה דת"ם
הטור שתק קאי אלא אחר מרוב' להפכה ולי"ר לאחר מיני בשבע אלא הריני
משלם וינא דמ"י לחזור בו דהתם מיר שאחר מיני בשבע הוה לבע"ר שבנגדו
והורא' בע"ר כ"ק עדים דמי אבל הכא שאחר מיני בשבע הוה כאלו אחר מיני
עושר בשבעתי ואקיים הדין ולא שקיבל עליו לישבע דוקא ולא להפך וכן
מתבאר בדברי בתים קבלות קדושות - יח מסיגא מון לבית דין כו' ויש
מולקין כו' כתב בשמ"ע ויש לדקדק על הר"ב דלא פ"ל אלא דינא דיבאים
בב"ר אחי שאומר מיני רוצה לישבע אלא אשלם וינא אלא ה"ל לכתוב כן
אבל הדברים דמי שקבל עליו שום עניין בפני ב"ר וינא בקרא נחר דין ושיש
מולקים ע' כו' וכ"כ בכ"ל ולפע"ר לק"מ דמשתבר' ליה לבר"ב בבל הדיינים
שהמאבר ורחב"ם (דנרמי ובשבע כו') כיון דמתוסר מעשה דשבועה אבל
שאמר אשלם משפק' ליה די"ל דכיון דקבל כן ולא מתוסר מעשה דייב לשלם
בב"כ בר"ת בר בחתן ע"י"ב בחרוטיו תילוק זה לחריא וז"ל ואין דברין של ר"ת
ב"ל כופין בזה דכיון שאחר הריני משלם הרי הוא כנחר דין ואתי אבא מבחתן
עלי אבא ונחרו דינו ומ"ל אשלם ואפילו לחי שנורם כאן ובשבע מ"י לחזור בו
ל"ל מעני שעריין המוסר שבועה ומחא לא ישבע עכ"ל רחב"ן וש"ם וגם מדברי
ר"אבן המשע דמחלק בכך דבפרק ים נוחלין דף ק"ו ע"א גורם ובשבע
ובחב דער אלא בשבע יכול לחזור בו ובפרק זה בורר דף קי"ב ע"א כתב וז"ל
ונחר דין דמיוב מחון המתחרו לו ב"ר בא חן לו ונחר דין דשבועה המשבע
שו"כ עוד בביאור יותר בפ' שבועות הדיינים דף קס"ו ע"ג ע"ש וכן המשע
מהריא בשפקי מהר"ם דקבלי מ' רש"ר בשם ר"י אור זרוע שמחלק בכך ע"ש -
ולענין וינא בבר הטליתי לעיל פ"ק ס"ז דבכל גוני מ"י לחזור בו ע"ש -

יט מי שבתחייב לחברו בשאת ב"ש הב"י אבל אין דבריו מוכרחים
לפע"ר דמ"ש דבריו דבראורייתא לא מבביני' ודאי לא בתבוון לחבר לא חבלת'
היה דבחי דלא תפביבן ת"ת הוא לא בתרבה לשלם אלא בשישבע לו בפי אותו
שבועה שחולבת עליו - ומ"ש הב"י דבק"ת אינו אלא לחיים הם בכך פ"ש
בין לאחרי בב"ש אחי ריצב' דאשבע בלא בק"ת נעשה בחרה בב"ב' משבע ומחזר
הפי קי"ל לחמן סימן ע' בי"ג ואין חולב בהא ת"ב שבועתו לאו שבועה' הוא
בלל - והם שהביא בפי' מהבחוקי יוסף דשעמא הוא דה"ל כאלו אמר אני
מחייב שבדין עתה אם תשבע ובין שבחייבו אות אינו חוזר נ"כ אין ראים
דבחי דשעמא הוא שבחייבו הייבו בשישבע בפי הב שחייל עליו - ומ"ש אמרן
דברי הב"י מוכרחים בתה שבתב בשעמא הוא אבא לפניו בא' שהיה חוזה חקנת
ואחר בבתבע לחברו אלא בפני ב"ר אם תשבע אשלם לך וקבץ ובשבע
אלהי ישראל אלא בק"ת ובתבע אחר לא אחרתי אלא אם תשבע בב"ר ולא
אשבע אלא בפני ב"ר זה"ל כאלו לא נשבעת' ותוזרני בי ופסקתי דאע"ב אלא
אב"ר הוא ל"י לחזור בו אחר שבשבע ובדברי ר' יהודה וזיחוקי יוסף כו' אע"ב
דלא בקש חבנו בירים בו' עכ"ל כ"י בלעזר"ב דהיין עם הבתבע חשעם הב"ל
אין אלא בשבע בבק"ת ותשבע שאינן לא אחרתי אלא אם תשבע בבית דין ואין
ענין דברי ר' יהודה וזיחוקי יוסף לבאן בכלל דאיבו לא חיירי אלא בשבועה
הוזה שבוונתו היה שישבע אין ב"ר ודוגה לאחר חשבע כיון שלא קבל
שן בפני ב"ר לבך כתבו דל"י לחזור כיון שבשבע על עיו חשל"ב בבא שבתבע
אינן אלא אחרתי אלא אם תשבע בב"ר וכיון אלא נשבעת בב"ר תוזרני בי
עוור אפשר דבי"ג וכ"י מיירי שהאחירה היה אין לב"ר ומבני אחר שבשבע על עיו כדין שבועה בב"ר
אע"ב דהאחירה היה אין לב"ר כראת דהדין עם הבתבע ובפרש אות בא לחוביא
בחע"ב בכ"ל ברור עיין בס"ג ע' שבועת הדיינים דף ס"ב ע"א : ד לא
יוכל לחזור בו ואחר ונשב' בבק"ת וכן בוא בב"י ובא"ש - ובת' עבר מה"י ובע"ש
דאם בוכר ואחר לא בתבתיו ישבע אלא אל"ל כן ואח"כ ישבע ב"ר ובדבריל פוף סעיף ג' נבי בוכר ואחר לא קבלתיו לדון ע"כ - ולפע"ר זה אינו הכרחן דלא יוכל
אלא בשבועה אין חשבנים על זה דלא ה"ל בפירת חחון כמי ויחר בחשתבע וכמ"ש הר"ן בשם הרא"ש ע' כל הנשבעין בני חחוכי על בבקשו ואחיכו ל"י לקיים ס"ל"ג
עיין ת"ש שם ונ"ר לדעיל ס"ם ג' דהחם הריין חחייבו מחון חיר וק"ל - ואע"פ שכתבתי בסחוך דבלאו סבי חך דינא דב"י ליחא לפע"ר ח"מ בבקא מיבוה
חוכא בדין זה בעלמא בתי שעוון שהבך עליו הבטוחה לישבל כאוכן מחועיל הבוכן ומכירו בוכר דא"ב לישבע ע' ובת"ש :

כג א נאמן לומר כו׳ ופר״מ וכ״יסי׳ י״כ (מקס״ו) דכתב כסס הרסב״ם על °ראובן וחמעון שנתן לשמעון מאה מנה שטרות לפקידו ונשבע שלא יגבה לעצמו מאותן מעות כלום ואח״כ נתגלגלו תביעות ביניהם ונקרעו מאה ביניהן שכל מה שיעשה ביניהן עד זמן פלוני יהא קיים ועשה הפשרן פשרה ביניהן שיתנו פטורי״ז לזה מון מהשטרי מוכות הכוכרים יהיו כתוקפן כמו שהוא הס סיו׳ ואח״כ נתגל שהנותן קבל מקצ׳ דמי המוכות קוד׳ שנתנו הפטורי׳ ובשטרו אומר שהוא פטור ממה שקבל שהרי נתן לו פטורי׳ אח״כ ואח״כ שאחרו מון מס״ם הכ״ל מ״מ אחר כמו שהס היום הנוה ונאותו היום כבר קיבל המעות והפשרן אומר שכן היתה כוונתו בפשר׳ והשיב שנריך להחזיר מה שקיבל שהרי בשעת הפטורים לא כודע לו שקבל ואדרבה הוא בחזקת שלא קיבל אחר שנשבע ע״כ אין עדיו הפשרן חוביל כיון שלא אחרו בעוד שבע״ד עומדין לפניהן בדאחרי׳ נבי דיין ע״ל: כ בשודא דדייני׳ יש דיני׳ שאין הדיין יכול לברר הדין מתוך הטענו׳ ודינם הוא שהדבר עולה בראות הדיין ליתנו למי שיראה לדיין שהיתה דעת הנותן קרובה אליו ויש מפרשין שהדיין הרשות בידו ליתנו לא׳ משניהן למי שיראה כלי פעם וכמ״ם לקמן ס״ם קל״ם וכמי׳ רנ״ב ע״ם והכא אלו אחר שידונו בשודא המה מפולקים כל אחד אומר לי זיכה ואינם רוצי׳ לדון מחדש לפני דיין זה או לפני אחר שמא שתנה דעתו כיון דלא זיכ׳ לזה ע״פ הדין לפי טענתו בהא קאמר דתלוי בנאמנו׳ הדיין כל זמן שעומדין לפניו דאז רמיא אנפשי׳ לאחכורי למי שייב ולמי זיכה משא״כ כשנשתלקו תלבנו ודיכ׳ דהני אם כבר נשתלקו יתפשרו אהדדי או מפלקין אותו ביניהן ואם הא׳ מוחזק אמרינן לפני המע״ה ופ״ר: נ לא שייך בו נאמנות פי׳ ול״מ כשנשתלקו מלפניו דאין שייך לומר דאינו נאמן אלא דינו כאלו עומדי׳ לפניו שהדיין מני׳ לפניהן טענותיהן ושע״פ זיכה לזה ושייב לזה כמ״ם או טוענין מחדש לפניו ע״פ טענותיהן הראשונות ולאו כל כמינ׳ לשלם כפשט מדין זה אלא אפי׳ כעודן לפניו אין סומכין על נאמנותן דהדיין אלא צריך לבר׳ דבריו ולומר לזן הרי אתה טענת כך וכך ואתה כן והרי לפי טענתיכם אתה זכאי ואתה שייב: ד ובלבד שלא יסתרו טענות הראשונות פי׳ דלא יהיו מפולקי׳ אך היו הטענות דאם היו מפולקין א״א לומר שהדיין יגיע לפניהן טענותיהן ופמ״ם בפרישה עוד מזה: ה בדיין א׳ כנון ביחיד מומחה או קבלוהו עליהן עור: ו אבל שנים נאמנים לעולם דאז

כתורת עדות אומרים ונאמנים:

ז ואפי׳

כג עד מתי נאמן הדיין לומר לזה זכיתי וכו׳ סעיף אחד

א כל זמן שבעלי דינים עומדים לפני הדיין א נאמן לומר לזה חייבתי ולזה זכיתי (ב) נסתלקו מלפניו אינו נאמן (ג) אם אין בידו פסק דין (ג) ורוקא ב בשודא דדייני׳ אבל דין התלוי בטענות ג (ד) לא שייך בו נאמנות שלפי הטענות יזכה הזוכה ד (ה) ובלבד שלא יסתור טענות הראשונות וכל זה רווקא ה (ו) בדיין אחד ו (ז) אבל נאמנים שנים

מאן נקט פי׳ לאו אסיפא קאי דכיון דלא תביתן מנפשה אמאי הביתן תשוה דנקט הכי ומאי דאיכא אינה למחכוים אפי׳ אי לא אחכינ׳ אזכותא דנקט לאו בלאו דדיינה אלא מרים ערכונן לזה לן לנאמנותו של דיין כיתו זכותא אמאן נקט ונסחוך אלא עכ״ל וא״ת נראה דלעניין דינ׳ לא אלינ הרשב״ם על הסו׳ דהסו׳ דייני כשנתיהם מוני׳ שאפשר דין נכתב מיד קודם שנסתלקו אך שחחוקים אלא נפסק כן מלפניו ובריש״ם מייני כשנשע״ל אחר שנפסק כתן לו אחר שנשתלקו ומן לנקשות אמאי פי׳ הרשב״ם כן ר״ל דקשה ליה אמאי פריך ליסני הכי ול״ל לאוקמה דקרוב זכות׳: כ אם אין בידו פסק דין דאלו יש בידו פסק דין הרי אפורה בו הדין וא״כ לנאמנותו וכן פי׳ הכ״מ וכמ׳ עוד דאפשר לפרש הביכא דכתוב נפסק דין בפסק קרקע אלוני היא אלא ונפסק ביד א׳ חבן ואפשר שוטן אמי הוא שוכיתי בדין ומתני נמל ואתה מנאתו אז לקחתו מיני וכיונא נזה נאמן הדיין לומר הא נפסק בידו זכיתי וא״כ אפי׳ איפשר בעודו עוד דאפשר דשמר אחרים כו׳ אבל אם אין פסק דין בידו אז אשורלה מהפס״ד בידו זכיתי אינו נאמן דאינו אלא כשחסיים לאותו שהפס״ד דין בידו לפסרו משבועה אע״ר ת״ל דמיירי אפין א׳ חבן מוחזק דאלו מי שהפס״ד בידו מוחזק אפי׳ אין אפ״ר בידו נאמן הדיין לפסרו משבועה דלא נרע מפי דעלמא ואלו שכבדו מוחזק אין הדיין נאמן אף שפס״ד בידו כיון שאין מוכיח חפס״ר נופ׳ הוא שונן מחני נמל ומי נמי לרלקון פי׳ מ״ש לשני יוסף כן אמתון אפין א׳ יכול לכונים אסר על מנינו ע״ם אלא מיירי דומיא דלכני לכונים אלא הוא שום א׳ מוחזק. ועוין דבדרי הפ״מ כ״ל לריב דכיון שאין מוכח חפס״ר נופ׳ אמאי יהא נאמן אפי׳ מעי דעלמא להפסיד לזה שנכבדו כיון שהוא אינו מוחזק: נ ורוקא בשו׳ דדייני כתב הפ״מ ה״ל כתב נשלפי נבורי׳ פ׳ עשרה יוחסין ודלא דוקא שוטא דדייני אלא הפ״ב בשקבלוהו עליה׳ לדון אות׳ כפי אותר דעתו׳ ומרי דעתו אי לחזו׳ ולדון אותם פעם אחת אמת הפוך לבנו בשותר דעתו ומרי כבר זכה הזוכה בדינ׳ וכך מבואר מתני׳ הרי״ם ת״ל דלאו דוקא בשו׳ דדייני אלא ס״ם בשאר דינים דכותים אע״ל הכ״מ וח״ם וכך מבואר מתני׳ הרי״ם כו׳ ליתא דאע״ר הרי״ם ס״ם מיירי בשאר דינים דכותים מ״מ בא מיירי שם שבירור שני דיינים לזון ופסק דשניס נאמנים לעולם דלא נריעי העדים ואי משום אלא ניפאר הרי״ם שיחזור וידונו היינו משום שבבר סומן ומכל שכן לפי מ״ש לקמן בשם תשו׳ מהר״י ן׳ לב דבשנים לא שייך דליחרר ולריינו אך בשלשי נבורים שם משתע בה״ם הכ״מ תשתו ולראם משום רש״ל כפי שמת רב״ו ופייעתו דלקמן ס״ר״ת דשורא דדייני היינו לפי שבשרת הדיין נוסה יותר אבל מדברי התוספו׳ והמרדכי פ׳ עשרה יוחסין והתוספות והרא״ש פ׳ מזק׳ הכתי׳ והתוספות והריטב״א וכר״ן פ׳ מכות׳ מבואר דשורא דדייני רוקא שהקשו על פירש״י שפי׳ שורא דדייני

שבברת הדיין נוטה אי כפירושו אמאי לא ליחרר ולדיינים דשמתחא לא יהפוך מבנתו דאשונה ע״ם וא״כ סדין שכתב הכ״מ בשביעות דה״ה בשאר דינים א״ר לה זר ולדון הרי דנו האחוקים עליו וא״כ כ״ש לדינא. ד לא שייך בו נאמנות אפי׳ בעודן לפניו כ״כ הסר״ם וכן משמע בפוסקים וכן הוא הרשב״ם שם ונתשו ן׳ לב פי׳ קדי״ן ס״ב לדריא הוא פשוט. ה ובלבד אלא יסתרו שטנות הראשונים משמע דאם אינם מפולקים אין הדיין נאמן לומר שטנו אפילו אודן לפניו אפילו נאמן דיין דאין רק לומר לזה זכיתי לזה חייבתי אמאי כדין משא״כ בזה: ו בדיין א׳ כגון ביחיד מומחה או קבלוהו עליהם הוא הרשב״ם ואף לת״ם כשם הרא״ם ומור לעיל סי׳ כ״ב ס״ק ב׳ דקבל אר בשלשה לא אמרי׳ ל דמיירי הכא שקבלוהו נקנין וכמ״ם שם:

כתוב בתשו׳ מהר״מ מרוטנבורג רשום פרלה סי׳ תקל״ב על ראובן שאחר לא נאמר לדין לפני אותו דיין ולא הנתתי כלום עליו ונשבעו״ם מחיב נאמ׳ לפניו והוכא עליו אשיבכם אלוני מתחוחים לפי שכלותי דנרפי׳ ל יוסף׳ נאמן הדיין לזה׳ לזה זכיתי ולזה חייבתי בד״ם שנעלי דינ׳ עומדים לפניו וכרון זה הרי הרב בעיר ובא בעלי דינ׳ הא בחלב ושם קבא ודחי לבע״ר עומדי׳ לפניו ואפי׳ אח״ל דלא רחי לבעלי דינ׳ עומדים לפניו כי אמא עברו ותי׳ הרבה שנפסק הדין ויש לאוס לשבחה מ״מ יתנור ודון אותם מאחר שקבלוהו עליהם ואם ראוהו לא קבלו עליו שם לזה נאמן הדיין הא פרץ אתם ולהדו׳ ולדייני׳ ונחשני בשו׳ דדייני ואחרי לא משני כגון אהא׳ אות׳ אוני רוקם לדון לפניו ולא קבלו עליו ס״ם אלוה נאמן הדיין הדלא מני לאוקמה אלא בשו׳ דדייני ושלום שתוא׳ יהוד׳ כר׳ מנאם אלוי עכ״ל ודבריו תמוהי׳ בעינו דא״כ לא שבק׳ מי לכל בריה דאיס א׳ עניא מחון שיאמר זה קבל אותי לדיין וכך עשקתי ומא דלא חשני ס״ם הכי היינו משום דפשט דברייתא מיירי שכהיתם מודים שקבלו מעקתני נאמן הדיין נאמן דין אמרתי׳ ומא מקבלה תעור ואי תכשיטים נקבלה בשיטה דאפי׳ עומדים לפניו אין הדיין נאמן רק חיה שתלוי בדין ולסרי לא חני ס״ם לשנויי הכי דא״כ אמאי נאמן כשעומדים לפניו (ועיי׳ ח״ם לעיל סי׳ כ״ב ס״ק י״ט תחנה דאות לדברי) גם ס״ם ובכדון זה הרי הרב וגם בעלי דינ׳ הא נחלב ומא קבו ובא הדי בחלב לדב ודחי לבע״ר עומדים לפניו כי אמא כראה דלא בריא ליה הך מלחא ולדיני אין כאן אח״ל כלל אלא כך הוא עיקר דין: ז אבל אנים נאמנים לעולם ואפ״ל כתב לקמן סי׳ ל״ה דמרדכי ואפי׳ אח״ל כו׳ נראה דלא בריא ליה הך מלחא ולדיני אין כאן אח״ל כלל אלא כך הוא עיקר דין: ז אבל אנים נאמנים לעולם ואפ״ל כתב לקמן סי׳ ל״ה דמרדכי ואפי׳ אח״ל כו׳ נראה דלא בריא ליה הך מלחא ולדיני אין כאן אח״ל כלל אלא כך הוא עיקר דין: ז אבל אנים נאמנים לעולם ואפ״ל כתב לקמן סי׳ ל״ה דמרדכי

הרבי״ם אהר״ל ן׳ חביב אתשו׳ אי׳ ק״ש אזא ותירן ז״ל אבאפרי כתיבת יד תתרבי לינו כתוב בלשון

רבים אלא בלשון יחיד כתב ה"ר אבי"ה ה"ה אם כתב לו פסק דין וחייבו כו' אפשר שאין הדיין נאמן לומר כו' אלא כותן שטר"ר עומדי' לפניו וח"ם בספרי הרפוס הכל כלשון רבים שעות בכל הספרים בורא מי שר"ל דייניס דעלמא ועי"ל דכי היכי דבהדיין הוא מ' לבד אין הפס"ר לרמיה ביד התובע כתב אותו אלא אפשר שאינו נאמן ככה כשהם ב' או ג' אין הפס"ר ביד התובע לרמיה עכ"ל עי"ל דיאחר דהפס"ר מועיל לענין שא"ב לחזור ולדונם לפי מ"ם לקחן ס"ק שא"חז דהיכא דאפשר לחייבינהו אף שהם אין נאחנים ובהכי אתי שפיר דלא תיקשי דהא רא"ה מייריי בהתם בפ"ר בלא שורא ודוק (ומזה נא ליתי ספר רא"ה ומיינתי בזה ראמרתי שכתב להדי' דשני' נאמני' ואפ"ה אין הפס"ר לרמיה ומשו' כיון שבאחר אינו לרמיה ה"ה בשני' ע"ם ז"ל ראני"ה סי' אלף כ' אבל אין בעלי דיני' עומדי' לפניו הרי הוא כא' כל אדם פי' כשר דעלמא ופקחים שיחיד מומחה דן יחידי ואינו נאמן וכותב פסק דין לאחר כו' עכ"ל וכל זה מבואר דלא כאב"ם ע"ם) וכ"ש ברי"ם סי' ס' וסי' ת"ר בשרשים בשם' ובן הוא בתשובות מהר"ל ן' חביב שם ובתשו' ן' לב סיר נ' סי' קי"ו וקי"ם ובתשו' מהרשר"ם סי' ס' ובתשו' מהר"ם יבמן ס"ב סי' פ"נ ובתשו' מהר"ם ן' פשון סי' ע"ג וסי' ק"ך ושאר הרבם אחרונים הסכים נאחנים לעולם ולילכה תמן דעליג וכן הלכה רווח' בישראל ודלא בסברת חרם (עיין בתשו' מהר"ר יוסף פרנאני סי' קח"ג) : מ

נאחנים לעולם בתשו' בן לב סי' קי"ו נשאל על פשרנים שעשו פשרה כו' ובתב דבריך לעיין הא דבני דיינים נאחנים לעולם אי דוקא בזור' דייניי הוא אבל היכא דאינו אורח דייניי אחרינו דליהדר ולדיינוהו אז דילמא דוקא בדיין ג' אחרינן הכי אבל בשנים א"ב אפילו לחזור ולדון והכי משמע דבן בראה מדברי הסור שבתב וכל זה דוקא בדיין ג' כו' משמע דאבול' אילמא קאי ולאחר דקאחר בתי דוקא בשורא דייניי וכו' ובין דבן עלה בדינו דאלו הפשרנים שבתבררו לדון ולפשר כפי הראות בעיניהם שהוא בלות ויוזר פם נאחנים לפר' דבריהם כו' ע"כ דבריו ואין דברינו מוכרחים אל כך דיל' דאין שנים נאחנים אלא היכא דלא אפשר לחיייבים אבל היכא דאפשר לחדר ולדיינים לא שייך נאחנות כלל דהא אפשר לחיקם עלה דאילמא - וח"ם בטור וכל זה כו' קאי אאפי' בשחלקו אלפניו ובן אפילו שותרים שעבות הראשונות מ"מ הדין אלו בשבדני' אחת דבינן שבתבררו ולדון ולפשר כפי דאות עיניהם לא שייך לומר דאפשר לחיקם עלה דחילתא דלא ידעתי היאך אלו שהם - ובתב עוד שם דאם יש בשאר פשר לשון שובל שני פירושים יכולים לפרש ולומר כך בתבונו אע"פ שהלשון האחר מרווח יותר ואינו יכול המוחק לומר קים לי כהלשון האחר אבל אם הלשון שפרשים הוא דחוק כ"ע ועיין עוד שם בסימן קי"ם - ולכל דבריו הסכים ג"כ תבר"א ן' פשון סימן קי"ע : ס ואפילו יש שני עדים שבחשיבים כו' דהעדים מעידים אין שאחנו מדיינים אלו שפשקו כך ואפשר לומר שאנו בשמיעתן לכך נאחנים שדיינים עצמם יותר ובראה דמ"ם דוקא שני הדיינים נאחנים שפי משני עדים אבל בעד א' ודיין אין נאחנים יותר עדים דעלמא ואף שבתב תור"ם בר"מ אלו (והוא חתשובת הרא"ש כלל ו' סימן י"ד ובביאור ג"י) דנאחנים היינו לומר דנאחנים נגד בעל דין אף שפי עדים קאחר אבל לא שפי עדים אחר ע"ל סח"ע : ולאפילו תוך הזמן אמין הזמן אלא ליתן לו זמן איפשוק תוך אותו זמן אבל אחר אפשר ובתב ונתן שוב אין לו רשות להוסיף ולגרות שם - ובתשובות ן' לב סיר נ' סימן קי"ם בתב ראפילו פשרן ל' אפשר דבאתן לומר לבן בשר עבר דכיון דלא נתפרש ה"ל כאלו לא רן וכיון דלא אבתי בשאר הראות עיניהם לא שייך לומר דאפשר לחיקם עלה אינו שובל פירש אותו אוסיפות או גרעון בבר עוברא דאיתא בתשובות רשב"א שבתב בפרש שבבל בחבל מון חשטרי חתתנה איסורו בחקון והפשרן אחר שכיון שהם שלקח חשטרי אתתנה קרוש לבן יהא נ"ב בחבל כו' ע"ם וכן כל כיוצא בזה חשפ"כ בבר דחברי"ן לא שבבוונה שאומר אינה תוספות או גרעון רק ביאור הדברים ודוק :

כד א אין נזקקין אלא לתובע תחלה כו' בחתר בחתרו הרבה פירושים בזה ואעתה נם אני אתן חלקי בשור אבל דוראי נראה עיקר הפירוש בזקקין לתובע תחלה לענין שיבאו דברו אחר הלשון הראשון אלא הפירושים קשה דא"כל ע"וסקין לתובע תחלה אבי נזקקין ונם אחרתים דאיתא בש"ם שבאחר מי בעל דברים יבא אליהם אחשבת כן ונם לשון התוספתא (בשבדרין פרק שני) התובע את חברו הוא קודם דאשון חשבע כן וכבר חבואר כן בחרבבי מיי' לספר חבפסים סימן כ"ו בשם ריב"ם אף אם שם דנזקקין לו תחלה חשום דחאר יכול לתתק דבריו בכך הוא דוחק ונם ח"ם דיבלי נכשים הוא חשום שבעולם ירא שהוא נחבע ויתחקו אותו בקנייתו אבל בשיטען הנתבע תחלה יבבדו שהוא התובע הוא נ"כ דחוק - אלא נראה לפ"ד דה"פ בדין והתובע דונה שיטען דבריו תחלה והנתבע רונה שהוא יאחר תחלה ובקא אינא דאולי יורה מקנת ואין תורה מקנת חייב ב"ד אלא בשבורה לאחר שאין התובע אבל אם הורה בב' ואח"כ תבעו התובע בק' ובפר פטור חשבועת התורה כדלקמן סימן ע"ח סעיף ט"ו (ואין להקשות דהא אתרינן בסימן ע"ז סעיף ה' אם נראה ליין שהוא תערים בטילך לרחות שבועת התורה תעליו חייב ונם בסימן ע"ח פי"ר אתרינן אם בחערים חייב א"ל דהכא חייבי שהדין דוחה שאינו כחערים אלא שקשה ליפטר אפילו בחחת אי נחיי בחם בבר שעבו חשא"ב כאן אחרייבין אל זה חיד בתחלה ורוק) דנזקקין לחובע לשחוע דבריו תחלה אף אם יורה לו הנתבע חקנת חכל חקוים לא ואן אלא אם לו הרי הוא הנתבע ובעל דינו חיקרי חובע וחייב ב"ר דהיה לו לפרוש חה שיורה לו קודם חתבעו בב"ר ואי זילי נכשי' דנתבע כגון שבבכסים אלים לעת הבינה או בינתרך לחבבר בזול בשיחבור אחירות לשלם לו ולכך לא אלם לו קודם שחבעו נזקקין לנתבע תחלה ואם יורה לו חקנת קודם שיטען התובע אינו חייב ב"ר וכרקי"ל לקחן סימן ע"ח ראינו חייב ב"ר אלא בשקרחה תביעת התובע בן כ"ל ודוק : ב בענין אלא יוכל לומר פרעתי פי' כגון שהלוהו בשם' שחתומים עליו עדים אבל אם היה נאחן לומר פרעתי היה נאחן נ"כ בטענה זו שטוען יש לך חשלי בחינו דאי בשי הוה טוען פרעתי : ג יש לך חשלי כ"כ וו"לטור ושחעון חשיב תפשת חשלי הזיר ליחה שתפשת או חשכון היה לי כיוך ובפשת חדחיו עכ"ל הטור ° ואפילו אם התובע חורה להנתבע שבפשת (אלא שחקולקי' בשיטות הפשת) אפ"ה דיב' הכיר"ח בשם חרדבי ריש ב"מ : ד יותר חל' יום דאלו לא בקש שחעון אלא ל' יום שבו' זחן ב"ד היו שומעין לשחעון אפילו לא זיילי נכשי' ואי חבק' זחן יותר חל' יום ואין אבו יודעי' שיש עדי' שיודעי' בדב' אפילו אי זיילי נכשי' דשחעון אין שומעין לו אלא חיירי שבב"ד יודעים שיש לו עדים שיודעים בדבר (פי' שבו אבל זה הענין אלא שאין הב"ד יודעי' אם יעידו בדברי הנתבע או לא) בזה יש חילוק בין זיילי נכשי' דנתבע או לא וכן הוא חבואר בטור בשם הר"אש ועפ"ר מ"ש דל"ת חזה אחת"ם לעיל סימן י"ו : ה וצריך

ז ואפי' יש שני עדים שחבחיבים' העדים חעידין איך שבחתו חדייני' אלו שפשקו כך ואפשר לומר שטעו בשמיעתן לכך נאחנים הדיינים עצמן יותר חבן וברחה דחה"ע דוקא שני הדיינים נאחנים שפי משני עדים אבל בעד א' ודיין אינם נאחנים יותר חשני עדים דעלמא ואף שבתב חור"ם בר"מ אלו לא אחר שבתקלו בשם' ורוק : ח שני עדים נראה דה"ה שפי חשנים דתרי בק' עדים דחי : ט ה"נ אם לנרות אפילו תוך הזמן אע"פ שכו' וכן הוא שם : כד א אין נזקקין אלא לתובע כן בו' לשון הגמרא והביאו הפוסקים וכתבו עליו פירושו זה בכה וזה בכה וכולם אחת לדינא ח"ה סתם החפבר ללחדינו שבכל ענין קאחרי' ותור"ם כתב קנת חבן לנילו חילתא וסיים וכתב וכל כיוצא בזה כו' : ב בענין שאינו יכול לומר פרעתי פי' כגון שהלוהו בשם' שחתומים עליו עדים אבל אם היה נאחן לומר פרעתי היה נאחן נ"כ בטענה זו שטוען יש לך חשלי בחינו דאי בשי הוה טוען פרעתי : ג יש לך חשלי כ"כ וו"לטור ושחעון חשיב תפשת חשלי הזיר ליחה שתפשת או חשכון היה לי כיוך ובפשת חדחיו עכ"ל הטור ° ואפילו אם התובע חורה להנתבע שבפשת (אלא שחקולקי' בשיטות הפשת) אפ"ה דיב' הכיר"ח בשם חרדבי ריש ב"מ : ד יותר חל' יום דאלו לא בקש שחעון אלא ל' יום שבו' זחן ב"ד היו שומעין לשחעון אפילו לא זיילי נכשי' ואי חבק' זחן יותר חל' יום ואין אבו יודעי' שיש עדי' שיודעי' בדב' אפילו אי זיילי נכשי' דשחעון אין שומעין לו אלא חיירי שבב"ד יודעים שיש לו עדים שיודעים בדבר (פי' שבו אבל זה הענין אלא שאין הב"ד יודעי' אם יעידו בדברי הנתבע או לא) בזה יש חילוק בין זיילי נכשי' דנתבע או לא וכן הוא חבואר בטור בשם הר"אש ועפ"ר מ"ש דל"ת חזה אחת"ם לעיל סימן י"ו : ה וצריך

ה וצריך לשלם לו מיד פי' אם יש לו מעות ואינו מבקש זמן אלא לברר תביעתו ולכבוד זה כבלותתו כזה קאמר דצריך לשלם לו מיד מאחר דאינו יכול לכביה ראיותיו שייב לו כנגדו תוך ל"יום ויותר מזה אין נותנין לו א"כ למה לכו להמתין לו על אנס ל"יום ואם אין לו מעות אין נותנין לו יותר מל"יום להמתדל מעות באיזה צד . ו אם לא שוילי ככסי' פי' שאין לו מעות נם לא יוכל לגלות אר לאחור ככסיו אם לא שוילו ככסי' והוא כשירלו בכריות שהוא צריך לטעון לא יקנו ככסיו כ"א בזול כי ידעו שיצטרך ליתן להם בזול בעבין כזה אחרו להזקק לנתבע תחלה ונותנין לו זמן כפי ארכו אלילו יותר מל"יום להביא ראיותיו ופטור ע"י זה מראוכן התובע אלא יצטרך לאחור ככסיו בזול . ז ויש היזק כזה לנתבע ועיין בטור שכתב עוד בשם הרא"ש ז"ל ועוד יש כ"מ שאפילו אחר הנתבע להביא ראיותיו תוך ל"הזקקין לתובע תחלה לפסוק הדין מיד ואם יביא העדים תוך ל"יום יסתיר הדין ואם לא יביא אותם נחלא שהתחילו ל"יום שנותנין לו לפרעון מזמן הראשון שנפסק הדין עכ"ל ועפ"ר מ"ש דלית מזה למ"ש למעלה סימן י"ז ע"ש .

ח שישמעו דבריו תחלה ל"אחרדבי שם ואחוד יכול לאתקן דבריו כזה שישמעו דבריו תחלה אלא שישמעו טענותיו תחלה ל"ל דא"כ מנקש שישלמו לו תחלה אלא שישמעו טענותיו תחלה ל"ל דמ"ש ואם יילי ככס' היינו שצריך שמעון כל"ה למכור וכשיראו שראוכן תובע לשמעון יסברו שבאו למכור כדי שיפרע לראוכן וידקקו אותו בקנייתו משא"כ כשיראו את שמעון שיטעון בתחלה שיסברו שהוא התובע ע"ש . ט אם שמנקש כו' והטור סי' כזה כי שמא היום או מחר ימצא עדים או הנתבע יודה וכתב נד"מ בשם הרשב"א דאפי' קנו מידו לדון לפני ב"ד והראה שטרותיו יוכל להסתלק ואומר לא אדון עכשיו אם לא כשילי ככס' ע"ש : יוד שאינו רוצה שיתבע לו עכשיו עמ"ש בסימן י"ו דיש כ"מ כזה אף שיכול לטתור שבועתו אם יביו לו עדים והא דכתב שם בסימן י"ו דלאחר ל' יום נשבע בע"כ של התובע התם מיירי שיוילו ככס' לנתבע ומ"מ מתתיכן לו שם ל' יום משום דמיירי שבתובע טוען שיש לו עדים שאינו יכול ליתבע ובכ"מ שם וכאן לא מיירי בסבי מ"ש כתב מור"ם שבשלא שוילו ככס' אין שומעין לנתבע שרוצה ליתבע עכשיו משמע הא שוילי ככס' שומעין לו ליתבע עכשיו א"נ עכשיו ל"ל דקאמר וכן משמע מדשייב וכתב אלא לכשירצה דמשמע אפילו אחר זמן הרבה דיוקו הוא דבשוילי ככס' הוא דאין שוהין כל כך אבל ל' יום משהין אותו וק"ל : יא וכן כל כיוצא בזה עיין בתו' ובמרדכי ח"ש עוד פי' על הזקקין לתובע תחלה דהיינו אם תבע ראוכן לשמעון שחבלו אז הזקקין להוציא מיד שמעון דמי שבלתו מיד אף שמעון טוען יש לראוכן תובע שלי בידו ורוצה להביא עדים ע"ו תוך ל' יום כי אין נותנין זמן לאבלות כלל ע"ש : יב ואינו רוצה לטעון עכשיו שומעין כו' והא דכתב מור"ם בבע"ה לקמן בסי' פ"ז סכ"ד אדין בזה שאומרי' לתובע שיטעון עליו הכל ביחד כו' (ודוקא לומר דשתם מיירי בדוילו ככס' כאשר הקול יוצא עליו שיש עליו תובעות הרבה) ונראה לישב בדבר הלמד מעכינו דשם בסי' פ"ז קאי אמ"ש המחבר דשטעון על מכירו טענות הרבה' אין משביעין אותו אלא שבועה אף על הכל אזה כתב מור"ם והו' מתשו' מיימוני דאטעם' וא"ל אם עדיין לא טען הרבה' טענו' אלא שאחר שיש עליו עוד תביעות שאומרים לו הב"ד שיטעון עליו הכל ביחד ואם יטעון עליהן הנתבע טענו' שיפטר בהן בשבועה יכלול בשבועה ג' ואפילו בזה לא כתב מור"ם שמחריחין אותו על ככה אלא מסיק וכתב ז"ל ואם אינו רוצה והנתבע אומר שאינו חייב לו כלום נשבע ונפטר מכל התביעו' משא"כ כאן דלא מיירי מדין שבועו' ויכול להיות דמיירי דעל טענה שהוא טוענתה על הנתבע אינו נפטר בשבועה וא"כ למה יאמרו לו הב"ד שיתבענו עתה ג"כ בשאר תביעו' ואף דמיירי נם כן כאן בנתבע על טענה ראשונה בשבועה מ"מ י"ל דהנתבע אינו אומר שאינו ח"ל כלום בשאר התביעה אלא כדי להפטר ממנו רוצה שיתבענו עכשיו בזה. למדינו כאן דהזקקין לתובע אם לא כשילי ככס' וק"ל ונראה דבמקום דשילי ככס' אף דלא אמר התוכ' כלל לפני הב"ד שיש לו על פלוני תביעו' אלא הנתבע שמע שקול יוצא עליו שייב לפלוני יכול הוא לתובע לאותו פלוני שירא' לפני ב"ד שטר חוב שבידו עליו ואם לא יראה מוסל על הב"ד לשלח קולו' מעליו בכתיב לידו כתוב ומחוק או יעשו כרוו באופן שלא יתוכן אינו . יג שומעין להתובע כו' וכת' כד"מ בשם מהרי"ו סי' קמ"ז בא' שתבע לתביעו ולא רצה להשיב לו מעמת שהוא אנס ואם"כ אינו הנתבע' ותב' לתובע מקמ' דבריה אחריה נם הוא א"נ להשיב לו עד שישב לו תחלה ע"ש

ד וצריך לשלם לו מיד ואם יש לו מעות ואינו מבקש זמן אלא לברר תביעתו ולכבוד זה כבלותתו כזה קאמר דצריך לשלם לו מיד מאחר דאינו יכול לכביה ראיותיו שייב לו כנגדו תוך ל"יום ויותר מזה אין נותנין לו א"כ למה לכו להמתין לו על אנס ל"יום ואם אין לו מעות אין נותנין לו יותר מל"יום להמתדל מעות באיזה צד . ו אם לא שוילי ככס' פי' שאין לו מעות נם לא יוכל לגלות אר לאחור ככסיו אם לא שוילו ככס' והוא כשירלו בכריות שהוא צריך לטעון לא יקנו ככסיו כ"א בזול כי ידעו שיצטרך ליתן להם בזול בעבין כזה אחרו להזקק לנתבע תחלה ונותנין לו זמן כפי ארכו אלילו יותר מל"יום להביא ראיותיו ופטור ע"י זה מראוכן התובע אלא יצטרך לאחור ככסיו בזול . ז ויש היזק כזה לנתבע ועיין בטור שכתב עוד בשם הרא"ש ז"ל ועוד יש כ"מ שאפילו אחר הנתבע להביא ראיותיו תוך ל"הזקקין לתובע תחלה לפסוק הדין מיד ואם יביא העדים תוך ל"יום יסתיר הדין ואם לא יביא אותם נחלא שהתחילו ל"יום שנותנין לו לפרעון מזמן הראשון שנפסק הדין עכ"ל ועפ"ר מ"ש דלית מזה למ"ש למעלה סימן י"ז ע"ש .

ח שישמעו דבריו תחלה ל"אחרדבי שם ואחוד יכול לאתקן דבריו כזה שישמעו דבריו תחלה אלא שישמעו טענותיו תחלה ל"ל דמ"ש ואם יילי ככס' היינו שצריך שמעון כל"ה למכור וכשיראו שראוכן תובע לשמעון יסברו שבאו למכור כדי שיפרע לראוכן וידקקו אותו בקנייתו משא"כ כשיראו את שמעון שיטעון בתחלה שיסברו שהוא התובע ע"ש . ט אם שמנקש כו' והטור סי' כזה כי שמא היום או מחר ימצא עדים או הנתבע יודה וכתב נד"מ בשם הרשב"א דאפי' קנו מידו לדון לפני ב"ד והראה שטרותיו יוכל להסתלק ואומר לא אדון עכשיו אם לא כשילי ככס' ע"ש : יוד שאינו רוצה שיתבע לו עכשיו עמ"ש בסימן י"ו דיש כ"מ כזה אף שיכול לטתור שבועתו אם יביו לו עדים והא דכתב שם בסימן י"ו דלאחר ל' יום נשבע בע"כ של התובע התם מיירי שיוילו ככס' לנתבע ומ"מ מתתיכן לו שם ל' יום משום דמיירי שבתובע טוען שיש לו עדים שאינו יכול ליתבע ובכ"מ שם וכאן לא מיירי בסבי מ"ש כתב מור"ם שבשלא שוילי ככס' אין שומעין לנתבע שרוצה ליתבע עכשיו משמע הא שוילי ככס' שומעין לו ליתבע עכשיו א"נ עכשיו ל"ל דקאמר וכן משמע מדשייב וכתב אלא לכשירצה דמשמע אפילו אחר זמן הרבה דיוקו הוא דבשוילי ככס' הוא דאין שוהין כל כך אבל ל' יום משהין אותו וק"ל : יא וכן כל כיוצא בזה עיין בתו' ובמרדכי ח"ש עוד פי' על הזקקין לתובע תחלה דהיינו אם תבע ראוכן לשמעון שחבלו אז הזקקין להוציא מיד שמעון דמי שבלתו מיד אף שמעון טוען יש לראוכן תובע שלי בידו ורוצה להביא עדים ע"ו תוך ל' יום כי אין נותנין זמן לאבלות כלל ע"ש : יב ואינו רוצה לטעון עכשיו שומעין כו' והא דכתב מור"ם בבע"ה לקמן בסי' פ"ז סכ"ד אדין בזה שאומרי' לתובע שיטעון עליו הכל ביחד כו' (ודוקא לומר דשתם מיירי בדוילו ככס' כאשר הקול יוצא עליו שיש עליו תובעות הרבה) ונראה לישב בדבר הלמד מעכינו דשם בסי' פ"ז קאי אמ"ש המחבר דשטעון על מכירו טענות הרבה' אין משביעין אותו אלא שבועה אף על הכל אזה כתב מור"ם והו' מתשו' מיימוני דאטעם' וא"ל אם עדיין לא טען הרבה' טענו' אלא שאחר שיש עליו עוד תביעות שאומרים לו הב"ד שיטעון עליו הכל ביחד ואם יטעון עליהן הנתבע טענו' שיפטר בהן בשבועה יכלול בשבועה ג' ואפילו בזה לא כתב מור"ם שמחריחין אותו על ככה אלא מסיק וכתב ז"ל ואם אינו רוצה והנתבע אומר שאינו חייב לו כלום נשבע ונפטר מכל התביעו' משא"כ כאן דלא מיירי מדין שבועו' ויכול להיות דמיירי דעל טענה שהוא טוענתה על הנתבע אינו נפטר בשבועה וא"כ למה יאמרו לו הב"ד שיתבענו עתה ג"כ בשאר תביעו' ואף דמיירי נם כן כאן בנתבע על טענה ראשונה בשבועה מ"מ י"ל דהנתבע אינו אומר שאינו ח"ל כלום בשאר התביעה אלא כדי להפטר ממנו רוצה שיתבענו עכשיו בזה. למדינו כאן דהזקקין לתובע אם לא כשילי ככס' וק"ל ונראה דבמקום דשילי ככס' אף דלא אמר התוכ' כלל לפני הב"ד שיש לו על פלוני תביעו' אלא הנתבע שמע שקול יוצא עליו שייב לפלוני יכול הוא לתובע לאותו פלוני שירא' לפני ב"ד שטר חוב שבידו עליו ואם לא יראה מוסל על הב"ד לשלח קולו' מעליו בכתיב לידו כתוב ומחוק או יעשו כרוו באופן שלא יתוכן אינו . יג שומעין להתובע כו' וכת' כד"מ בשם מהרי"ו סי' קמ"ז בא' שתבע לתביעו ולא רצה להשיב לו מעמת שהוא אנס ואם"כ אינו הנתבע' ותב' לתובע מקמ' דבריה אחריה נם הוא א"נ להשיב לו עד שישב לו תחלה ע"ש

שבועה או שיכיא ראיה לדבריו ובשמ"ע ובכ"מ לא כתבו כן והמריכו בחנם : ט שומעים לתובע כו' עוד כ"מ אפילו יאותו עדיו של נתבע או ילכו למ"ה ויביאו דיוקא כשאינם מוכי' אלו מוכני' ליכן רק שאפשר לאודמן כן בפתע פתאום דאלי"כ פשיטא דאין לך זילי ככס' גדול מזה וזה היוסב תחיה' התוספות והרא"ש על פי' ריב"א ועיין בית חדש . עוד יש שאר פירושים בזה ומביא שם מהרש"ל ע' הפרש פיחן ד' וכתב דלענין הדין כולם שתת ע"ש שהאריך . ועיין בתשו' הר"ב סימן ק"מ . ועיין בתשו' מהר"ש כהן ספר ג' פי' כ"ם . ולפי שדינים אלו תלויים בדאות עיני הדיינים

קנרתי : א כל

שיך לסימן כה

לפי שראיתי שאי אפשר למעיין לירד לעומק דברי הפוסקים בדינים אלו מבלי שידע סוגיית הש"ס על בוריה על כן ערכתי לפניך תחילה סוגיית הש"ס : בפרק אחד דיני ממונות תנן דיני ממונות מחזירין בי לזכות בין לחובה . וגרסינן עלה בש"ס דף ל"ג ע"א דיני ממונות מחזירין כו' ורמינהו רן את הדין זיכה את החייב חייב ארת הזכאי טיסא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן בסומחה כאן בשאינו סומחה . ובסומחה מחזירין והקתני אם היה סומחה לבית דין פטור מלשלם אמר רב נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת ראמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר . א"ל רבינא לרב אשי אפילו טעה בדבי חייא ורבי אושעיא א"ל אין אפילו בדרב ושמואל א"ל אין אפילו בדירי ודירך א"ל אטו אנן קטלי קני' באגמא אנן היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי ופליגא אהדדי ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואקרי ועביד כתר מינייהו וסוגיא דשמעתא אזל' כאידך היינו שיקול הדעת איתיביה רב המנונא לרב ששת מעשה בפרה של בית מנחם שנישלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבי' וכא מעשה לפני חכמים כיבנה והתירוה שאמר תורים הרופא אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא

תלר אמר ר׳ טרפון הלכה חמורה טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה שכל המומחה לרבים פטור מלשלם ואם איתא לימא ליה טועה ברבר משנה אתה וטועה ברבר משנה חוזר חרא ועור קאמר חדא דטועה ברבר משנה אתה וטועה ברבר משנה חוזר ועור אי נמי בשיקול הדעת טעית מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה ברבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד רבי טרפון וקאמר ליה איהו מומחה לבית דין אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת כי טעה ברבר משנה חוזר ליטא ליה כיון דאלו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עברת השתא נמי לא כלום עברת - רב חסרא אמר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביר בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה וכו׳ אמר רבינא כגון שהיה לו בידו משכון ונטלו ממנו טימא את הטהור ראגעי ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן בין פירותיו :

כה דין שטעה מתי חוזר ומתי משלם ובו ה סעיפים

כה א (ג) דיין דקדק וכתב כל דיין סדן כו׳ ולא כתב כל מי סדן כו׳ להורות דוקא מי שנקרא דיין דהיינו מומחה לו קבלו עלייהו אבל הדיוט ולא קבלו מינו דיין בכלל אין דינו דין אפי׳ לא טעה כדלקמן סעי׳ ד׳ ואפילו לא נסא ונתן ביר חייב דזה מתכוין להזיק הוא ולא ה״ל לדון בעל כרחם כיון שמינו מומחה ודיינו שכתבו כאן בסעי׳ זה אע״פ שגרם להזיק לא נתכוין להזיק׳ דלקמן בסעי׳ ד׳ כתבו שזה מתכוין לבו׳ כן נראה דעת הרמב״ם והמחבר דלכן לקמן בסעי׳ ד׳ לא חלקו בין טעם ברבר משנה או בשקול הדעת וכ״כ הסמ״ע ס״ק ח׳ וס״ק ו׳ והכ״מ לדעתם דכ״כ הכסף משנה והבאתי לשונו לקמן בסיף ד׳ ס״ק מ׳ : וכן מוכח לפי״ר להריא דעת הרי״ף ז׳ אחר דיני שטוכות שבסוף דבריו הביא על הגאון שכתב הי״ל רבי אית ליה לרבי אמיר דיבא דגרמי בדיני דזיקין אבל נבי דיינא לית ליה הא׳ סברא דא״כ אין לך מוס שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם (כלומר אפילו יקבלוהו) ומו׳ אי משום דיבא דגרמי קתמיהנא ליה אפי׳ טועה ברבר חזרו שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לחמון של זה שיאבר לרבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא גם הוא גורם לאבד חמונו של זה וכי חפני טעמא בדב׳ משנה יש׳ בשכר מ״ל (עיין מה שכתבתי לקמן ס״ק י״ד אות ב׳ על דברי הרי״ף אלו) אלא הרבה דחייב חשוס דיבא דגרמי חייב אפי׳ טעה ברבר משנה ולעיל חייבים כתב הי״ל ובנה ה׳ רליתים מומחה ולא קבלוהו בעלי דיבים הוא ודאי דיבים לאו דיבא בין אם טעה בין לא טעה כו׳ ואי שני וקבלים ליה לבעל דין ואפיק חייבים חמונא ונשא ונתן ביר חייב לשלומי חדיליה והרר הוא שקול אחאיך חשוס דדיבים לאו דיבא הוא ואם לא נסא ונתן ביר חרי דיבא לחברים ושקול חייבים אפי׳ ליחיב ליה לשקול חייבים חשלם ליה חרילים דכיון דלאו דיבא הוא ה״ל כגורם לאבד חחון חבירו וק״ל דדיינינן דיבא דגרמי אכ״ל - חרי דבאה חייב חשוס דיבא דגרמי וא״כ אף בטועה ברבר משנה חייב לשכתו - וכן מוכח להריא מדברי הרמב״ן בספר המלחמות שם שכן דעת הרי״ף וכתב שם שטעה רליתים מומחה ולא קבלוהו ודאי כיון דאטרה בעלמא הוא ואיסורא עבר כתחור שהרבה בעלמא דמי ומחייב כדברי רבינו הגדול ז״ל אכ״ל וכן נראה דעת הרמב״ן עכמו שם ע״ש :

(ב) מ״הו נראה דהיינו דוקא לשיטת הרי״ף ופייעתו דס״ל דבל היכא דחייב חדיבא חדיבא דגרמי אבל בשאר מומחה אפילו לחמן דיבא דגרמי חשוס שפשוטא דבעל דין נגעו בה בכל שוטה ברבר משנה דבר ברור הוא וס״ל לשיולי דלגלוי שעיחים ולא ה״ל לחסתר עליה אכ״ל חכונאר לחדיל דחשתם זה אפי׳ אינו מומחה ולא קבלו עלייהו פטור וכן מכונאר יותר בבעל החאור עיין שם ובעין מה שכתבתי לקמן סעיף ד׳ ס״ק ח״ה :

(ג) מ״הו מה שכתבו הבעל החאור והרשב״א בתשובה דאפי׳ בשא נסא ונתן ביר פטור לא נסיבא לפע״ר דהא אפי׳ רב חסרא דפליג אר״נ ורב ששת וחיקל וס״ל דלא חחייב בשעה בשקול הדעת אא״כ נסא ונתן ביר ס״ל דבנסא ונתן ביר חייב אפי׳ טעה ברבר משנה דהא חשתם לה יא בשם״ם דרב חסרא בעי לשנויי שנוי׳ אחרינא דל״ת קושיא קחייחא דאקשי רב המנונא ליחא ליה ר״מ לר׳ טרפון טועה ברבר משנה אתה דלא נריך לרחוקי ולחרוצי מדא ועו׳ קאחר ליה אלא רב חסרא חתרץ דחתני׳ דבכורות חיירי שנשא ונתן ביר וא״כ אף בטועה ברבר משנה חייב ואם איתא לדברי בעל החאור והרשב״א אכתי נם לרב חסר׳ ויקשי ליחא ליה טועה ברבר משנה את ורוחק לומר שהם חפרשי׳ בשא ונתן ביר ברב חסרא היינו שנטל חריין ונתנו ביר ועו׳ דחסתחא ר׳ טרפון לא בשל בזרוע והאכילה לכלבים - ועו׳ דחדברי בעל החאור חשתע להריא דחפרש בפסוטו וס״ל דלא קי״ל כרב חסרא דחחלק בין בשא ונתן ביר או לא ע״ש אלא נראה עיקר בזה כדעת רוב הפוס׳ שהבאתי לקמן ס״ק ר׳ דבנסא ונתן ביר וא״ה לחחיר לפי׳ טעה ברבר משנה חייב - דבינו דבנסא ונתן ביר שוגא עבר ונשתא לאו חשוס פשיטותא דבעל דין אלא כמ״ש רש״י פ׳ אר״מ ובכורות ע׳ עד כתה ובברשב״ם שם דבטועה ברבר משנה לאו כלום עביר דהא אי בעי לחחדר הוי הדר ואיהו הוא דאפסיר אבפשיה בתה שסאליבה לכלבים או חביתו ליליך לח״ה או בתה שאין לחבירו לשלם וכה״ג אין הדיין חתחייב בכך כיון אלא בשא ונתן ביר אבל בשעה בשקול הדעת דקא דינא ולא חבי הדר ביה ואפי׳ הוה קחן לא הוה הדר ואחכשרא א״כ לא עשה שבע״ר כלום בתה שהאליבה לכלבים דהא אפי׳ הוה קחן לא הוה הדר ואחכשרא וכן אפי׳ היה לפנינו ואיה לו לשלם לא היה יכול לחזור ולהוציא חיר הבע״ר חבירו וכן ל״ל עיקר :

(ד) ולבאורה היה אפשר לומר דדוקא בנשא ונתן ביר והאכילה לכלבים הוא חחייב וכתו שהוכחתי חשובה דר׳ טרפון אבל בטועה ברבר משנה וחייב אח סוכאי וכשא ונתן ביר ולך לח״ה או לית ליה לשלומי פטור דהא כיון דטועה ברבר משנה חוזר אפי׳ לרב חסרא אפי׳ בשא ונתן ביר וזאר אפשר אפשר א״כ מה לו לדיין שהלך זה לח״ה או לית ליה לשלומי הוה חני הדר ביה ולא עני׳ אחיו חיירי בשא ונתן ביר דחוה חני הדר ביה וכתב״ם בשם׳ חחלמחו׳ וכ״י וס״ג ואפר פוס׳ שבבאתי לקמן ס״ק ד׳ אות ח׳ אינו חדין חילוק אלא בכל ענין חייב לשלם בשא ונתן ביר (וכן חוכח חדברי הרי״ף שבבאתי לעיל) ונראה דבריהם לזו דע״כ לא קאחרינן בס״ם דהיכא דאי חני הדר לאו כלום עבי׳ אלא לשחוה בראות הבע״ר אבל כל שנשא ונתן ביר חיר חבירו לאחבירו סוב׳ עבר ואע״ג דהו׳ חני הדר ביה מ״מ שתא׳ דחילת׳ה״ל לאסוקי אדעתי׳ שילך לח״ה או לאיסא ונתן ביר א״כ הוה שעיקר כיון דבס׳ ונתן ביר בכבם הוא חתחיב וס״ל הדיין כחו לוה דיליה ושוב אין לבע״ר שום דין ודברי׳ עם חבירו רק עם הדיין זה שהלך לח״ה או אוני׳ אחיו׳ של הדיין אוניא והדיין הוא שחחייב לבע״ר שנשא אחנו וכן נראה עיקר : (ה) ב מוזר הדין אפי׳ מאחיו אפי׳ קבלו עלייה׳ שאין כאן דין כלל כיון שהשעות ברבר הפשוט כ״כ הסיר : ונתב הב״י שכ״כ ר׳ ירוחם - ולא ה״ל לכתוב כן מסתו של ר׳ ירוחם שכ״כ הראש״ם לחריא ז״ל כלא דחילת׳ טעה ברבר חשבון לעולם חוזר ואפי׳ אלשתן חוחיין כו׳ ואפי׳ קבלום עליהם ואפי׳ בקיטי רשות׳ חני רי׳ גליחא דכיון דשנו ברבר חשבון אין דין זה ראוי לחתקיים כלל ע״כ : (ו) כתב הב״י פ׳ אר״מ טעם ברבר שבשאר בספק בס״ם בגון הבהו בעיי דקיימינן בחיקו דהוי מוחרא לחובע וקולא לנחבע ולא עבר הכי טוחה ברבר חשבון הוא שבבר בספק הרין לפי הבללות המסורות בידינו עכ״ל ולא נראה לי דהא לא שייך לומר טעה ברבר חשבון אלא בשמחברר מחוך החשבון אז הש״ם שטעה ברור אלא אם בעיי דבלקא בחיקו לא מחברר שטעה ונראה דאפילו כטועה בשקול הדעת אמי לא הוי כיון דלא מחברר שטעה בבירור אלא חם שטעה עשוי ופשוט לבשם - ונראה דבאמוקי יוסף אויל לטעמיה שכת׳ בריש שנים אוחזין וז״ל הלבך בכל חיקו שבתלמוד בכל שפק חמוז׳ חקפו חובע חוציאין חחבו וכן נראין דברי הרי״ף ז״ל שכתב בהלכותיו בהביא בעי׳ דאבעיא לן בשוף האוכר את הפועלים לפסין חזוין בנגר רועה חזוין אמי אלקא בחיקו׳ וכתב הרי״ף ז״ל בהלכותיו ואפי׳ רועה חזוין פטור אבל דס״ל אדיבו כאלו בשם חחב לקולא ואפילו חפים חובע חפקיבן דהיכא דעת רוב הפוסקים דחפים׳ אחבי בחיקו אא״כ כ״ם דרבינו׳ דעבור הכי חה דעבר עבר ונראה דלא ישלם כהרמב״ם ופייעתו דחפים׳ אחבי בחיקו וסב׳ דעת הרי״ף כן ובמ״ם הראש״ם ע׳ כיב׳ הרבל וסא׳ הרב׳ פו׳ לדעתו וחחו״ה הרי״ף ע׳ הפועלים אין לראיה דחחם פטיש בש״ם לחדי׳ לקול׳ א״כ דמי חיק״ו לאלונחא דרבוות׳ דאחרינן בע׳ כל הנבעין דייב׳ דעב׳ כר׳ אלעזר עבר וכתב״ם בשפרי חקפו כהן מי׳ ס״ם בשם הרב׳ פוסקים דחפיסה אחבי דחבי חשוס דדייב׳ דעבי׳ הכי חה דעב׳ עבר ועבי׳ אינם דינא לבשפי׳ ואחבא דדיינא דעבי׳ כר׳ אלעזר עבר לחדו הרבה פוסקים דחפיסה אחבי אבל דרבי אלעזר אם כן כיון שבעליחי בשפרי חקפו כהן כדעת רוב הפוסקים דחפים׳ אחבי בחיקו אא״כ כ״ם דרבינו׳ דעבור הכי חה דעבר עבר ונראה דלא ישלם אחבי בחיקו דהכי חשוב בשם דבני הש״ם ופוסקים אחה דעבר עבר :

כה א כל דיין סדן דין וטעה כו׳ דקדק וכתב כל דיין דהיינו מומחה׳ אונ׳ הדיוט׳ ולא קבלוהו עלייהו או יש״ד הדיוט וקבלוהו דהן מומחין לדון ודיינים דין אם לא טעה (וכ״ם מומחה׳ וקבלה אונ׳ מומחין) ואי טעו יש כסו הנהו מילוקי׳ דקמפרש ואזיל כיון טעה בדב׳ משנה לטועה בשיקול הדעת לאפוקי יש״ד או אפילו סני׳ סהן הדיוטים ולא קבלוהו עלייהו דדיינים אינו דין אפילו לא טעו ואפי׳ נטל רשות מר״ג וכת״ם הרמב״ם והמחבר בסמוך ס״ד :

ב מ״מ

ב מ"מ אין להקל כו' סס קאי אדכו' איסור מ"ה כתב אין להקל ונדיני ממונות אין שייך כו' ל' קולא בתס דמה שקולא לזה הוא סומרא לזה אלא אמרינן כיה קולא לנתבע ומשום דהמע"ם נכמ"ם מו"רס בהג"ה ס"כ: ג או שעיקא דבר העבור כו'

כגס מיהו (הרא"ש וסור סעיף י') יש אומרים דאם נראה לדיין ולבני דורו מכח ראיות מוכרחות שאין הדין כתו שמוזכר בפוסקים (ג) יכול לחלוק עליו מאחר שאינו נזכר בתלמוד ד (פסקי הרא"ש סימן רמ"ב) מ"מ אין להקל בדבר שהשתירו בו החכורים שכתפשטו ברוב ישראל אם לא שקבל מרבותיו שאין מוהגין כאותה סומרא:

ואם אי אפשר להחזיר כגון שהלך זה שנטל המטון שלא כדין למדינת הים או שהיה אלם או ג שטמא דבר הטהור או שהורה בכשרה שהיא טרפה ד והאכילוהו לכלבים וכיוצא בזה ה"ז פטור מלשלם ה אע"פ שגרם להזיק ו (ד) לא נתכוין ז להזיק:

כגס ח (ה) ויש ט (טור בשם הרא"ש (ועוד פוסקים עיין ס"ק ה' אות כ') קולקין ולענין

ס"ל דאפילו עשה כן בזיד גם כן גורם להזיק מיקרי כו' עכ"ל ויכ"כ הב"ח דמדכת' הרמב"ם סתם משמע דאף בנשא ונתן ביד מיירי וכמו שכבין הטור מדבריו כו' ולפע"ד אין זה עיק' ונם דעת הרי"ף והרא"ש אינו כן ונם הטור לא הבין כן מדברי הרמב"ם וכמו שכתב - מדא דכבר הוכחתי לעיל מן הס"ם דאפילו לדב הסרא מייב בשנ' ונתן ביד אפי' שעה בדב' משנה בשא"ל להחזיר כל שכן לדב נתמן ודב שסת ותו דהרמב"ם כתב כם' התלמוד' פאר"מ וז"ל אבל ודאי אי בשא ונתן ביד ולית' לתמוכא דתיהדר מודה אני שאפי' שעשה בדבר משנה נמי משלם כשועשה בשקול הדעת וכן נראה מדברי רבינו הגדול ז"ל עכ"ל וכן נראה בראיות דעת הרי"ף שהבאתי לעיל דמ"ל דכל היכא דחייב משום דינא דגרמי אף בשועשה בדבר משנה מייב ובשא ונתן ביד עכ"ם גורם הוא דל"ל ליתא ולית ונתן ביד ובדתוכא בהרי"ף נופיה ורו"ק וכ"כ התוספ' והמרדכי פ' אר"מ דבשא ונתן ביד אפילו שעשה בדבר משנה מייב דשוכא עבד וכן מוכח להריא מדברי הרא"ש פ' אלו טרפות התוספת פ' אות כ'. וכן משמע להריא מדברי רש"י פ' אר"מ ופ' עד כמה וכ"כ הב"י וז"ל וכל זה שאמרנו בשלא בשא ונתן ביד היינו אבל עבד שעשה בידים מייב ואפילו ג' שמוכים ואפילו שעשה בדבר משנה ולית ליה לשלותי דמזיק הוא כך מבאתי כתוב וכן פי' הרמב"ן ז"ל עכ"ל וכן משמע דעת הרמב"ם וכמ"ם בב"י וכ"מ מדבתב גורם להזיק דאי בשא ונתן ביד מזיק מתם הוא ויפה כיון בזה אף מ"ם בב"י וכ"מ וכן בתוס' י"ם ר"פ זה גורר דהטור הבין מדבלי הרמב"ם שאפילו בשא ונתן ביד פטור וכמ"ם הב"ח לפע"ד לא כיוונו יפה בזה דאדרב' הרי הטור הוסיף דדברי הרמב"ם והאכילוהו ל"ל פי' דלאיתם בוכך הוסיף בהבריו ע"ל פי' אלא כוונת הטור שהרמב"ם לא חילק ולא ביאר בהריא וכ"כ הרמ"ם אלא שחילק וביאר בהריא כן דאם בשא ונתן ביד מייב

וכן פסק בשלשי בגורים וכ"כ העיר שושן וכן עיקר:

(ג) מיהו הייני דוקא בחומה ולא קבלו אז הדיום וקבלו אבל מומחה וקבלו אפילו בשא ונתן ביד פטור דהא רב אסרא משמע דתפרש דרבי טרפון בשא ונתן ביד הוא וכמו שכוכחתי לעילא ואפ"ה פסרו רבי עקיבא משום מומחה לכ"ר וקבלוהו עלייהו ורב נחמן ורב ששת פשיטא דלא פליגי עלי' אלא בלא בשא ונתן ביד - ועוד מוכח בגמ"ר ורב ששת גופיה דמה בכך שבשא ונתן ביד ושונא עבד הא כי טעה בשקול הדעת נמי קס דינא ושונא עבד ואפ"ה פסרו רבי עקיבא והכי מוכח מדברי התוס' ומדרבי פ' אר"מ שכתבו דאי בשא ונתן ביד טונא עבד ואם אלא מומחה לכ"ר הא בשא ונתן ביד מדברי הטור דמ"ל דאפילו בשא ונתן ביד אלא דרגיל לפטרי' משום טעה בדבר משנה אבל מומחה וקבלוהו עלייהו אפ"ה חייבים לשלם דס"ל דרבי מאיר דאין דינא דגרמי אפילו בכה"ג וכ"כ הב"ח שכן דעת הרא"ש והטור - ולפע"ד זהו כשנגנב בדינא מלפני הבליטי' דודאי ליכא לח"ר הכי דהא בשעה בשקול הדעת להרא"ש וסור מה שעשה עשוי בחומה וקבלו אפילו אפשר לחזור ואפ"ה פס ור מלשלם נב"ם בשא"ל לחזור דפטור מלשלם וכ"ם בשעה בדבר משנה ועוד דהא בשעה בשקול הדעת אף עם פירוחיו דא"ל להחזיר וכדאיתא בהרא"ש לבריא ועוד דהא בשעה בשקול הדעת אף לדבנן חייב בשא"ל להחזיר להרא"ש וטור וכ"ם בשעה פטור חומה אלא דאפילו טיבא דחייב מדין חזיק פטור משום חומה א"כ ה"ה לרבי מאיר - ועוד דהא מדאה דיבר לשולחני לרבי מאיר חומה פטור בשהלך לח"ה ועוד דאיה מח"ם הרא"ש מתחלה וז"ל ואפי' יש גדול להחזירו אם א"א בחזרה פטור מלשלם בהמה עובדא דקאמר ליה ר"ע פטור אתה שחומה' לב"ד אתם עכ"ל ובהי דחסיק הרא"ש בשם הראב"ד דאפי' יש גדול אין גדול מן המחזיר ח"ה בשמע לשועה בדבר משנה דחזר כיש גדול בד"סד דהרא"ש דאם אי אפשר בחזרה הוא פטור - גם מה שמחלק הב"ח לדעת הרא"ש בין בסילת רשות לקבלו עלייהו לא בהיר' כלל דכש"ל דהא עדיף מקבלו עלייהו הבע"ר עכמו ועוד דהא לפי הבנת הב"ח דהרא"ש קאי אחומה וקבלוהו עלייהו משום שהזכיר קורס לכן בן בשועה בדבר משנה לעול' חזר ומ"ש משמע קאי אחה שהזכיר חקורס ואם כן הרי גם בסל רשות חר"ג חזיר' מקורס נגי סעה בדבר משנה ועוד דהתעיי' בהרא"ש ע"ק דבהרין נגי מ"ם בתם ואע"ג דהתם מיירי בשמוך חקנת חכמים הוא דאינו מחוך דא בשמוך כו' ירא דא"ל לחר כן אלא בע"כ ב"ל דת"ם הטור כאן חומה מיירי בלא קבלו וכן יש לפרש דברי ר' יהוחם ולא כת"ם הב"ח שר' יהוחם כתב לבריא אפי' חומה וקבלו דליתא כחבואר לכל מעיין שם והא דלא ביארו כן היינו משום שסתכו עכמם אמ"ם קורס לכן דאפילו בשועה בשקול הדעת חומה וקבלוהו עלייהו פטור וכ"ם שועה בדבר משנה וזה ברור: (ב) ולענין דינא דברי הים מולקים בהם הרא"ם והטור שבוביאו דברייהם כן בהחומ' ר"ם אר"ח ופ' הנזל דף ק' ע"ם וכ"כ בחדרכי פקר"מ - לא בהריא לי דכתבו כן לפי שהתם רשונ' אתי' בדבכן אבל לרבי מאיר דדאין דינא דגרמי מייב בכל ענין וזה אינו נראה מדא דליתא לא משמע הכי וכמ"ם בשל המאור וז"ל מדלא קאמר גרמא בעלמא ואקמר לא כלום עכרת ס"מ דאפי' לח"ר דדאין דינא דגרמי לאו כלום הוא ואפי' נרחי נמי לא הוי עכ"ל ועוד א"כ מאי חקשה רב המנוכ' לרב ששת ליח' ליה לאו כלום עכרת ד' ילחא ר' עקיבא כרבי מאיר ס"ל ונפרש דהלכתא כותיה מ"ר' ר' עקיבא בעי לפטרו אליבא דב"ע ועוד דלדברי התוס' והרא"ש בריך לחזוק דלא פריך (כפ' עד כמה ליחא תנן מתני' דלא כר' מאיר) אלא חשיבר אח הטמא וכן הא דתפרש התם אלא הוא עכמו אחמו וכת"ם התוספת ומרדכי להריא וכל זה דוחק גדול אלא נראה עיקר בזה כדעת הרמב"ם ובדבכורים פ"ם זה בורר ומרי"ף פ' אר"מ ונם הבעל המאור הבכים עמו בזה וכן דעת הרמב"ן בס' המלחמות שם דאפילו לחאן דדאין דינא דגרמי שעה בדבר משנה לאו כלום עניר וכ"כ הבעל' התיטור להריא בשות בפק דין דף כ"ב פוף ע"א ריש ע"ב וכ"כ הרשב"א בתשובתו ומביאה ב"י לקמן סימן זה סוף חמו' ב' - וכ"ם בשלשי בגורים פ' אר"מ דף ר"פ

דהיינו מה שעשה עשוי דדינו דין הגון בדיפנר וכ"כ הרא"ם פאר"מ ושור בעי' ה' ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן שעות ומה שפסק פסק וכ"כ התוספת פ' המוכר את הבית דף ס"ב ע"ב וא"כ ה"ה בתיק"ו לפי מה שכתבתי ונם נראה דאפי' אח"ל בתיק"ו לא מהני הפיסה היינו משום שתפס העלתו אבל הכא כיון דע"ב מיירי בקבלוהו או שהוא חומחה אם כן כיון דהחפיסה ב"ר ה"ל כתפס ברשות דתבני הפיסה בתיק"ו לכ"ע וכמ"ם נספרי חקפו כאן סימן כ' וכמ"ם הכ"י גופיה בפרק שנים אוחזין ויש להבי' דאי' לזה מדברי הר' יונה שהביא הרא"ם פ"ב דכתובות בני חרי ותרי ניכהו והטור לקחן סימן מ"ו סעי' ל"ג ואפי' הרמ"ה פס חוה כאן ודוק - ג יכול לחלוק עליו: אפי' לחלוק על דברי הגאונים כ"כ הרא"ם ושור: ד לא נתכוין לסזיק כתב הסמ"ע וז"ל (ה) עיין בב"י וכ"מ שדקדקו מ"ל הרמב"ם שכתב שם אע"פ שגורם להזיק דלא מיירי אלא בשלא בזיד או האכיל לכלבים החורה בידים דאם עשה כן בזידים הוא חזיק ממש וכזה חוה הרי"ף והרמב"ם שמחויב לשלם אף בשעות דבר משנה ובדרישה הוכחתי דהרי"ף והרמב"ם

אם אינו מזיק אינו מחויב לשלם אבל אם הוא מזיק אינו מחויב לשלם אבל אם אינו מזיק אינו מחויב לשלם אבל אם אינו מזיק אינו מחויב לשלם אבל אם אינו

ס"ב וכן מוכח בתוס' פ' אלו קרקעות סוף דף מ"ג שכתבו אע"ג דאסור בדבר משנה הוא דיינים האכילו לבלנים חשיב כמו אלו לא האכילו נירים הוא עיקר אע"ג דקי"ל דדיינין דינא דגרמי ועוד דאסור אלו קרקעות רבא הוא ורבא הוא דאמרין דינא דגרמי והיינו דלא כתוס' פ' הגזל והרמב"ם והמרדכי הנ"ל שכתבו אמריהם ומה שהקשו אתוס' אדר"מ מתרגם דינר לשולחני דמתיב ר' מאיר פ' הגזל קמא אע"ג דאיכא למימר אלו הוא הדר ומשלם כבר מדינו אתוס' פ' הגזל שם ומהרדכי פ' אדר"מ דלא דמי דדריב' כיון שהרמאה לשולחני שוב לא הים לו להרמותו לאחר אבל הכשל לאכם אף על פי שאסור לו לא הים לו לבעל הבית לחזר להאכילה לבלנים או לערבם עם השמאים עוד יש לתרץ לפי מה שהעלתי לקמן סי"ו סעי' ו' דגני שולחני לא חמיב עד דאחר ליה מזי דעלך קא מחכיב או דמוכח חלתא דחמיך עליה אם כן רוקא אתם כיון דחמיך עליה אע"ל כשבר וקבל לשלם דאע"ג אל חשוך עלי אבל הכ"י"ל דלנים אכסים שהוא סובר להורות איסור אלא יביא מלשון וכשיאחר אל חשמון עלי יאיר האיסור אלא כדין או יגזול חבירו אלא כדין. לכך אינו אומר אל חשוך עלי ולא חשוב דשבר וקבל לשלם:

(ג) ומה שקשו עוד התוס' בפ' אדר"מ חשבר את השמא דחמיך ר' מאיר היינו על לרחק כשערבם בע"ם עם פירותיו השמא נחי לאו כלום עבר וכן הקשו התוס' פ' הגזל קמא והרא"ש והמרדכי פ' אדר"מ וזה עיקר שהבינם לכך דלר' מאיר חמיר אע"ג דאלו קחן הוא הדר ואני בחמילה מכבור חירתם שדריהם אלו בלאו הכי אינם נראים לפע"ד דבלאו הכי נחי קשה מה שהקשו שם בפ' אדר"מ ובפ' הגזל איתר את השמא אחאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אחאי חביתו דאכתי לא מחוקק' ערבן עם פירותיו עד לכסוף ומה שחירצו שם ז"ל וי"ל דהשמא ס"ל כשערבן ברוב פירות שטורים דשלי גרוע' ושלם חביתו שערבן בפירות חושבים עכ"ל זהו דוקא גרוע אאור גם בלאו הכי קשה מה שהקשו שם אחאי יהא הדין חייב לא יהא אלא כחשמא נירים הא קי"ל דחיוב שאינו ביכר כגון חשמא וחמיתא וחכנך בשונב פטור והכ' אין לך שונב גדול מזה ומה שחירצו שם דחשיב כמו חויר שהים לו לדקיק ולירם שהע"ם יערבו עכ"ל זהו ג' דוחק גדול:

(ד) אבל לפע"ד יש דרך אמרת בסוגיא זו אחר בזה יחתלקו כל קושיות התוס' והרא"ש והמרדכי הנ"ל והוא דבפ' אדר"מ חייבי בלל בנשא ונתן ביד ובן לאחאי דעתי לאחקרי אחתי' בפ' הגזל בחרא ובפ' עד כמה לר' אחיר ולא חייבי אך דשחר את השמא כפשוטו ולא חייבי כלל כשערבן בע"ם עם פירותיו אלא חייבי דומיא דחייב את הוכחי דקתני דהיינו שבאו תוכע ובתבע יחייב את הזכאי ושלם זה על פיו הבא אחי חייבי כגון שבא לפנינו לוקח ומוכר ליישאל אם יקח פירותיו אל זה אחוכר אם הם אחוכרים ואחר את השמא ולקח הפירות על פיו ואם"כ נוגע דאלא כדין אחר ובוכם אחכם שאחוכר יחזור לו חעותיו ויחזור ויטול פירותיו שאם אחאים וקתני הם חשבם עשוי שאחר לענין אחוכר אחוקת אחרים אחר' ואי"כ להחזיר אחעות ויאשם ללוקח אחביתו כמו חרבה דינר לשולחני אבל כי חוקי אחחי' בנשא ונתן ביד א"א לפרופי אבי דלא שייך בכה"ג בלוקח ומוכר בנשא ונתן ביד לכך נראין לפרש

ומזה יבא לנו ג"כ דין חדש דאיכא את השמא ועדכן בע"ם פטור אפי' שעם בשקול הדעת דלאו כלום עביר ובא לא נרע אחשמא ואדמא ואמשך ודלא כדעת אחו' ואיכא אלא כדין ובעשה אבל כדעת רוב הפו' הכ"ל שבנאחי - וכ"ח גם האירבא בזאחן הזה לאלאם שאיבר אל אחיריו ועדכן הבעל הבית עם יין אמר ואח"כ נוגע שהורה אלא כדין ובעשה אבל יין אסר בשקול הדעת פטור לאלאם רא"ל כאמשך בשונב דפטור - כן ק"ל:

(ה) ומה שקשו עוד התוספות פ' הגזל קמא והרא"ש והמרדכי פ' אדר"מ אמא אחרכם אחרכה אחרכה אחרכה

ז' או מאמורים . או פוסקים כן מוכח בהרמ"ם וסור שכתבו ומס לא ידע הפסק כמחלוק' הגיולים ומה"כ נודע לו ומינו דבר הכי סיוכל להכריע אם נראין כדברי הפחר לדוק הקמרים והום עבר כאירך המינו סיקול הדעת ומס לי מקבר לעמוד על הדבר מין כאן שעות ומה שפסק פסק ע"כ : ח ועשה כא' מהם ולא ידע . שנסקרין כמ' מוי' ס"ה מס' סנהדרין (בסס ר"י מוכרא בעל מ"ז)

ט (ז' ומ"ס שם דין ג') טעה בשיקול הדעת כגון דבר שהו' מחלוקת תנאים (ז) או אמוראים ולא נפסקה הלכה כאחר מהם כפירוש ' (ח) ועשה כאחר מהם ולא ידע (ט) שכבר פשט המעשה (') בכל העולם כדברי האחר אם היה זה דיין מומחה יב ונטל (יא) רשות מריש גלותא או שלא נטל רשות (יב) אבל קבלו אותו בעלי דינים עליהם יג (יג) הואיל והוא מומחה

יד ומ"ס

מומחה לרבים לפי גרס׳ הרי״ף וכן משמע מדברי הרמב״ם בפי׳ המשנה שבור׳ כן ומפי׳ לגירס׳ הספרים אם היה מומחה לבית דין נחי חוכמה בכל מדע קחני מתחא ואם היה מומחה פטור מלשלם אלא ורמי ר״ל כמ״ם הרמב״ם מפי׳ המשנה אם זו״ל ודע שעניין מומחה הוא שכל ר״ל שיהא הדבר הנהוג בכבר עתה בכמיונות וקושיות וכמנא בחכמה גדול ומונהק ואם היה מקשה עליו ונתבטל מומחה כלר״ל הוא נקרא מומחה בית דין ואם נתפרסם מכחתו אצל אמון בכי אדם תעכמו לא שוכו אותו ד״ר הוא הנקרא מומחה לרבים עכ״ל אלכך רוקא כשתפורסם ע״י ר״ר אר

יד ומ״ם אזר הדין הייכו כשברת הרי״ף ורבו דכומן שהדיין פטור מלשלם אמרו חכמים שיאזר הדין מטוס פטיחה דבע״ד ועפ״ר אכל הרא״ם והטור פליגי על זה וס״ל דאין הדין אזר ותור״ם שלא כתב אלי פלגתא כאן ג״ל דשמוך אמ״ש בס״נ ו״ת כו׳ ואין הדין אזר

מומחה יד (יד) חוזר הדין ואם אי אפשר לחזור פטור מלשלם : הגה וקאי גם אזה ודו״ק : טו וג׳

אפורסם לרבים שהוא מומחה פטור הא לאו אבי חייב לשלם : (נ) ומ״כ מוכח הזה דאפי׳ הוא מומחה לרבים דהיינו שהוא מתפורסם לרבים שהוא מומחה דיכו כשהם מומחה דאינו פטור רק בקבלוהו אז בנם״ר חר״נ וכן משמע מהפוסקים שלא מילקו בכך וכן מוכח בחתני׳ דבכורות לפי גרס׳ הרי״ף דקתני ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם ופירשוה הפוסקים בקבלוה רוקא ואפילו לגירס׳ הספרים ואם היה מומחה ב״ר נחי חוכמה הכי וכמ״ם לעיל בסמוך : (ד) חיסו הרמב״ם דף כזאן הזה יש מומחה לבנין פטור מתשלומין אם הוא מומחה כמ״ם הרמ״ם פ״ה מרבנהרין ומבור לעיל סי׳ נ׳ בשם רש״ר דהיינו שהוא תשוב הרב בחכן בדורו ובקי בחכמה ובתלמוד ובקי בחי בשקול הדעת ומעיר׳ בדיינים כמה שבין ומחכמי׳ לית זחבין סניאין ולא הוה בית שעות כבון אפי הוה מומחה לרבים עכ״ל ובראה דה״ם לכל הדיינים שהוכר בסי׳ זה מומחה יש מומחה אף בזמן הזה ולכך שתחו הפוסקי׳ והרב ר״ח אלפרלם ובאר אחרוני׳ כאן בסי׳ זה ולא כתבו דאפילו׳ לרבא מומחה כמ״ם הרב לעיל סי״ נ׳ סעי׳ נ׳ דבזמן הזה אין דין דין מומחה לרבים שיהיה בעל בראו של אדם אלא ורמי רוקא לעניין איזון לכתחלה בעל כראו הוא דליכ׳ מומחה אבל לענין פטור מתשלומין אז אם דן בדיעבד אז אפר מילי׳ יש מומחה נם אפילו׳ וכן משמע לגירס׳ הרמ״ם נ״ר״ם : יד מחר הדין (ה) והרא״ם והטור וד׳ ירוחם מולקין דאין הדין חזר אלא קם דיינא אפילו אפר לא אור ופטור אלשלם וכן הי״ה אהניא הרב לקחן סעי׳ נ׳ (ומתן הרב אה״ם לקחן ומחילא נמשע דמ״ם בחחבר כאן הייכו לשמתו בכתב״ם ובעיר שוגן כתב נ״כ כאן בשתם כרבדי החבר ולאו אפיר עבר דה״ל להבינו נם דעת הרא״ם ומיעתו דלקחן סעי׳ נ׳) ובדבריהם עיקר כשם דליכא דאם היה מומחה לרבים פטור אלשלם אריבם אלי דמה שעשה שוגי אלא דבאיכו מומחה וקבלו הה שעשה שוגי ויכלם חביחו ומומחה׳ וקבלו הה שעשה שוגי ופטור לשלם וכ״כ בעבל המאור ובעל המיגיה בשם ר׳ אפרים ומסכים עמו ובזה אבריכו הבעל המיגיה דף נ״ם ע״ב והרא״ם ע׳ אר״ח בזה בכתה דאיתה ברורות ע״ם וגם העיקר בזה בהרא״ם ופטור ור׳ ירוחם שפסקו בדבר שמת דמוקי לחתני׳ דבכורות לפי׳ לא כשם ובתן ביר הבא מחמת כפ׳ הבנו״ל בחרא ובע״ן ער כתם אלמאר דקי״ל כר׳ מאיר דדמין דינא דגרחי׳ חייבי׳ חתני׳ אלא נמל ובתן ביר ואע״פ שהרחב״ן נם״ל בחלחות דחק לייחב בזה דעת הרי״ף האחת יורה דרבו דהעיקר בזה כחו שפסק רב אלי׳ נאון וכן דעת בעל המאור ובעל המיגיה וכבר אחרינ הרבה הבעל המיגיה אם״ם בדאיתה ברורות בזה לפסוק הרב שבת ואלא כרב אמרא עיין אם״ב בבעל המיגיה נאות שפסקו׳ דף נ״ם ובל״כ בהריבות ובם הרא״ם הרחב״ם דפ״ו הה״סבה דין) ובראה דנם רב אמרא חזה לזה לדינא לרב שבת אלא דבעי לבנויי נם אלינא דרבנן אבל לפי אלי דקי״ל כר׳ מאיר מוכח לזו :

(ג) ומיש הרי״ף דבי אית ליה לר׳ מאיר דינא דגרחי׳ דינקין אבל בבי ריש׳ לית ליה אלי אבראה׳ דא״כ אין לך אדם שאינו חוחמה שיעשה דיין לעולם עכ״ל ואו הוכחה היא דאל״כ תיקשי לי׳ אלמאי דבעי לאוקמא ובכורות נם״ם פרק הנזל קמא ובכורות ע׳ ער כחם חתני׳ דבכורות בדבר מאיר דדייב אמרם דינא דגרחי אם״ם אלא כשם ובתן ביר אם״כ אין לך אדם שאינו חוחמה שנעשה דיין לעולם אלא ודאי לאו קושיא הוא דלא יעשה דיין לעולם וירוחנו נ׳ הדיוחות אז יחיר חוחמה והרמבי׳ נ׳ הדיוחות דכתבים לכ״ם ואם שנו המלחין ולא מחיחינן אלא אם״כ לא יזוכו לעולם ובכי מחמת נחי מת״ם בחוס׳ פ״ק דסנהדרין דף נ׳ ע״ב אלמאי דבריך אחם אלא חעחה שבר לא ישלחו ומשכי כ״ם שאחה נועל דלח בפני לוין ובחבו אחוס׳ דבכי פריך אמו לא ישלחו דאי אחיינא לחו לא ירבו להחבע ברין ולאלן דחחיב בלא בשם ובתן ביר פריך עכ״ר ואם״כ לאלי דחבע ר״ם שאחה נועל דלח בפני לוין לא אחיינא לחו לא אחיינא לחו ואם״ם אמחה בקבלוהו כנ׳ הדיוחות אלא קבלוהו ואדרבה נ׳ הדיוחות עדיבא דיכולים לדון לבחחילה ויחיר שאינו חוחמה אפי׳ קבלוהו אבור לדון לבחחילה וכמ״ם לקחן (ואחהחם נחי חוכח דלא קי״ל כאוקחת׳ דבר אבראה׳ דבר אבראה׳ אלא אחפחה אבור לא ישלחו דאבלחי׳ אע״פ אלא בשם ובתן ביר וגם״ם דבריך אחם כן בעבישות חרי ואחני וכן בר״ם אר״ח אאוקחת׳ דבר אבראה׳ דבר אבראה׳ אלא אחפחה אבור לא ישלחו דאבלחי׳ אע״פ אלא בשם ובתן ביר וגם״ם אחחיבת ליה אפי׳ בעבה בדבר אבראה׳ דבר אבראה׳ אלא אחפחה אבור לא ישלחו דאבלחי׳ אע״פ אלא בשם ובתן ביר) ומ״ם עור הרי״ף ועו׳ אי

וכ"ל דה"פ דשמעתא דרב נחמן לא נעי לתרוצי בקבר דתתני' דסנהדרין מיירי בים גדול הימנו דאשמע ליה דרים דתתני' דבכורו' כמי מיירי בים גדול הימנו דאל"כ היאך כורע לו שטעם בשקול הדעת דבשלמא סיפא דבכורות שפיר מיירי אפי' כאין גדול הימנו אלא דכיון שהוא מומחה בדיינים רמי אנפשיה דשפיר אבל ריש כיון דאינו מומחה מאן יימר ליה שטעם אלא ודאי הכי פירוש דתתני' דבכורות דן את הדין כו' ואוא אינו מומחה (וכו') מתני' מיירי בדקבלו עלייהו וכמ"ש לקמן) ונודע ע"פ גדול מהימנו שטע' בשקול הדע' מה שטע' עשוי ויש"ל מניתו ואפ"ה הים מומחה לדיינים שכורע לו ע"פ ענינו שטעה אה שטע' עשוי ופשוט לשלם והשת' אי אפשר לאוקמי' מתני' דשנהדרין דדיני ממונות מתזירין בים גדול הימנו ואינו מומחה דאפ"ג בכ"ג מה שטעה עשוי אלא ודאי מיירי במומחה ובים גדול הימנו דלדע יוסף הקשו מתחלה מריש דבכורות דמיירי כמי בים גדול הוכרח לתרץ כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ולדע מתני' דדיני ממונות מתזירי' אפיפ' דבכורו' והוכרח לתרץ כאן בים גדול כאן בשאין גדול כתבא דדע יוסף ורב נחמן בריכי' זה לזה מה שחבר זה גילה זה זה סותם וזה כופל - כן כ"ל נראה - וכל זה מיירי בדקבלוהו עלייהו וכדאוקמה' ר' אנהו דקי"ל כותיה בפ"ק דשנהדרין (דף ו' ע"ב) מתניתי' דבכורות וכן בשאינו מומחה כל הפוסקים דכולו' מתני' דבכורות מיירי בדקבלו עלייהו ונס רב יוסף נופ' ס"ל כר' אנהו בנמרא פ' המברש וכמ"ש התוס' פ"ק דשנהדרין דף ה' ריש ע"ב:

(ז) **וכאשר** כתבתי כן כתב הרא"ש להריא מתחלה וכן מבואר להריא דעת בעל' המאור שכתב וז"ל אחר שכתב רב יוסף לא קשיא כו' אמתניתין דהתם דבכורות בשאינו מומחה כו' ואמתניתין דהכא אומר שמתזירין והא קתני סיפא דהתי' אם היה מומחה לא"כ אמאי דקתני מה שטעה דהתי' אם היה מומחה לכ"ר עשוי אלא' ואריש קתני מה שטעה עשוי אלמא מומחה נמי מה שטעה עשוי אמר רב נחמן לא קשיא כאן בלי מתני' דהכא בים גדול ממנו בחכמה ומכין שאפשר לברר טעותו אפי' אחרים ולפיכך מתזירין ומתני' דבכורות שאין גדול הימנו ולפיכך מה שטעה עשוי דאחרינן ליה דלמא כי היכי דסעיא בנמרא קמא לדרגיך סעית נמי בנתרא ופ"א לברר טעותו ופשוט אלמלא דה"ל כאונס בטעותו ומיתר' דרב יוסף ורב נחמן כאן מיתר' כיצמו דאמוקי הוא דאמקיים רב נחמן לשנויים דרב יוסף זהו פירוש המשנה שקבלוהו מרבותינו אלא כדברי הרי"ף ז"ל כו' ולענין הדין נראה לי מה שאמ' רבינו האי גאון ז"ל דלית דרב אחד' כו' ואכרב יוסף ואכרב ששת ואכרב נחמן קי"ל דלא פליגי אהדדי כו' עכ"ל: עוד כתב שם ז"ל בנא קמא פ"ו מהמה שאין בגדול הימנו מה שטעה עשוי ופשוט אלמלא כראוקמה' רב נחמן לפיפא דתתני' וה"מ כשקבלוהו עלייהו וכדאוקמה' ר' אנהו כו' - בנא תניבא מומחה שם גדול מהמנו מתזירין ופשוט אלמלא כראוקמה' ר' נחמן לתתניתין דהכא דיני ממונות מתזירין כו' - בנא תליתאה בי דינא דליתא מומחה כגון בי תלתא דהוא חד דינייהו נחיר ולא סבור אמ"נ דקבלוהו עלייהו בעלי הדין אפ"ה נחיר וסבור ולא קבלוהו אפי' אין (כ"ל טעות וכ"ל אפי' יש) גדול הימנו הוינו אמרי' דבכורו' דהם שטעה עשוי ויש"ל מניתו כו' עכ"ל הרי להריא כמו שכתבתי - וכן חבוא' דעת בעל העיטור נאות פסק דין שכתב בדף כ"א ע"ד וז"ל הכי פירוש אמר רב יוסף מתני' דהכא בומומחה דן את הדין בשאינו מומחה ובומומחה מתזירי' והא קתני אם היה מומחה לדיין דן עשור לבלם ומדקתני עשור אלמא דיש' כו' ואקשי לרב יוסף דאמ' מומחה הדר דינא ומשנינן מתני' כאן בומומחה כאן בשאינו מומחה ולא קשיא מתני' בשיש גדול הימנו בחכמה ומכין ופרש"י שבגדול מחזיר את טעמו ואומר שטעה ויש כו כח לגדול ולא מני לחיה' ליה בע"ד לא עשוי ורב ששת אמר אירי ואירי בשאין גדול כו' עכ"ל - ועוד כת' שם (דף כ"ל ע"ב) בנא קמא מומחה שיש גדול הימנו בחכמ' ומכין ומעם לעולם מוזר לדברי הכל ואפי' בשקול הדעת כו' - ר' שאינו מומחה שעשה בשקול הדעת וקבלוהו לרב אמרא הדר דינא ולית הלכתא כותיה כו' ע"כ - וכן משמע דעת רא"ש שכתב בדף כ"ט ע"ב וז"ל ומשני רב יוסף כמומחה שיש גדול הימנו בחכמה ומכין מחזיר ושאין גדול הימנו מאין מחזיר ופשוט ושאין מומחה נמי אין מחזיר' ומשלם מניתו ע"כ - בס' מרדכי הרא"ש שהביא הגי' אמר"מ מבואר דקי"ל כשיש גדול הימנו בחכמה ומכין הוינו רק שבגדול מרדכי שם דנא בשאינו מומחה אם יש גדול הימנו מוזר ודינו כמו במומחה ונזה לא כ"ל כותיה ובמו שסוכמתי דרב נחמן מתרץ הכי דוקא במומחה אבל בשאינו מומחה מוכח דס"ל לר"ל דאפי' יש גדול הימנו אינו מוזר וכמ"ש בשם הפוסקים:

(ח) **ואיכא** לעיוני במומחה ולא קבלוהו ויש גדול אי מחזיר או לא אי כיון דבכל דבכל דוכתא מומחה ולא קבלו דינו בעלמא א"כ הכא אי נימא דדוקא בשאינו מומחה אינו מחזיר ובמ"ש למעלה א"כ הכא אי נימא דדוקא בשאינו מומחה ולדע אפילו יש גדול אינו מחזיר ובמ"ש אבתב הרא"ש דכיון שנסתרב בתחלה לדון והוא שאינו מומחה ראוי שיתקיים להדין וישלם מניתו תשל"כ במומחה ונראה דלדע במומחה אלא קבלוהו הדין כן וכן תנוא' להריא מדברי בעל המאור בבנא תליתא' שבבתי בשמו' וכן מדברי בעל המאור בבנא תניבא שהבאתי בשמוך ונראה הטעם דלי היכי דשאינו מומחה שייך טעמא דלא ה"ל לדון ומיירי ה"מ כמומחה אלא קבלוהו מע"נ דדיני דינא מ"מ לבתחל' אסור לו לדון ומיירי ובדלעיל פי' ע' טעי' ג' ובדמוכח מהירושלמי שבבתי שם שאמרו תלמידים לר' אנהו שהיה דן יחידי והא תכן אל תהי דן יחידי והשיב להם שקבלוני כו' ע"ש:

(ט) **מיהו** בג' הדיוטות ולא קבלוהו עלייהו היה נראה לבאר' כיון דג' מקרי ד"ר אלא ויכולין לדון אפילו לכתחלה אם כן כשהעו יש גדול מחזיר אותם אך מדברי בעל המאור לא משמע כן שכתב וז"ל בבנא תניבא מומחה שיש גדול הימנו מחזירי' כו' ומה היא מתחלה אל ד"ר ג' דייניים שיש ביניהם חד דנחיר וסבור אע"ב דלא קבלוהו אע"ב דלא נקיטי רבות' הפוסקי' ס"ל דגדול מחזי' אע"ב דה"ה הכא ורא"ל לרמב"ן בהלמ"ן פ' אר"מ שבבי' הא דאמרינן בכתובות (פ' הכותב דף פ' ע"ב) דון דייני כר' טרפון ואבהר

גדול היתנו ומה שעשה עשוי ואפ"ה יש גדול חזר שיש בגדול מהנו ואם שעו' מחזירי' הם וזה פשוט מלאלם ע"ל מהשאע רוקא ג' דייניים שיש בהן חד מומחה דנחיר וסבור הוא מחזיר גדול אותם הא אתם ג' דייניים לא מסיבי כל"ר אומחה ואין הגדול מחזיר אות' וכן מהתם עוד יותר מדברין בבנא תליתאה שבבתי לעיל בסמוך - ולפ"ז כ"ל דאף על גב דג' הדיוטות יכולין לדון לכתחלה מ"מ כיון דבכל דוכת' ג' הדיוטו' כיסיר מומחה מיבי ה"ה הכא ובפרט דלא היה להן לדון לכתחלה בכבים אפ"ג דיכולין לעשות כן מתקנת דבנכן:

(י) **אבל** בג' הדיוטות וקבלו עלייהו היה נראה לבלורה פשוט דדינם כיחיד מומחה וקבלו עלייהו ואם יש גדול מחזי' הדין דהא יכולי' לדון לכתחל' ונס קבלו עלייהו אך מדברי בעל המאו' בבנא תליתאה שבבתי בשמוך מבואר להדיא דנס בזה אפי' יש גדול הימנו מתני' דבכורות דתם שעשה עשוי ושלם מניתו - ואף על גב דהתם בבעל המאור שם שעשה עשוי ושלם מניתו אלרבי הרא"ש ואסור עליה ום"ל דתם שעשה עשוי ופשוטים תלמ' ודינם כיחיד מומחה שקבלוהו - מ"מ בתמ"ש בעל המאור דאין הגדול מחזי' אות' בזה לא אליבי הרא"ש והש"ור (ונס לעיל בתבתי דשעיקר כבעל המאור נס בזה ע"ש) ואורבה הרא"ש ואסור ס"ל דאין גדול מחזיר כלל כל שכן הכא אלבן נראה דכיון דהכא נין לבעל המאור נין לרא"ש אין הגדול מחזיר ולא מניתו בשום פוסק תפורש הגדול מחזיר כאן הבי נקטינן דאף הגדול מחזיר נס כזה - אלא דברי שעמא לחילת' דהא הכא לא שייך טעמ' דכת' הרא"ש דלא ה"ל לדון לכתחל' ולכאור' דיו מחם לחומתה וקבלו עלייהו דעליתי לעיל דאיכ' ניש גדול מחזירו ונראה דלא שייך לומר שבגדול' יחזירנו אלא כשהוא מומחה דאז שייך לומר שהוא מומחה ומתין דברי הגדול מחזירו אבל ג' הדיוטות אע"ג דדינם כיחיד מומחה מ"מ אין בהם הסגנה להניח דברי הגדול שמחזירם ויכול הבעל דין לומר אנו בברר קבלנו עליהו ב"ד זה אל ג' הדיוטות ואין לנו אלא מה שקבלו הם ומה שחוזרים עתה חזרתם אינם חוזרם שאין טעם כחזרתם שאין בהסגתם להניח דברי הגדול שמחזירם ואלכך אע"פ שחוזרים הרי כאלו אינם חוזרים ונראה שגם הרא"ש סובר שזה דין זה ואין לבקשו' ס"ל כיחיד שאינו מומחה וקבלו לאיה' צורך כתן טעם דאין הגדול מחזירו הוא"ל ומשתרל לדון יחידי תיפוק ליה כיון דאינו מומחה אינו חזרתו חזרה שאין בהסגתו להניח דברי הגדול ונראה דלא הוכרח הרא"ש לטעם זה אלא לתרץ אמאי דאמרינן הם שעשה עשוי ושלם מניתו ראמאי ישלם מניתו הא מני לחיתר יחזור הדין לפי שהגדול מחזירו לפי טעם זה אינו מתפיק אלא אלא לבוגיא הנעל דין שבנגדו (דהא הריינים בלא"ה שבורים להרא"ש כיון דהכא) וקבלו עלייהו) דכיון שהוא מומחה יכול לומר אני חוזרתכם חזרתכם אינו כלום וכבר קבלו אתכם עלינו אבל הכא שהריין מומחה ואפ"ה קתני הם שעשה עשוי ושלם מניתו שיר קשה אמאי יחזור הריין אני מניח יפה דברי הגדול שמחזירו ויחזור הדין ואם שבעל דין אינו רוצה לחזור הם לי זה לכך הוכרח הרא"ש לומר שם דכיון שכתבל מתחלה לדון יחידי ואוא אינו מומחה ראוי שיתקיים הדין ושלם מניתו - כן כ"ל ברור:

(יא) **מיהו** נראה הכא אף בזאתן הזה - יש מומחה אם הוא מומחה כמ"ש רב סריגא וכמ"ש לעיל ס"ק י"ב אות ר':

(יב) **ונראה** דס"ל בג' הדיוטות ואית ביניהם מר יחיד מומחה דהיינו דנחיר וסבור אפ"ג דלא קבלוהו עלייהו אם יש גדול הימנו מחזיר אותם דהא כולהו סעמי שכתבתי לעיל לא שייכי הכא שהרי הם ב"ד אלא ויכולים לדון לכתחלה א"כ לא שייך לומר טעמ' דהרא"ש ל"ל לדון לכתחלה ונס המומחה שבהם מכין ומסיב דברי הגדול שמחזירו א"כ לא יכול בעל דין לומר חזרתכם אינו חזרה והלכך אם יש גדול מחזיר אותם וכן מבואר להריא מדברי בעל המאור שכתב וז"ל בבנא תניבא מומחה שיש גדול הימנו מחזירי' ופסיר' כדאוקמה' רב יוסף לתתני' דהכא דיני ממונות מחזירי' הם הם המומחה אל ד"ר אלא הריינים שיש בהן חד נחיר וסבור אף על גב דלא נקיטו רבותא ולא קבלו לבו בעלי דינא אי נמי דיין יחידי דנחיר וסבור ונקיט רבות' חד"ג אי קבלוהו עלייהו כל אלו מומחים הם אם אין גדול אחר מומחה שאין גדול הימנו כמומחה ומה שעשה עשוי ואפ"ה יש גדול אחר מומחה שיש גדול הימנו אם שעו' מחזירי' הם הם שעו' מחזירי' מלאלם כו' עכ"ל ואע"ג דבמ"ש בבעל המאור בבנא תניבא מומחה שיש גדול הימנו מחזירי' ופסיר' כדאוקמה' רב יוסף לתתני' דהכא דיני ממונות מחזירי' ומה שעו' מחזירי' הם הם שעו' מחזירי' מלאלם כו' עכ"ל דאע"ג דבמ"ש בבעל המאור בבנא תניבא מומחה שיש גדול הימנו

ריש לקים לעוברא מכייהו מ"ל ר' יוחנן עסיק כשל תורה ומפרסין נס"ם מר סבר סוטה נדבר משכח הוא ומר סבר סוטה בשקול הדעת הוא ואינו חוזר וכן הא דאמתר נפ' אלו טרפות (סוף דף מ"ג) תור'משרה מרי ואחרו ליה לרבא כריה דרב יוסף בר חמא דליסל' תור' לאמרי וכתב וז"ל ותרוייהו קסין עליה דנעל החאור ז"ל דאיכא מאר תלתא דאיכא ביניייהו חד דנחיר וסניר אע"ג דלא נקיטי רסות' ולא קבלינהו פטורי' מלאלם ומחוירים והחם נע' הכותב שמתא קאמרינן כיינו חשתא בי דינא דקניטי דאינין תלת' וא"ל דליכ' ביניייהו דנחי' וסניר ואפ"ה מי סטו בשקול הדעת אין מחוירין והכא דרבא כתי קמי' עליה דרבא נחיר וסניר הוא וכתלתא הוא לגבי דאית דרבא וקאמר דליאלם עכ"ל ולא יודעתי לפוף דעתו מלאע"ד לק"מ מהרוייהו על בעל החאור ז"ל דאחך דע' הכותב פטיטא ל"ק דהא אמרי' בפ"ק דסנהדרין דף ג' ע"ב בתלתא מי אפסר דלית בהו חד דנחיר ואיינו דנחיר ולא אפיר אבל ודאי חסתת' לית בהו אפילו חד דנחיר וסניר וכדחוכח התם נס"ם לחריא והלכן נע' הכותב דסתם דייני לית בהו חד דנחיר וסניר אין מחוירין וכדכתב בעל החאור ענתו חמא"כ כי לית בהו חד דנחיר וסניר וכתי"ם לחעלה - נס מה שהקשה מהך דאלו טרפות כתי לק"מ דחאן לית' לן דתלתא הוי הא קשי' דס"ם מחתא דרבא לחורי' אורי הכי ועוד שהרי כבר פירשו מחוסף' שם נע' אלו טרפות הן דרבא שבירים האכילו לכלבים ולא היה אפשר לחסור וכ"כ הרחב"ן נס' החלחחות נופה שם לדעת הרי"ף דהך דרבא ע' אלו טרפות מייתי בנשם וכתן ביר ואע"ג דדעת בעל החאור דכל היכא דפטור אפילו נשם ונתן ביר פטור וכתי"ם לחעלה נשחו כבר השנתי עליו נס"ם ע' כה אבל נהא דס"ל דהיכא דיש גדול מחירי' - נראי' לעני"ר דבר' בעל החאור נכונים ולי"ל עליו טוב קושי' ופקופק כלל וכתו שכתבתי:

(יג) **העולה** מזה יחיד מומחה דקבלוהו אז ג' הריוסות ואית בהו חד מומחה היכא דיש גדול יכול להחזיר אומחה אבל בנוני אחריני בר מהא אין הגדול מחזיר והיכא דאין גדול בחומחה שקבלוהו הם שעשה עפרי ופטור לשלם וכב'הריוסות דאית בהו חד מומחה מייני' לשלם כיון דלא קבלינהו והם הסכימו כולם לדעת מ' המלחים ניחר ואי נחר דיל' בחרי מיניייהו חשלחי אגר חרי כול' - והיכא שהאכיל לכלבים קורס שהחזיר הגדול או הלך לחי"ם או אין לו לשלם ביחיד מומחה וקבלוהו ודאי פטור לשלם כדחוכח בעובדא דר' סרפון - וב"ג הריוסות ולא קבלוהו ונחר מכייהו מומחה דרבא לכאורה דחייבי' לשלם אפילו לא נשמו ונתנו ביד כיון דחיכא הם שעשה עפרי ואחיני' לשלם אלא היכא דאיכ' גדול הוא דחחזירי' וכל כמה דלית' לגדול עליהו לשלחי היכא דלא אפסר לחחזיר דלא ה"ל לחיין בעל כרחם ולא רחי לעשה בדבר חשנה דהחם הדר דינא חיל חשעתו ולאו כלום עניר הם שהאכילה לכלבים אפסיר אנעשה וכחרון הפני שחרנתי לעיל על קושיא חסר"ם אדלים בחה שהקשה על הרא"ם ע"ם אך לענין חעשה אין ניר כח לחייבו כסברא זו ונקרה שחעיר בנעל החאו' דפטור' מלאלם ונס חשעתו של רש"י שהנאחי לעיל מ"ק לא' אות ג' - דפי' דפטור חשוס רחני אחר אלו היה כאן היה חוזר לחכסרו אל"כ ה"ם הכא שייך אפי' שעמא דלאו כלום עניר דהא אלו הוה קחן היה הדין חוזר ע"פ הגדול הלכך נראה דנס זה היכא דאי אפסר לחחזיר אפורים מלאלם:

(יד) **ומרברי** רבי אלו חבואר דנטוטה בשקול הדעת כיון דקס דינא אפי' אית' קחן לא הדר ואתכסר אלא בחנך בוני דפרסתי (דהיינו בחומחה וקבלו עלייהו אז בחומחה וג' דנכה"ג כיון דהוא חומחה וחזר לא אחרי' טוי' אחיכה דאסור ויכול לחזור ולחחיר) וכן נראה חרבני הבריסנור' שבאחר לעיל וכן חוכח נס"ם דקאחר אי אחרת בשלחא שעה בדבר חשנה אינו חוזר אלחא קס דינא ביינו דקא חפחר ר' סרפון וקא"ל אינו חומחה לכ"ד אחה כו' - ודלא כח"ם בעל החאור חסוס פציעותה דנעל דין נעבו בו וכבר נאחרתי כל זה נס"ק א' וכ"כ הרן פ"קדש"א נשם הראב"ד והרם"בא והרחב"ן והכי אילי חסוחמה לחהרה ואיסו' לחיחר אבל בחייב וזכו' אנרו בחומחה אחנו חוזר וחוכח - ע"כ דברייהם וכר"ן הקשה שם עליהם דא"כ לחה ליה לרב חסדא נחפקר' נפ' אר"ח לאוקחה טיחא אח הסחור בדאגע ביה ארן הא בלאו הכי נחי חה שעשה עבור ולא קשיא אחתני' דייני חחוכות חחזירין אחרי אחה אומר שבדבר זה חלוק ענין חומחה ואיסור חדיני חחזוכות והרי"ף פסק כרב חסדא אבל לחעשה אין כי כח לחלוק על אגות העולם ז"ל עכ"ל - ונספרי שפתי כהן ני"ר סי' רח"ב ס"ק כ"ה כתבתי דהם חיייני דליכא שעות בשקול הדעת ואעה הקדקתי יפה ודאיתי שאין כריך לזה אלא חייני בר איכא שעות בשקול הדעת ואפ"ה כיון דבבר הורה לאיסור אינו יכול לחזור ולהחיר לרב שמת בחנך ונחו שהוכחתי חדבני רש"י וכרשבורה לחריא וכרחוכח בס"ם ובכר כתבתי דק"יל כרב שמת ועוד ז"ל דגם רב חסדא חודה בהא דאע"ג דלענין חומחא עליב עליה דרב שמת ח"ח ז"ל לענין אסור' חודה חשעתא שבעית כתחיכה דאסור' דלחה כשוי אלוגת' רחוקה בבדי והא דפרש דביכא לרב חסדא שיחא אח הסחור דאגע בהו ארן לאו חשוס דלא אקשי אחתני דאד"ח אלא חשוס דכיון דאוקחא רב חסדא לחתני' דבבורו' בנשא ונתן ביד אלחא דחריבו ברבנן דלא דייני דינא דגרחי ודאי לר' חאיר אפי' בלא נשא ונתן ביד - וא"כ אחתי אייב בחחא אח הסחור ולכך בריך לאוקחא דאגע בהו ארן - והכי חוכ' לחריא בבבורות פ' בר כחה דלא בריך החם אחתני' דפ' אר"ח רק דפריך ליחא חבן שחחא' כר' חאיר ומשני כגון שבשא ונתן ביד היכי דחי כו' אחר דבינא כגון שה"ל חשבון ונשלו אינו שיחא אח הסחור דאגע בהו ארן:

(טו) **אך** קשיא לי לכאורה על הראב"ד ורחב"ן ורשב"א מריבחא דפסקו כרב חסדא וכחו שפסק הרי"ף דבא כתב הרי"ף דעתא דרב חסדא הוא חשוס הפסד אחוונו של בעל דין היכא דלית בסירא לבעל דין כגון שבשא ונתן ביד דחייב לשלם חביתו אחרי' אם שעשה עפרי דהיכא דאי' ליה לבעל דין בסיר' כגון שלא נשא ונתן ביד לא אחרי' אם שעשי' ובכא אחי נאיסו' דאיתר כיון שלא נשא ונתן ביד ואין הדיין חייב לשלם א"כ אם לא אחוור להכסרא אית ליה פסירא לבעל דין - וכ"ל דלא ס"ל להראב"ד ורשב"א ורחב"ן כשעמו של הרי"ף שכבר הסינו הרבה הבעל הביטו' אות שפסק דין ר"ף כ"ה ע"ב והרא"ש פסר"ח על טעם זה בראיות ברורות ע"ש

אלא

אלא אע"ג דפסקו כרב חסדא דהוא חשקי' דאחעת' אבירא להו דעמיים דרב חסדא לאו חשוס אבי הוא אלא אחי"ם הרחב"ן נס' החלחחות פ' אר"ח על הרי"ף וז"ל אי לאו דחשחבינ' חיינא הוא אחיכא דאמתי' דרב חסדא לאו חשוס הפסד חחזונו של בעל דין אלא חשוס דכל היכא דלא אניר נאו עובר' לא אליס לחהוי דייני' דינא כיון דאשה וכיון אבן נחוחחה ונקיים דאותא או קבליה דפטור חלאלם אי אחי כשא ונתן ביד לא הדר דינא והדין הוא פשטא דאמתא' דפרקין קמא (ר"ל עובדא דחר זוטר' דאמ' לאחי דרב יוסף) ופשט' דחתני' דבבורות (ר"ל פטור חלאלם אדרשא אי אחבוא אר כל זה בבעל הטיטו' ובאחרי) ואם היה חוחחה אל"ר פטור חלאלם עכ"ל וכ"כ בשם יש מפרשים - ועוד נראה כיון דהביקר דלית הלכת' כרב חסדא וכח"ם לחעלם אל"כ אחי דבעלחא פסקו כהרי"ף מ"מ לענין איסור והיתר לא רצו הראב"ד ורשיתו לחקל ופסקו כחו שהוא ביקר לענין הדין - (סז) ויהיה אין מיחים כיון שבבר הפליתי דהביקר הלכת' כרב שמת אם כן אינו יכול לחזו' ולהחי' אם לא בענין שבא בדיני חחוזנות היה יכול לחחיר ולהוצי' חיר חנירו אף שבבר שלם לחבר' ע"פ פסקו ובנוני לחחרן - ואפשר שזה דעת הראב"ד והרשב"א ג"כ דא"ל הלכה כרב שמת ואעה"פ דבא"ם דע"פ דע' ע"ם ע"ם אך הרחב"ן נס' הלחחות נופה שם לדעת הרי"ף דהך דרבא ע' אלו טרפות מייתי בנשא ונתן ביד ואע"ג דדעת בעל החאור דכל היכא דפטור אפילו נשא ונתן ביד פטור וכתי"ם לחעלה נשחו כבר השנתי עליו נס"ם ע' כה אבל נהא דס"ל דהיכא דיש גדול מחירי' - נראי' לעני"ר דבר' בעל החאור נכונים ולי"ל עליו טוב קושי' ופקופק כלל וכחו שבתבתי:

(יג) **העולה** מזה יחיד מומחה דקבלוהו אז ג' הריוסות ואית בהו חד מומחה היכא דיש גדול יכול להחזיר אומחה אבל בנוני אחריני בר מהא אין הגדול מחזיר והיכא דאין גדול בחומחה שקבלוהו הם שעשה עפרי ופטור לשלם וכב'הריוסות דאית בהו חד מומחה מייני' לשלם אלא היכא דאיכ' גדול הוא דחחזירי' וכל כמה דלית' לגדול עליהו לשלחי היכא דלא אפסר לחחזיר דלא ה"ל לחיין בעל כרחם ולא רחי לעשה בדבר חשנה דהחם הדר דינא חיל חשעתו ולאו כלום עניר הם שהאכילה לכלבים אפסיר אנעשה וכחרון הפני שחרנתי לעיל על קושיא חסר"ם אדלים בחה שהקשה על הרא"ם ע"ם אך לענין חעשה אין ניר כח לחייבו כסברא זו ונקרה שחעיר בנעל החאו' דפטור' מלאלם ונס חשעתו של רש"י שהנאחי לעיל מ"ק לא' אות ג' - דפי' דפטור חשוס רחני אחר אלו היה כאן היה חוזר לחכסרו אל"כ ה"ם הכא שייך אפי' שעמא דלאו כלום עניר דהא אלו הוה קחן היה הדין חוזר ע"פ הגדול הלכך נראה דנס זה היכא דאי אפסר לחחזיר אפורים מלאלם:

(יד) **ומרברי** רבי אלו חבואר דנטוטה בשקול הדעת כיון דקס דינא אפי' אית' קחן לא הדר ואתכסר אלא בחנך בוני דפרסתי (דהיינו בחומחה וקבלו עלייהו אז בחומחה וג' דנכה"ג כיון דהוא חומחה וחזר לא אחרי' טוי' אחיכה דאסור ויכול לחזור ולחחיר) וכן נראה חרבני הבריסנור' שבאחר לעיל וכן חוכח נס"ם דקאחר אי אחרת בשלחא שעה בדבר חשנה אינו חוזר אלחא קס דינא ביינו דקא חפחר ר' סרפון וקא"ל אינו חומחה לכ"ד אחה כו' - ודלא כח"ם בעל החאור חסוס פציעותה דנעל דין נעבו בו וכבר נאחרתי כל זה נס"ק א' וכ"כ הרן פ"קדש"א נשם הראב"ד והרם"בא והרחב"ן והכי אילי חסוחמה לחהרה ואיסו' לחיחר אבל בחייב וזכו' אנרו בחומחה אחנו חוזר וחוכח - ע"כ דברייהם וכר"ן הקשה שם עליהם דא"כ לחה ליה לרב חסדא נחפקר' נפ' אר"ח לאוקחה טיחא אח הסחור דאגע בהו ארן הא בלאו הכי נחי חה שעשה עבור ולא קשיא אחתני' דייני חחוכות חחזירין אחרי אחה אומר שבדבר זה חלוק ענין חומחה ואיסור חדיני חחוזנות והרי"ף פסק כרב חסדא אבל לחעשה אין ניר כח לחלוק על אגות העולם ז"ל עכ"ל - ונספרי שפתי כהן ני"ר סי' רח"ב ס"ק כ"ה כתבתי דהם חיייני דליכא שעות בשקול הדעת ואעה"פ דבא"ם

סו ונ׳ הדיוטות דינם כיחיד מומחה פי׳ ומהכי נבייהו הקבלה
מהם טעו פטור׳ מלבם וכ״כ הרא״ם והטור לשיטתייהו ומור״ם
כ״כ על דברי הרמב״ם שהדין כן נ״כ לפי שעתו : עוד לא יוניא
ממון מספק ° ומי מהכי תפיסה בדבר שיש בו פלוגתא ותופס
ג׳ ואומר קים לי כמ״ד כמות׳
עיין במהרי״ק שורש נ״ד ובד״מ
הביאו דבתב דאפשר דלא מהכי
כ״א בבדוני׳ שתבים דפליגי רש״י
ור״ת (עיין בטור א״ע סימן נ״ה
ובש״ע שם פי׳ כ״ב) דשם משתבי
טעם דרש״י ור״ת היה אחרון
מ״ה הולכין אחר התפיסה אבל
במקומות אחרים לא מצינו
שאמרו דמהכי בכ״מ והמרדכי
סוף כתובות פליג וס״ל דיכול
לומר קים לי בכ״מ עמ״ש שם
עוד מזה ועיין עוד מזה לי׳ ס״ם
קל״ט דבתב שם בו מחלוקת
ולא תפיס חד מינייהו ואין
שייך בו חלוקה אומרי׳ בו כל
דאלם נבר : יז דבל היבא
דאיבא ספיקא דדינא עיין בסוף
הספר בתבתי הבלל דספיקא
דדינא באריבות : יח

הג״ה

סו (סו) ונ׳ ° (פורש״ו והרא״ם) הדיוטות דינם
כיחיד מומחה וע״ל סוף סי׳ נ׳ אי נטילת רשות מן המלך
מהכי (סו) ולא ° (פורש״ש ה׳ והרא״ם) יאמר האדם אפשוק
כמי שאראה בדבר שיש בו מחלוקת ואם עושה כן הרי זה דין שקר
אלא אם הוא בבר בדול ויודע להכריע בראיות הרשות בידו ואי
לא בבר הבי הוא סו לא יוציא ממון מספק יז (יז) דבל היבא
דאיבא ספיקא דדינא אין מוציאין ממון מיד המוחזק (יח) ואם
° (תשובת רשב״א סי׳ רכ״ב) הוא בטוראות איסור והיתר והוא
דבר אסור דאורייתא אין אומרים אי דבר דרבנן אלא אחר
המיקל ודוקא אם כ׳ הטוענים הם שנים ° (שם) אבל אין
סומכים על דברי קטן בנד דברי גדול ממנו יט בשמה ומכין
אפילו בשעת הדחק אלא א״כ היה נ״כ הפסד מרובה ° (שם
מהרי״ק שורש קס״ט) וכן אם היה יחיד בנד רבים הולכים אחר
רבים בבל מקום (יט) אפי׳ אין הרבים מסכימים מעשה מ׳
אלא בל מ׳ יש לו מעשה בפני עצמו הואיל והם מסכימים לענין
הדין מקרו רבים ואוליבן בתרייהו (כ) ° (תשובת רשב״א סימן
רכ״ב) ואם היה מנהג

באחרן שקלקל וכן בני מרבה דיבר לשולחני דהדיום מייב ומומחה פטור והא
התם לא מייב לומר דמומחה פטור אם יכול לעשות כן בלא קבלתו
אלא דאי מעמא דמומחה פטור מטום דבירן המומחה הוא לא אמיק אדעתי׳
שיטה ואנוס הוא וכן פירש״י התם לבריא (וכן משמע התם בסוגי׳ וכן מבואר להריא מדברי הרשב״א שבביא הרב המגיד פ״ד״ה שכירות ע״ב) ואי״כ הא״ה הבא
(וכזה ביאת הא דקתני מתני׳ דבבורות ואם היה מומחה לבדים פטור לשלם ומאי לא קתני ואם היה מומחה וקבלוהו פטור׳ מלשלם דהא מומחה בלא קבלוהו
מייב ולבראה״ם עיקר טעמא דמומחה מטום דקבלוהו אבל למאי דפרו׳ ביאת דידי׳ בשהוא מומחה מטעם דבירן דהוא מומחה אנוס הוא
ופטו׳ ודוק היטב) ואי״כ הא״ה בב׳ הדיוטות דקבלוהו דלא שייך האי טעמא דאנוסי׳ הם דהא אפשר להו לאחשבי דלאו מומחי׳ הם וס״ל לאפוקי׳ אדעתייהו מיסנו
ומיירי׳ וכן נראה עיקר : (ה) ומן הירושלמי שהבאתי לקמן פ״ק כ״ט אות ל׳ - דקאמר ישלם מבנים מפני שהנים דעתו לדון יחידי דין תורה דתנן בל תהי דן
יחידי כו׳ - אין להוכיח בהרא״ם מדקאמר שהנים דעתו לדון יחידי כו׳ אלמא דאי לא הנים דעתו ודן עם עוד בנים פטור בשקבלוהו דנראה לומר דבב׳ שקבלוהו
אלא הבי מייבי לשלם ולא נריך טעמא וכראיתא בתשו׳ מהר״ם שבמרבי רפ״ק דבבדרין וז״ל ועוד דהתם מייירי דליבא אלא מד דיין ושקיל ומרי התם אליב׳
דמ״ר התם יחיד אינו בשר לדון. וה״ה אינו אלא בדין תורה אא״כ שקבלוהו עלייהו קבלו בחי אם ישלם אבל היבא דאיבא ב׳ דיינים בתשפט ובדין תורה
אם טעו ישלמו עכ״ל. א״כ בב׳ דייני׳ בין אלא בדין תורה אא״כ שקבלוהו עלייהו קבלו בחי אם ישלם אבל היבא דאיבא ב׳ דיינים בתשפט ובדין תורה
קאמר דאפ״ה ישלם מפני שהנים לבו לדון יחידי ואין להקשות הא בדי שבת שקלל ואמרא דיבר לשולחני דהדיום מייב אע״ב דהתם לא אייך טעמא שהנים
דעתו ביחידי דקושיא זו אינו תלוי בפירושי דבלאו הבי יש להקשות בן על הירושלמי אלא ודאי דתתם אי אפשר בחזרה (ומ״ש התוספות והפוסקי׳ אם
דהתם מייירי שהלך זה עם הדיינר למ״ה ואי הוה קמן נמתה הדר ע״ש (אבל הבא ס״ר אמיב׳ לא ישלם מביתו כיון דאפשר בחזרה יחזור א״נ ל׳ דהירושלמי ס״ל
דהתם שאני כיון שהשעות מבורר לבל מייב דהא אלו הוה קמן הדר דיב׳ אבל הבא בשעה עשירו לא הדר דיב׳ הר״ה לא ישלם דיאמר הדיין כיון דאין
בבן טעו׳ ברור דהא מה שעשיתי לא הדר דיבא׳ א״כ לא ישלם דיבול לומר יפה דנתי ובקתר׳ דאפ״ה ישלם מפני שהנים דעתו בו׳ - ועוד דנראה דהוא הביקר
דמעיקרא לק״מ ואין להוכיח הירושלמי בלום דירושלמי לא דאין דיבא דנרמי ואפי׳ נבי מרבה דיבר לשולחני לא מייב הירושלמי אלא מטום בבא וכמ״ש
הרמב״ן בדיני דנרמי אלו וז״ל ומה שהתבו על הירושלמי בתקבע שטרותיו שהוא מייב מטום בבא אבל ליתא לא דייבו דיב׳ דיב׳ דנרמי דלאו לא דייבו והב׳
בבא בעלמא הוא דבבנו ובן מה שאמרו בירושלמי בתמב׳ בלמים בבי מרבה דיבר לשולחני שהוא בבא מפני שאין להם דיב׳ דנרמי אלא שבוה בונבי׳ אותו מפני
שהוא פוטע והפסדו מבוי עכ״ל - והלבך הבא אי לאו מטום שהנים דעתו לדון יחידי פטור דתמיהה שעשה ישלם (ולא ס״ל לירושלמי בס״ם דילן בע״ל הבנזל ופ׳
ערבמה דחוקי לתתבו אם בר מאיר אם בר בבבן ובשא ובתן ביר) אבל לדיבן דרייבינן דיב׳ דנרמי ותתבו׳ ר״מ היא א״ב ה״ב הדיוטות מייבין מטום דיב׳
דנרמי - וזה ברור - סז ולא יאמר האדם בו׳ - קמי אהיב׳ דאין שובי׳ דעלמא׳ באיבך דאדבונבי׳ דעלמא׳ בפיסא דאין בהבראתו בלום - יז דבל
היבא דאיב׳ בפיק׳ דדיב׳ מוביאין מיד המוחזק והבה רבו אלוקי הדיבים בזה בפיזה מקום ידבל המוחזק לומר קים לי וכן אי אבבי תפיסה והראשונים והאחרונים
לא בירוים על בבון ומקום הניחו לי להתבדר בזה ובבר תבתי על זה בפר אלם קראתיו תקפו בבן בו מבואים בל אלו דיבי׳ על בבון בראוי׳ ברורות : יח ואם
בהוראת איסור והיתר בו׳ ואלו׳ בתרייהו בבה בתבתי דיבים אלא בפסק הפרוך שלי על ההבנות איסור והיתר דיוהה דעה סי׳ רמ״ב : יט (ו) ואפי׳ אין
הרבים מסבימי׳ מעשה מ׳ בו׳ ובספרי שפתי בהן בי״ר סי׳ רמ״ב בעליתי דבאסור דאורייתא לא אזלי׳ בתר רבים אם מסבימים לבקל מסבי מעמים ע״ם מיהו נראה
דהיינו דוקא בשבאנו לאתיר דין שאנו מסופקים בו מתוך הבורים הלבך בין שאין הרבים לפנינו מיהו׳ אחא בזה העיקר בלתו פוסק דתמיר ובאיבך מילת
העיקר בפוסק בשני דתמיר אבל בשהבבים לפנינו פשים׳ דאזלי׳ בתרייהו אם״ב שאין מסבימי׳ מעשה אחת דלא אשבחן בשום דוכתא דבבראין אם דיבי׳
ודבבי׳ הבבים לומר טעם אחת והבי׳ משמע בתי׳ בפ״ל׳ דיבי׳ מחוזות (ב דף ל״ד ע״ב) דאמרי׳ התם ת״ם שני סופרי הדיינים בותבי׳ דבבי׳ המזבן
ודבבי׳ המחיבים בשלמא דבבי׳ המזבן ת״ם לאו מטום דאי׳ חזי׳ טעמא׳ אחרינ׳ לחובה לא מזבחינן בים לא בדי אלא
יאמרו שנים טעם א׳ מסבי מבקרות בדבע׳ מיבים. ר״אפי׳ מר׳ יוחבן אמרו שנים טעם א׳ מב׳ מבקרות מהו א״ל אין מוכין אלא א׳
מבבבי מיבי׳ אחר אחרי דאחר בבר אלים אחים זו אחינו מבבא א׳ יבא לבחה טעמים ואין טעם א׳ יובא מבחה מבקרות
אלמא דאם אחרו ב׳ טעמים בבל ענין אזלי׳ בתרייהו דאל״ב ס״ל לבחוי לא בבי אלא יאמרו שנים שבי טעמים ועוד דהא
בבאר אבוי מבבא׳ א׳ יובא לבחה טעמים בו׳ והא דאין אומרים שבים טעם א׳ מסבי מבבראות הייבו בדעיר׳ מסבי מבבראות דוראי
אר מסבי בבראי אלו לבבי אחא בדבויים ואין לא (ב) בבתנו שבי מבבראו׳ לעשם אחד הילבך חיא מיבייהו מסבי׳ שבי׳ עכ״ל׳ (אח״ב ראיתי בהגה אשיר׳
פ׳ אחר ד״ח בת׳ ב״ב להריא בדברי׳ ז״ל ב׳ מיבנו דבים וזבים חזבין ואי׳ מחיבי׳ אם שנים אחיבי׳ ואי׳ חזבה ואחבה שנים אלבבין זה על זה ואין ראייתו
של זה בראה לאבירו בלל׳ - וכן של זה לאבירו בראה בעיבי׳ בין שבייהם שוים בזבות אי בחזבה הוה לאו בבים וראים בתוב באורך אא״ל עכ״ל
ואולי בוון לראיה שבתבתי) - (ב) ונראה דאלי׳ דאין שנים אומרים טעם א׳ מסבי מבקרות אייך אמי אאודי׳ מיהו מיהו דוקא
בתקרא אבל בתבנה ת״ם ופוסקים לא אייך הא׳ מי׳ אא״ל בבה פעמים אבבתן דין׳ אטעם א׳ מעבה בתקומו׳ הרבה - והריא״ם פ״י מה׳ בבראין בתב וז״ל שנים
שאמרו טעם אחד אפי׳ מסבי מבקרות אין בחבין אלא אחד ע״ב והבינא׳ שם בבסף תבנה דברי הם״ם ופירש״י לעיל ובתב וז״ל ומ״ש בבינו אפי׳ מסבי מבקרות
בלומר לא מיבעי׳ אם הם מחבקרא אחד אלא אפי׳ אחרי שבינם אלא אחד אלא אפי׳ אחרי שבינם טעם א׳ מסבי מבקרות אלא בחר מהטעם שבתבתי ובזה אין תקום
לחה אבסיב הרמ״ן עכ״ל : ובבריו תמוהין דאדרבה מהטעם שהבינא מהטעם דוראי מר מיבייהו מסבי מעיד בקי״ל דלא בבתנו שבי מבקרות לטע׳ א׳ חבוא׳ דאם הם
מחבקר׳ א׳ בחבו׳ לשני׳ ובזמה היאך יעלה על דעת לחשבם בק״א׳ וכי אם יאמר א׳ מבבבדרין פלוגי׳ זה מייב מיתה שבבר על לא תרבח ואחר בם הבני׳ וכן הבינו
בחבו׳ עד שהבבים מבבים בן הא ודאי קבלי׳ לה שרובם מבייבים מחבקרא א׳ - ועוד תיבא וכי מבבדרי ברולה לא ירובע״פ הרוב עד שיהבא לדין א׳ לי׳
טעמי׳ אלא הרבה פטום דתיבת אפי׳ בהרמ״ם הוא ס״ם וכך ב״ל שנים שאמרו טעם א׳ מבבי מבבראות בו׳ :

(ג) ולענין דיני׳ המוכות קי״ל בבל דוכתא קולא לבתבע ומומר׳ לתובע הלבך בי היבי דבאיבור׳ דאוריתא לא אזלי׳ בתר רבים
לקולא היבא דאין מבבי׳ רק מבבי׳ טעמים פ״ה דאין מוביאין מתון בזה ואע״ב דבלאו הבי קי״ל דאין הולבים
בחתון אחר הדוב אלא אחר המוחזק ת״ל בפקא מיבי׳ היבא דליבא אלא שני פוסקים ושניהם מחבי׳ וזה חולק על טעמו של זה וזה
על טעמו של זה מבי המוחזק לומ׳ קים לי׳ בהפוסק בהא דאולק על טעמו של מבירו ולא קים לי׳ בהא דאחבי׳ בחומו רק קים לי בהא בלבד וכן
העליתי בספרי תקבו׳ בהן בי״ר ע״ב דאבי׳ לתיבר קים לי׳ בהפוסק בהא ולא קים לי׳ בזאתיה בהא : כ ואם היה מבבב בעיר להקל בו׳ ובבי״ם
בתב דס״ם לבלבן שהיה מבבב בעיר להתיר ע״פ מבבא א׳ ומת ובא מבבא א׳ ומיקל יבולים לבהוב בתר ע״ם ועיין בס״ב פ״ק דע״ז דף ס״ן ע״א :

כא כל מקום כו' ומהר"ם אלשיך כתב בתשובת פימן ל"ט דף פ"ח ע"ב וז"ל ומע"ג דסברת מהרי"ק אלא כדעת התוספת ומת"ג לא יעלה על לב לומר דכיון דברתא הוא נקטי' כותים דלאו פבר' היא ומע"ג דגם בפוסקים נקטי' בבתרא כרבינו כרבא מאחרון דברי הראשון ולא חזר בו מקמיה דקמא אבל אם לא ראה אותו ולא שמע סברתו מדרבא אחרי' דהלכה בקמא דשמא אם היה רואה האחרון דברי הראשון היה חוזר בו ובכי מתלא הרא"ם בתשובה דוק ותשכח ומהרי"ק ז"ל נראה דאשתמיטתי' הפיא דתוס' שלא הזכירה ועוד דמ"כ לא אחרי' הלכה כבתרא לגבי קמאי אלא בשאין כן בתרא לקמאי אלא בהדרגת אחורא קמאי לאחורא בתרא אבל היכא דאיכא ביניהו בהדרגת שבין אחור' לחבת לא אחרי' הלכה כבתרא אלא אדרבא אין נם האחר מהאחורא' בלעדי רב יחלוק על התנא אם אין תנא אחר מסייעו ופוסק' עליו וא"כ בשתא אין שפק שמהרי"ק שהוא מדורותינו אלא לא אחרי' עליו לגבי התוס' דהלכה כמותו שהוא בתרא לגבי דידהו ואכן בהרא דאי' דעתי' הוא שהתוס' מודני' דאסור לא היה מולק עליהם ואם נם לשקל אלא אדרבא היה מזור מקמי דידהו וכ"ש דשוב' בינהו התוס' ומת"ג ומר' ישמעי' ומה נם להחזיר ברבים המחזר עכ"ל ומקנת דבריו בכונים ומקנת דבריו ב"ע. תיהו נם מהר"ם אלשקר בתשו' מי' ב"ר מולק מהרי"ק בסורש ב"ר ועיי' מ"ם בזה בפסק האדון שלי בהנכת איסור והיתר בי"ד סי' רמ"ב: כב היה הסועה כו' כתב הסמ"ע וז"ל מומחה בית דין כן הוא לשון הרמב"ם שם ובראה דרכם לומר מומחה נמיר אסכיר הראוי לדון ואין צריך לחיות סמוך והסור הביא לשון הרמב"ם ולא כתב אלא מומחה סתם מהום דבלשון הסו"ר מומחה סתם פי' נמיר וסכיר הם שאין כן להרמב"ם דסתם מומחה נמיר ולא סכיר והמומחה דנמיר וסכיר כתב מומחה בית דין לו מומחה לרבים וכמ"ם בפריסה לעיל סי' ג' ובסמ"ע בסמוך פ"ב כ"ה ולפ"ז מ"ם המחבר בשפי' כ' אם הוא מומחה וקבלוהו ולא"ל לחזור פשוט מלשלם כ"א בחיר מומחה וקבלוהו ומומחה דשור הייכו נמיר וסכיר וכ"מ ומ"ש וכ"ל ואין דבריו ככונים דלשון מומחה משמע בכל דוכתי' שהוא מומחה בדיני מחוזות ואם הוא נמיר ולא סכיר אין זה מומחה בדיני דמ"ל שבדין מוזר הא הוכיחו כן מתחני' דבכורות ושתם קתני ואם היה מומחה לרבים פשוט לשלם משמע אדרבה איפכא' דדוקא בסיע' בומחה לרבים הדר דיב' ופשוט אבל בדישא דאינו מומחה לרבים מה שעשה עשוי וישלם מכיחו ואין הדין מוזר כלל ומשובר' דחר וזחר' דאמא לקמיה דרב יוסף בפ"ק דסנהדרין (דף ה' ע"ב) דא"ל אי קבלוך לא תשלם כמי אין דאים דחר וזסרא נמיר וסכיר הוא זכן מוכח להריא בגמ' שם - לכך נראה דשתם מומחה בל' הרמב"ם הוא נ"כ דנמיר וסכיר לכך לא כתב פשוט בל' הרמב"ם מומחה לב"ר ונראה דגם הרמב"ם שכתב מומחה לב"ר לאו דוקא קאחר עוד ל"ל דס"ם הוא וא"ל מומחה לבר בלא אחי נקורות על לבר ושעה הסופר ומשב שהוא ר"ת לבית דין ומשת' ביחא הא דלא נקט הרמב"ם בשום בגא מהבן בני מאינו מומחה ולא קבלוהו נ"כ לכך נקט הכא הוא שמומחה לבר או מפשר דלב"ד מיותר הוא לגמרי וכן דרשוני מתיימוני הישנים לית' בלל לב"ד רק כמ"ש הסור ל' הרמב"ם ומ"ם הרמב"ם ומתחבר בשפי' ד' אבל מי שאינו מומחה ולא קבלו אותו בעלי דינים אע"פ שבטל רשות כו' אין דינו דין כו' מיינו אף דנמיר כיון דלא הוי מומחה' דנמי' ובני' ולא קבלוהו אין דינו דין דס"ל להרמ"ם הא דמתני' דלא הרא"ם ושור בוה (וכן משמע לדבי' בפי' המפניות להרמב"ם פ' וה בורר ע"ם) וכן הוא להריא בנית חרם לעיל סוף סי' ג' דלהרמ"ם לא תאני רשות לנמיר ולא סכיר ומלק על הרא"ם ושור ע"ם וכ"כ הבעל המאור בחדי' בפ' אר"מ בבבא תליתאה דרשות ר"ג ליתא לנמיר ולא סכיר רק לחומחה דנמיר וסכיר דשתות מכאן לא מקרי ראוי לסורלה בהחרו' בהוריות ראוי להורלה נמיר וסכיר מסת' דתחלת הרשות היא הסורלה בהאחר יורה יורה לא שעה לא יבלא ואפי' אם לא קבלוהו עלייהו דאחר רב בהי מאן דבעי דדאין דיב' ולעפור (דף ע"ג) שבתב וז"ל ואם הוא מומחה על פי ב"ד שבטל רשות הר"ג אם שעה לא יבלא ואפי' אם לא קבלוהו עלייהו דאחר רב בהי מאן דבעי דדאין דיב' ולעפור לשקול רשות הר"ג דס"ם אם הקבל בוררים מומחים כו' ע"כ. וכ"כ הלי' ע' אר"מ בשתם דרשות ר"ג לא מהני אלא בומחה וכ"כ הבראבורה ר"ם זה בורר וכן מוכח לפי עכ"ד דעת הריף שבסוגיה שם ה' בבות ואמאי לא כתב נמי בבא אחריתא דליתי' מומחה ובטל רשות כתו שבתב בבא ד' דליתי' מומחה וקבלוהו ובראבתב נמי דלא בבא קמא מומחה דבקים רשות כו' ע"ם אלא חשמע דליתי' מומחה לא תהני רשות' הר"ג וכ"כ בתשו' ן' לב ספר ג' סי' ל"ב לדעת הריף (ומבאן מוכח מומחה' וקבלוהו בעלי דיני' או בקים רשות כו' - ובלעפ"ד דאין מהבראבורה ראי' הבראבורה בגרחי' הוא דכ"ב וא"ל בהרא"ם אבל דעת הריף נוסים אינו כן וכן מבתבר ודלא בהרא"ם ושור דורלי בדא' דלא עריף רשות' הר"ג מקבלוהו בע"ר עבא' עליה (וכ"כ הריב"ם סי רע"א וז"ל ואם בטל רשות הר"ג יכול לבוף בע"ר לדון לבניו ואף אם יעשה דיינו יהיה פשוט שכיון שבטל רשות הרי הוא כאלו קבלו עליהם' בעלי הדין ע"כ) וכיון דקבלוהו לא אהני אלא בומחה אעפ"ב בחתני' דבכורות דאיירי בקבלוהו לר' אבהו דקי"ל כותים וכדבתבו הרא"ם ואם הוסיפו אין לאחר קבלה כלום ואם הבראבורה אעפ"ב אינם מומחים וא"ה לבל דיינים שבזמנו בפ

נמיר וסניר ס"ל מ"מ וזה לפי שסתמו לעיכר דמק דלא רגה להמריך ואינו נכון • ועוד דהל"ל מו שלא היה מומחה ב"ד אבל קבלו אותו לו נטל רשות אבל
למאי שכתבתי רבה"ק כ"ב אחי שעיר כפסוטו דמומחה שתם היינו דנמיר וסניר וכל שאינו מומחה דנמיר וסניר אפילו הוא נמיר לא מהני רשות ר"נ בכלל וק"ל :
כו ואם לא נשא ונתן ביד כו' יחזור הדין כו' וישלם מביתו • קשה לי על מ"ש המחב"ס והמחבר דחזור הדין ואם לו אפשר לחזור לשלם מביתו דהא אמרינן
בב"מ להדיא דהכא הדר דינא לאו כלום עביד ופטור אפילו לו אפשר בחזרה בעובדא דרבי טרפון (ורב אסרא נמי בזה מודה וכרתוכא בב"מ) בשלמא על הא
שפקנו לקמן סעיף ד' בשינו מומחה ולא קבלו וכן פסק הרי"ף ל"ק מידי די"ל מטום דס"ל שזהו כיון דלאו דיינא הוא כלל ולא קבלוהו כתבא דחזיק הוא ואייב
מטום דינא דגרמי וכראיתא בהרי"ף ורמב"ם והמחבר לקמן סעיף ד' לכך
מייב ובש"ם מייתי נמי סבוא דיינינן בקבלו לו מומחה דאינו מייב מטום
דינא דגרמי דלא דיינינן דינא דגרמי בדייני' דא"כ אין לך אדם שנעשה דיין
ומ"ם הרי"ף אבל בהא קשה דהא בתומחה לו קבלו היינו מחם עובדא דרבי טרפון בב"ם לרב אסת ורב אסרא לא אליב עליה דרב אסת
כלל בהא • וגראה מזה שכתב הלי' כ"ל דאם לא נשא ונתן ביד חוזר הדין כב ואם אי אפשר
להחזיר (כז) ישלם מביתו :
הגה (כח) וי"א ° (הרא"ם וטור סעיף ג') (ועוד הרבה פוסקים
עיין ס"ק י"ד אות ה' וסוף ס"ק כ"ט) דאפילו לא נשא ונתן
ביד מה שעשה עשוי וישלם
מביתו

אפר"מ וז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב היכא דאי לית ליה לשלומי משלם הדיין מביתו ויש שכתבו שלא כראו דבריו עכ"ל • וגזה
כראה לתרץ מה שקשה לבאורה בתוקפי יוסף מה ענין דברי הרמב"ם לתם שכתב קודם לכן שהרי קודם לכן מיירי בשעה בדבר משנה ולפי מ"ש ניחא דס"ל דבל
היכא דהדר דינא חד דינא אית לבו • מיהו כ"ל לייסב דעת הרמב"ם והמחבר דס"ל דוקא בשעה בדבר משנה כיון דהדין חוזר מעצמו לאו כלום עביד אבל
בשעה בקול הדעת רקא דינא ואין הדין חוזר אא"כ יחזור הדיין את הדין א"כ חייב לשלם דהא טובא עבד ס"ל לחזור וכדיריה חליא מלתא ולכך דקדקו
הרמב"ם והמחבר (וכן הוא בבר טבורה ע' זה בורר) בלשונם וכתב כאן יחזור הדין ולא כתב חוזר הדין כמ"ש בשאר בני • ולפ"ז משמע מהרמב"ם דס"ל דאם
הדיין חוזר הדר מתבטלא הטרפה ורמ"י לא ס"ל הכי וכיעת הראב"ד ורמב"ן ורשב"א וכמו שכתבתי לעיל סעיף ג' ס"ק י"ד באות י"ד :

דלענין

דינא לדיין דקי"ל כרב אסת בראה עיקר כפירש"י דהא בשקול הדעת קם דינא ולישנא דהא שעשה עשוי משמע שלא הגיע הראב"ד לפרוש ואפשר בחזר'
וכתב"ם לקמן ואיסור ואיסור כדיני ממונות דמי לחזור' ועוד דהא שעשה עשוי אשימא את הטבור נמי קאי • וגראה דגם הרמב"ם מודה בזה
שלרב אסת בשקול הדעת אין הדיין יכול לחזור אלא דאיהו אלא דפסק כרב אסת ודוק : כז ישלם מביתו עיין בב"י ובב"ח מה שיבנו דעת הרמב"ם בזה כיון
דפסק כרב אסת אחר ישלם מביתו ועיין ב"כ בם' לחם משנה אך מ"ש הב"י וכסף משנה להוכיח וז"ל ועוד דבלחם אי מי שאינו מומחה אע"פ אלא בשם ונתן
ביד אם אי אפשר לחזור ישלם מביתו היינו דסברי ר' טרפון כו' אלא אי אמרת פטור ר' טרפון בחאי שעי אפילו אינו מומחה פטור ועוד דדברי רבי עקיבא
אלחזר דל"ל מומחה אתה ואם איתא ליתא כיון דקבלון פטור אתה כו' עכ"ל ולפע"ד אין אלו הוכחות כלל דודאי לרב אסת אפשר לחזור כן אבל הרמב"ם
דפסק כרב אסרא ובמ"ם הרי"ף ואיהו מוקי לתתני' דבכורות בשם ונתן ביד ואפ"כ על כרחך גם עובדא דרבי טרפון מיירי בשם ונתן ביד ואא"כ היכא מיירי
בתתני' עובדא דר' טרפון דפטרו ר' עקיבא מטום דמומחה לרבים הוא הא שאני התם דלא נשא ונתן ביד ועוד דהא משמע להדיא בב"מ דרב אסרא דעי לתרוצי
בגונא אחריני דלא תיקשי מאי דאקשי דר' אסת ליתא לרב אסת ליתא ר"ע לר"מ טעמא בדבר משנה אתא • ואא"כ לרב אסרא לא מוכח מעובדא דרבי טרפון
דר"ע דחייב אלא בשנשא ונתן ביד אבל בלא נשא ונתן ביד מי שאינו עשוי ליה ודוק : כח וי"א דאפילו לא נשא ונתן ביד כו' (א) כתב הב"ח וז"ל ולענין
הלכה נראה לפסוק כזו הדין חוזר כיון שגם האלפסי ס"ל הכי וכך היא דעת בעל המאור ובעל העיטור על שם רב אחי גאון דלא כהרא"ם וטור דס"ל כזו דאפילו
לא נשא ונתן ביד אין הדין חוזר ואע"פ דאפשר בחזרה ואפי' לא הוציא מיד התחייב (לקמן ס"ק כ"ט אות ג' שגתי על הטור והגהשכים אחריו כזה ומוכחתי
דאף להרא"ם אם לא הוציא עדיין הדיין מיד התחייב הדין חוזר ע"ם) מיד כשפסק הדין קם דינא ואינו חוזר אלא לגרולי הראשונים והרבים יש לשמוע עכ"ל • ואין
דבריו נכונים מכמה טעמים וכמו שבאבר הרא בבר כתבתי לעיל דאות בדורות הטעיקר בזה כהרא"ם וטור וז"ל ירושלמי ואסר פוסקים דקי"ל כרב אסת דמוקי
לתתני' דבכורות (דהיינו בשאינו מומחה ולקבלוהו וה"ם מומחה ולא קבלוהו) בלא נשא ונתן ביד ואפ"ם מה שעשה עשוי • וישלם מביתו ואין הדין חוזר אע"פ
דאפשר בחזרה וכמ"ם הרא"ם דהכי משמע ליה אבל דמה שעשה עשוי ועוד דמ"ם הב"מ בשם בעל המאור ודאי ליתא אלא אדרבה דעת בעל המאור מוכח להפיא
כהרא"ם ומוכח שם להדיא מדברי שם דעת רב אחי גאון כן שהרי כתב הבעל המאור וז"ל ולענין הדין נראה לי שם שאחר דבינו אחי גאון ז"ל דליתא לדרב
אסרא דהא דאקמינא להדיא מתני' דבכורות בשנשא ונתן ביד כו' ועוד כתב שם הבעל המאור בשם ר"נ טוב' ומתני ע"ם וא"כ מוכח להדיא דס"ל דאין הדין חוזר בשעה בשקול הדעת אבל
ואף על פי דאפשר בחזרה וכמו שכוכחתי לקמן בסמוך בכמה הוכחות ברורות דלרב אסת אין הדין חוזר בשעה בשקול הדעת אף על פי דאפשר בחזרה (ב) ותו
דגם מ"ם בשם בעל העיטור בשם רב אחי גאון מע"פ שגם הטור כתב כן בשמו והוא מדברי הרא"ם שכתב' בשמו ח"מ בלפע"ד דהרא"ם חזן לבבודו לא יוד לשון
דעת בעל העיטור' בשם רב אחי גאון וכן הטור לשון המור הרא"ם ז"ל הרא"ם ס"ל אר"מ וכל היכא דקם דינא וחייב לשלם לא חכי דיין לחזר לבעל דין החזר כו'
ולא בבעל העיטור שכתב בשם רב אחי גאון דיחיר שאינו מומחה וקבלוהו עליהו ואפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל דין שבטל הם שלא היה לו ליטול ישלם
להחזיר דין הדין ואם אינו לא שאינו ואין לו כח להחזיר משלם הוא מביתו דלישנא דמה שעשה עשוי לא משמע כלל הכי עכ"ל • והנה ז"ל הבעל העיטור אלא
בפסק דין (דף כ"ב ע"ב (ד' שאינו מומחה' שעשה בשקול הדע' וקבלוהו בעלי דינין ולא בשם ונתן ביד (דף כ"ל ובעיטור עצמו איתא ל"ם בשם ונתן ביד וא"ם לא
בשם ונתן ביד וכ"ל שהוא ס"ם כמ"ם הבעל העיטור עצמו אם קורם לכן כתב פעמים ע"ם) לרב אסרא הדר דיש ולית הלכתא כותיה • ה' ל"ם מומחה או אינו
מומחה ל"ם קבלוהו או לא ושעה בדבר משנה מוכר לעולם • ו' אינו מומחה ושעה בשקול הדעת וקבלוהו מייב לשלם לדברי הכל בבשם ונתן ביד כתתכן דן אם הדיין
חזיקה אם המייב הם שעשה עשוי ואוקמינ' בדקבלו עליהו אמוכה לדבינו אחי אפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל דין הם שבטל דיש לו להחזיר יש הן הדין להוציא
ממנו ואם אינו אם טינו ואין לו להחזיר משלם הדיין מביתו בזמן שבטל ונתן ביד עכ"ל העיטור והנה הרא"ם בפיין דת"ם הבעל העיטור לדבינו אחי כו'
אפי' מדמתיך ליה בשינו מומחה שעשה בשקול הדעת וקבלוהו כו' ותיתה גדולה א"כ יהיה דבינו אחי א"ו טועה בדבר משנה ויהיה נגד דברי הב"ם כתב פעמים
דגם יהיו דברי דבינו אחי נופלים סותרים זה את זה וכמו שבבאר הדא"כ ל"ל לש"ם כל אחי אקלא ומרא ונ"ל לרב אסת לשנויי כאן שעשה בדבר משנה כו' ונ"ל
לרב אסרא לשנ"ל כאן שבשם ונתן ביד כו' • הא מעיקרא לא קשה מיירי בשעשה דדיני ממונות מתוירים דא"כ לא שייך לומר מתוירים
ובבכורות לא קאמר אלא דישלם מביתו היכא דלא אפשר בחזרה ועוד דא"כ מאי מרוץ בק"ק דבבהדרין (דף ו' ע"ב) אר' אבהו דאמר אנים סדנו אין דיניהם
דין ממתני' דבכורות דן את הדין כו' הם שעשה עשוי וישלם אחי קושיא הא אתם לא כעי לאמר בק"ק דישלם מביתו היכא דלא אפשר בחזרה • ועוד קשה דהא דב
אחי גאון פסק כאותתא דרב אסת וכמ"ם הבעל המאור בשמו וכ"כ הרא"ם בנופיה פרק אר"מ אבן פסק רב אחי גאון ולרב אסת ודאי מוכח דאע"פ דאפשר בחזרה
קבדיכא דהא אמרי כאן שעשה בדבר משנה כאן שעשה בשקול הדעת אלמא דדומיא דשעה בשקול הדעת אין מתוירים ופשיטא דדיני ממונות מתוירים
ודיירי היכא דאפשר בחזרה דא"כ לא שייך לומר מתוירים • וא"כ בכה"ג שעה בשקול הדעת אין מתוירים ועוד דהא רב אסת קאמר מתוירים דר' אחי שעה בדבר
משנה מוזר בשקול הדעת אינו מוזר ושעה בדבר משנה מוזר על כרחך היינו היכא דאפשר בחזרה דא"כ לא שייך לאמר מוזר ואע"פ בכה"ג שעה בשקול
הדעת אינו מוזר אלא דבשעה בשקול הדעת אינו מוזר • ועוד קשה הישלם קאמר רב אחי דתנו' אפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל הדין וכו' •
ואלא דאחי אמ"ל אע"ג דאפשר בחזרה אינו מוזר • ועוד קשה הישלם קאמר רב אחי דתנו' אפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל הדין וכו' •
דבבשם ונתן ביד אינו מוזר אף על פי שאפשר בחזרה והכי מוכח נמי להדיא בש"ם דתמצי רב אסרא כאן בשם ונתן ביד כאן אלא בשם ונתן ביד כלומר
מתני' דדיני ממונות מתוירים אינו אלא בשם ונתן ביד והיינו היכא דאפשר בחזרה דאם לא כן לא שייך לומר מתוירים ואפילו הכי אבי אבי אחי גוונא בשם
ונתן ביד הם שעשה עשוי כו' אלמא דאע"פ דאפשר בחזרה אין מתוירין לרב אסרא בשם ונתן ביד וא"כ לרב אסת דהא לרב אסת אפי' אלא בשם ונתן ביד דינא
הכי וכל שכן בשם ונתן ומם כן הישלם כתב רב אחי ואפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל הדין כו' : (ג) ויש לייסב כל זה בדוחק ולומר דגם
לרב אחי בשקול הדעת אינו מוזר אף על גב דאפשר בחזרה אלא קם דינא לענין שאין הדיין יכול לחזר לבעל דין שחייב בחזרה ומוציא ממנו אלא הבע"ד אין לו
מוזר מום שפק עם בע"ד מיירו רק עם הדיין שמשלם לו מביתו אלא שהדיין מוזר ומוציא ממנו ומשלם לו אלא כדין ומוציא ממנו ומשלם מיירי מתני' דבכורות
שהבע"ד לפנינו מה שעשה עשוי ומשלם מביתו רק שחוזר הדיין ומוציא ממנו זה דוחק גדול • ועוד דלישנא דרב אחי לא משמע הכי כלל ועוד שהרי
בכר אלם ומאחי אלם הדיין מביתו דקאמר הכי הב"ל ומם אין לו להחזיר מפני הדיין מה שאלם מביתו • ועוד דע"כ גם הרא"ם נופיה לא הבין דברי דבינו
אחי כן דא"כ לא ה"ל לפקפות דלישנא דמה שעשה עשוי לא משמע הכי אלא ה"ל לפקפות דלישנא דישלם מביתו לא משמע הכי כיון דחוזר ומוציא ממנו דלא
אתמא ליתא דמה שעשה עשוי מתיישב שפי מלישנא דישלם מביתו • וגר מן דין יהיה איך שיהיה אי כבבנת הרא"ם דתמו' דבינו אחי אפי' הרשמיך ליה אמתיך
בקש בריבה אחרה הא אינו אמתי שעשה עשוי אפי' ומיפכא הב"ל אם אין לו להחזיר הוא ישלם מביתו אבל אם יכנו לבעל הדין יש להוציא ממנו אפילו בשם
ונתן ביד וגם הכל מקום קשה אי כבבנת הרא"ם הישלם דבינו אחי גאון בפוף דבינו אחי גאון בזמן שבטל ונתן ביד הא רב אחי פסק כרב אסת דאפילו לא
בשם ונתן ביד חייב וכמ"ם הבעל המאור והרא"ם נופיה בשמו אמר"ם לאחת אחי שבבבי רב אחי שבבבי הרא"ם ליתא אחי פיומא • (וקרוב לומר שלכך הסמיכו
הרא"ם) אבל עיינינו הראות כן בדברי רב אחי שבבבל העיטור עצמו שמחבר תקור דבינו וזה קושיא גדולה על הרא"ם הישלם דאפי' דבינו אחי פיומא
דמשייב רב אחי • וגם לאיזה צורך הביא הבעל העיטור אחי פיומא כיון דאיהו פסק שם להדיא כרב אסת • (ד) לכך נראה לע"ד בדוחק דמשובת רב
אחי אלא אלפסי פנין שכתב הבעל העיטור בסמוך פעם אחר מדבר משנה מוזר לעולם ועלה קאי אמר' דבינו אחי אפי' בשם ונתן ביד אם יכנו לבעל הדין וכו' כלומר

בגך גונא דסוגה בדבר תשנה מוחר היינו אפי' בנשא ונתן ביד - והא דלא כתב הבעל העיטור חיר תשובת רבינו האי גאון מבר שכתב סוגה בדבר משנה מוחר - משום דכתב ל"ם מוחמה ל"ם קבלו כו' ובמוחמה וקבלו ורלי אפי' נשא ונתן ביד ולא אפשר בחזרה פשוט וכתו שכוכחתי לעיל סעיף ג' ס"ק ד' לות כ' וסעיף כ' ס"ק י"ב לות ג' מן פס"ם וכל הפוסקים מבל הפת' דמיירי בחינו מוחמה וקבלוהו הינא חשו' רב האי ולעולם קאי לסוגה בדבר משנה ופת' דינו בל רב האי אחת וברור וכתו שכוכחתי לעיל סעיף ג' ס"ק ג' וס"ק ד' מדברי הרבב פוסקים ומן הפ"ם דהרין כן בסוגה בדבר משנה לעולם מבינתו הינא דלא אפשר בחזרה בשנל ונתן ביד דוקא כן כ"ל ברור כוונת הבעל העיטור בשם רב האי ולא בהרא"ם והמחבים אחריו אבל לענין סוגה בשקול הדעת אינו מוחמה וקבלוהו ס"ל לבעל העיטור ורב האי גאון להדיא דאינו מוחר אע"ב דאפשר בחזרה ובדעת בעל המאור והרא"ם ושור ורבי ירוחם ושאר פוסקים וכת"ם וכן עיקר:

מבינתו כב (כה) ואין הדין מוחר וכל (סור והרא"ם) זה בשלא לטעות קבלם עליהם בין לדין בין קבלם עליהם בין לדין בין שנרם לו היוק ובמוחמה וקבלוהו או בשא"ר כ"ר פלינו נ"כ וס"ל דקס דינו ואינו מחזירו אע"פ שאפשר להחזירו אלא דשם ס"ל נ"כ דפטור הדיין מלשלם אף על נב דאינו מוחר כדעת הרמב"ם ועיין בטור: כד מ"מ

כנ ואין הדין מוחר בי' אפי' בשאפשר להחזיר וה"ם כיון דמ"מ פסק בא' מהבתבים או האמורא' שבולקין בדין זה לאו בל בתבים לחזור הדין ואם בבר הוליאו מיד בתבע ונתנו ליד התובע פטיטא להו דאין חוזרין ומוליאין מידו אלא אפילו עדיין לא הוליאו מיד בתבע נראה להטור (בשע"ו) חוכח מדברי הרא"ש דקס דינא ובייב בתבע לשלם להתובע וחוזר אא"כ על הדיין דקס דינו ואינו חוזר אא"כ בשאפשר לחזיר ה"מ דקס דינו ואינו מחזירו אע"פ שאפשר להחזירו אלא דשם ס"ל נ"כ כדעת הרמב"ם ועיין בטור: כד מ"מ

(ג) כתב הטור סעיף ו' וז"ל כתב הרא"ש דיינא דטעה ולא הפסיק התובע לפוקמן מיניה דתכבע עד דאתברר דטעה לא שבא הדיום: ולא שבא חוחמה לא שבא טעה בדבר תשנה לא שבא טעה בשקול הדעת כל כתה דלא ובה תובע בחחוכו הדר דינא: ואפילו זכר בפלגא נבי אחיך לא הפקינן חיוביה דחיוכן בהבוא דהוה קרו ליה עכבנא דשביב אריבר כי קא שביב אחר חלן חיבא בי פלגיא ופלגיא אחא חבריבהו קחיים דר' ישמעאל בר' יוסי אחר כי אחרי' אדם עשוי אלא להשביע את עבמו הכי חילי נמויו אבל לאחר חוחו לא: זילו פרעו אחוי פרעו פלגא ובאוריך פלגא אחו לקחיים דר' חייא אחר בשם שאדם עשוי אלא להשביע את עבמו בך עשוי אלא להשביע את בניו אחר ליה ניחוי וניחה אחיך פלגא דפרעינן אחר לבו בבר חורה זקן ע"כ - וה"ה כתב בזה ולא הוה ר' ישמעאל טועה בשקול הדעת כיון אלא בחלבו בבלים ואחורלים בזה חחלה: ור' ישמעאל לפי שבראתו חייב ואין בח"ר חייא להוכיח בשעה אלא בשבא בחלב עליו: ודאה חדבריו אלא הוה הטעות בשקול הדעת חיד בשפסק הדין אף על פי שעיין לא הוציא חיד בחחבייב קם דינא ואח"ב עשה עשוי וחייב הדיין בל אחר לפי חת שהוא על הדרך שפירשתי לחעלה: והבא הייבו טעמא כיון אלא הוי חולקין אלא בשבראת חת שרן ר' ישמעאל והוציא חבא שבראתו אין להחזיר אבל חת אלא הוציא עדיין אין להוציא כיון שר' חייא חולק על שבראתו עכ"ל - והעתיקו לחחוכים את דבריו בחחבו: גם הבח"מ ס"ק כ"ה בעחיק דבריו והוסיף עוד וז"ל חוכח חדברי הרא"ש דקס דינא וחייב בבתבע לשלם לבתובע וחוזר אח"כ על הדיין שבראם לו היוק. ובחחחבה וקבלוהו לו בשלח רשות:

(ד) ולפי מר"ב ס"ל גם בן דקס דינא ואינו חחזירו אע"פ שאפשר להחזירו אלא דשם פטור הדיין לשלם: בכ"ל:

עניית דעתי דבדי הטור חחוכין חלו וקשיא לי בבוייבו חוכא דהיבלן יגלא הדעת לאחר שבראתו לו חוס פוסק בחחוב דחיר בשפסק הדין אע"פ שעדיין לא הוציא חיר בחחבייב קם דינא הבא אייבו בוחה בים בבן שעות ואח"ב בשפסק בשעות פסק: ואיבן בבריה לה חבוא חוחזק בשלו בחחת ידו להוציא בחחבה בלא בבין אלא בבין: אפי' בחחבה הבי בשבא בחבי לחיחר בי בקבלוהו בחבא בחבי לבין בין חורה: ואבל בבן אפי' לבעלות על דעת שבריין יחבייב לשלם שבבי הדיין אחר שעשה ולא יבלם לו: ואח"ב הוא בורה לו אם הוא בבחחו עושה אלא בבבריו - ועוד חייבים על הטור דהא לחבי"ף ורחב"ם ובייעחם בבי הבי בחוכא פטור הדיין. בין אלא בשא ונתן ביד אלא הרא"ש חולק עליהם: ופסק דחייב חבא דינא דבחבי בבי' חחיר ואם עדיין לא הוציא חיר בחחבייב אלא דינא דבחבי אינא אדרבא הבי הוא אחר בחבא בבי ליחן - ועוד קשה על הטור דיל בחבי בחר שעמא אפי' רש"י והבבים עחה הרא"ש שעמא דבחחבה או יש בבבל לחחר בחבים ובאן בבבל בחבו אין חחבים: ואח"ב שעשה עשוי חשוב לאחר ליה אדיך דילחא לא שייבא ואחיקבא יפא דינא וכו' ונה לא שייך כאן: ואדרבא אינא בבבל לחחר בחבים: ואח"ב בחחם אלא בבבל בחחבון אחיקבא בחחבון זה אלא עחה דילחא סגבא אחא דילך אחא: כל אבן הבא אחא אחבון בבלו אחיקבא: ואחבי לחחיבר דילחא סגבא: בחבא דילך אחא: ובבבא שבאחא אחו ובבבו חבבבי הרא"ש והרבב"ם שבבא הר"ן ריש פרק בחחא דע"ג שבחב שם: דבשעה בבבל הבבא בבבור ובחחר אין חבבבו ובבל לחחר אבל בבבבל אחר בבבבבי בבחחבה הבחבבה ובבבי חילי חבבור לבחחר אבל בחחבב ובבבה חבבבה בבבבבה אחבבבה אחבבבה ובבבבה: אלא שחלק עליהם: דאף בחבבור בחחבר הרא"ש לא הבבבה ולא לחבשה אלו אחא הרא"ש שבבחחו אל אבי ובבבה לו אשאה בבבל הבבא: אי בחבי לא הבבה לו אלא שבבבי בבבל אחבו אחבבר בבבי הבבבחו אחבבבר אחבבבר אחבבבר - ולבבבל"ם ק"ר אות ש"ג בחבבר דהרא"ש והבב"ם בחבבר בבבבל הבבא בבבבל בבבבב

לטעות (ג) אבל אם קבלם עליהם בין לדין בין לטעות ⁂ **כתב** (מ) בסור פעיף ג׳ דבנ׳ מומחין אפי׳ לא קבלוהו עליהם אם
אז
שעשה עפרי ופטורים אבלם - ולא ידעתי מנ״ל הא גם
נרמזים בפר״מ כתב כן משמע מהרי״ן מדברי הרא״ש וכנרא׳ שעשאו מדכתב
הרא״ש בכל מקום יחיד מומחה וג׳ היינו ולפע״ד דהשוב אירך ניסא כתב כן דהיכא דקבלוהו אפי׳ ביחיד מומחה פטור - היינו כמנהגי יוסף כתב כדברי
הסור ז״ל ובלשה מומחים שמוכים פטורים מלבלם אע״פ שרבו בכפייה דהא מדאורייתא אית להו לחיין עכ״ל - וגם בסור כתב בשם הרמ״ה דהיינו דוקא
בשמוכים בעניין שהם ראויים לדון מן התורה אבל אם אינם שמוכים אפי׳ אי גמירי וסברי בריבים לבלם פטור - ואי״כ פשוט הוא דהא משמע להריא בשמוקי
יוסף ובעוסקים דשמוכים הוי בלילת רשות הר״ג או מבשיא שבאי דוקא - ואיפכא קשה כיון דשמוכים הוי בכח״ר ל״ל אפי׳ מה מומחה שני וכ״ל דשמוכים
לא הוי בכח״ר מחם דבכ״ר הוא הר״ג או מבשיא שבאי דוקא וכדמוכח בפ״ק דסנהדרין (דף ה׳ ע״ב) דילפינן התם מלא יסור שבם מיהודה ומחוקק. מבין
רבנ״ן אבל שמוכים הוא שמחוק מב״ר - ומ״ה הכ״י ומחייבי׳ כרבתנינן לעיל ר״ל שבתר שם וז״ל וכל שחייב מן התורה לחורות פטור מלבלם כדאמרינן בפ״ק
בני הדיוטות שיכולים לדון מתקנת דרבנן אבל אם מעמה שנו לא יבלמו שמוכים דשמוכים אפי׳ מחסר יכולים לדון מן התורה והשם אפי׳ שבעומה
מל״ל אינם הוא כ״ל: היהו נרמה דהיינו בפרש״י שם - אבל לפי הר״מ התוספת שם דהאי אבל מעמה אין פי׳ כפי׳ הקונטרס דפריך דהוי שאינו מומחה
כמומחה אבל אם פ״ה כדון דחייבינן לבטילת דלת הל״ל שנו לא יבלמו לא יראו להתחבב בדין כ״ל לא חוכה מהתם חיבי ומדרבנן ל״ל דבנ׳
שמוכים פטיבא דחייבים דבא לא שייך לומר דלא יראו להתחבב בדין דהא חייבים לדון מן התורה - גם הטעם שכתב הכ״י דשעותם של אינו אונס הוא אינו
מוכרח דהא ג׳ הדיוטות שחי חייבים לדון מדרבנן היכא דליכא מומחים וכן הא״כא מומחים בפשיבא דחייבים לדון מדרבנן ואפ״ה מבלחין אם שנו אבל
ודאי שחי דחייבים לדון מ״מ לא ס״ל לאמטי ואי״כ ה״ב נב׳ שמוכים ומומחים דלא ס״ל לדון בכפייה ולטעות ודומק לאבל בין חייבים דאורייתא לחייבים דרבנן דשוב פוש
הם אנוסים לדון ומה לי שהם אנוסים מדאורייתא או אנוסים מדרבנן: (ט) אבן נ״ל לחבות דאיה אחרת לדון זה דהא יחיד מומחה שבבל רשות הר״ג
יכול לדון לבתחלה ואי שנה פטור לבלם אלמה דבס״ר מר״ג פוטרו לבלם וכ״ם כשהם ג׳ שמוכים דיש להם רשות מדאורייתא וכי לא עדיף רשות דרבתחבא הרשות
דר״ג - לפיכך ג׳ הדיוטות או יחיד מומחה אע״פ שהם לו רשות מדרבנן לדון מ״מ לדון מדאורייתא פטילי אבל אם אבלחים ז״ל תקנו שיכולין לדון הם אחרו והם אחרו
שחייבים אם שנו דלמטעי לית להו רשות אבל בג׳ שמוכים דאית להו רשות מדאורייתא לבחרי אית להו רשות ומחמת לא פליג בהכי ונם כיון דהם חייבים
לדון מדאורייתא אף בכפיה ואם הם לא יכופו לדון מי ידון ס״כ הם אנוסים אף על הכפיה ועל הטעות דמומחים הם וכמ״ש לעיל ס״ק ט״ו אות ג׳ ואפשר שזה
בכלל מ״ש הכ״י שטעותם של אינו אונס הוא הילכך אפי׳ שנו פטורים וכן עיקר:

מיהו דוקא שמוכים וכמו שבתבר אבל שאינם שמוכים אפי׳ הם מומחים דבחיבי וסברי הם ג׳ חייבים לבלם כשרבו בכפיה וכמ״ש הרמ״ה וכדמשמע נמי
מדברי הכ״י דלעיל דפשוט הוא לפי הטעם שכתבתי ודלא כדברי בעל המאור בבבא מציעא שהבאתי לעיל פעיף כ׳ ס״ק י״ד אות ל״ה - (י) ומ״ש
לעיל פעיף ג׳ ס״ק ו׳ אות א׳ כתבתי בשם הכ״י דבבא ונתן ביר אפי׳ בג׳ שמוכים אפי׳ בשעה בדבר משנה חייב ומין דברין נראין לפי הטעם שכתבתי דג׳ מומחים
עדיפי דבקיאי רשות מר״ג דפשיטא דרשות דרבתחבא עדיף מרשות דר״ג מ״כ ק״ו הוא כיון דבחיבי מומחה אבבי רשות דר״ג לפטרו מחבלתים אפילו בשם
ונתן ביר וכמ״ש הרי״ף. ובמרמ״ם והמחבר בסעיף ג׳ וכ״כ הרא״ש וסור לבדיא וכ״פ הבעל המאיר להיות אע״ג דהתם אינו יכול לדון מן התורה אבל המקבל
מחבים הם אינו לא הוה בקיבי רשות כלל ואפ״ה מהני רשות דר״ג לפטרו מחבלתים ק״ו בן בנו אבל ק״ו בג׳ שמוכים אית להו רשות לדון מדאורייתא וגם
רחבנא הוא דרחי מיבבא עליהם לחיין וכדיליפינן מסוטים וסוסרים מתן לך ואפי׳ אי לא בעי לחיין בעל בחייהו מחייבי לחיין מדאורייתא אינו דין סיבוי
פטורים לבלם. וכן משמע להריא מדברי הסור שכתב ויחיד מומחה או ג׳ הדיוטות וקבלום פטורים מלבלם אפי׳ בשאו ונתנו ביר אפי׳ יש גדול מהם אין
מחזיקין וכן הדין בג׳ מומחים אפי׳ לא קבלום עליהם עכ״ל משמע דהאי וכן אפי׳ מדאסיר לים אפילו בשאו ונתנו ביר אפילו אינו בשקול הדעת פטורים
ובס״ם בדבר משנה ובלא בהמיקי יוסף וכן עיקר: אבל אם קבלם עליהם בין לדין בין לטעות וכו׳ (א) כתב הכ״י דס״ל דשבדרין
שם לומרים שאם קבלו עליהם יוסבי קרבות שדינם דין ואפי׳ שנו אין חייבים לבלם דהא לא הני לחיבר מדעתא דלדון דין תורה קבלום דהא מודע ידעי שאינם
יודעים דין תורה ע״כ וע״ש ומבואר כ״ל ר״ת ועת״ם לעיל פיתן ג׳ פעיף ג׳:

(ט) **גרסינן** בפ״ק דסנהדרין (דיש דף ה׳) ואם היה מומחה לדנים דן אפי׳ יחיד אחר רב נחמן בבון אבא דן דיני ממונות ביחיד וכן אחר ר׳
חייא - אבעיא להו בבון אבא דנחיבבא וסבירבא ובקיבבא דשמה מר״ג או דילמא אע״ג דלא בקיים דשמה מר״ג מ״ם דחר זוטרא בריה
דרב נחמן דן דיבא וסיים אתא לקמיה דרב יוסף ס״ל מר קבלוה עליהם לא תבלם ואי לא ציל אלים ס״ם כי לא בקיים דשמה דיבא דינא ס״ם ופרש״י מי קבלוה
עליהם לנחרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוה לא תבלם ואי לא קבלו מעומד עליהם דאחרו לך דיינת לבן דין תורה ציל אלים ואיבו מיבבר דינא לא
אלמא נחיר וסבור כי לא בקיים דשמה דיבא דינא ולא הדר ע״כ - וכתבו התוס׳ ואי לא ציל אלים פי׳ בקונטרס בבון לאחרי לך דיינת לבן דין תורה וקשה
דא״כ מה דייק תבבא דהא אפי׳ לא בחיר וסבור נחי מה שעשה עשוי בדתוכה לקחן דפריך לר׳ אבהו אדן בן בקבלוהו וכאמינו מוחמה מיירי דהא
קחני סיפא ואם היה מומחה לדנים פטור לבך נראה ואי לא דלא קבלוה עליהם כלל עכ״ל וכ״כ הרא״ש שם: (ג) ולפע״ד נראין דברי רש״י בבולים ובדוחים
ולא קשיא עליה קושיות התוס׳ הרא״ש בבבל אשם דבדקיבבא דוד לחה לא פי׳ כפשוטו אלא ודאי קשה ליה לבס״ל דילמא דוקא דיינבר דיבא דינא
ומבבל דיחיד מומחה דן לבתחלה דהא חליבבא דרב נחמן דר׳ חייא משמע אפי׳ לבתחלה אלא ודאי הוינן תשש דאתם קבלם לבני מומחה הוי כאלו פירש שתקבלו
בין לדין בין לטעות ובהדיחם אתם קבלם דיבא הוי דוקא אדעתא דלדון דין תורה וכמ״ש הרא״ש נופיה להריא בפ״ק דסנהדרין ובכי מוכ׳ נחי להרי׳ לקמן דפריך
אר׳ אבהו חדן לת הדין ואחבי דבקבלים עליהם ופריך אי הכי אאתי אבבם מבשם חבינהו דאחרו ליה דיינת לן דין תורה וס״ל לרש״י דהא התם ע״כ בשעת קבלם מחבלה לא
אחרו ליה בפירוש אבו מקבלים אותך אדעתא׳ דתיהלן לן דין תורה רש״כ ודאי בשלא דן דין תורה הדר דינא דהא על מנהי זה בקבלוהו וכיון אלא בתקיי׳ התנאי ס״ל
הקבלה בחסן דלית׳ (ולא כמ״ש הכ״י דפ״ק דסנהדרין בשם אחרונים ע״ש) ואי״כ הדר דינא לר׳ אבהו אלא ודאי התם ס״ל דלבחר מחבלה מבינהו דיבלו לאחיר ליה
כי קבלו אותך מחבלה בשתם היתה כוונתינו ואדעתא דהכי קבלינן לך עלן דדיינת לן דין תורה וכיון בשעה לאו דין תורה דן וכן פי׳ הרא״ש ל״ל התם לספר מבבת
שלחה ומשמע שם לריא מדברי דנם רש״י ס״ל הפי׳ כן ע״ש וכן חוכח להריא בהרא״ש דמפרש הכי ע״ש (וכן משמע לפריא בהרי״ף פר״ה ז״ל לי הכי אחאי
יבלם מבינהו דאחרי ליה כי קבלינ׳לך עילון אדעתא דדיינת לן דין תורה) וא״כ הכא ס״ל אם קבלוך בשתם דהוי בקבלה לבחרי כין לדין בין לטעות ואי
לא בנון דאחרו לך דיינת לן דין תורה בשעה שקבלוך זיל אלים ס״כ שפיר מוכיח מכאן דיחיד מומחה דן אפי׳ לבתחלה בע״כ דאל״כ אפי׳ לא אחרו לי בפירוש בשעת
קבלה דיינת לן דין תורה אלא קבלוהו בשתם ס״ל לבלם דהא י״ל דלהכי קבלוהו אדעתא דלדון דין תורה כמו בני הדיוט אלא ודאי מומחה לעולם דינא דינא׳ אפי׳
בע״כ והלבך אפי׳ אחרו ליה בפירוש בשעת קבלה דיינת לן דין תורה ושעה קם דינא דלבא לאחיר אתבבר זה קבלוהו וכיון אלא בתקיים התנאי ס״ל הקבלה כמאן
דליתא דהא אפי׳ לא קבלוהו דינו דין כב״ל ברור כונת רש״י ולא אזיל לירא מה שקשה התו׳ והרא״ש עליו ואולי לירא מה שקשה התו׳ ומלשונו רש״ק דלקמן נחי מחיבי בשאחרו לו מחבלה
דיינת לן דין תורה וכמ״ש לקמן בשם הרמב״ם ודוקא אי אחרו לו בפירוש לקמן בשתם קבלה מ״מ יכול להיות דס״ל דגם בשאחרו לו מחבלה בפירוש דן לבו
דין תורה דינא הכי וכמ״ש לקמן בשם הרמב״ם ודוקא אי אחרו לו בפירוש דלא היה לבם לבחבלה בשעת קבלה אבל אם אחרו לו בפירוש דן לבו דין תורה ושעה מחבלה
בשעת דמילתא משמע החם בפירוש״ל וכמ״ש בם הרמב״ם ודוקא אי אחרו לו בפירוש דלא היה לבם לבחבלה דיינת לן דין תורה ושעה מחבלה ע״ש
ודו״ק: (ד) ואי״כ כתב בשם אחרונים דפ״ק דסנהדרין (מחוחבה קמי ע״ש) דאפי׳ קבלוהו אם אחרו לו בפירוש שיהיו לבם דין תורה והוא אם אינו מחבלה
דהא אין דינו דין כלל ואין דעת דס״ל אלא הינא דאחרו דיינת לן דין ומחבלה - ובכל הבינהו הבינו הילוסלמי בבי דן אם הדין שבחבה לי
מחבייב בנה לפרש״י בשאל״ל הרי אם מקובל עלינו בבי׳ על מנת שתדינינו דין תורה ושעה ודבן בשקול הדעת ויחבלה
מבינהו מפני שהנים דעתו לדון יחיד׳ דתבן אל תהי דן יחיד׳ כו׳ עכ״ל ל״ו - וכ״כ עוד הכ״י לקמן בע״מ מ״ל ירושלמי תתן מבינן דן אם הדין ובכה אם בחייב
וכו׳ - ר״מבא בשם ר׳ אפהר בשאחרו לו הרי אם מקובל עלינו בבי׳ ע״ת שתדינינו דין תורה ושעה ודבן בשקול הדעת הה שעשה עשוי מפני שהנים לדון יחיד׳ דתבן אל תהי דן יחיד׳ אלא אחר כו׳ בראה הירושלמי דהא דתבן אם היה מחחבה לדנים פשוט מן
התחלומין אם אחרו לו בפירוש על מנת שתדון דין תורה ושעה חייב עכ״ל ל״ו - מבואר מדברי אבהבין הירושלמי קאמר דין בבני עבמו ובקי אחחבה ומה אלאבה
שבנב בגדולה דפשיטא דירושלמי קאי אריבא אתתבי׳ דבן אם הדין ובכה
אם החייב כו׳ וא״כ מוכח דבסיפא בחחבה אע״פ שא״ל ע״ת שתדינינו דין
תורה פטור ובשעה אם אינו לדון דבן אם הדין לא שייך אלא אחר כו׳ בראה הירושלמי דהא דתבן אם היה מחחבה לדנים פשוט מן
בחחבה שרגיל נכך ומחחבה הוא מן זה נשות הרוח (וכמ״ש חחלק הרא״ש
דאינו מחחבה חייב דלא ס״ל לדון יחיד׳ כיון שאינו מחחבה אף דקבלוהו ע״ש
גם החוס׳ דפ״ק דסנהדרין דף ה׳ ע״ש כתבו בבון אבא דן דיני ממונות ביחיד
ובא דתבן אל תהי דן יחיד׳ כו׳ מחחבה ורגיל היה בדינין ומין לחוס אם יעשה
ר״י ור״ל תרוויהו אחרין אפי׳ בשרבו אין דינינהם דין תתן מבינן דן אם הדין זכבה הזכלי אמא אמחר כ׳ שדבו דינינהם דין אלא שבקבלו ע״ר מחוש
בשם ר׳ אפהר בשאחרו הרי אם מקובל עלינו בבנים (כ״ל שעות וכ״ל בשלב) מה אבן קיימין אם בשעה ובבן בשקול הדעת דבא מה שעשה עשוי ומל״ל מבינהו ובבן דין

(כ״ל שבנים מחופל וכל״ל אם בשעו ובבן דין תורה בבא מה שעשה עשוי אם בשעה ובבן בשקול הדע׳ בבא יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדע׳ בבא יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדעת פטורים
אם בשעה ובבן בשקול הדעת יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדעת יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדעת מה שעשה עשוי
אם בשעה ובבן בשקול הדעת יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדעת יש״ל מבינהו דבבן בשקול הדעת מה שעשה עשוי
מפני שעש

שתנים לנו לדון דין תורה רבא נס"ם דילן נחי ר' אבא הוא דקפדין הכי לר' אבהו ור' אבהו משני ליה הכי מ"כ משמתא היינו הך דירושלמי · ונס הרמב"ם בפי' המשנה בנכורות פ' עד כמה משמע דשפיר כן דהא דמוקמינן בס"ם דאמרו ליה דיינא לן דין תורה היינו שאמרו לו כן מתחל' שבת' שם ז"ל ואם היה תומה' ולא נתרצו בו בעלי הדין אז אמרו לו אינו מתחייב אבל כתרגו בו בעלי הדין כגון שאמרו לו דון לנו דין תורה ושעשה כמה שאמרו לו אלו שני הדיינים הן שנאמר עליהם הם שעשה עשוי וישלם תביעתו ע"כ גם הדברי הרא"ש תשו' הכר"ת שסברו הדברי רפ"ק דסנהדרין שבלשתי לעיל ס"ק ס"ו לות ה' חשמע די"ל כן ע"ש ודברי הרי"ף והרמ"ם שבנשתי לעיל דחפרשי הם ס"ס דמתי אחרי ליה קבילי' לך פילון אדעת' דתירון דין תורה לדון לנו דעת' דתירון דין תורה ואמרו לו אחתל' בפיו' ע"ת שתרינו דין תורה חד דינא אית לנו (ופליגי בהא דירושלמי דנסתת' מהירושלמי דנסתת' לנו דינא הכי ר"ל דאמר' לנו בנוי בין שקבלוהו בפתח בתמלה כך הלכך הה דנראה מהירושלמי דבוכא דקבלוהו בפתח לא תיתקת' מה שעשה עשוי וישלם תביעתו בהא לא קו"ל כותיה דהא נראה להריא הדברי הרי"ף והרא"ש דחתרי' מיירי בקבלוהו בפתח ואפשר דהיו גורמי' כך גם"ם כי קבילי' לך פילון אדעת' דריינת לן דין תורה וכן משמע ברי"ף ורא"ש דסיו גורסי' כן ע"ש וכ"כ בסור דמיירי בקבלוהו בפתח וכן מוכח מדברי רש"י וכמ"ם לעיל וכן משמע שבסת רש"ם דילן וגם כל המפקים לתנו בפתח דקבלוהו הה שעשה עשוי וישלם תביעתו ולא ביאתו דמיירו דוקא כשאמרו לו מתחלה דון לנו דין תורה אבל בהא דמוקים הירושלמי לאחרי' אף בשאמרו לדתחת' כן בהא לא אבכתן בפוסקי' דפליגי עליה זולת רש"י (ורא"ן) דלא ס"ל כן וכמ"ם לעיל אבל הרמב"ם ס"ל הכי וכא"ם בסכל אבר המפקים לא תביתו אמולקים על זה · גם אין להכריע מן הסברא ולותר כיון דקבלוהו מתחלה ע"ת שיהון דין תורה ולא עשה כן נחנא נתכשלה הקבלה לאחרת ואם בקבלוהו ולא נתקיים הנמצר אם לאו תילתא היא דכיון דלא שבה דרכו תשנה הדין דין תורה שהרי עשה כאלו תנא אמורא ולאותו תנא אמורא הדין תורה הוא אף לרש"ם משעה עשוי אבל אינו משעה עשוי וישלם בפלגא אלא דדין תורה הוא דדל"ל אחתי אין הדין חוזר לאחרי וא"כ הכא ובכל הכי אין לנו כאחרון הסברא לחכריע דלא בהירושלמי ודברכה קשה על רש"י שהוא נגד דעת הירושלמי : (ז) מיהו נראה לישב דעת רש"י דס"ל דעל כרחך ס"ם דילן פליג על הירושלמי דהירושלמי לא דאין דינא דגרמי וכמ"ם לעיל ס"ק ס"ו ולהלכך לא חוקים הירושלמי התנאי' דנכורות כשעשה קבלוהו בתחת' וכרחוקים לא ס"ם דילן ואחיב אשום דינא דגרמי ולהלכך חוקים לה דוקא בשל"ל בפירוש שאין לנו דין תורה ואחיב משום בגשא שבנים דעתו לדון יחיד ומוחתם פשר לא בגשא אם לא דעתיי' שיעשה כיון דמוחתם הוא ולא הנים דעתו ובאחת גם הירושלמי ס"ל דכיון דאחרו לו בפי' הירון דין תורה ולא עשה כן נחנא בלא הקבלה הה"ל כאלו לא קבלה אלא רש"ל דתמ"ה אינו מוחתם אחיב משום קנס שהנים דעתו ומוחתם פשר דלא קנסי' ליה ומשום דיל' דגרמי נמי לא מחיב אבל לאחר דחוקים נס"ם דילן בס"ם הקנול וכפ"ער כתם אחתי' דבכורו' כר' אחיר אז כרבנן ובכשא ובתן ביר ולא חוקים לה כל"ע ואחיב משום קנס שבעם דעתו לדון יחיד אלחא דלא קו"ל בהירושלמי בהא ולא קנסי' וכן נמי אחאר"ם ל' להירושלמי דמוחתם פשר לא קו"ל בהא דאין דינ' דגרמי דגרמי אלכן אחיב דדאין דינ' דגרמי דמוחתם אינו בכפיה אחיב משום דינ' דגרמי ותה שעשה עשוי וישלם תביעתו מדינא דגרמי וכדחוכת מהר עובד' דחר וגורס בפ"ק דסנהדרין דא"ל אי לא קבלון זיל אנים וכמ"ם כל המפקים · כן נראה לייבב דעת רש"י אבל לאחשב קשה לחלוק על הירושלמי כיון שגם הרמב"ם בפי' החשבה סוברכן וגם הדברי תשו' הר"ח שבהדרין שבלאחי בס"ק ס"ו ותשמע כן · ובערם אי"ל דגם הס"ם דילן פ"ל הכי ותה דלא חוקים בס"ם דילן בפ' הנזל ובפ' עד כתם כבול' עלאה ואחיב אפנים לנו לדון יחיד היינו משום דתשמע לס"ם דילן דתחת' אחתי' מיירי בכל בוני אף בקבלוהו בתחת' · אלכך אין לאחיב את הירון לפי הירושלמי דס"ל דפשור אבתה דלהירושלמי אחיב דבבר כתבתי דבגב כתה אלא אורנה לפי הירושלמי פשוט : (ז) כלל בעולה בשאמרו לו אחתלה הרי אנו אקבלי אותך עלינו ע"ת שתרינו דין תורה ופעה בשקול הדעת לרש"י בתבל' הקבלה וס"ל כאלו לא קבלוהו ובלבנינו אותה' אין דינו דין כלל ובאותה' אם שעשה עשוי וישלם תביעתו דהירושלמי הקבלה בחקותה עותרת ובאינו אותה' אם שעשה עשוי וישלם אינו ואשור לשלם : לא אז בזמן הזה שאכריחין הקבל כו' דין אבת הקבלה דאינה בן אין אתחרבי ובלא בס הרא"ם ואשור ואסר כל הפשוקי' ראשוני' ואחרונים כתבו בתחת' דאחיבי' והם הין בזמן אחרבי' ונם אחי"ם ולא אשתחים שום אחר אחבה רבא אחרון הוא אשורי' ונם בחרבי אינו אחליים הרבר אחיב אחרבה אינו אם תבו' אחבר' אחר אחרבי' אף בזמן הזה רק דבתב שם אחרבי' אבי' אם נבנו לחלוק ולותר דהאיבנא אשורי' כו' אשתע דבראה דגם הארבנא הרינים אלא אפי' אם בא בעל דין לחלוק ולותר דהאיבנא אשורי' מ"ם לשם לאחור כו' אבל קובש' אחילת' לדינא בס אחיבל' מיני' בס בגמורה כתב בשבר · אבתה אשם דינו' אם אחיבים לאחיבי' לדין כו' ראם שנו ראלאו כו' ואיבו ים אחלקים דוקא בינאיבם כו' אשתע דיש אחלקי' כן אבל לאבר אבתה אחיבי' בס אחיבל' ובכ"ע לא ס"ל לאבת אבתה אבתה"ם לבתבו בשם ים אי שאותר או ים אותרים וכ"ע : לב שתבריחי' הקבל כו' אשתע דשורי' אשתע ראשורי' אבתה' אבתה' אבתה

כה והלכו אחר שני׳ שבכן כאשיר״י וכתוב מקלן וכתב דהיינו דוקא אם אין מומחה באותן הסני׳ אבל אם יש באותן כ״א מומחה שהיה ראוי לדון ביחידי או הסני׳ צריכין לשלם הכל דהא לא מצי לחיות דבזולת השליחי לא היינו ראוי לדון וזה שאינו מומחה צריך לשלם כ״כ כמומחה כיון דזולתו לא היו הולכין את׳ דברי המומחה לחוד כיון דיחיד אדעת דנ׳ והוא נמי נרס הרוב ועפ״ר מ״ם מילתא בטעמא בהני דיינים ומור״ם דהשמים זה אפשם חשוב דאין נוהגין כותן הזה לדון ביחידי כמ״ש מו״רם בסימן נ׳ כנ׳ אבל מי שאינו מומחה כו׳ אתם מומחה בנ״ל הרמב״ם הוא סבר דאין מומחה אף דלא סביר ממילא בשבתב דאין מומחה ר״ל לא נחיר ונא״ל סביר אבל אי הוי נחיר אף דלא סביר מודה הרמב״ם דתהני ליה רשות׳ מר״נ וכמ״ש זה בתריצות בפריסה ודריסה ל׳ ס״ס נ״ם שהוכחתי כן בראיות וכ״כ נ״כ הכ״מ וכמ״ם אם לשונו ע״ש: כו חוזר ודן בפני ב״ד פ׳ אילו שדנו לא חקרו ב״ד לך כתב אתם ותוזרין ודנין בפני ב״ד ולא כתב בפני ב״ד אחר וק״ל:

כח ישלם

(לו) יש להם לחזור אם שבו ואם אינם רוצים לחזור צריכים לשלם וכשבשו ומשלמין ° (סור והרא״ם) אם הסכימו כל הדיינים ביחד כולם משלמין ואם היו הדיינים רק נ׳ (לח) כה והלכו אחר שנים שבאם הם משלמין נ׳ אנקים (לט) והשלק השליחי מפסיד הבעל דין ° (מם) אבל אם היו הדיינים ה׳ והלכו אחר נ׳ אם הרוב צריכים לשלם הכל:

ד (מ) ° (לא רחב״ם שם רבינו ר״ל) אבל כו (מא) מי (מב) שאינו מומחה ולא קבלו אותו בעלי דינים. אע״פ שנטל רשות הרי זה בכלל בעלי זרוע ואינו בכלל הדיינים לפיכך אין דינו דין (מג) בין שעה בין לא שעה וכל אחר מבעלי דינים אם רצה כו׳ חוזר ודן כפני ב״ד ואם שעה ונשא ונתן ביד חייב לשלם מביתו וחוזר ולוקח מבעל דין שנתן לו שלא כהלכה (מד) ואם אין לו להחזיר

או

פטורי׳ לשלם ועוד קשה דמדברכי שמתו מקור דין זה כתב שם תשוב׳ מהר״מ דהדיינים חייבים לשלם וכתב וז״ל ואפילו אם נאנו לחלוק ולוחר דן את הדין מה שעשה עשוי ושלם מנתו זהו דוקא בשיהם שהין דנין והכריחין את העולם לדון בפניהם (וה״ה בקבלו עליהם כדמוקמינן לה בס״פ לאפוקי בשבקבל מכרחים הדיינים) אבל בזמן הזה שמכריחין את הדיינים ליתן דין על פי חרם הקהלות אם שבו לא ישלמו דהם יש להם לעשות מכל מקום יש להם

לחזור כדברו אבל הדין ואם אינם רוצים הוא שיבלמו עכ״ל ואם איתא מ״ל לסתור דברי מי שבא לחלוק ולוחר דבזמן הזה פטורים מבת דת״מ יש להם לחזור דילמא לא היה אלא אין יכולים לחזור וחכ״ל דאע״פ דהכי מינהו הקהל שיכולים לחזור ומור דמרקאחר בפסיטות מ״מ יש להם לחזור כו׳ משום דדינא הכי ולא דתקנת הקהל היא לכך נראה פשוט ונראה דהכי מ״מ יש להם לחזור אפילו עדיין מה שכתב ועל זה הסיב מהר״מ שם דיכולי׳ לערער על הדיינים ולהחזיקם כמה פרוצים לבופו ולשלם דהא הדיינים מיינים לשלם היבא שדנו אבל אם כדין וכדתקן הם שעשה עשוי ושלם מבתו ואפי׳ אחר דבזמן הזה פטורי׳ חשוב דמוכרחים הם לדון ואם להם לעשות אם יש עתה שעדיין לא הוציאו מיד שבתנא יש לם לחזור דוראי שוב אין מיינים לדון כדבריהם ע״פ חרם הקהל כיון שבשו בשקול הדעת ובזה אין שייך לוחר ואם להם לעשות ואם אינם רוצים לחזור וכופין אותו לשלם דין הוא שישלמו שהרי זה הם עושים מעצמו בלי הכרח מהקהל ועל כן ישלמו (ותשובה כתב וה״מ כשהדיינים רוצים לחזור כו׳ והשנו תבומנם קבת לפי פילוסו וכ״ל הש״ך) והכי מילי כשאין הדיינים כופין אותו ואלו היו יודעים שבשו היו חוזרים אבל אם אין רוצים לחזור כשבשו ואעפ״כ כופין אותו לשלם ישלמו ודו״ק) ונהבי מיירי נ״כ הרב מהרא״ם דמ״ם יש להם לחזור היינו קודם שבתקיים פסק שלהם דבזה לא שייך לוחר אם יש להם לעשות ועיקר מילתא אתא לאתעינן דאם אינם רוצים לחזור ישלמו אף בזמן הזה אבל אם כבר הוציאו מיד שבתנא ליר מתובע פשיטא דאין יכולים לחזור דאם שבשה דקבול הדעת הוא אם עשה עשוי אמנם הרמשזקן יכול לוחר אבן אחת שעות דילמא

שעתא קמא יליף אמת אם כן אם אי שעתא שייך אמר אף אם אינם שבשו אינם ע״פ הקהל וזה ברור:

ולפ״ז גם מה שבתתקן בסמ״ע בני אם קבלוהו בין לדין בין לעשות ונכתב דאפשר דאין יכולים לחזור כשבוגרת מיד שבתנא ולכך כתב הטור בשתם פטורים

וכו׳ ונם בב״ם כתב דאין מיינים לחזור ולהוציא מה שקבל בעל דין שבבגרו דסוי אילמא דדינא וכו׳ וכל״ם בתנם דתקו דפשיטא דאין יכולים לחזור כלל משעתא דתני בע״ר שבבגרו מתוקק לוחר דילמא לא שעית ועוד אפי׳ שעית הלא קבלו אותך בין לדין בין לעשות היינו קודם שבוגרת ונתן לשבבגרו דראה דיכול לחזור אף לאחר נחר דין שאחר פלוני ומיינא אם בפקבלוהו בין לדין בין לעשות היינו כשהדיין לא ידע שעשה ויתחזק שדן יפה אלא שאם״כ כתבתר שעשה שוב אין הדין חוזר כיון שבבר נעשה כפי מה שפסק אבל פשיטא דקודם שנעשה כדברו אם נודע לו לדיין שעשה והוא חוזר יכול לחזור ועוד דהא אפשר לוחר דמה שהתנו בין לדין בין לעשות היינו לענין שיהא פטור מתשלומין ואף בזמחה וקבלו עליהם הכי פטור מתשלומין ולא אם שייך לוחר דהתנה בין לדין בין לעשות חשוב הכי שעתא מ״מ יכ״ל דלא כולי עלמא היכי נחיר לאפשר בהבעלי דינים הם חושבים שחייב ונם לשעתא קמא שבתתי דהתנאי לא היה אלא כשהדיין יחשוב שדן יפה כ״כ הא שעתא שייך נחי נחזמחה וקבלוהו ובכל ענין יכול לחזור בו קודם שבתקיים פסק דין אלא אע״פ שקבלוהו בין לדין בין לעשות אם לא שהתנו בפירוש וקבלו לקיים כל מה שיפסוק מיד בין שיודע יפה בין שיודע אלא כדין דכל תנאי בתמתון קיים ועיין לעיל מי׳ כ״ב מה שבתתי שם: לו יש להם לחזור כו׳ בסמ״ע דחק לוחר דלא קאי רק אם״ם אם בזמן הזה כו׳ ולפי מה שבתתי דמיירי דוקא קודם שבוגרת שבוגרת הוכ״ל מבבגרו מ״ב לדחוק בזה אלא קאי אכולא מילתא דבזמן הזה ובין שקבלו עליהם בין לדין בין לעשות יכולים הדיינים לחזור כל זמן אלא שבתקיים פסק אלא בשבשו בשקול הדעת: לו והלכו אחר שנים בשבר יבור (ור׳ ירוחם) מתלקים הדיינים דוקא אם אין מומחה נמומן הסכים אבל אם יש בהם מומחה בדיינים לשלם הכל ביחד במומחה יכול לדון ביחידי וכתב שהמיבו אפשר חשוב שבתב לעיל מי׳ נ׳ דאין מומחה בזמן הזה לדון ביחידי כ״ב המה״מ והשרי סופן כתבו ונראה דס״ל דאע״פ דאין מומחה בזמן הזה היינו לענין שיהא לבתחלה בעל כרחו אבל אם דן כדיעבד דיינו דין וכתב״ם לעיל ס״ק ״ג אלא כ״ב הכא כיון דדיעבד הוא ודיינו דין מיינים וכן עיקר ואפשר דגם הר״ב ס״ל הכי דקנו כדבר: למ והחלק השליחי מפסיד כ״ב הרא״ם ושור וכראה דהיינו דוקא לשתיהם והיינו דכתב הרא״ם כדפ׳ לעיל ה״ל דלעיל הביא על הרי״ף ופסק דבעל דין מפסיד ולא אחרי׳ דהרב דילא חשוב פסיפא דבעל דין אבל להרי״ף והרמב״ם ומחבר דסגיר לה דבל היבא דאיבא פסיבא לבעל דין הדר דינא אלא כ״ב ס״ה הבא הדר דינא בחלק השליחי וכ״כ נם׳ בדרב הבית להריא לדעת הרי״ף דבבר חלק השליחי אחרי׳ הדר דינא דבל היבא דאית ליה לבע״ר פסיבא לא אחרי׳ מה שעשה עשוי ומחזירין בין עכ״ל - ואם״כ לקבל הר״ב המחבר אבל הכריע בין הרי״ף והרא״ם היאך כתב כאן בשתם חלק השליחי מפסיד ועל הע״ם קשה יותר דאיהו מסיק בסוף פי׳ זה דקי״ל כרי״ף ורמב״ם כדיניהם אלו וכאן כתב בשתם דחלק השליחי מפסיד ועכ״ל הבעיקר בהרא״ם ומיעתו: לח אבל מי שאינו מומחה כו׳ כלו׳ שאינו מומחה מתם אע״פ דנחיר לא מהני דשות חב׳ ד והמה״ע כאן הלך לשתתו לעיל וכבר הבנתי עליו לעיל סעיף ג״ם ק״ב נם מ״ם הבמה״ע כאן בל״ב הכ״מ נלעיל״ר דלא דק בבסק. מבנה דו״ל הרמב״ם פ״ב הא״ם אם אחר שהיה מומחה לדבר׳ אל שבחל רשות מב״ר ה״ז ומתר לדון ומחיר כו׳ וכתב הכ״מ שם ת״ל ומ״ם דבריהו אל שבחל רשות חב״ר פי׳ שבשאינו מומחה לדבר׳ ומחיר הוא ומ״ם הבמה״ע כאן בשתם הבמה״ע ועל הע״ם קשה יותר דאיהו מסיק בסוף פי׳ זה דקי״ל כרי״ף ורמב״ם כדיניהם אלו וכאן כתב בשתם דחלק השליחי מפסיד ועל הע״ם קשה יותר דאיהו מסיק בסוף פי׳ זה דקי״ל כרי״ף ורמב״ם כדיניהם אלו וכאן הלכה כבר הבעליתי דהעיקר כהרא״ם ומיעתו: לט אבל מי שאינו מומחה כו׳ כלו׳ שאינו מומחה מתם אע״פ דנחיר לא מהני דשות חב׳ ד והמה״ע כאן הלך לשתתו לעיל וכבר הבנתי עליו לעיל סעיף ג״ם ק״ב נם מ״ם הבמה״ע כאן בל״ב הכ״מ נלעיל״ר דלא דק בבסק. מבנה דו״ל הרמב״ם פ״ב הא״ם אם אחר שהיה מומחה לדבר׳ אל שבחל רשות מב״ר ה״ז ומתר לדון ומחיר כו׳ וכתב הכ״מ שם ת״ל ומ״ם דבריהו אל שבחל רשות חב״ר פי׳ שבשאינו מומחה לדבר׳ ומחיר הוא ומ״ם הבמה״ע כאן בשתם הבמה״ע

(לעיל סעי' ג') פסק דבאינו מוחזק אפי' קבלו אם לא נשא ונתן כיר מוזר הדין ואם אי אפשר לחזו' יכלם מביתו אם כן כל שכן באינו מוחזק ולא קבלוהו שהדין מוזר ואם אי אפשר לחזור יכלם מביתו עכ"ל לענ"ד הפי' ק"ו ערוב' טוש לפי ש"ם לעיל סעי' ג' ס"ק כ"ו דהת' דיין דאין הדין מוזר מעצמו לכך יכלם מביתו א"כ י"ל דהכ' דיין הדבר דיב' מעצמו דהא דיבי' לא דינא כלל א"כ לא כלום עביר ועשור וכמו שהכרעתי בשמת לקמן בשמוך כנעל המאור בוש חשעם זה מיהו בכרים הדכרים שים חסרון בדברי הרמב"ם כאן וכן בפרי"ף איתא להדיא כמו שבנים הכסף משנ' וכפירושו ע"ש בפרי"ף והכשתי לשונו בקצר לקמן בשמוך וכן המעיי' בברשבורה ר"ף זה בורר יראה שדברי שם מוטעתים מדברי הרמב"ם וכתב שם כפי מה שהגי' הכסף משנה וכן הוא בעיר שושן ועיקר : מה יכלם כדין כל גורם כו' : (ה) ולפי מה שהכרעתי לעיל סעי' ג' ס"ק ג' לות ב' דבשעת בדבר משנה בכל ענין פטור בשלא נשא ונתן ביר חשעם דלא כלום עביר כיון דדיבי' לא דינא א"כ ה"ם הכא דפטור דכיון דדיבי' לא דינא אפילו לא שעה לא כלום עביר ודברי"ף ורא"ש וחחבר לשעמייהו אולי דחמיינו הם אבל לפי מ"ש דהעיקר דסתם פטור א"כ ה"ם הכא וכ"כ בעל המאור לדיבא ז"ל נגא רביעאה דלית' דיינא ואע"ל שאינו מוחזק כגון דלא נחיר אע"ג דקבלוהו בע"ר לא כלום הוא חשוב דאמרה מקרי ולא דיין א"כ נחיר ולא סביר ולא קבלוהו שביהם שוים הא ודאי דיבי' לא דינא כין שעה כין לא שעה כין נשא ונתן ביר או לא ונחבא חזרו קולי' שפטול מלבלם חפני שהבעל דין פטא בעצמו שסמך עליו ועשה על פיו או שהביאו לשפת ולתן בשלו לפי שאין עליו שם דיין כלל ואם בעלו לבעל דין ובעל כרחו נשא ונתן בשלו אם אפשר להחזיר את הדין מחזירי' אותו ואם אי אפשר רבין אותו כדין גזלן ולא מקרי עליה שם דיין כלל עכ"ל ואע"ג דבמ"ש דיבי' דלא נחיר אע"ג דקבלוהו דינים לא דינא אין דבריו נראי' דאין לא' קבלה כלום וכבר הבאתי עליו בזה לעיל סעי' ג' ס"ק כ"ד. (ב) נם בח"מ בבעל המאור דאפי' נשא ונתן ביר פטור אין דבריו נראי' בזה וכמו שהוכחתי לעיל סעי' ג' ס"ק ג' לות ב' דבעיקר כרוב הפוסקים דחמיינו בנשא ונתן ביר אפילו שעה בדבר משנה מטו' דכיון דנשא ונתן ביר סובא עביר וא"כ ה"ם הכא מ"מ כתב דפוטר בעל המאור בשלא נשא ונתן ביר נראין דבריו חשעם שבתבתי דכיון דדיבים לא דינא לא כלום עביר דדוקא נחוחמה ולא קבלו וכן בהריום וקבלו כיון דדיבי' דינא וקם דיב' והוכרח לעשות כן ויורע הדיין שיהיו הבע"ד חוכרחי' לעשות כן כיון דקם דיב' א"כ סובא עבר וחייב חשא"כ הכא מיהו היינו דוקא שבבריחו רק על הדין ודנו בכפיה ולא כפיהו על החשלומים א"כ סובא עבר והוה כנשא ונתן ביר וגרע מיניה וחייב • ואפשר דהרי"ף והרמב"ם והחחבר דחמיינו מיירי בכי האי גונא דכפיהו גם על החשלומים לקיים הפסק שלו (ובקבלו עליהו אי מוחמה אפשרי אף בכה"ג דוק) דהא בלאו הכי יש חברון בדברי הרמב"ם והחחבר דא"כ י"ל אע"ל דאם לא נשא ונתן ביר וכפהו לשלם ואין לו להחזיר כו' וגם בריי"ף חשמע כן שכתב דאי אשה דקא אנים ליה לבעל דין ואפיק מיניה חחוכא ונשא ונתן ביר חחייב לשלומי חדיליה דהדר הוא שקיל חשליל ואם לא נשא ונתן ביר הדר חר' דינא לחברים ואי ליחי' כו' - חשלם ליה חדילי' כו' - אע"ל חשמע דכולי' חייבי בדק' אנים ליה לבעל דין ואפיק מיניה חחוכא בעל כרחו - ואע"ג דחדברי בעל החאור שכתב ואם כפאו לבעל דין ובעל כרחו נשא ונתן בשלו חשמע דאפי' כפאו על החשלומי' לא חחייב אא"כ נשא ונתן ביר גם כן אי"ה נראה עיקר כדברי"ף ורמב"ם והחחבר זה - דכיון דכפאו על החשלומי' אין לך חזיק גדול מזה - ואפשר גם בעל המאור לא דוקא קאמ' נשא ונתן ביר וכן חשמע חח"ש שם חיר בחר אבי נקו' אאי כללא דכל הני בני לא אליבי בין נשא ונתן ביר כו' אלמא דלא דוקא קאחר דאא"כ הא יש חילוק גם לדידי' בין נשא ונאן ביר או לא ואע"ג דיש לדחוק ולומר דלא אליבי כו' אאי אחיבא דאקרי דיין חשא"כ זה סדין נזלן יש לו מ"מ עשה' דחילחא לא חשמע אבי : דוק : מו

שאינו כן שנועה שלא היה עליו אלא חרם שחם כן הוא בעיסור ומכיאו כ"ל : מז (ה) אינה כלום אלא אבל עליו ליחן או לחחול אלא כדי לאפשר חשנועה שחייבו זה הפועה וכן קנין בשעות חוזר כ"כ הרחב"ם ומכיאו הסור וכ"כ הסח"ג דף קפ"ז ע"א וכחב ל"ל ונראה דהיינו דוקא שעה בדבר חשנה או בסיקול הדעת ואינ' לברורי שעותא אבל אי ליבא לברורי שעותא החש"ם כו' עכ"ל וכ"כ הכ"מ וחנואר עוד חרבריו דהיינו דאבבר נגה דאל"כ לא שייך החש"ם ולי נראה דקאי נקבל עליו לחחול ראו שייך לומר חחש"ם וזכה זה אם שחבל בחה שבירו - וכח' הב"ח אבעם דלא אחרי' בשעה בסקול הדעת אם שעשה עשוי אא"כ אינא ליבא דברא דחחוב' לחיינו חחון אבל לגבי חבועה רחק דבא לברחב"ם והחחב' לא אחרי' אם שעשה עשוי ע"כ ובחנם רחק דבא לברחב"ם והחחב' לא אחרי' אם שעשה עשוי אלא כשנשא ונתן ביר וזה לא שייך בשנועה ואפי' לברא"ם היינו דוקא כשבבר הוניא בחחון וכח"ה לעיל ס"ק כ"ם • וזה לא שייך אבא ואפשר שרחב' בכך לאבר' אסור לדעת הר"אם אבל לא אונרך לזה דאסור לאבריחו אדיבי בשעה בדבר חשנה וח"מ לפי אם שהעליתי לעיל ס"ק כ"ם דבל אלא הוני' וזכה אם שבנגרו בחחון לא שייך לומר אם שעשה עשוי אף לדע' הרא"ש א"כ אחי כאן אבל כפשוטו דא"כ בחחון דבוא'אם פסק הדיין ליחן חחון אר אלו'ונחפס'עם חברו בקנין ליחן בעבורו אר אלו'וחא"כ נחבר' אעע'כאפ"ד דבר'דיב'כיון אלא נחן בדיין אחחו'והקנין חוז'דאחי קנין בשעות (ג) מיהו בהא חספק'לי אי אי הא"ל קאי דוקא לאחת הרי"ף והרחב"ם דפסק כוחייהו דלדידהו כל אחה דלא נשא ונחן ביר הדר דיב'ולא חני אריך לומר דילחא חעיקר'דבת יפה ובחת'אע'אע"פ שהו'חוחוק הלבר היב'דאיב'לברורי שעותא בשקול הדעת החחילה בשלא ובריך ליחן לו חם שבידו שחחל לו אבל לברא"ם ובייעתו שבכרעתי לעיל כוחייהו דאפי' לא נשא

או שטמא או שהאכיל דבר המותר לכלבים כה (חם) ישלם כדין כל הגורם להזיק כם שזה מתכוין להזיק הוא : ה (ל' רמב"ם שם דין ה') דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה ועשה זה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואחר כך ידע (חו) שאינו בן שבועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה (חז) אינה כלום דקנין ל בטעות הוא וחוזר : (וכן כל כיוצא בזה (חח) (בעל העיסור בשם הרי"ף בתשובה) ודוקא שבלא דעתו שעשה הפשרה חשוב הסבועה לו כדוחה לזה •

אסור

א"ל לדיין להוציא מיד התובע דמכפיד הדיין אבל כשלא נשא ונתן כיד אלא הכתבע בעצמו נתן לתובע ע"פ פסקי של הדיין אז אין הכתבע חוזר מתבילה על הדיין כ"א על התובע אם לא שא"ל להוציא מיד התובע שאז צריך הדיין לשלם מביתו משום דזה מיקרי מתכוין להזיק וכדמסיק כיון דנחית לדינא והוא אינו לא נחיר ולא סביר כ"כ הכ"מ וכתב שם דאף אם לא נגיה הספרים מ"מ צריך לפרש כן דברים הללו שכתב הרמב"ם ועיין בטור בס"ם נ' שהביא לדברי הרמב"ם הללו כמ"ש כאן ושם בדרישה כתבתי דזהו דוחק להגיה כל ספרי הרמב"ם והטור שהביאו וסתימת דברי הרמב"ם כתו שכתב לפנינו ודאי אינו חשמע כפי' הכ"מ • לכן נלע"ד דהרמב"ם לא חלק בדין זה בין נשא ונתן הדיין בידו או לא נשא ונתן בידו (וכמו שכתבתי שכן דעת הרב רבינו משה בר חיימוני בטעה בדבר חשנה אלא דשם שניהם לבטור כיון שלא נתכוון להזיק וכאן שניהם לחיוב כיון דנתכוון להזיק) ומה שכתב אם נשא ונתן ביד רצה לומר שנישא ונתן מיד הנתבע וכבר בא ליד התובע וקאמר דבזה נריכים הדיינים לשלם להנתבע אף שהבע"ד עצמו נתנו והדיינים חוזרין ומוציאין מיד התובע אם ירצו מה שאין כן בריש"א דמיירי דדיין לא נתן הנתבע כלום מידו דשם אין תשלומים אלא כ"א מבע"ד חוזרין ודנין לפני בית דין אחר כן נראה לפי ע"ד לישב דברי הרמב"ם והא דחוזר ונתב ישלים רצה לומר בזה שיפסיד הדיין וכל"ל ואף שזה קנת דוחק בזוק הרב בחיעוחו • ובזה נתישב הטור הביא לדברי הרמב"ם בס"ם נ' ולא כתב עליהם שום דבר חשמע דסבירא ליה כותיה וכסימן זה כתב דאין חילוק בין נשא ונתן הדיין בידו ללא נשא ונתן בידו ואף אלא כתב כך אאם בדיינים הבועים בשקול הדעת או בדבר חשנה כ"א לפי דינו וכאן אייר בחי שאינו דיין ודן כמ"ש מכל מקום נראה דלא אילקו גם בזה הרא"ש והטור דזיל בתר טעמייהו עיין שם ודו"ק • ואף שברי"ף בריש פרק אחד דיני ממונות כתב בהדיא בבבא הבחיות בדברי הכסף משנה הל"ל מכל מקום סתימת דברי הרמב"ם והטור שבביאם נראה לי כמה שכתבתי • ונראה דגם המחבר מסתפק בזה משום הכי העתיק כאן דברי הרמב"ם כמו שהן בלא הג"ה וגם בבית יוסף בס"ם נ' שם פירש דברי הרמב"ם ולא כתב כלום מדברי הכסף משנה שנריכין להגיה עיין שם ודו"ק : כט שזה כתכוין להזיק הוא נראה דהרמב"ם כתב כך לטעמו דסבירא ליה בברי"ף דכתב דלא אמר ר"מ וקיימא לן כותיה דהנורם היזק לחבירו דחייב אפילו שונג או מוטעה או אונס אלא בנזקין ומשום דאדם מועד לעולם משא"כ בשנתכוין לדון ושעה מ"ה כתב דבזה דלא נחיר וסביר ודן לא אמרינן הכי אלא מתכוין להזיק מיקרי וחייב וכזה נתיישב למה השמיט הטור בשעתקת ל"הרמב"ם בס"ם נ' אלו התיבות שזה כתכוין להזיק הוא משו' דהטו' פסק כהרא"ש דגם לענין דין אמר ר"מ בל הגורם היזק לחבירו חיי' וכמ"ש בדרי"ם ב: ל דקנין בטעו' הוא ° וכת' בד"מ בס"ם זה בשם מהרי"ק שורש קי"א אם אחד נתפטר בחלק ירושתו בדבר מועט כי אמרו לו שלא היו נכסים מרוכים ואח"כ נודע לו שהיו נכסים מרוכים ושהיה מגיע לאלקו כמעט בכפליים הוה פטרה בטעות וכ"כ הכ"י בסימן י"ב (מס"ו) בראובן שהיה לו דין עם שמעון ולוי ונתפס עם אחד מהן ומת ושהי דא"ל ליתן להיורשים דהשני כלום :

כח ישלם כדין כל הגורם כו' עיין בב"מ שהקשה למה כתב בדין זה כל הגורם להזיק הא מזיק מחם הו' דהא נשא ונתן כיד ועוד הקשה למה אזר וכתב דישלם הא בבר כתב דחייב לשלם מביתו אפילו באפשר להאזיר ושדוחק לומר מ"ש כאן ישלם ר"ל שיפסיד הדיין בזה דא"א להאזיר ומ"ה כתב דצריך להגיה בספרי הרמב"ם כאן בבא א' וכל"ל אלא בהלכה " ואם לא נשא " ונתן " כיד מחזיר " דדין " ואם א"א כו' וה"פ בשנשא ונתן כיד אז אין לבע"ד שום עסק עם התובע אף בחקום שיכול להחזיר הדין ולהוציא מידו אלא הבע"ד חוזר על הדיין והדיין חוזר ומוציא מיד התובע ומחילא נשחע דאם א"א לדיין להוציא מיד התובע דחבפ"ד הדיין ונתן כיד אלא הנתבע בעצמו נתן לתובע ע"פ פסקי של הדיין אז אין הנתבע חוזר מתבילה על הדיין כ"א על התובע אם לא שא"ל להוציא מיד התובע שאז צריך הדיין לשלם מביתו משום דזה מיקרי מתכוין להזיק וכדמסיק כיון דנחית לדינא והוא אינו לא נחיר ולא סביר כ"כ הכ"מ וכתב שם דאף אם לא נגיה הספרים מ"מ צריך לפרש כן דברים הללו שכתב הרמב"ם ועיין בטור בס"ם נ' שהביא לדברי הרמב"ם הללו כמ"ש כאן ושם בדרישה כתבתי דזהו דוחק להגיה כל ספרי הרמב"ם והטור שהביאו וסתימת דברי הרמב"ם כתו שכתב לפנינו ודאי אינו חשמע כפי' הכ"מ • לכן נלע"ד דהרמב"ם לא חלק בדין זה כין נשא ונתן הדיין בידו או לא נשא ונתן בידו (וכמו שכתבתי שכן דעת הרב רבינו משה בר חיימוני בטעה בדבר חשנה אלא דשם שניהם לבטור כיון שלא נתכוון להזיק וכאן שניהם לחיוב כיון דנתכוון להזיק) ומה שכתב אם נשא ונתן כיד רצה לומר שנישא ונתן מיד הנתבע וכבר בא ליד התובע וקאמר דבזה נריכים הדיינים לשלם להנתבע אף שהבע"ד עצמו נתנו והדיינים חוזרין ומוציאין מיד התובע אם ירצו מה שאין כן בריש"א דמיירי דדיין לא נתן הנתבע כלום מידו דשם אין תשלומים אלא כ"א מבע"ד חוזרין ודנין לפני בית דין אחר כן נראה לפי ע"ד לישב דברי הרמב"ם והא דחוזר ונתב ישלים רצה לומר בזה שיפסיד הדיין וכל"ל ואף שזה קנת דוחק בזוק הרב בחיעוחו • ובזה נתישב הטור הביא לדברי הרמב"ם בס"ם נ' ולא כתב עליהם שום דבר חשנה דסבירא ליה כותיה וכסימן זה כתב דאין חילוק בין נשא ונתן הדיין בידו ללא נשא ונתן בידו ואף אלא כתב כך אאם בדיינים הבועים בשקול הדעת או בדבר חשנה כ"א לפי דינו וכאן אייר בחי שאינו דיין ודן כמ"ש מכל מקום נראה דלא אילקו גם בזה הרא"ש והטור דזיל בתר טעמייהו עיין שם ודו"ק • ואף שברי"ף בריש פרק אחד דיני ממונות כתב בהדיא בבבא הבחיות בדברי הכסף משנה הל"ל מכל מקום סתימת דברי הרמב"ם והטור שבביאם נראה לי כמה שכתבתי • ונראה דגם המחבר מסתפק בזה משום הכי העתיק כאן דברי הרמב"ם כמו שהן בלא הג"ה וגם בבית יוסף בס"ם נ' שם פירש דברי הרמב"ם ולא כתב כלום מדברי הכסף משנה שנריכין להגיה עיין שם ודו"ק : כט שזה כתכוין להזיק הוא נראה דהרמב"ם כתב כך לטעמו דסבירא ליה בברי"ף דכתב דלא אמר ר"מ וקיימא לן כותיה דהנורם היזק לחבירו דחייב אפילו שונג או מוטעה או אונס אלא בנזקין ומשום דאדם מועד לעולם משא"כ בשנתכוין לדון ושעה מ"ה כתב דבזה דלא נחיר וסביר ודן לא אמרינן הכי אלא מתכוין להזיק מיקרי וחייב וכזה נתישב למה השמיט הטור בשעתקת ל"הרמב"ם בס"ם נ' אלו התיבות שזה כתכוין להזיק הוא משו' דהטו' פסק כהרא"ש דגם לענין דין אמר ר"מ בל הגורם היזק לחבירו חיי' וכמ"ש בדרי"ם ב: ל דקנין בטעו' הוא ° וכת' בד"מ בס"ם זה בשם מהרי"ק שורש קי"א אם אחד נתפטר בחלק ירושתו בדבר מועט כי אמרו לו שלא היו נכסים מרוכים ואח"כ נודע לו שהיו נכסים מרוכים ושהיה מגיע לאלקו כמעט בכפליים הוה פטרה בטעות וכ"כ הכ"י בסימן י"ב (מס"ו) בראובן שהיה לו דין עם שמעון ולוי ונתפס עם אחד מהן ומת ושהי דא"ל ליתן להיורשים דהשני כלום :

אין הדין חוז' וחצי אחרך המוחזק לומ' דילמא מעיקר' יפה רכת אע"ג דסוגי' דעלמא כאירך א"כ הכא כמי שהוא מוחזק שחתל לו חצי לחיחר דילמא מעיקרא יפה דן שחייב שבועה וא"כ הפשרה קיימת ולכן הבעל העיסור דס"ל כהרא"ם לא הזכיר לשון חחילה והסור שהזכיר לשון חחיילה יי"ל לחייבי בשע' ברבר חשבה - אבל בשעה בשקול הרע' חצי לחיחר אני חושש חה שבירי בשביל שבועתך ואף על גב דפסיקא הכיכא דסוגיא דעלמא כאירך לא חצי לחיחר קיים לי וכמ"ש בספרי חקפו כהן סי' קכ"ג הייכו דוקא בסירות דסוגי' דעלמא כאירך שבאו לדון אבל זה שפשק לו הדיין כן ואח"כ כורע שעשה חשוש דסוגי' דעלמא כאירך חצי לחיחר כיון דקי"ל שוחה בשקול הרעת אינו חוזר א"כ קם דינא וזכיתי אחה שבירי שחחלת לי ער שחשבע וא"כ הפשרה קיימת דהא שעה בשקול הרעת אינו חוזר אף על גב דסוגי' דעלמא כאירך ולפ"ז נם אם לא עשו פשרה וכורע שעשה בשקול הרעת ויש לזה של חבירו בידו יוכל לוחר כן לא אחן לך עד שחשבע דילמא' חעיקרא דן יפה או דילמ' לכיון דסוף כורע דסוגי' דעלמא כאירך לא חצי לחיחר הכי ול"ר לשוחה בשקול הרעת דאינו חוחר אוכ' בחחון זה עכחו ע"פ הדיין הזה חשא"כ הכא ואע"ג שבעליחי בספרי חקפו כהן סי' ק"ט דאפילו דבר אחר יכול לחחום ולוחר קיים לי שאני הכא כיון דסוגי' דעלמא כאירך וא"כ גם הפשרה בטלה דאכן שהרי דאלו ידע זה

כלל העולה מסימן זה ומכל סעיף וסעיף:

סעיף א א כל מי שדן דיני חחוכות ושעה ברבר חשבה דהיינו דדיינים החפוקשי בחשבה - גם אין לקבל ברבר שסחיירו כו החכורים שבחפשם כרוב ישראל אם לא שקבל חרבותיו שאין נוהגין כאות' חומרא:

ב ואם נראה לדיין ולבני דורו שאין הדין כחו שחוזר כפוסקי יכול לחלו' על הפוסקים או אפילו על הגאונים - גם אין לקבל ברבר שסחיירו כו החכורים שבחפשם כרוב ישראל אם לא שקבל חרבותיו שאין נוהגין כאות' חומרא:

ג וכחקום שהדין חוזר כשעשה ברבר חשבה ומי אפשר להחיר כגון שהלך זה בטל החחון אבל כדין לחדיני הים או שהיה אלם או שהיה אלם או שהיה חעוו' ואין לו לשלם או שחחא דבר הטהור או שהורה בכשרה שהיא שרפה והטכילום לכלבים על פיו וכיוצא בזה פטור חלבלם בין שהוא חוחחה או לא כין קבלוהו או לא (ועיין שעו' ל') שכיון אם היא אותו דבר לפניכו הים הדין חוזר כיון שהשעו' ברבר חשב' בחצה אבל עשה כלום ואינו חייב חדיב' דגרחי שאין זה נורס לזוק שהנע"ד עצמו הוא שחזיק אח עצמו:

ד ואם ראשו' היינו כשלא נם ונחתן ביר אבל נם ונחתן ביר ואע"פ שהחוי' אם הו' חוחח' ולא קבלוהו או קבלוהו ואינו חוחח' ואפ"ל כשאינו חוחח' וגם לא קבלוהו חייב לשלם אחרי עשה חעשה ביריים בין שנשא ונחן בידו והטכילם בעצמו לכלבים בין שנשא ונחן בידו לבעל דין אחרו והלך הנע"ד לח"ם או הוניא החעות וכיוצא בזה:

ה ואם הוא חוחחה וגם קבלוהו אפילו כשא ונחן ביר ואי אפשר בחזרה פטור ואין חילוק בכל זה שעשה ונרם לזוק ביריי חחוכו' או קבלוהו או קבלוהו ואינו חוחחה אף כאיסור ואיתר אם הוא חוחחה לבר ולא קבלוהו או קבלוהו ואינו חוחחה ונרם לזוק ושעה ברבר חשבה ונשא ונחן ביר ואי אפשר בחזרה או שעה בשקול הרעת אע"פ שלא נשא ונחן ביר אף על פי שאפשר בחזרה חייב לשלם אע"כ הוא חוחחה וקבלוהו גם כן:

ו טיהר את הטחא ועברן בעל הבית עם פירותיו ואחא אחר הפירות פטור אפי' שעה בשקול הרעת אע"פ שהוא אינו חוחחה שהרי אינו עושה כלום הגם לא נרע אחחחא ואחרחע ואחנסך בשונב שהוא פטור וזה גם כן שונב הוא בהוראתו ונעקא חיניה גם בזחן הזה לענין חכם שטיהר יינו של פלוני ונתרו בעל הבית עם יין אחר ואח"כ כורע שהורה אלא כדין ונעשה הכל יין נסך בין שעה ברבר חשבה בין שעה בשקול הרעת שהרי זה כחנסך:

ז נא לפניו לוקח לשאול אם יקח פירות אל זה החוכר או יינו אם הם שהורים וטיהר את הטחא ולקח זה את הפירות על פיו ואח"כ כורע שהם חחאים ואלא כדין טיהר ורונא בחכם שהחוכר יחזור חעותיו ללוקח ויחזור ויטול פירותיו אם הטעות ברבר חשבה הדין חוזר ע"פ הדרכי' שבארנו ואם הטעות בשקול הרעת חם שעשה עשוי ויאלם החכם ללוקח חיכיתו על פי הדרכים שיתבארו בסעיף שאחר זה בדין טועה בשקול הרעת ודין זה דומה לחרחא דיינר לשולחני לקחן סי' ס"ו:

ח טעה ברבר שבשאר נם"ם בחיקו אינו כטועה ברבר חשבה וגם אינו כטועה בשקול הרעת אלא כיון שאינו חחבר שטעה והוא חוחחה או קבלוהו עליהם חם שעשה עשוי ופטור חלבלם כדין טועה בשקול הרעת ואין שוגים דעלמא כאירך שיתבאר לפניכו בסעיף שאחר זה:

סעיף ב

א ומי שדן דיני חחוכות או איסור והיתר ושעה בשקול הרעת כגון ברבר שהוא חחלוקת חבאים או אחוראים או פוסקים ולא נפשקה הלכה כאחר חחם בפירוש ועשה כאחר חחם בין שידע שחשבי חולק או לא וסוגיא דעלמא כחו הגמי שכבר פשט החעשה בכל העולם או בכל החדינה שהוא נחוכו כחו הגמי או שחחתא רש"ם פרינ חחילחים או שחוכה בענין אחר בחקום אחר גם"ם שהלכה כחוחו או שרוב הדיינים נראה לחם דברי הגמי כל זה חיקרי שעה בשקול הדע' ואח שעשה עשוי והדין בזה חחחלק לכחם חילוקים כחו שיתבאר:

ב אבל אם אין חחלוקת ברבר ואין הדין חפורש רק שנא מעשה לפניו לחורה

לחורה כך וכך וסוגיא דעלמא כאירך ע"פ חה שבתבאר חיקרי שעה ברבר חשבה ודינו ע"פ הגמ' בחחבר בסעיף א' שאי שעה ברבר הפשט אע"פ שאינו חפורש בשום ספר הרי הוא כשעה ברבר חשבה ולפיכך חי שהורה שעוף זה שחא חחרי אלא נחבר שיש לו סימני שהרה ואח"כ נחבר שעוף זה נאכל בחסורת הרי זה כשעה ברבר חשבה וחוזר הדין ע"פ הדרכים שאמרנו וכן כל כיוצא בזה:

ג ואלו הן החלוקים שעשה בשקול הרעת - אם היה זה הדיין חוחחה ונשל רשות חרים גלות או חכנים בארץ ישראל או אלא כשל רשות אבל קבלוהו בעלי דינים עליהם היהיינו שאמרו לו שידון להם או שבאו ודינו לפניו בשחם ואין בדיין קנין בדבר זה אם שעשה עשוי אע"פ שאפשר בחזרה ופשוט אלבלם בין בשא ונחן ביר או לא:

ד ואם יש בדול להחיר את הדין חוז' אם אפשר בחזר' ואין הגדול יכול להחיר אלא בחוחחה שקבלוהו או כב' הדיוטות יש בהם חוחחה אחר שחבין דברי הגדול שחחזירו אבל בענין אחר כגון בחוחחה ולא קבלוהו או ג' הדיוטות וקבלו אותם ובשאר חופכים אין הגדול חחזיר כלל ודינו חם שעשה עשוי כל אחר ואחר לפי דינו החבנאר וכן אם אין גדול חן החוחחה להחיר חם שעשה עשוי וכחו שבתבאר - וכל חקום שהגדול חחיר אף אם הסכיל הנע"ר לבלבים קורם שבורע לגדול או שהלך הנע"ר שבנגדו לח"ם או הוא אלם אם אין לו לשלם וכיוצ' בזה פטור הדיין כין חוחחה וקבלוהו כין ג' הדיוטות יש בהם חוחחה אחר אף על פי שלא קבלום שהנע"ר הוא שהעביר לעצמו שהרי יש כאן גדול שהיה חחזיר את הדין ואם כשא ונחן ביר קורם שבורע לגדול ואי אפשר בחזרה אם הוא חוחחה וקבלוהו פטור ואם הם ג' הדיוטות יש בהם חוחחה א' ולא קבלום חייבים לשלם כיון שבשאר ונחנו ביר והזיקו קורם שהחזיר הגדול כאו שבתבאר כדין טועה ברבר חשבה לחעלה

סעיף ג' אות' ד' וה':

ה וחחוץ זה חחבאר שחי שעה בשקול הרעת והורה בכשרה שיש סרפה וכיוצא בזה ואותו דבר אפשר הוא לפניכו כיון שהדין עומד אין חכם אחר יכול לחזור ולהחיר אפילו הוא גדול חחחנו אע"פ שסוגיא דעלמא כאירך אם לא לפופן שבתבאר:

ו וכל חקום שהוא פטור חשוש חוחחה אינו פטור עד שהוא חבאר שהוא חוחחה דהיינו שהוא בעל שבדא או שהוא חוחחה לבנים ונמנר היינו שידע הדיינים ושביר ונמיר וסביר ואפי' בזחן הזה יש בם חוחחה לענין פטור חחשלומין או לענין אם דן בדיעבר אם הוא חוחחה לבנים בדורו ואנוסה בכך כחה שיש וכן אפילו חוחחה לבנים אינו פטור אם לא שבקבלוהו או כשל רשות חר"נ וע"פ הדרכים שבתבארו:

ז אין בטילת רשות חר"נ אוטיל - רק לחי שהוא חוחחה דנחיר וסביר וכחתן הזה אין חועיל בט"ר חר"ן או חבנאי שבא"י שאין לכו לא זה ולא זה - ואם חועיל בט"ר חן החלך עיין לגיל סוף סימן ג':

ח ג' הדיוטות שעשו בשקול הדעת אע"פ שיש בהם א' דנחיר ולא שביר כיון שאין בהם חוחחה אע"ג שקבלו אותם הנע"ר חם שעשה עשוי ויאלחו חבינחם אע"פ שאפשר בחזרה ואע"פ שיש בדול להחזיר:

ט ואם שניים חולקים ואין שוגיא דעלמא כחר חיניהו ופשק הדיין כא' חחם חם פשק פשק כין חיל' שהשני חולק או לא וח"ח לא יאח' הארם כיון שאין שוגיא דעלמא כא' חחם אפשקו כחי אחרנא חשרנא ואם עושה כן ס"ז דין שקר אלא אם הוא חכם בדול ויודע להבריע בראיות הרשות בירו ואי לאו בר הכי הוא לא יוכיח חחון חחפק דכל היכא דאיכא ספיקא דדינא אין חוכיחין חיד החוחזק או חיד חי שתעשה וכבר הארכתי בזה בספרי חקפו כהן:

י ואם הוא בהורחת איסור והיתר והוא דבר איסור דאורייתא ילך לחוחרא ואם הוא דבר ברבנן ילך אחר החיקל ודוקא אם ג' החולקים הם שוים וכבר נאחתי דיינים אלו בי"ר סימן רח"ב:

יא ויחיר החולק עם רבים הולכים אחר רבים בכל חקום אפילו אין הרבים חסכיחים חעשה אחר ובאיסור דאורייתא לא אזלינן בחר רבים אם חסכיחים לחקל חשבי טעחים חיהו היינו דוקא כשבאנו להחיר דין שאנו חסופקים בו חחוך החבורים אבל כשהרבים לפניכו אזלינן בחרייהו אע"פ שאין חסכיחין חעשה אחר שהרי הסנהדרין אם הדיינים אין בדיינים לחוחר כל א' טעם חיוחר:

יב שניים שאחרון אינו אחר חשבי חקרקות אין חוזין לחם אלא אחר דוחרי חד חסכי קרקי לא להכי אחי אלא כנחנו שבי חקרקות לדבר

אחד ואחד מייחיו סעי ודוקא בחקרא אבל בחשבה וס"ם ופוסקים חוכין להם
סנים ואף בחקרא אם אמרו שנם אחר בחקרא אחר חוכין להם סנים :

יג לענין דיני החוכות קי"ל בכל דוכחא קולא לנתבע וחומרא לתובע
הלכך כי היכא דבאיסורא דאוריתא לא אזלי' בתר רבים לקולא
היכא דאין חסכימי' רק חכמי שנחיים ה"ם דאין חוכיחין חחון בזה - ובפקא
היכא דחכי החוחוק לומר קים לי כהפוסק בהא ולא קים לים כוחים בהא אלא
כאיתך דאיכא עליה :

סעיף ג א

היה זה הטוענ בשקול הדעת חוחחה לבר דייניו
דנחיר וסניר ולא בטל רשות חר"ג ולא קבלוחו
אז אלא היה חוחחה ואפילו אינו לא נחיר ולא סניר אבל קבלוחו אפילו לא
בטא ונתן ניר חה"שעשה עטוי ויטלם חביחו ואין הדין חוזר אע"פ שהדיין
רוצה לחזור אפילו הכע"ר לפניהו ואפשר בחזרה נין בדיני חחוכות נין
באיסור והיתר :

כ וכל זה שכבר זכה זה שכנגדו בחחון זה אבל דיין שטעה ולא הספיק
חוכע להוכיח חן בחכע עד שבתברר שטעה לא שבא הדיוח ול"ם
חוחחה ל"ם טעה ברבר חשבה ל"ם טעה בשקול הדעת הדר דינא ואפילו זכה
בטבנא ופס פלגא בני אירך לא חפקינן חייבים :

ג אלשם חוחחים שחוכים שרחויין לדון חן חחורה אפילו לא קבלוחו
עליהם חה שעשו עטוי ופטורים לטלם אפילו בשאו ונתנו ניר אפילו
שעו בשקול הדעת פטורים וכ"ם בשטעו בדבר חשבה אי אפשר בחורה ודוקא
חחוכים אבל הפירבא דליכא חחוכים אפילו ג' חוחחים דבחירי וסניר חייבי'
לשלם אם לא קבלו אותם :

ד ואין חילוק בכל דיינים שחוכרו בפי' זה בין חוחחה אחר לשני חוחחים
אז הדיוח א' וב' הדיוחות שבכל דבר שנים כיחיד דחי :

ה וכל זה שקבלוח בחחם אבל אם קבלו בפירוש בין לדין בין לשעות ובכל
ענין פטורים ויש אומרים דה"ם אם קבלו עליהם יושבי קרנות אפילו
שעו קם דינא ופטורים דהא לא אחי לחיחר אדעתא דליחון דין חורה קבלוח
אחרי יודעים שאינם יודעים דין חורה :

ו ואם אחרו לו חחחלה בפירוש אנו חקבלים אותך על חנאת שחדון לנו דין
חורה ושעה בשקול הדעת יש אומרים שנתבטל' חקבלה והרי הוא כאלו
לא קבלוחו והלכך בחינו חוחחה אין דינו דין כלל ובחוחחה חה שעשה עטוי
ויטלם חביחו וי"א שחקבל' בחקוחה עומדת ובאינו חוחחה חה שעשה עטוי
ויטלם חביחו ובחוחחה חה שעשה עטוי ופטור לשלם :

ז יש אומרים דה"ם בזחן הזה שחכריחין הקהל אח הדיינים ע"פ החרם
שיהיו דיינים בעל כרחם לא יטלחו אם שעו אע"פ שרבו בכפיים
אחרי הם כחו אנוסים לדון רחם להם לעשות חיהן אם בשאו ונתנו ניר
חייבים

כו א ובאלו חרף וגרף וכו' עיין בחשובות חחר"ן שאון פי' ס"ב :
ב היתה יד כותי' חקיפה ביין בחשוב' ן' לב ס"ג פי' ח"ח :
ג ומביל בדיני כותי כו' עיי' בחשובות רח"א פי' פ"ו רף ק' ע"ב : ד
ולהעיר הזה חייב כו' כחב רב שרירא ומביאו בע"ח חי שחייבוהו בחוב או
בעקרון ואינם יכולין להוציא חידו ויש ביניהם חקוים בי דוחר אל כותי אמינו
לוקח סוחר ומקבל ערות חישראל יש
רשות לוקחים ותלחיירים שילבו לפני
חשופט כו' : (הנ"ה ובלפע"ר דוראי
אם רב שרירא ס"ל אפילו בלוקח סוחר
אם בכותי מקבל הערות חעירין לפניו
רק בכת אם אינו לוקח סוחר בלומר
דאלו לוקח סוחר לא יקבל עדותן ולא
יעשו עדותן עדות ובאמת אם מקבל
ערות אין חילוק אם הוא בעל סוחר או
לא כיון שהחם יודעין באמת שהוא
חייב והלכך לא כתב חוס"ם דבעינן
שלא יקבל סוחר וזה נחתלק חחיחת
הפת"ם ע"ם וק"ל) :
המקבל

כו שלא לדון בדיני עכו"ם ובו ד סעיפים :

א א אסור לדון בפני דייני עכו"ם ובערכאו' שלהם ב אפי'
בדין שדנים בדיני ישראל (רחב"ם פ' חשפטים) ואפילו
נתרצו ב' בעלי דינים לדון בפניהם אסור (רחב"ם חוף פ"ם)
וכל הבא לדון לפניהם ה"ז רשע ג (א) וכאלו חרף וגרף
ד והרים יד בתורת חרע"ה :

הגה ויש כיב ב"ד לנדותו ((חחרי"ק סורס קכ"ר) ולהחרימו עד
שיסלק יד כותים חעל חבירו (ריב"ם פי' ק"ב) וכן
חסרימי' המחזיק כיד הסולך לפני כותים ואפי' אינו דן לפני כותי'
רק ה חבוחזו ע"י כותים שיעמוד עמו לדין ישראל ראוי לחתקו על ((חרחבי פרק הנחל בחרא)
העמוד וע"ל סימן שפ"ק ((חחרי"ק סורס קפ"ח) מי שהלך בערבאות של כותים ונתקייב בדיניהם
ואחר כך חוזר ותבעו לפני דייני ישראל י"א שאין נזקקין לו ((חרחבי"ם) וי"א ו דנזקקין לו אם
לא ((חחר"ם מרוזבורג) ז שנרס הפסד לבעל דינו לפני כותים והסכרא ראשונה כ"ל עיקר :

ב (ח) היתי' יד הכותים תקיפ' ובעל דינו אלם ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל יתבענו
לדייני ישראל תחלה אם לא רצה לבא ט נוטל רשו' מבית דין (ג) ומציל בדיני כותים
סיד בעל דינו :

הגה ויש רשות לב"ד לילך לפני כותים ט (י) ולהעיד שזה חייב (נ"ח בשם רב שרירא גאון) לזה
וכל זה דוקא כשאינו רוצה לחיות ביית דין אבל בלאו הכי אסור לב"ד להרשות לדון לפני
((חחרי"ק סורס א') כותים : המקבל

כו ג אסור לדון בפני דייני עכו"ם . כתב בת"ם אפילו בדבר החותר למעבד דינא לנפשי'מ אסור לעשותו ע"י עכו"ם בביאו ד"מ כאן וכתבו חור"ם בהגב"ה ע"ש לעיל בסימן ד' ע"ש : ב אפי' בדין שדנין בדיני ישראל ילפינן לה מדבתי' ואלה המשפטים אשר תשי' לפניה' ולא לפני כותי' דמשמע אפילו אלו המשפטים עצמן שדנין דייני ישראל לא ישמע על פיהן לדון לפניהן : ג וכאלו חרף וגדף ילפינן לה מדבתיב בפ' בחוריכו כי לא כצוריכו צורם ואויביכו פלילים כשאויביכו פלילים זהו עדות לעילוי ירחת' כן פיר"שי ורמ"בן בר"פ ואלה המשפטים : ד והרים ידו בתורת משר"עם דמלהניח דייני ישראל והלך לפני דייני כותים חרחה כאלו תורת חרע"ה ומשפטיו אינו אמת ח"ו : ה רק שכופיהו ע"י עכו"ם וכו' ואפי' שהוא אלם וסרבן חלניית דין ישראל ה"ל להלוך לפני דייני ישראל ליטול רשות מהם ואז הן הין נותנין לו רשות להוציא את שלו ע"י דייני כותי' ולא שהכותי' יכפוהו לעשו' מה שדייני ישראל אומרים לו כי א"צ לכך לבר"אם והטור וכמ"ש בפ"רד כאן ונם לעיל ר"ם ב' ע"ש וכמשמעות דברי המחבר בסעיף שאחר זה : ו וי"א דנזקקין לו עמ"ש בהגב"מ : ז אם לא שנרס הפסד לבעל דין נראה דהאי נרס הפסד לב"עד ל"ד הוא אלא ה"ה אם כבר שיל' לו ע"פ דיניהן אף שבדין ישראל נתחייב לו יות' אין סו"רעין לו לדונו מחדש : ח נוטל רשות מב"ד כו' כתב ב"ת בשם רב שרירא ה דבמורד בדין מתרין בו התרא' מפורסמו' ואם אינו מקבל מעידי' עליו ונוכין ממנו בדייני כותי' ומנהנו שלנו לעב' ג"פ בב"ם ואח"כ מתירין לו עב"ל הנה וכתב ב"ת בשם' ס"ב דאין מתירין לו לילך בפני כותי' אלא"כ אין יכולין להוציא מידו ע"י אדרבת' ע"ש ובתבתי לשונו בדרישה ועיין בד"מ ובס"מע לעיל ס"א מ"ם בענין הקובלין נ"פ לבטל התפלה בחזה יום וכאו' ב"ה קובלין ע"ש : ט ולעני' סוה חייב כו' כתב ב"ת בשם רב שריר' ז"ל מי שייבוהו בחוב או בפקדון ואינם יכולים להוציא מידו ויש ביניהן מקום בי דוחר אל כותי' שאינו לוקח : שוקד

שוחד ומקבל עדות מישראל אבירו (לאפוקי יש מקומו שאין מקבלין עדות מישראל אפי' מישראל על ישראל מפני שאין נאמנין בעיניהן) יש רשות לזקנים ותלמידי' שילכו לפני הסופט ויעידו שזה חייב לזה ומצוה לעשו' כן ° אפי' לגזל כותי וגזלן ישראל מעידי' אצל הסופט וספסו כו' והכ"י והד"מ הביאו וצ"ע למה סת"מור"ם כאן בהג"ה ולא כת' שבעינן שלא יהא לוקח שוחד: י המקבל עליו בקנין לדון כו' דוק' לדון קאמר משום דמייקר שם ע"א וכל"ל אבל לעדו' מועיל' הקבלה לכ"ע וכמ"ש בסי' כ"ב ס"ב ועפ"ר: יא אינו כלו' ואסו' כו' עיין בתשובת הר"אש ושטור הביאו שכת' ז"ל ואף על פי שכתב בשטר לדון בדיני העכו"ם אין בכלל זה שלא ישמע שאין הכוונה בזה אלא שאם הוא אלם ולא ניית דינא דישראל שיכריחוהו בדין העכו"ם אבל לא שיעבו' על ד"ת כו' ומשמע מזה דהיינו דוקא כל שכתב שתם שידון בדיני העכו"ם ומטעם שכתב דאז אמרינן דלא היתה כוונתו לעבור על ד"ת אבל אם כתב בפי' בשטר שתתייב נפשו לדון עכ"פ לפניה' מודה לברי"ף וב"ת שבתבו שאם אין להמלוה זכות בזה לא אל ע"ז הקנין דה"ל קנין דברים אבל אם יש למלוה זכות בזה אין בידו כח לחזור בו דהקנין אל על נכסיו שנשתעבדו לו על אותו זכות שקיבל עליו לדון לפני דייני עכו"ם ולא מצאתי מי שמולק ע"ז ואף שהרן שתם וכתב בתשובה סי' פ"א דלא מהני קבלתו עליו לדון בפניהם מ"מ יש לפרשו באופן דלא יתלקו על הב"ת והר"אש ודמייתי כשאין זכות לו יותר בדייני עכו"ם ולא מילקלכתוב דבים לו זכות צריך לקיים קנינו וצ"ע ומ"ש עוד מזה לקמן סימן ס"א: יב ויש מי שאומר שאין כ"ד כו' כ"כ ב"ת בשם הרי"ף והשטר הביאו ובקיום המנהג נתתייב ליתן מה שקיבל עליו: יג ויש מי שאומר שאין כ"ד כו' ואפשר לומר שזה תלוי במ"ש ולא מצאתי מי שמולק ע"ז שיסכור שהב"ד מוציאין ממנו ונם בד"מ לא הביא כאן שום דעה שמולקת ע"ז והפסר לומר שזה תלוי במ"ש שכל מצות עשה שמתן שכרה בעה"ז אין ב"ד מוזהרין עליה שפירשו הרמב"ן שאין ב"ד עונשין עליה אבל אם ירצה הב"ד יכולין להוציא מידו בע"כ וכמ"ש לקמן בסימן נ"ו וק"ו וכי"ד ר"ס ר"מ ע"ס וכ"ש כזה שקבל עליו בתורת נדר והיותר נראה לומר דדרך המחבר לכתוב כן אף שאין בו פלוגתא וכמ"ש ל' בסימן י"ו בע"ס: יד וע"ל ס"ס שס"ט מדין עכו"ס כו' וכן שם מדין הכושא אשה במקום שדנין בדיני עכו"ס:

כז א המקבל אחד מישראל לפיקן לה מדכתיב לא תקבל שרש ופרש לך בשרש אע"פי שאינו שומע ואינו מצטער וכ"ש בשומע ומצטער בקבלתו לדקין עליו רמב"ם פכ"ו דסנהדרין ועור ועד"ר: ב ואפי' מקבל עצמו יצפי' לה מדכתי' השמר לך ושמור את נפשך מאוד וכל השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה: ג אם כא' מהשמות שקורין העכו"ם כו' דלא נרע מכינוי עור ועפ"ר: ד אם היה כעדים והתראה כו' ול"ת כיון דכל קבלה נעשה בכעס וברירתא והתורה אזהר' עליה יתתייב עלה אפילו בלא התראה קמ"ל: ה לוקה עוד אחרת כ"כ הרמ"כם שם אבל הטור לא כ"כ בפירוש ומשמע לי דלא ס"ל הכי כמ"ש בדריסה מילתא בטעמא ע"ש: ו וארור הוא לשון קללה פי' ואם אומר ארור הוא לה' או לשדי שייב מלקות דבלא שם וכינוי לא מתתייב נם כל' ארור ומ"ש דארור הוי לשון קללה פי' היינו כשאוררו בלשון קללה אבל ארור משמע נ"כ שאר עניניה דהייבו שבועה ונידוי כל אד לפי משמעות הענין דקאי עליה טור ועפ"ר: ז אל יהא פלוני ברוך לה' דכשהשם יתברך מסתיר פניו ממנו מלברכו מחילא הוא מקולל: ח המקבל המת פטור מדאטריך קרא לדבות המקבל אבל לאחר מיתה שהוא חייב ס"מ שהמת אינו בכלל המת קללה ועפ"ר:

ט ואם רצו הדייניו להכותו כו' פי' להכותו יותר על הנדרו ל"כ אם רואין שהוא אינם שקל בעיניו הנידוי יותר מהבאה אז נושין עמו המחור בעיניו דהייבו הכאה ועפ"ר כאן ולעיל סוף סי' ק': י אפילו מקל המתקרף כו' נ"ע דמשמע מדברי מור"ם הללו ס"ל שנם על מירופים דשכם אינו מועלת מחילה וכמיימוני וכטור משמע להדיא דלא אמרו רז"ל כן כ"א אמקלל לכל אדם ומשום שבבר נתתייב בלאו מן התורה בשעת שקללו ואין בידו לאחלו אבל אחירופו וזלזולו דכל אדם מהני עכ"ל אמ"ע ובכ"מ פי' דברי מור"ם נהנאם דר"ל כיון שהיתי' חלקות מן התור' כגון שהתרו בו וקללו בשם או בכינוי אפי' אקראו אחתרף לפי שאין חלקין בזמן הזה ואין עליו אלא שם מתקרף וכיון שלא אתרו בו אז שקללו בלא שם וכינוי אז ס"ל אל יהא ברוך דאיכא אסור' דאוריית' לאור כיון דמ"מ מטא וכבר נתתייב עונש מן התורה אין בידו למחול ועונשין אותו כפי מה שיראה עכ"ל הכ"מ וק"ל:

א המקלל א' מישראל: ב (ואפילו (סור ס"ג) מקלל עצמו) בשם או בכינוי: ג או בא' מהשמות שקורין הכותים להקב"ה: ד אם היה בערים והתראה לוקה א' משום לא תקלל חרש ואם היה דיין: ה לוקה עוד אחר משום אלהים לא תקלל: ו וארור הוי לשון קללה:

ב אם לא היתה שם התרא' או שקלל בלא שם ובלא כינוי או שהיתה הקללה באה מכלל הדברים כגון שאמר אל: ז יהי פלוני ברוך לה' אינו לוקה: ח (וה"ה (סור ס"ג) המקלל את המת פטור) אבל איסור' מיהו איכא ואם חרף ת"ח מנדין אותו: ט ואם רצו הדייני' להכותו מכת מרדות מכין ועונשין אותו במה שיראו ואם חרף ע"ה עונשין אותו כפי שהשעה צריכה: י (סור ס"ה) (אפילו (א) מחל המתקרף עונשין אותו שבבר מחל ונתתייב) מי שנתחייב נידוי מפני שהפקיר בב"ד ורצו ב"ד למחול על כבוד' ולא נידוהו הרשות בידם והוא שלא יהיה בדבר הפס' בכבוד הבורא: יא כגון שהיו העם מבעטין בכבוד התורה וכריינים הואיל ופקרו העם ברבר צריכים לחזק ולענוש כפי מה שיראה להם:

כח כיצד

ה המקבל עליו בקנין לדון כו' עיי' בתשו' מהרא"ן שסון סי' פ"ב ובתשו' מנחם עזרו' סי' כ"א ועיי' בית"ס פ"ח דב"ק סי' ס"ה מדיניס אלו ועיי' בתשו' ר' משה אלשוך סי' ס"ז וסי' פ"ו ובת"ה סי' ר"ס: ו ויש מי שאומר שאין בית דין מוציאין הידו כתב הסמ"ע ולא מצאתי מי שמולק ע"ז ועיי' בא"מ שמולק ע"ז וכתב על הסור מה שכתב שאין ב"ד מוציאין ממנו מה שקבלו עליו לתת לבדק' אם לא ילך לדין עמו לפני כותים בם מה שפו' בחתני' דמוחר בגדרי' לא משמע לי הפי פירוש' עכ"ל ועיי' ב"מ:

כז א אפילו מחל המתקרף כו' נ"ע שמשמע מדברי מור"ם הללו דס"ל שגם על מרופי' דמכם אינו מועיל מחילה וכמיימוני ובטור משמע להדיא דלא אמרו רז"ל כן כ"א אמקלל לכל אדם ומשום שבבר נתתייב בלאו מן התורה בשעה שקללו ואין בידו לאחלו אבל אחירופו וזלזולו דכל אדם מהני עכ"ל אמ"ע ובכ"מ פי' דברי מור"ם נהנאם דר"ל כיון שהיתי' חלקות מן התור' כגון שהתרו בו וקללו בשם או בכינוי אפי' אקראו אחתרף לפי שאין חלקין בזמן הזה ואין עליו אלא שם מתקרף וכיון שלא אתרו בו אז שקללו בלא שם וכינוי אז ס"ל אל יהא ברוך דאיכא אסור' דאוריית' לאור כיון דמ"מ מטא וכבר נתתייב עונש מן התורה אין בידו למחול ועונשין אותו כפי מה שיראה עכ"ל הכ"מ וק"ל:

א כל

ב כל

ג כל

ד כל

ה כל

ו כל

ז כל

ח כל

ט כל

י כל

יא כל

יב כל

יג כל

יד כל

טו כל

טז כל

יז כל

יח כל

יט כל

כ כל

כא כל

כב כל

כג כל

כד כל

כה כל

כו כל

כז כל

כח כל

כט כל

ל כל

לא כל

לב כל

לג כל

לד כל

לה כל

לו כל

לז כל

לח כל

לט כל

מ כל

מא כל

מב כל

מג כל

מד כל

מה כל

מו כל

מז כל

מח כל

מט כל

נ כל

נא כל

נב כל

נג כל

נד כל

נה כל

נו כל

נז כל

נח כל

נט כל

ס כל

סא כל

סב כל

סג כל

סד כל

סה כל

סו כל

סז כל

סח כל

סט כל

ע כל

עא כל

עב כל

עג כל

עד כל

עה כל

עו כל

עז כל

עח כל

עט כל

פ כל

פא כל

פב כל

פג כל

פד כל

פה כל

פו כל

פז כל

פח כל

פט כל

צ כל

צא כל

צב כל

צג כל

צד כל

צה כל

צו כל

צז כל

צח כל

צט כל

ק כל

קא כל

קב כל

קג כל

קד כל

קה כל

קו כל

קז כל

קח כל

קט כל

ר כל

רא כל

רב כל

רג כל

רד כל

רה כל

רו כל

רז כל

רח כל

רט כל

ש כל

שא כל

שב כל

שג כל

שד כל

שה כל

שו כל

שז כל

שח כל

שט כל

ת כל

תא כל

תב כל

תג כל

תד כל

תה כל

תו כל

תז כל

תח כל

תט כל